

**INSTYTUT EKONOMIKI ROLNICTWA
I GOSPODARKI ŻYWNOŚCIOWEJ
PAŃSTWOWY INSTYTUT BADAWCZY**

**Procesy
dostosowawcze
polskiego przemysłu
spożywczego
do zmieniającego się
otoczenia rynkowego
(1)**

nr 4

Warszawa 2011

**KONKURENCYJNOŚĆ POLSKIEJ GOSPODARKI
ŻYWNOŚCIOWEJ W WARUNKACH GLOBALIZACJI
I INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ**

**Procesy
dostosowawcze
polskiego przemysłu
spożywczego
do zmieniającego się
otoczenia rynkowego
(1)**

INSTYTUT EKONOMIKI ROLNICTWA
I GOSPODARKI ŻYWNOŚCIOWEJ
PAŃSTWOWY INSTYTUT BADAWCZY

Procesy dostosowawcze polskiego przemysłu spożywczego do zmieniającego się otoczenia rynkowego (1)

*Praca zbiorowa pod redakcją
dr. inż. Roberta Mrocza*

Autorzy:

mgr Jadwiga Drożdż

mgr Agnieszka Judzińska

dr inż. Robert Mroczek

dr Iwona Szczepaniak

mgr Mirosława Tereszczuk

prof. dr hab. Roman Urban

Konsultacja

prof. dr hab. Roman Urban

KONKURENCYJNOŚĆ POLSKIEJ GOSPODARKI
ŻYWNOŚCIOWEJ W WARUNKACH GLOBALIZACJI
I INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ

Warszawa 2011

Autorzy publikacji są pracownikami Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowego Instytutu Badawczego

Pracę zrealizowano w ramach tematu

Monitoring rynków rolno-spożywczych w warunkach zmieniającej się sytuacji ekonomicznej

w zadaniu *Procesy dostosowawcze polskiego przemysłu spożywczego do zmieniającego się otoczenia rynkowego*

Celem pracy jest ocena postępów procesów dostosowawczych polskiego przemysłu spożywczego do zmieniającego się otoczenia rynkowego w ostatniej dekadzie, tj. w latach 2000-2010.

Recenzent

dr hab. Krzysztof Firlej, prof. Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie

Opracowanie komputerowe

Anna Staszczak

Korekta

Barbara Walkiewicz

Redakcja techniczna

Leszek Ślipski

Projekt okładki

AKME Projekty Sp. z o.o.

ISBN 978-83-7658-122-4

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej

– Państwowy Instytut Badawczy

00-950 Warszawa, ul. Świętokrzyska 20, skr. poczt. nr 984

tel.: (22) 50 54 444

faks: (22) 50 54 636

e-mail: dw@ierigz.waw.pl

<http://www.ierigz.waw.pl>

Spis treści

Wstęp	7
<i>dr inż. Robert Mroczek</i>	
1. Rozwój produkcji przemysłu spożywczego	9
<i>mgr Jadwiga Drożdż</i>	
1.1. Dynamika rozwoju przemysłu spożywczego i jego otoczenia	9
1.2. Rozwój poszczególnych kierunków przetwórstwa spożywczego	12
1.3. Tempo rozwoju głównych grup wyrobów przemysłu spożywczego	14
2. Wartość produkcji sprzedanej i wartość dodana przemysłu spożywczego	18
<i>dr inż. Robert Mroczek, prof. dr hab. Roman Urban</i>	
2.1. Wartość produkcji sprzedanej przemysłu spożywczego	18
2.2. Wartość dodana brutto w przemyśle spożywczym.....	21
2.3. Struktura ceny producentów żywności i napojów	25
3. Wydajność pracy w polskim przemyśle spożywczym	33
<i>dr inż. Robert Mroczek</i>	
3.1. Uwagi metodologiczne	33
3.2. Wydajność pracy mierzona wartością produkcji sprzedanej.....	33
3.3. Wydajność pracy mierzona wartością dodaną brutto	38
3.4. Podsumowanie.....	40
4. Zatrudnienie i wynagrodzenia w przemyśle spożywczym	42
<i>mgr Agnieszka Judzińska</i>	
4.1. Zatrudnienie w przemyśle spożywczym.....	42
4.2. Wynagrodzenia w przemyśle spożywczym.....	46
4.3. Porównanie dynamiki płac i wydajności pracy	49
5. Inwestycje, majątek przedsiębiorstw i produktywność przemysłu spożywczego i głównych branż	52
<i>dr inż. Robert Mroczek</i>	
5.1. Wartość inwestycji w przemyśle spożywczym	52
5.2. Stopa inwestowania	54
5.3. Majątek trwały i jego struktura.....	56
5.4. Majątkochłonność przemysłu spożywczego oraz produktywność majątku	61
5.5. Podsumowanie.....	65

6. Struktura podmiotowa przemysłu spożywczego	67
<i>dr Iwona Szczepaniak</i>	
6.1. Tendencje ogólne zmian struktury podmiotowej przemysłu spożywczego.....	67
6.2. Rozwój procesów koncentracji i konsolidacji w przemyśle spożywczym	74
6.3. Podsumowanie.....	80
7. Efektywność polskiego przemysłu spożywczego.....	82
<i>prof. dr hab. Roman Urban</i>	
7.1. Istota i metody pomiaru.....	82
7.2. Efektywność nakładów (zużycia pośredniego)	84
7.3. Efektywność nakładów pracy.....	87
7.4. Efektywność stosowania kapitału.....	90
7.5. Podsumowanie.....	93
8. Porównawcza ocena rozwoju, struktur i produktywności polskiego przemysłu spożywczego na tle innych krajów UE	94
<i>mgr Mirosława Tereszczuk</i>	
8.1. Wstęp.....	94
8.2. Porównawcza ocena rozwoju przemysłu spożywczego w Polsce i w UE w latach 2000-2008	95
8.3. Wpływ kryzysu światowego na europejski przemysł spożywczy.....	100
8.4. Wydajność pracy i obroty przeciętnej firmy w Polsce i w UE.....	103
8.5. Rozwój struktur przemysłu spożywczego w Polsce i w UE	106
8.6. Ocena porównawcza głównych działów przemysłu spożywczego	110
8.7. Podsumowanie.....	114
Aneks statystyczny	117
Literatura	151

Wstęp

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy na początku 2011 roku rozpoczął realizację kolejnego (drugiego) Programu Wieloletniego obejmującego lata 2011-2014 pt. „Konkurencyjność polskiej gospodarki żywnościowej w warunkach globalizacji i integracji europejskiej”. Dotyczy to także zadania pt. „Procesy dostosowawcze polskiego przemysłu spożywczego do zmieniającego się otoczenia rynkowego”, realizowanego w temacie pt. „Monitoring rynków rolno-spożywczych w warunkach zmieniającej się sytuacji ekonomicznej”.

W raporcie, składającym się z 8 rozdziałów zawarte i zanalizowane zostały następujące zagadnienia:

- rozdz. 1. – rozwój produkcji przemysłu spożywczego,
- rozdz. 2. – wartość produkcji sprzedanej i dodanej przemysłu spożywczego,
- rozdz. 3. – wydajność pracy w polskim przemyśle spożywczym,
- rozdz. 4. – zatrudnienie i wynagrodzenia w przemyśle spożywczym,
- rozdz. 5. – inwestycje, majątek przedsiębiorstw i produktywność przemysłu spożywczego i głównych branż,
- rozdz. 6. – struktura podmiotowa przemysłu spożywczego,
- rozdz. 7. – efektywność polskiego przemysłu spożywczego,
- rozdz. 8. – porównawcza ocena rozwoju, struktur i produktywności polskiego przemysłu spożywczego na tle innych krajów UE.

Miniona dekada była okresem intensywnego rozwoju polskiego przemysłu spożywczego, do czego niewątpliwie przyczyniło się przystąpienie Polski do Unii Europejskiej. Przemysł spożywczy w Polsce rozwija się szybciej niż w krajach UE-15 i jest liderem UE-12. Integracja z UE pozytywnie wpłynęła na przyspieszenie wzrostu produkcji polskiego przemysłu spożywczego, a kilkuletni proces dostosowawczy do wymogów UE istotnie zmienił wizerunek polskich firm żywnościowych na Wspólnym Rynku Europejskim. Polski przemysł spożywczy stał się liczącym producentem żywności na rynku europejskim, a polskie zakłady przetwórstwa spożywczego uważane są za jedne z najnowocześniejszych w UE. Kryzys gospodarczy, który pojawił się w połowie 2008 roku, spowodował jedynie przejściowe osłabienie tempa rozwoju produkcji przemysłu spożywczego i zmniejszenie wymiany handlowej z zagranicą produktami żywnościowymi. Polski przemysł spożywczy najlepiej spośród krajów UE poradził

sobie w warunkach kryzysowych. Jednym z głównych czynników rozwoju przemysłu spożywczego w Polsce w minionej dekadzie był bardzo szybko rosnący po wstąpieniu do UE eksport produktów żywnościowych.

Poprawa wydajności pracy w polskim przemyśle spożywczym była zjawiskiem powszechnym i dotyczyła praktycznie wszystkich jego sektorów. Wzrost wydajności pracy był wyższy od przyrostu wynagrodzeń. Te zjawiska stanowiły zdrowe podstawy do rozwoju przemysłu spożywczego i sprostaniu rosnącej konkurencji.

Przedmiotem badań była ostatnia dekada, tj. lata 2000-2010. Głównym źródłem danych były publikowane i niepublikowane dane Głównego Urzędu Statystycznego (GUS), Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi (MRiRW), Centrum Analitycznego Administracji Celnej (CAAC) oraz dane z Eurostatu i *Confederation of the food and drink industries of the EU* (CIAA).

Część analityczną raportu o procesach dostosowawczych polskiego przemysłu spożywczego do zmieniającego się otoczenia rynkowego uzupełnia aneks statystyczny, zawierający podstawowe dane m.in. o wielkości produkcji sprzedanej, wartości dodanej brutto, zatrudnieniu, poziomie inwestycji i stopie inwestowania, wydajności pracy oraz o majątku przemysłu spożywczego i jego strukturze.

Zagadnienia przedstawione w tym raporcie będą analizowane w następnych latach realizacji Programu Wieloletniego.

1. Rozwój produkcji przemysłu spożywczego

1.1. Dynamika rozwoju przemysłu spożywczego i jego otoczenia

W okresie poprzedzającym wejście Polski do Unii Europejskiej (w latach 2000-2002) tempo rozwoju przemysłu spożywczego było niewielkie – na poziomie 1,6% rocznie i było ono kilkakrotnie wolniejsze niż w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych. Bezpośrednio przed przystąpieniem Polski do UE w przemyśle spożywczym rozpoczęło się kolejne ożywienie produkcyjne (tab. 1.1). W 2003 roku produkcja sprzedana tego sektora zwiększyła się o 7,7%, a w latach 2004-2007 średnio o 6,3% rocznie. W kolejnych latach wystąpiło osłabienie dynamiki rozwoju sektora, ale w całym badanym okresie (2001-2010) przemysłowa produkcja żywności, napojów i wyrobów tytoniowych rozwijała się w tempie 4,4% rocznie¹.

Dynamika rozwoju przemysłu spożywczego w minionej dekadzie była niższa niż całego polskiego przemysłu (5,8% rocznie), ale jednocześnie była szybsza niż tempo wzrostu produktu krajowego brutto (3,9%). Produkcja sprzedana przemysłu spożywczego zwiększała się dwukrotnie szybciej niż towarowa produkcja rolnictwa (2,5% rocznie) oraz dwuipółkrotnie szybciej niż spożycie żywności, napojów i wyrobów tytoniowych. Największe było tempo rozwoju eksportu produktów rolno-spożywczych (niespełna czterokrotnie większe niż przemysłu spożywczego), a nieco mniejsze importu tych produktów, który wzrastał o prawie 14% rocznie.

W ciągu jedenastu lat, w wyniku takich zmian zarówno w przemyśle spożywczym, jak i w jego otoczeniu rynkowym, odnotowano wzrost produkcji żywności, napojów i wyrobów tytoniowych o 60,5%, przy wzroście produkcji całego polskiego przemysłu o 84,4%. Przyrost produkcji przemysłu spożywczego w analizowanym okresie był zbliżony do wzrostu produktu krajowego brutto (o 59,3%). Jednocześnie był on zdecydowanie większy niż produkcji towarowej rolnictwa (28% w ciągu 10 lat) i spożycia żywności, napojów i wyrobów tytoniowych (18,1%). Można więc stwierdzić, że przemysł spożywczy wzmocnił swoją pozycję w sektorze żywnościowym i zwiększył udział w zaspokajaniu krajowego popytu na żywność. Natomiast słabnie jego pozycja w całym polskim przemyśle i całej gospodarce, co wiąże się głównie ze zmianą wzorców konsumpcji i malejącym udziałem żywności w wydatkach i dochodach ludności.

¹ Wskaźniki dynamiki produkcji przemysłu spożywczego GUS ustala na podstawie danych o wartości produkcji sprzedanej w cenach bieżących oraz indeksu cen producenta.

Tabela 1.1. Porównanie tempa rozwoju produkcji przemysłu spożywczego i jego otoczenia rynkowego (w procentach)

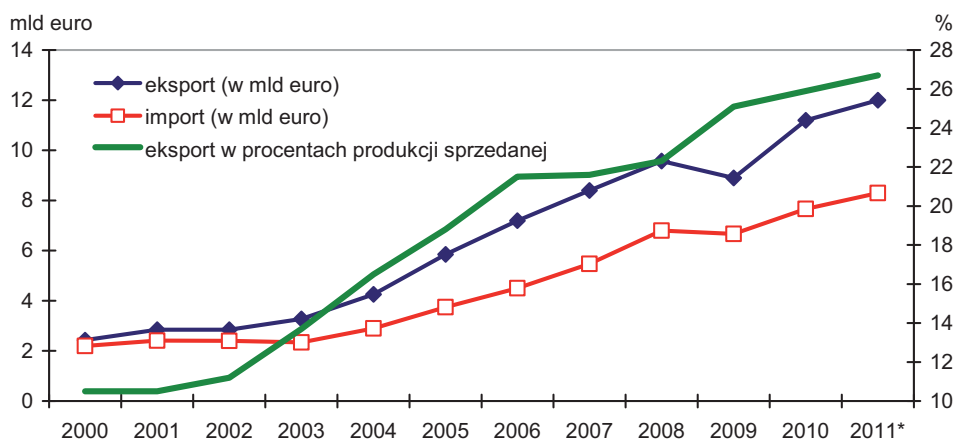
Lata	Przyrost w stosunku do 2000 roku										
	Przyrost produkcji sprzedanej w stosunku do roku poprzedniego	żywność i napoje	przemysł spożywczy	produkcja globalna rolnictwa	produkcja towarowa rolnictwa	PKB	produkcja przemysłowa	produkcja przemysłu spożywczego	spożycie żywności, napojów i wyrobów tytoniowych	eksport produktów przemysłu spożywczego	import produktów przemysłu spożywczego
2001		4,9	4,3	5,8	2,9	1,2	0,6	4,3	0,9	17,0	10,1
2002		-0,3	-0,2	3,8	7,2	2,6	1,7	4,1	2,4	17,4	9,3
2003		7,9	7,7	3,0	12,8	6,6	10,1	12,2	3,5	34,7	6,6
2004		3,7	3,6	10,7	16,5	12,3	24,0	16,2	6,4	75,0	32,5
2005		7,1	7,0	5,9	11,2	16,3	28,6	24,4	8,2	140,7	71,1
2006		6,2	6,6	4,7	15,8	23,5	43,5	32,7	12,1	195,5	105,3
2007		7,2	6,9	10,8	17,6	31,9	58,9	41,9	14,7	245,4	149,6
2008		1,1	0,4	14,4	24,7	38,7	64,6	42,5	17,4	293,6	210,2
2009		3,8	4,0	17,1	28,6	47,1	57,2	48,1	17,8	284,2	203,7
2010 ^a		4,4	4,4	14,7	28,0	52,7	72,5	54,6	18,1	360,2	249,6
2011 ^b		3,8	3,8	•	•	59,3	84,4	60,5	18,1	393,4	278,8

^a dane nieostateczne; ^b prognoza na podstawie ośmiu miesięcy

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS publikowanych w Rocznikach Statystycznych 2003, 2004, 2008 i 2010.

W latach dziewięćdziesiątych podstawą rozwoju przemysłu spożywczego był szybki wzrost chłonności rynku krajowego, ale w ostatnim dziesięcioleciu wystąpiło osłabienie tempa rozwoju krajowego popytu na żywność, napoje i wyroby tytoniowe. Skutki tego osłabienia zostały złagodzone przez szybki rozwój eksportu produktów rolno-spożywczych. W ostatniej dekadzie eksport przemysłu spożywczego zwiększył się ponad czteropółkrotnie (z 2,4 mld euro w 2000 roku do 11,2 mld euro w 2010 roku i około 12 mld euro w 2011 roku), a jego udział w sprzedaży przemysłu spożywczego przekroczył 26% (rys. 1.1). Jest to wskaźnik dwuipółkrotnie większy niż przed wejściem Polski do Unii Europejskiej. Największe tempo wzrostu eksportu artykułów żywnościowych, napojów i wyrobów tytoniowych (ponad 20% rocznie) odnotowano w pierwszych latach członkostwa, a spadek jego wartości wystąpił tylko w 2009 roku. Wartość zaimportowanych półfabrykatów i wyrobów gotowych przemysłu spożywczego zwiększyła się z 2,2 mld euro w 2000 roku do 7,7 mld euro w 2010 roku i około 8,3 mld euro w 2011 roku. Rezultatem takiej dynamiki obrotów handlu zagranicznego produktami przemysłu spożywczego był duży (prawie piętnastokrotny) wzrost salda obrotu tymi towarami. Zwiększyło się ono z 0,2 mld euro w 2000 roku do ponad 3,5 mld w 2010 roku. Jednakże w 2011 roku dynamika importu była nieco większa niż eksportu, czego skutkiem może być nieco mniejszy wzrost salda obrotów produktami żywnościowymi, napojami i wyrobami tytoniowymi.

Rysunek 1.1. Rozwój handlu zagranicznego produktami przemysłu spożywczego

* prognoza

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi (MRiRW) oraz Centrum Analitycznego Administracji Celnej (CAAC).

Ponad połowa przyrostu produkcji sprzedanej przemysłu spożywczego została ulokowana na rynkach zagranicznych. Oznacza to, że bez rozwoju eksportu, będącego efektem integracji z Unią Europejską, przyrost produkcji sektora byłby o około połowę niższy. Eksport był nie tylko ważnym kanałem zbytu dla wyrobów krajowego przemysłu spożywczego, ale także stymulował koniunkturę w wielu branżach i przyczynił się do poprawy wyników ekonomiczno-finansowych przemysłu spożywczego.

1.2. Rozwój poszczególnych kierunków przetwórstwa spożywczego

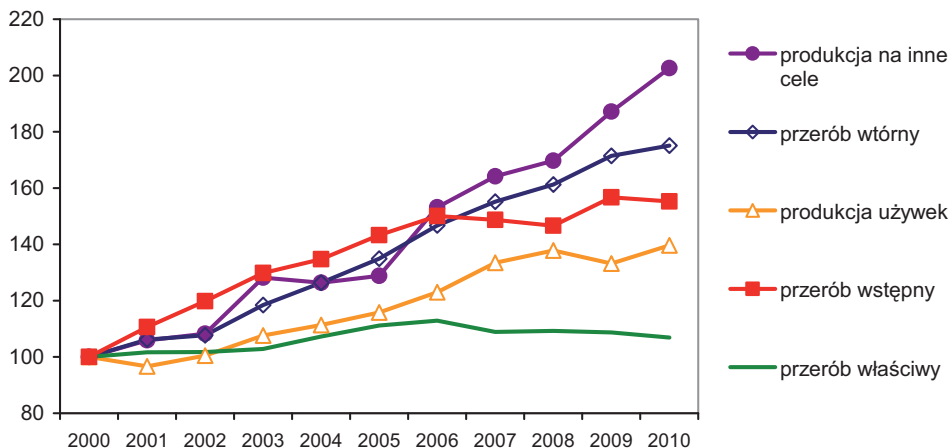
Innym ważnym czynnikiem rozwoju przemysłu spożywczego w ostatniej dekadzie był stale rosnący popyt na żywność wysoko przetworzoną, a także rozwój tej gałęzi przemysłu, która produkuje na potrzeby innych działów gospodarki (rys. 1.2). Produkcja tych wyrobów (tj. pasz dla zwierząt hodowlanych, karmy dla zwierząt domowych, spirytusu odwodnionego i skażonego, estrów, glukozy i izoglukozy) zwiększała się w tempie 7,5% rocznie. Wartość tej produkcji (w cenach stałych) w 2010 roku była dwukrotnie większa niż na początku dekady. Przyrosty tej produkcji we wszystkich latach (z wyjątkiem 2004 roku) były dodatnie, a największe tempo rozwoju odnotowano w 2003, 2006 i 2009 roku.

W minionej dekadzie szybko rozwijało się wtórne przetwórstwo żywności, do którego zalicza się produkcję konserw, potraw, dań gotowych i innych wyrobów wieloskładnikowych oraz różnego rodzaju przekąsek, deserów i napojów bezalkoholowych. Jego tempo rozwoju wyniosło 5,8% rocznie i było większe niż całego przemysłu spożywczego. Produkcja żywności wysoko przetworzonej w latach 2000-2010 zwiększyła się o 75%. Największe przyspieszenie rozwoju tego kierunku przetwórstwa odnotowano bezpośrednio przed integracją (w 2003 roku), a następnie utrzymywało się ono na wysokim poziomie nawet w okresie kryzysu (w 2008 roku), gdy produkcja całego sektora wzrosła tylko o 0,4%.

Duży przyrost produkcji osiągnięto także w tzw. przerobie wstępnym produktów rolnictwa (tj. ubojów przemysłowych, przerobu mleka, rzepaku, buraków cukrowych, owoców i warzyw oraz przemiału zbóż na cele spożywcze, oraz na paszę i ich zużycie przemysłowe). Wartość przerobu wstępnego w latach 2000-2010 zwiększyła się o ponad połowę, a średnioroczne tempo jej wzrostu było nieco większe niż całego przemysłu spożywczego i wyniosło 4,6%. W ostatnich latach (od 2007 roku) odnotowano nie tylko spowolnienie rozwoju tego kierunku przetwórstwa, a wręcz jego zastój lub nawet niewielki spadek (z wyjątkiem 2009 roku). Wysokie tempo rozwoju przerobu surowców rolniczych było notowane bezpośrednio przed integracją (2001-2003). Wzrost tego

przetwórstwa w następnych latach był nieco wolniejszy niż globalnej produkcji rolnictwa i dlatego nie odnotowano zwiększenia udziału przemysłu spożywczego w zagospodarowaniu produkcji rolniczej. Proces uprzemysławiania tego przetwórstwa został zahamowany także z powodu niskich zbiorów owoców i warzyw w 2007 roku i buraków cukrowych od 2008 roku.

Rysunek 1.2. Dynamika rozwoju głównych kierunków przemysłowego przetwórstwa produktów rolno-spożywczych (2000 = 100)

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS o produkcji głównych wyrobów przemysłu spożywczego.

W latach 2000-2010 wartość produkcji używek zwiększyła się o prawie 40%, tj. w tempie 3,7% rocznie, czyli nieco mniejszym niż całego przemysłu spożywczego. Nowym zjawiskiem po integracji z UE było przyspieszenie rozwoju produkcji napojów spirytusowych i wyrobów tytoniowych, przy znaczącym obniżeniu produkcji sektora winiarskiego (o ponad połowę). Po szybkim rozwoju produkcji używek w pierwszej połowie minionej dekady, od 2007 roku nastąpiło wyraźne obniżenie jej dynamiki. Może to wynikać z faktu, iż popyt na te artykuły jest bardziej elastyczny niż na główne produkty żywnościowe (nie jest to dobro podstawowe).

Najwolniej rozwijała się produkcja standardowych artykułów żywnościowych tzw. przerób właściwy. W latach 2000-2010 wartość produkcji tego kierunku przetwórstwa w cenach stałych zwiększyła się tylko o 7%, a roczne tempo nie przekroczyło 1%. Największe (około 4% rocznie) było ono w pierwszych latach po integracji (2004-2005), ale już od 2007 roku notujemy stagnację lub nawet niewielki spadek wartości tego przetwórstwa (podobnie jak w przerobie wstępnym).

1.3. Tempo rozwoju głównych grup wyrobów przemysłu spożywczego

Porównanie rozwoju przetwórstwa produktów rolnictwa i produkcji głównych grup wyrobów przemysłu spożywczego (tab. 1.2) w ostatniej dekadzie, wskazuje na szybki wzrost, tj. wyższy lub zbliżony do tempa rozwoju całego przemysłu spożywczego (ponad 4,4% rocznie):

- w przerobie wstępnym: przerobu rzepaku, ubojów przemysłowych drobiu oraz produkcji siodła i spirytusu surowego (tj. trzy grupy asortymentowe z dziewięciu badanych),
- w przerobie właściwym: tłuszczów topionych, warzyw mrożonych oraz kasz i płatków (trzy grupy z szesnastu badanych),
- w przetwórstwie wtórnym: żywności preparowanej i mieszanek, napojów i nektarów, karmy dla zwierząt domowych, wody i oranżady, konserw i marynat warzywnych, pasz przemysłowych, deserów mlecznych, konserw mięsnych, makaronów, klusek i ciast makaronowych serów oraz przetworów rybnych (kierunek przetwórstwa reprezentowany najliczniej – przez jedenaście grup asortymentowych z szesnastu badanych),
- w produkcji używek: produkcji napojów spirytusowych, papierosów oraz tylko nieco niższe produkcji piwa,
- w produkcji wyrobów na cele niespożywcze: produkcji spirytusu odwodnionego i skażonego oraz glukozy i syropu glukozowego.

Tendencje spadkowe wystąpiły:

- najliczniej w przerobie właściwym, gdyż dotyczyły aż czterech grup asortymentowych (mleko i śmietana w proszku, skrobia ziemniaczana, ryby i filety oraz wędliny), a średnioroczne tempo ich spadku wahało się od 5,3% w pierwszej wymienionej grupie do 1,4% w ostatniej,
- w pozostałych kierunkach przetwórstwa ujemne tempo rozwoju wystąpiło w produkcji pojedynczych grup wyrobów; w przerobie wstępnym był to przerób buraków cukrowych, we wtórnym zmalała produkcja soków, a izolacji glukozy w produkcji wyrobów na inne cele niż spożywcze.

Tabela 1.2. Tempo rozwoju produkcji głównych wyrobów przemysłu spożywczego
(w procentach rocznie)

Kierunki przetwórstwa	Produkty	Przyrost w okresie		
		średnio w latach 2001-2010	2010	I-IX 2011
Przerób wstępny	przerób rzepaku	9,7	-5,5	-12,5
	uboje przemysłowe drobiu	8,0	11,2	3,4
	produkcja słoðu i spirytusu surowego	5,8	-0,1	.
	przerób owoców i warzyw	3,1	-27,8	0,7
	uboje przemysłowe zwierząt	2,8	4,3	-2,2
	przerób mleka	2,5	-1,3	2,1
	przerób ziemniaków	2,0	6,6	.
	przemiał zbóż	0,3	-0,6	-3,8
	przerób buraków	-1,8	-11,5	3,8
Przerób właściwy	tłuszcze topione	7,5	14,1	15,2
	warzywa mrożone	6,1	8,7	8,3
	kasze i płatki	4,6	1,4	-3,0
	twarogi	3,4	8,9	3,3
	mleko spożywcze	3,2	2,5	2,4
	śmietana	1,8	-3,7	-10,5
	masło	1,6	-2,5	8,6
	soki skoncentrowane	1,3	-47,9	18,8
	owoce mrożone	1,0	-0,3	9,9
	margaryny	0,3	7,4	4,1
	mąki	0,2	-0,6	-5,6
	pieczywo	0,1	0,7	7,0
	wędliny	-1,4	-3,5	5,1
	ryby i filety	-4,4	5,9	-14,7
	skrobia ziemniaczana	-4,6	-23,8	129,9
mleko i śmietana w proszku	-5,3	-16,7	17,2	
Przerób wtórny	żywność preparowana i mieszanki	12,9	9,8	17,6
	napoje i nektary	11,7	-2,1	7,7
	karma dla zwierząt domowych	7,6	10,8	4,2
	wody i oranżady	7,0	2,1	3,8
	konserwy i marynaty warzywne	6,5	1,6	-62,3
	pasze przemysłowe	6,2	8,5	0,2
	desery mleczne	5,6	5,4	2,2
	konserwy mięsne	5,3	13,0	22,6
	makarony, kluski i ciasta makaronowe	5,2	0,9	0,0
	sery	5,1	5,0	1,2
	przetwory rybne	5,1	0,8	.
	przyprawy, zupy i buliony	4,2	-16,2	-7,5
	słodyczne	4,2	0,7	7,4
	kawa i herbata	1,6	8,8	13,2
	konserwy i prezerwy rybne	1,4	12,8	29,0
soki pitne	-2,0	1,9	-18,8	
Produkcja używek	wódki	7,4	3,1	0,6
	papierosy	6,6	15,6	16,6
	piwo	4,3	1,1	2,7
	wina	-6,9	-2,9	-18,9
Produkcja na inne cele	spirytus odwodniony	15,1	53,7	24,8
	spirytus skażony	14,3	2,6	0,3
	glukoza i syrop glukozowy	8,5	-4,3	3,6
	izogluukoza	-0,2	-0,7	12,5

Źródło: obliczenia własne na podstawie aneksów 1.1-1.3.

Tabela 1.3. Przemysł tytoniowy w Polsce

Wyszczególnienie	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	I-IX 2011
Obroty wg Eurostatu, w mln euro	2 569,2	•	•	2 641,2	2 767,6	3 497,0	3 834,1	4 588,1	•	•	•	•
Produkcja wg Eurostatu, w mln euro	2 400,0	•	•	2 670,0	2 810,0	3 457,4	3 843,0	4 440,1	3 490,0	•	•	•
Produkcja wyrobów tytoniowych: w mld szt.	83,6	81,6	80,9	82,2	86,6	102,4	111,0	124,0	130,1	125,2	144,7	113,9
w tys. ton	77,9	72,2	73,1	90,5	80,1	96,2	122,0	149,8	135,2	120,2	126,8	•
Zbiory tytoniu, w tys. ton	29,5	23,9	20,7	22,0	29,1	33,5	40,5	39,5	41,2	42,0	•	•
Import tytoniu, w tys. ton	24,0	32,0	53,0	20,0	43,0	58,0	64,0	77,5	68,9	69,5	80,0	62,4
Eksport tytoniu, w tys. ton	4,0	7,0	5,0	6,0	7,0	12,0	12,0	20,8	18,5	19,5	20,4	10,6
Przerób tytoniu, w tys. ton	52,5	48,9	68,7	36,0	65,1	79,5	92,5	96,2	91,6	92,0	•	•
Produkcja globalna, ceny bieżące, w mln zł	3 796	2 891	3 245	3 466	3 463	3 905	4 037	5 054	3 707	3 401	•	•
Indeks cen produkcji sprzedanej	106,7	94,6	103,5	101,4	98,1	103,5	100,2	120,7	101,3	107,1	104,3	104,1
Indeks produkcji sprzedanej	83,5	84,8	103,5	102,6	100,7	105,3	88,6	109,4	63,0	111,3	96,5	99,1
Produkcja sprzedana, w mln zł: - ceny bieżące, wg GUS	3 718	2 990	3 199	3 333	3 285	3 629	3 229	4 282	2 726	3 235	3 089	2 424
- ceny stałe z 2007 roku ^a	2 881	2 815	2 791	2 836	2 987	3 533	3 830	4 282	4 488	4 319	4 992	3 930

^a iloczyn produkcji w mld szt. i średniej ceny z 2007 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS publikowanych w Rocznikach Statystycznych 2003-2010, Eurostatu oraz danych z CAAC.

Ocena zmian produkcji głównych grup wyrobów przemysłu spożywczego wskazuje na niskie tempo wzrostu lub spadek produkcji w dziedzinach objętych kwotowaniem (produkcja cukru, skrobi ziemniaczanej, izoglukozy oraz przerób mleka). Z drugiej strony notowano stały i szybki rozwój produkcji wyrobów na cele niespożywcze, a w szczególności związane z sektorem biopaliw oraz w dziedzinach o rozwiniętej orientacji eksportowej (np. wyrobów tytoniowych, przetworów rybnych, niektórych wyrobów cukierniczych itp.) czy też zaspokajających potrzeby dynamicznie rozwijających się segmentów krajowego rynku żywnościowego (np. wszystkich napojów, przekąsek i deserów oraz żywności wysoko przetworzonej). Są to dziedziny, które bezpośrednio lub pośrednio związane są z korzyściami i możliwościami, jakie stworzyła integracja z UE (rozwój handlu zagranicznego, ale i wzrost dochodów konsumentów).

W 2010 roku oraz w kolejnych miesiącach 2011 roku następowała kontynuacja spadku produkcji wina. Odnotowano także spadek przerobu rzepaku, który w latach poprzednich cechował się wysoką dynamiką oraz produkcji przypraw, zup i bulionów, przemiału zbóż, produkcji mąk oraz śmietany. Są to grupy asortymentowe charakteryzujące się nieco mniejszym tempem wzrostu niż tempo wzrostu całego przemysłu spożywczego. W 2011 roku obniżyła się także produkcja ryb i filetów, konserw i marynat warzywnych, soków pitnych, kasz i płatków oraz ubojów przemysłowych zwierząt. Wysoką dynamikę ma nadal produkcja wyrobów na cele niespożywcze.

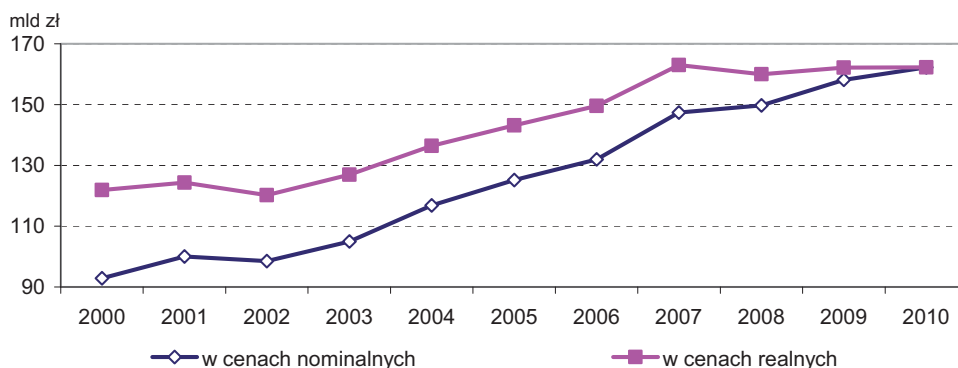
Wiele wątpliwości budzą dane dotyczące branży tytoniowej z drugiej połowy minionej dekady. Występuje brak spójności pomiędzy różnymi danymi statystycznymi GUS (tab. 1.3). Szybko wzrastała produkcja papierosów, przy stałym wzroście ich cen, a GUS podaje duży spadek indeksu produkcji sprzedanej. Z tego powodu pozycja branży tytoniowej w przemyśle spożywczym (mierzona udziałem branży w sprzedaży) być może jest zniekształcona.

2. Wartość produkcji sprzedanej i wartość dodana przemysłu spożywczego

2.1. Wartość produkcji sprzedanej przemysłu spożywczego

Wartość produkcji sprzedanej przemysłu spożywczego (w cenach bazowych)² w minionej dekadzie wzrosła o 3/4 z 92,9 mld zł w 2000 r. do 162,3 mld zł w 2010 r. (rys. 2.1). Wzrost ten był efektem zwiększonego eksportu produktów rolno-spożywczych z Polski (zwłaszcza po 2004 r.) oraz rosnącego popytu wewnętrznego. Przeciętny przyrost produkcji sprzedanej w latach 2003-2010 nominalnie wyniósł 6,4% rocznie, a w latach 2000-2003 – 4,2% rocznie (rys. 2.1).

Rysunek 2.1. Wartość produkcji sprzedanej przemysłu spożywczego (łącznie z mikrofirmami) w cenach bazowych

Źródło: obliczenia własne na podstawie Roczników Statystycznych GUS 2001-2011.

Realna wartość produkcji sprzedanej przemysłu spożywczego (w cenach z 2010 r.) także wykazywała tendencję rosnącą³. Zwiększyła się ona o 1/3 ze 121,9 mld zł w 2000 r. do 162,3 mld w 2010 r., co oznacza, że jej przeciętne

² Wartość produkcji sprzedanej liczona jest w tak zwanych cenach bazowych, które są niższe od rzeczywistych cen realizacji (sprzedaży) o wartość podatków pośrednich (tj. akcyzy i VAT).

³ Przeliczenia nominalnej wartości w cenach bieżących na realne dokonano przy wykorzystaniu wskaźników inflacji, tj. cen detalicznych towarów i usług, które były wyższe od tempa wzrostu cen producentów artykułów spożywczych, napojów i wyrobów tytoniowych. Dlatego też zmiany realnej wartości produkcji przemysłu spożywczego są inne (mniejsze) niż wtedy, gdy przedmiotem oceny był rozwój tego sektora w cenach stałych, tj. opartych na indeksach cen producenta (por. w rozdz. 1).

tempo wzrostu było ponad 2-krotnie niższe niż w cenach nominalnych. Ostatnie lata przyniosły jednak wyhamowanie tendencji rosnącej realnej wartości produkcji sprzedanej polskiego przemysłu spożywczego, na co wpływ miał światowy kryzys gospodarczy i spowolnienie rozwoju gospodarczego w krajach Wspólnoty, tj. głównych odbiorców polskich produktów rolno-spożywczych. W latach 2007-2010 przyrost nominalnej wartości produkcji sprzedanej przemysłu spożywczego zwolnił do ok. 3,3% rocznie, a realna jej wartość była stabilna.

W przedsiębiorstwach przemysłu spożywczego wartość produkcji sprzedanej zwiększyła się o ponad 3/4 z 84,5 mld zł w 2000 r. do 151,1 mld zł w 2010 r. (tab. 2.1). Większość sektorów (poza winiarskim, tytoniowym i cukrowniczym) zdołała w tym czasie zwiększyć przychody ze sprzedaży.

Tabela 2.1. Wartość produkcji sprzedanej przedsiębiorstw przemysłu spożywczego (bez mikrofirm)

Dział przemysłu	Produkcja sprzedana w mln zł				Zmiana w proc. rocznie ^a		Struktura produkcji przemysłu spożywczego w proc.	
	w cenach nominalnych		w cenach realnych ^b		nominalna	realna	2000	2010
	2000	2010 ^c	2000	2010				
Przemysł spożywczy	84 507	151 112	111 604	151 112	6,0	3,1	100,0	100,0
w tym:								
Mięsny	16 855	28 457	22 114	28 457	5,4	2,5	19,9	18,8
Drobiarski	3 096	9 616	4 062	9 616	12,0	9,0	3,7	6,4
Mleczarski z lodami	11 357	21 404	14 900	21 404	6,5	4,7	13,4	14,2
w tym: mleczarski	10 809	20 596	14 181	20 596	6,6	4,8	12,8	13,6
Rybny	1 791	4 849	2 350	4 849	10,5	7,5	2,1	3,2
Młynarski	3 224	6 459	4 229	6 459	7,2	4,3	3,8	4,3
Olejarski	2 014	3 643	2 642	3 643	6,1	3,3	2,4	2,4
Cukrowniczy	3 922	3 695	5 146	3 695	-0,6	-2,5	4,6	2,4
Ziemniaczany	980	1 042	1 286	1 042	0,6	-1,7	1,2	0,7
Owocowo-warzywny	4 641	6 586	6 089	6 586	3,6	0,8	5,5	4,4
Sokowniczy	1 470	3 204	1 928	3 204	8,1	5,2	1,7	2,1
Napojów bezalkoholowych	3 286	6 584	4 311	6 584	7,2	4,3	3,9	4,4
Paszowy	5 382	9 458	7 061	9 458	5,8	3,0	6,4	6,3
Piekarski	4 675	9 438	6 134	9 438	7,3	4,4	5,5	6,2
Słodyczy	4 810	7 877	6 311	7 877	5,1	2,2	5,7	5,2
Makaronowy	443	971	581	971	8,2	5,3	0,5	0,6
Przetwórstwa kawy i herbaty	1 630	1 996	2 139	1 996	2,0	-0,6	1,9	1,3
Koncentratów spożywczych	3 398	10 287	4 458	10 287	11,7	8,7	4,0	6,8
Spirytusowy	1 653	2 589	2 168	2 589	4,6	1,8	2,0	1,7
Piwowarski	4 852	9 035	6 366	9 035	6,4	3,6	5,7	6,0
Winiarski	1 061	607	1 392	607	-3,6	-4,6	1,3	0,4
Tytoniowy	3 718	3 014	4 878	3 014	-1,7	-3,3	4,4	2,0

^a sposób obliczenia zmian rocznych przedstawiony został w uwagach metodologicznych w rozdz. 3;

^b w cenach z 2010 roku; ^c szacunki własne

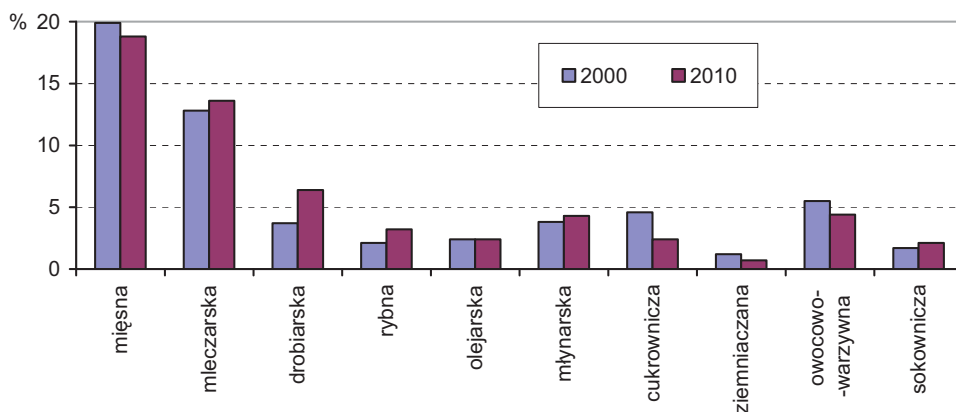
Źródło: obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

Największy przyrost wartości sprzedaży, nominalnie przekraczający 10% rocznie, odnotowały następujące branże: koncentratów spożywczych, drobiarska oraz rybna. Dobre wyniki osiągnęły następujące sektory: mleczarski, młynarski, olejarski, sokowniczy, napojów bezalkoholowych, piekarski, makaronowy oraz piwowarski (nominalnie ponad 6%, realnie ponad 3%). W pięciu branżach realny wzrost wartości produkcji był ujemny.

Udział poszczególnych branż w wartości produkcji sprzedanej przemysłu spożywczego jest bardzo różny, a zmiany, jakie zaszły w minionej dekadzie, były determinowane wieloma czynnikami, np. wzrostem popytu i preferencjami konsumentów, dostępnością surowca i jego cenami.

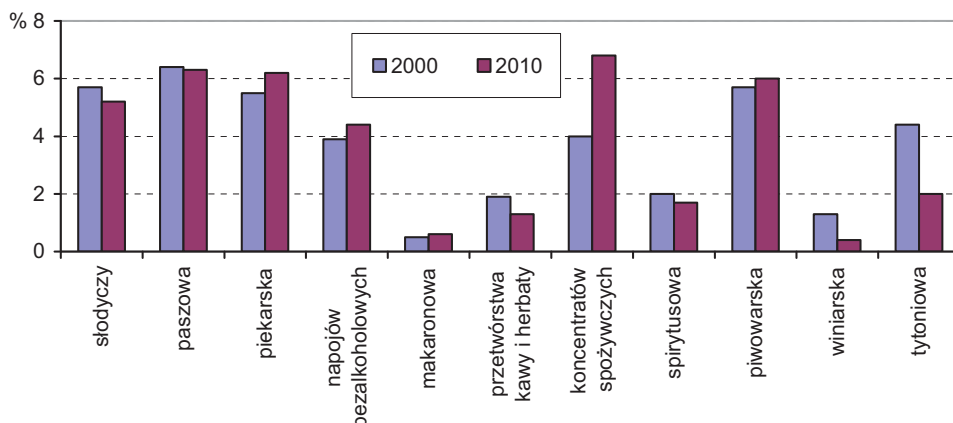
Najsilniejszą pozycję w strukturze przemysłu spożywczego (rys. 2.2 i 2.3) zachowały dwa sektory, tj. mięsny oraz mleczarski. Pierwszy z nich nieco stracił, a drugi nieznacznie zyskał, gdyż udział sektora mięsnego zmniejszył się o 1,1 p.p. do 18,8%, natomiast sektora mleczarskiego wzrósł o 0,8 p.p. do 13,6% w 2010 roku. Najbardziej umocniły (poprawiły) swoje pozycje te sektory, które odnotowały największy przyrost produkcji sprzedanej. W tej grupie znalazły się: sektor drobiarski (wzrost udziału z 3,7 do 6,4%), koncentratów spożywczych (z 4,0 do 6,8%) oraz rybny (z 2,1 do 3,2%). Wkład w tworzenie produkcji sprzedanej przemysłu spożywczego zwiększyły znacząco (o ponad 1/5) branża sokownicza i makaronowa – zwiększając swój udział odpowiednio do 2,4 i 0,6%. Nieznacznie (o ok. 1/10) swoje pozycje umocniły także branże: młynarska, napojów bezalkoholowych oraz piekarska. Stabilną pozycję, ze stosunkowo dużym udziałem w produkcji sprzedanej przemysłu spożywczego (po ok. 6%) zachowała branża piwowarska oraz paszowa.

Rysunek 2.2. Udział branż przetwórstwa produktów zwierzęcych i roślinnych w wartości produkcji sprzedanej przemysłu spożywczego

Źródło: na podstawie tab. 2.1.

Rysunek 2.3. Udział branż przetwórstwa pogłębionego oraz produkcji używek w wartości produkcji sprzedanej przemysłu spożywczego

Źródło: na podstawie tab. 2.1.

Udział niektórych sektorów w wartości produkcji sprzedanej całego przemysłu spożywczego się zmniejszył. W minionej dekadzie najbardziej, bo o ponad połowę zmalał udział sektora winiarskiego i tytoniowego, a znacząco obniżył się: cukrowniczego i ziemniaczanego (o 2/5 lub 1/2). Nieco słabszą pozycję w tworzeniu wartości sprzedaży przemysłu spożywczego miały również takie branże, jak: owocowo-warzywna, przetwórstwa kawy i herbaty, spirytusowa oraz produkcji słodyczy.

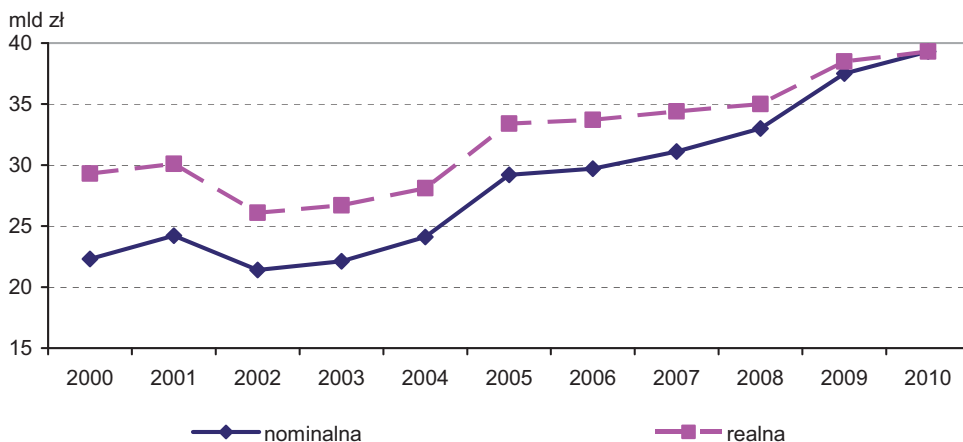
2.2. Wartość dodana brutto w przemyśle spożywczym

Wartość dodaną brutto można określać w różny sposób. Jest ona częścią produkcji globalnej, po potrąceniu tzw. zużycia pośredniego, obejmuje wartość produktów finalnych i część produktów kooperacyjnych, które nie zostały zużyte do wyrobu produktów finalnych. Wartość dodaną brutto w przemyśle spożywczym można określić jako wartość usług oferowanych przez przemysł, podnoszących wartość podstawowych produktów rolnych, poddanych dalszemu przetworzeniu. Na wartość dodaną w przemyśle spożywczym składają się: koszt wynagrodzeń wraz z obciążeniami, amortyzacja, podatki obciążające koszty (bez VAT i akcyzy), koszty finansowe oraz wynik finansowy brutto⁴. Są to elementy, które stanowią „obudowę” produktu rolnego, ułatwiają dostęp do żywności, wygodę korzystania czy też wzrost zadowolenia z jej spożywania.

⁴ J. Drożdż, *Analiza ekonomiczno-finansowa wybranych branż przemysłu spożywczego w latach 2003-2009*, seria Studia i Monografie, nr 151, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2011, s. 7.

Wartość dodana brutto (WDB) wytwarzana jest w każdym dziale gospodarki narodowej i składa się na produkt krajowy brutto. Udział WDB przemysłu spożywczego w PKB Polski⁵ wynosi ok. 2,7%. W minionej dekadzie wartość dodana brutto przemysłu spożywczego (wraz z tytoniowym) wzrosła o ponad 3/4 z 22,3 do 39,3 mld zł. Realnie⁶ wzrost ten był o połowę niższy (rys. 2.4).

Rysunek 2.4. Wartość dodana brutto w przemyśle spożywczym

Źródło: obliczenia własne na podstawie Roczników Statystycznych GUS 2001-2011.

W przedsiębiorstwach przemysłu spożywczego składających sprawozdania finansowe wartość dodana brutto zwiększyła się o 78% z 18,1 mld zł w 2000 r. do 32,2 mld zł w 2010 r., zaś realnie (w cenach 2010 roku) WDB zwiększyła się o 35% z 23,8 do 32,2 mld zł. Dynamiczny wzrost wartości dodanej w przemyśle spożywczym nastąpił po 2003 roku. Średni przyrost wartości dodanej w latach 2003-2010 wyniósł 7,6% rocznie, a realnie jej tempo było niższe o 1,9 p.p. W latach 2000-2003 nominalna wartość dodana nie zmieniła się, a realnie nastąpił jej spadek.

Wszystkie działy przemysłu (poza ziemniaczanym) zwiększyły w tym okresie wartość dodaną brutto. Największy jej przyrost – ponad 10% rocznie odnotowały następujące branże: sokownicza, rybna, drobiarska, piekarska i makaronowa (tab. 2.2). Niższy przyrost, ale większy niż przeciętny w całym przemyśle spożywczym (6,1%) miały sektory: mięsny, olejarski, owocowo-warzywny, koncentratów spożywczych, paszowy, słodczy oraz winiarski.

⁵ Produkt krajowy brutto liczony jako (produkcja globalna + podatki od produktów – dotacje do produktów) – zużycie pośrednie.

⁶ Wartość urealniona indeksem cen detalicznych towarów i usług.

Zwiększyła się natomiast liczba sektorów, w których malała realna wartość dodana brutto. W tej grupie znalazły się sektory: ziemniaczany, młynarski i skrobiowy, cukrowniczy, tytoniowy i pieczywa cukierniczego, a tempo spadku wartości dodanej wynosiło od 0,6% do 4,9% rocznie (tab. 2.2).

Tabela 2.2. Wartość dodana brutto w przedsiębiorstwach przemysłu spożywczego składających sprawozdania finansowe

Dział przemysłu	Wartość dodana w mln zł				Zmiana w proc. rocznie ^a		Struktura wartości dodanej przemysłu spożywczego w proc.	
	w cenach nominalnych		w cenach realnych ^b		nominalna	realna	2000	2010
	2000	2010	2000	2010				
Przemysł spożywczy	18 135	32 170	23 793	32 170	6,1	3,3	100,0	100,0
w tym:								
Mięsny	2 329	4 997	3 056	4 997	8,1	5,3	12,8	15,5
Drobiarski	422	1 238	554	1 238	11,5	8,7	2,3	3,5
Mleczarski	2 160	3 515	2 834	3 515	5,3	2,4	11,9	10,9
Rybny	317	946	416	946	14,1	11,0	1,7	2,9
Młynarski i skrobiowy	675	927	886	927	0,6	-2,0	3,7	2,9
Olejarski	398	496	522	496	6,6	3,2	2,2	1,5
Cukrowniczy	1 612	1 579	2 115	1 579	0,2	-1,5	8,9	4,9
Ziemniaczany	343	309	450	309	-4,0	-4,9	1,9	1,0
Owocowo-warzywny	904	1 651	1 186	1 651	6,9	4,5	5,0	5,1
Sokowniczy	218	670	286	670	16,2	13,0	1,2	2,1
Napojów bezalkoholowych	837	1 632	1 098	1 632	4,6	1,6	4,6	5,1
Paszowy	848	1 567	1 113	1 567	8,1	5,6	4,7	4,6
Piekarski	707	1 981	928	1 981	11,6	8,8	3,9	6,2
Pieczywa cukierniczego	441	536	579	536	2,4	-0,6	2,4	1,7
Słodyczy	1 008	1 675	1 322	1 675	7,5	4,7	5,6	5,2
Makaronowy	90	245	118	245	11,0	8,1	0,5	0,8
Przetwórstwa kawy i herbaty	344	508	451	508	3,0	0,4	1,9	1,6
Koncentratów spożywczych	958	2 854	1 257	2 854	9,3	6,6	5,3	8,9
Spirytusowy	495	735	649	735	5,4	2,3	2,7	2,3
Piwowarski	1 771	2 790	2 324	2 790	3,9	1,1	9,8	8,7
Winiarski	143	194	188	194	6,6	3,9	0,8	0,4
Tytoniowy	1 115	1 125	1 463	1 125	0,1	-2,4	6,1	3,5

^a sposób obliczenia zmian rocznych przedstawiony został w uwagach metodologicznych w rozdz. 3;

^b w cenach z 2010 roku

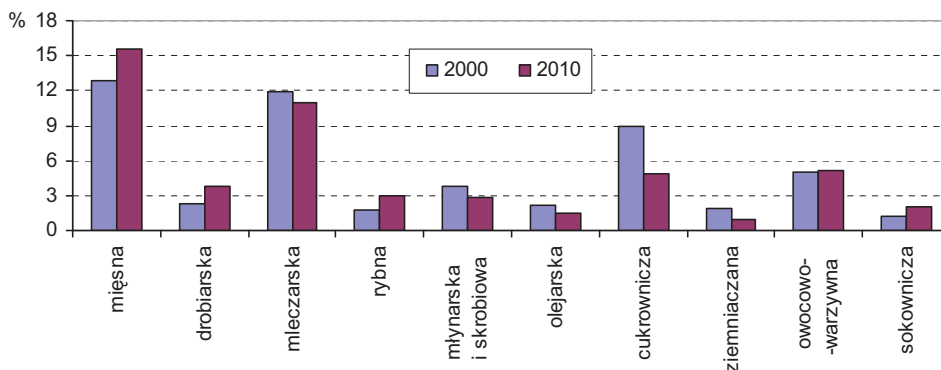
Źródło: obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

Udział poszczególnych branż w tworzeniu wartości dodanej brutto całego przemysłu spożywczego był bardzo zróżnicowany. Na początku ubiegłej dekady największy udział w tworzeniu WDB przemysłu spożywczego miał sektor mięsny (12,8%) oraz mleczarski (11,9%), a wszystkich branż zajmujących się przetwórstwem produktów zwierzęcych wynosił prawie 29%. Znaczący udział miały również branża piwowarska (9,8%) oraz cukrownicza (8,9%). Po dziesięciu latach sektor mięsny umocnił swoją pozycję, podnosząc o 2,7 p.p. swój wkład w two-

zenie wartości dodanej brutto przemysłu spożywczego, zaś udział przemysłu mleczarskiego obniżył się o 1 p.p. W 2010 roku zwiększyła się rozpiętość udziałów między poszczególnymi branżami do 14,9 p.p. (w 2000 r. było 12,3 p.p.).

W minionej dekadzie dziesięć branż zwiększyło swój udział w wartości dodanej brutto przemysłu spożywczego. Oprócz wspomnianej już branży mięsnej, uczynił to sektor: drobiarski, rybny, sokowniczy, piekarski, makaronowy oraz koncentratów spożywczych (wzrost o ponad 1/2). Mniej wzrosły udziały branży owocowo-warzywnej, paszowej oraz napojów bezalkoholowych (rys. 2.5 i 2.6).

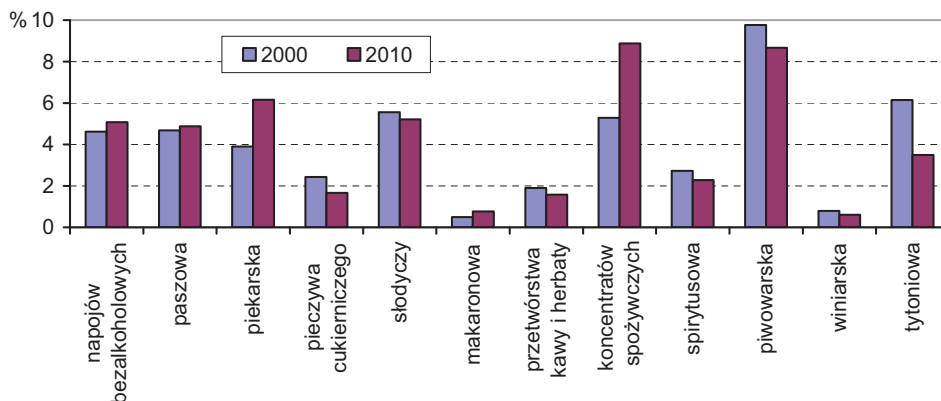
Rysunek 2.5. Udział branż przetwórstwa produktów zwierzęcych i roślinnych w wartości dodanej przemysłu spożywczego^a

^a dotyczy przedsiębiorstw składających sprawozdania finansowe

Źródło: na podstawie tab. 2.2.

Rysunek 2.6. Udział branż przetwórstwa pogłębianego oraz produkcji używek w wartości dodanej przemysłu spożywczego^a

^a dotyczy przedsiębiorstw składających sprawozdania finansowe

Źródło: na podstawie tab. 2.2.

Udział dwunastu branż przemysłu spożywczego w tworzeniu wartości dodanej brutto tego przemysłu zmniejszył się. Najbardziej, bo o ponad 2/5 obniżył się udział przemysłu cukrowniczego (z 8,9 do 4,9%) oraz tytoniowego (z 6,1 do 3,5%). O ile spadek znaczenia przemysłu cukrowniczego wynikał z jego redukcji (ograniczania ilości produkowanego cukru i zamykania cukrowni), o tyle spadek w sektorze tytoniowym może budzić pewne wątpliwości (por. rozdz. 1).

2.3. Struktura ceny producentów żywności i napojów

Podstawą oceny efektywności i postępów w ekonomice produkcji żywności jest zwykle analiza nadwyżki ekonomicznej realizowanej przez przemysł spożywczy i jej relacji do nakładów poniesionych w tym dziale gospodarki. W tym celu konieczna jest identyfikacja struktury wartości produkcji tego sektora, która w rachunkach globalnych wyrażana jest w tzw. cenach bazowych.

Według GUS „Cena bazowa definiowana jest jako kwota pieniędzy otrzymywana przez producenta od nabywcy za jednostkę produktu, pomniejszona o podatki otrzymywane do produktu”⁷. Do podatków od produktu zalicza się przede wszystkim akcyzę, podatek od towarów i usług (tzw. VAT) oraz inne podatki pośrednie, takie jak cła od importu, od gier losowych i zakładów wzajemnych. Po doliczeniu tych podatków do ceny bazowej otrzymuje się tzw. cenę producenta brutto. Tak zdefiniowaną cenę bazową można ustalić dla każdej firmy, sektora i branży (grup i klas PKD) jako sumę:

- kosztów materiałów (łącznie z surowcami i półfabrykatami), energii, usług obcych i innych kosztów materialnych (podróży służbowych itp.), które w rachunkach globalnych zaliczane są do tzw. zużycia pośredniego,
- opłaty pracy, łącznie z kosztami ubezpieczeń pracowniczych,
- podatków zaliczanych do kosztów, tj. bez podatków pośrednich i dochodowych),
- nadwyżki finansowej (ekonomicznej) składającej się z zysku brutto, kosztów finansowych (opłaty kapitału obcego) i amortyzacji, które łącznie można kwalifikować jako opłatę kapitału.

Suma tych elementów rachunku wyraża wartość produkcji globalnej w cenach bieżących. Wartość ta pomniejszona o zużycie pośrednie (koszty materialne) wyznacza wartość dodaną brutto wytworzoną w danej firmie, sektorze czy też

⁷ Por. *Rocznik Statystyczny 2010*, GUS, Warszawa 2010, s. 759.

branży, a następnie powiększona o wspomniane podatki pośrednie określa ich udział w wytwarzaniu produktu krajowego brutto.

GUS szacuje wartość produkcji globalnej, zużycia pośredniego i wartości dodanej brutto w każdym dziale naszej gospodarki i publikuje je w swoich wydawnictwach. Takie dane dostępne są dla dwóch działów przemysłu spożywczego, tj. przemysłowej produkcji żywności i napojów oraz wyrobów tytoniowych. Natomiast wartość produkcji w cenach bazowych i strukturę tej ceny w poszczególnych sektorach i branżach tego przemysłu można szacować na podstawie sprawozdań finansowych. Wprawdzie sprawozdania takie składa tylko ok. 20% wszystkich czynnych firm tego przemysłu, ale reprezentują one ponad 90% jego obrotów.

Tabela 2.3. Struktura ceny bazowej przemysłu spożywczego (w procentach)

Wyszczególnienie	2000	2003	2007	2008	2009	2010
Materiały	62,2	61,2	62,3	62,5	60,6	61,6
Energia	1,7	2,0	1,7	2,0	2,2	2,2
Usługi	9,5	11,3	11,3	11,0	11,2	11,4
Inne materialne	3,3	2,9	2,8	2,6	2,7	2,7
Razem zużycie bezpośrednie	76,7	77,4	78,1	78,1	76,7	77,9
Opłata pracy	12,9	11,7	9,8	10,3	10,1	10,1
Podatki	0,9	1,1	1,2	1,2	0,9	0,8
Nadwyżka finansowa	9,5	9,8	10,9	10,4	12,3	11,2
w tym: amortyzacja	3,9	4,1	3,4	3,4	3,5	3,4
koszty finansowe	4,0	2,7	1,5	3,0	2,4	1,5
zysk	1,6	3,0	6,0	4,0	6,4	6,3
Wartość w cenie bazowej	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Akcyza	15,8	17,2	15,3	13,4	11,5	9,9
VAT	14,2	14,1	14,4	14,4	14,6	.
Cena producenta	130,0	131,3	129,7	127,8	126,1	.
w tym: podatki	32,2	33,6	32,3	29,9	28,0	.

Źródło: obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

Z danych przedstawionych w tab. 2.3 wynika, że w poprzedniej dekadzie nie było dużych zmian struktury ceny bazowej produktów przemysłu spożywczego. Dotyczy to szczególnie względnego poziomu kosztów materiałów, zużycia pośredniego i wartości dodanej, gdyż zmiany odpowiednich wskaźników udziału nie przekraczały 1 punktu procentowego. Równocześnie można

wskazać, że zmiany struktury ceny bazowej były większe przed wejściem do UE (lata 2000-2003), a bardzo małe po roku 2003. I tak w latach 2000-2003 nastąpił wzrost udziału kosztów usług i energii, przy znaczącym zmniejszeniu udziału opłaty pracy i kosztów materiałów. W tym okresie zmieniła się struktura nadwyżki ekonomicznej: spadek kosztów finansowych skutkowało wzrostem zysku firm. Natomiast w latach 2003-2010 nie zmieniał się w zasadzie udział kosztów materiałów i innych składników zużycia pośredniego, a tym samym i wartości dodanej. W tych latach dokonały się zmiany struktury wartości dodanej, gdyż nastąpił dalszy spadek opłaty pracy i wzrosła nadwyżka ekonomiczna, skutkująca zwiększeniem zysków, ale przy dużej zmienności kosztów finansowych. W całej minionej dekadzie udział opłaty pracy (w cenie bazowej) zmniejszył się o 1/5 (z 12,9% do nieco ponad 10%), ponad dwukrotnie obniżyły się koszty finansowe przy czterokrotnym zwiększeniu udziału zysku. Istotne jest także to, że wzrost zysku nie miał większego wpływu na poziom kosztów materiałowych oraz, że głównym źródłem wzrostu zysku było obniżenie opłaty pracy i opłaty kapitału obcego. Oznacza to także, że poprawa wyników ekonomicznych przemysłu spożywczego nie dokonała się kosztem rolnika, lecz była efektem poprawy gospodarowania wewnętrznymi czynnikami produkcji, tj. pracą i kapitałem zaangażowanym w działalność tego sektora. Na poprawę wyników sektora miało także wpływ zmniejszenie obciążenia ceny bazowej podatkami pośrednimi (z 30% w 2000 roku i 31,6% w 2003 roku do 26,1% w 2009 roku) oraz zmniejszenie udziału podatków w cenie producenta (z 24,8% w 2000 roku, 25,6% w 2003 roku do 22,2% w 2009 roku).

Struktura ceny bazowej jest silnie zróżnicowana w głównych branżach przemysłu spożywczego:

1. Udział kosztów materiałów w cenie bazowej (tab. 2.4) mieści się w przedziale od 35 do 72,5%, przy średniej 61,6%. Najwyższy (ponad 70%) jest on w przemyśle mięsnym, olejarskim, mleczarskim i paszowym, a niski poniżej 50% w 6 branżach: piwnej, piekarskiej, spirytusowej, cukrowniczej, koncentratów spożywczych i tytoniowej. W całej minionej dekadzie udział kosztów materiałowych zwiększył się w 5 branżach, najbardziej w olejarskiej (o 9,3 p.p.), tytoniowej (o 4,8 p.p.), a zmniejszył w pozostałych 10, najbardziej w spirytusowej (o 7 p.p.), rybnej (o 6,8 p.p.), koncentratów spożywczych (o 6,5 p.p.) i mięsnej (o 3,6 p.p.).

Tabela 2.4. Udział kosztów materiałów w cenie bazowej (w procentach)

Wyszczególnienie	2000	2003	2007	2010
Przemysł spożywczy	62,2	61,2	62,3	61,6
w tym: mięsny i drobiarski	76,1	73,5	73,4	72,5
olejarski	62,4	64,2	72,3	71,7
mleczarski	71,2	68,4	73,4	71,5
paszowy	70,1	68,6	69,7	70,9
młynarski ^a	64,9	64,2	66,1	65,5
rybny	69,9	68,3	69,0	63,1
owocowo-warzywny	62,1	61,8	62,2	60,8
cukierniczy	57,6	51,7	54,3	55,5
napojów bezalkoholowych ^b	56,5	54,2	57,5	54,4
tytoniowy	43,7	48,0	48,4	48,5
koncentratów spożywczych	53,1	50,8	45,3	46,6
cukrowniczy	46,5	58,4	43,2	43,6
spirytusowy	49,3	51,1	47,8	42,3
piekarski	43,6	42,9	43,1	41,7
piwny	37,1	35,5	37,6	34,5

^a bez skrobiowego; ^b łącznie z sokowniczym

Źródło: obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

2. Udział kosztów energii (tab. 2.5) w cenie bazowej sektora jest mały i wykazuje słabą tendencję wzrostową. Jest on największy (powyżej 3%) w branży piekarskiej i owocowo-warzywniej, a niski w przemyśle cukrowniczym (0,9%) oraz rybnym, koncentratów, spirytusowym i mięsny (1,7-1,8%). W minionej dekadzie najbardziej wzrosła energochłonność przemysłu tytoniowego (+1,5 p.p.), cukierniczego (+1,0 p.p.), paszowego i koncentratów (po +0,9 p.p.), piekarskiego i młynarskiego (po +0,8 p.p.), a znacząco obniżyła się tylko w przemyśle cukrowniczym (-0,3 p.p.).

Tabela 2.5. Udział kosztów energii w cenie bazowej (w procentach)

Wyszczególnienie	2000	2003	2007	2010
Przemysł spożywczy	1,7	2,0	1,7	2,2
w tym: piekarski	3,1	3,6	2,9	3,9
owocowo-warzywny	2,9	3,0	2,8	3,6
olejarski	2,6	2,5	2,5	2,8
młynarski ^a	1,9	2,5	2,1	2,7
napojów bezalkoholowych ^b	2,0	2,4	2,2	2,6
cukierniczy	1,4	1,7	1,7	2,4
tytoniowy	0,9	1,0	1,0	2,4
paszowy	1,4	1,3	1,7	2,3
piwny	2,0	1,7	1,7	2,1
mleczarski	1,7	1,9	1,6	2,0
spirytusowy	1,6	1,6	1,8	1,8
mięsny i drobiarski	1,5	1,8	1,5	1,8
koncentratów spożywczych	0,9	1,2	1,0	1,8
rybny	1,2	1,4	1,2	1,7
cukrowniczy	1,2	1,2	1,1	0,9

^a bez skrobiowego; ^b łącznie z sokowniczym

Źródło: obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

3. Koszty usług (tab. 2.6), po znaczącym wzroście w latach 2000-2003, w następnych latach minionej dekady były względnie stabilne. Szczególnie wysoki poziom osiągnęły one w przemyśle spirytusowym (23,7% ceny bazowej), a wysoki także w przemyśle piwnym, koncentratów spożywczych, cukrowniczym i napojów bezalkoholowych (od 18,5% do 14,5% ceny). Natomiast relatywnie niski poziom (mniej niż 10% ceny) osiągnęły one w 4 branżach: w przemyśle mięsnym, olejarskim, mleczarskim i owocowo-warzywnym. W pozostałych 6 branżach udział usług w cenie był zbliżony do średniego poziomu całego przemysłu spożywczego. W minionej dekadzie znaczący wzrost względnego poziomu kosztów usług odnotowano w branżach: największy w przemyśle spirytusowym (o 10,2 p.p.), koncentratów spożywczych (o 5,7 p.p.), cukrowniczym (o 4,7 p.p.), rybnym i młynarskim (po 3,0 p.p.) oraz w mięsnym, mleczarskim i piekarskim (po ok. 2,1-2,3 p.p.).

Tabela 2.6. Udział kosztów usług w cenie bazowej (w procentach)

Wyszczególnienie	2000	2003	2007	2010
Przemysł spożywczy	9,5	11,3	11,3	11,4
w tym: spirytusowy	13,5	14,5	13,4	23,7
piwny	17,0	18,6	13,1	18,5
koncentratów spożywczych	12,5	17,7	25,9	18,2
cukrowniczy	10,8	16,9	16,1	15,5
napojów bezalkoholowych ^a	13,3	14,9	14,3	14,5
piekarski	11,1	12,5	12,9	13,2
młynarski ^b	9,0	11,0	11,7	12,0
tytoniowy	18,6	19,2	17,3	11,7
cukierniczy	10,1	10,4	12,8	11,4
rybny	7,6	9,3	9,5	10,6
paszowy	9,1	9,3	10,4	10,4
owocowo-warzywny	9,8	9,0	9,7	9,3
mleczarski	6,2	8,8	8,2	8,8
olejarski	10,5	8,5	8,6	8,5
mięsny i drobiarski	5,1	6,8	7,1	7,4

^a łącznie z sokowniczym; ^b bez skrobiowego

Źródło: obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

4. Wzrost udziału kosztów usług został w całym przemyśle spożywczym skompensowany podobnym obniżeniem udziału kosztów opłaty pracy, których względny poziom obniżył się w minionej dekadzie prawie o 3 punkty procentowe (z 12,9% do 10,1%). Jest on najwyższy w przemyśle piekarskim (22,4%), a wysoki także w przemyśle tytoniowym, rybnym, koncentratów spożywczych, owocowo-warzywnym i cukierniczym (od 12,1% do 15,9%).

Udział opłaty pracy w cenie bazowej (tab. 2.7) jest bardzo niski (4,4%) w przemyśle olejarskim, a relatywnie niski także w przemyśle paszowym, cukrowniczym, piwnym, młynarskim, mleczarskim i spirytusowym (od 6,1% do 8,8%). Istotne jest przy tym, że duży (prawie dwukrotny) spadek tej opłaty nastąpił w przemyśle cukrowniczym, olejarskim, piwnym i spirytusowym. Znacząca redukcja tej opłaty (o ok. 3 p.p.) nastąpiła także w przemyśle mleczarskim, napojów bezalkoholowych, cukierniczym, owocowo-warzywnym i piekarskim. Względny poziom opłaty pracy wzrósł tylko w przemyśle tytoniowym, przy jej stabilizacji w grupie koncentratów spożywczych.

Tabela 2.7. Udział opłaty pracy w cenie bazowej (w procentach)

Wyszczególnienie	2000	2003	2007	2010
Przemysł spożywczy	12,9	11,7	9,8	10,1
w tym: piekarski	25,7	22,0	22,0	22,4
tytoniowy	14,8	12,5	12,4	15,9
rybny	14,6	17,7	10,8	13,4
koncentratów spożywczych	12,6	12,4	11,7	12,7
owocowo-warzywny	16,1	11,9	11,7	12,6
cukierniczy	15,3	15,6	11,9	12,1
napojów bezalkoholowych ^a	14,0	11,9	9,6	10,0
mięsny i drobiarski	11,0	10,5	9,5	9,7
spirytusowy	16,9	14,7	10,1	8,8
mleczarski	11,8	10,7	8,5	8,5
młynarski ^b	8,9	8,3	7,4	8,1
piwny	15,2	10,7	8,9	7,9
cukrowniczy	15,6	19,5	9,9	7,3
paszowy	7,2	6,6	6,5	6,1
olejarski	8,7	5,8	5,4	4,4

^a łącznie z sokowniczym; ^b bez skrobiowego

Źródło: obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

- Nadwyżka operacyjna (finansowa) jest składnikiem ceny bazowej o największym zróżnicowaniu między branżami przemysłu spożywczego (tab. 2.8). Jej udział w cenie waha się w przedziale 6,7-29,4%, przy czym najwyższy poziom osiąga ona w przemyśle cukrowniczym (29,4%), piwnym (24,1%), tytoniowym (18,9%) oraz w spirytusowym, piekarskim i koncentratów spożywczych (od 15,4% do 16,6%). Nadwyżka ta jest najniższa w sektorze olejarskim, mięsny, mleczarskim, paszowym i rybny (6,7-9,3%). W pozostałych branżach kształtowała się ona w pobliżu wartości średniej (10,1-12,9%). W większości branż notowano jej wyraźny wzrost, ale przy bardzo dużej zmienności poziomu nadwyżki finansowej w przemyśle cukrowniczym i ole-

jarskim. W ostatniej dekadzie przyrost opłaty kapitału był największy w przemyśle cukrowniczym (6,8 p.p.), piekarskim (6,0 p.p.), owocowo-warzywnym (5,8 p.p.), rybnym (5,7 p.p.), spirytusowym (5,1 p.p.) i napojów bezalkoholowych (4,7 p.p.). Obniżyła się ona natomiast tylko w przemyśle olejarskim (-6,0 p.p.), młynarskim (-2,1 p.p.) oraz paszowym (-0,4 p.p.).

Tabela 2.8. Udział nadwyżki finansowej (opłaty kapitału) w cenie bazowej (w procentach)

Wyszczególnienie	2000	2003	2007	2010
Przemysł spożywczy	9,5	9,8	10,9	11,2
w tym: cukrowniczy	22,6	-2,8	12,6	29,4
piwny	20,5	24,4	27,9	24,1
tytoniowy	15,9	11,2	13,8	18,9
spirytusowy	11,5	12,8	16,8	16,6
piekarski	10,1	14,7	16,4	16,1
koncentratów spożywczych	14,2	12,9	12,1	15,4
napojów bezalkoholowych ^a	8,2	12,8	12,8	12,9
cukierniczy	10,5	14,3	13,7	12,8
owocowo-warzywny	5,0	10,5	10,0	10,8
młynarski ^b	12,2	11,1	10,8	10,1
rybny	3,6	7,2	7,9	9,3
paszowy	9,0	10,2	9,0	8,6
mleczarski	3,6	7,2	6,0	7,0
mięsny i drobiarski	4,4	5,2	6,7	6,8
olejarski	12,7	17,7	10,0	6,7

^a łącznie z sokowniczym; ^b bez skrobiowego

Źródło: obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

W większości branż wzrost nadwyżki finansowej osiągnięto w wyniku redukcji kosztów materiałowych i opłaty pracy, przy czym w niektórych branżach wysoka rentowność była czynnikiem sprzyjającym zastępowaniu pracy żywej usługami. Wzrostowi nadwyżki finansowej nie sprzyjały rosnące w większości branż obciążenia ceny bazowej podatkami pośrednimi; zmniejszenie tych obciążeń nastąpiło tylko w przemyśle spirytusowym⁸, a w mniejszym stopniu także w przemyśle owocowo-warzywnym i napojów bezalkoholowych (tab. 2.9).

⁸ Był to efekt obniżenia stawek akcyzy na napoje spirytusowe w 2002 roku (z 6000 zł do 4000 zł za 1 hl, tj. o 30%).

Tabela 2.9. Udział podatków pośrednich w cenie producenta (w procentach)

Wyszczególnienie	2000	2003	2007	2009
Przemysł spożywczy	23,1	23,8	22,9	20,7
w tym: tytoniowy	69,5	75,9	79,2	78,1
spirytusowy	77,4	73,0	71,0	65,9
piwny	40,6	43,1	42,1	44,8
cukierniczy	15,0	15,6	15,6	15,6
napojów bezalkoholowych ^a	16,8	14,7	14,5	14,7
koncentratów spożywczych	12,4	12,7	14,0	13,2
piekarski	9,2	9,2	10,2	9,3
olejarski	7,1	6,0	7,8	9,3
cukrowniczy	6,7	8,2	8,3	7,3
młynarski ^b	6,6	6,6	7,6	7,2
mleczarski	6,3	6,5	7,1	6,7
owocowo-warzywny	7,9	6,7	7,3	6,6
paszowy	2,7	3,4	8,7	6,6
mięсны i drobiarski	4,6	5,4	5,5	5,4
rybny	5,0	3,6	4,5	4,5

^a łącznie z sokowniczym; ^b bez skrobiowego

Źródło: obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

Analiza struktury ceny bazowej głównych branż przemysłu spożywczego wskazuje, że w ostatniej dekadzie w tym sektorze dokonały się zmiany, których wynikiem było zwiększenie efektów działalności polegającej na wytwarzaniu żywności i napojów. Wprawdzie zmiany głównych składników ceny nie były duże, ale na tyle istotne, że zwiększyła się nadwyżka ekonomiczna generowana przez producentów tych wyrobów. Było to zjawisko powszechne, występujące w większości branż przemysłu spożywczego. Największy wpływ na wzrost omawianej nadwyżki ekonomicznej miała redukcja kosztów opłaty pracy, której skala była bardzo duża w niektórych branżach. Istotne jest jeszcze to, że wzrost nadwyżki ekonomicznej był tylko w części związany z redukcją kosztów materiałów, co wskazuje, że nie był to wynik zmniejszenia opłaty dostawców środków produkcji dla przemysłu spożywczego, w tym także opłaty rolnika. Jeżeli za efekt działalności przemysłu spożywczego uznamy nadwyżkę ekonomiczną tego sektora, to możemy stwierdzić, że poprawiła się relacja tego efektu do nakładów pracy, do kapitału (własnego i obcego) angażowanego w tę działalność oraz do nakładów materiałowych i surowcowych. Problemy te będą przedmiotem dalszych analiz, choć można już stwierdzić, że sukcesy sektora, notowane w całym okresie transformacji, nie są przypadkowe, lecz są wynikiem poprawy efektywności i konkurencyjności polskich producentów żywności.

3. Wydajność pracy w polskim przemyśle spożywczym

3.1. Uwagi metodologiczne

Wydajność pracy określana jest najczęściej jako ilość dóbr lub usług wytworzonych przez pracownika w jednostce czasu. Zależy ona od wielu czynników, w tym m.in. od kwalifikacji i doświadczenia pracowników, stanu technicznego maszyn i narzędzi, ich nowoczesności oraz od organizacji pracy i motywacyjnego systemu płac i nagród.

Pomiaru wydajności pracy w polskim przemyśle spożywczym i jego poszczególnych działach przetwórstwa (sektorach) dokonano w oparciu o dwa mierniki, tj. wartość produkcji sprzedanej oraz wartość dodaną brutto przypadającą na jednego zatrudnionego⁹. W analizie problemu w poszczególnych branżach wykorzystano dwa źródła informacji, tj. (1) niepublikowane dane Głównego Urzędu Statystycznego o firmach przemysłowych zatrudniających ponad 9 osób stałej załogi oraz (2) dane firm składających sprawozdania finansowe F-01/I-01. Do przeliczenia wartości produkcji sprzedanej oraz wartości dodanej przemysłu spożywczego na ceny realne (z roku 2010, bądź z 2009 r.), użyto wskaźnika cen detalicznych towarów i usług. Z uwagi na zmianę Polskiej Klasyfikacji Działalności, jakiej dokonał Główny Urząd Statystyczny, rok 2009 ujęty jest w dwóch wariantach, tj. według PKD z 2004 r. i PKD z 2007 r. W ten sposób powstały dwa okresy: dłuższy obejmujący lata 2000-2009 wg PKD z 2004 roku oraz krótki, tj. lata 2009-2010 wg PKD z 2007 roku. Pozwoliło to określić przeciętny przyrost bądź spadek wydajności pracy w całym badanym okresie, tj. w latach 2000-2010. Do określenia średnich rocznych przyrostów wydajności pracy wykorzystano metodę procentu składanego.

3.2. Wydajność pracy mierzona wartością produkcji sprzedanej

Poprawa wydajności pracy w polskim przemyśle spożywczym w latach 2000-2010 była wynikiem przede wszystkim zwiększonej produkcji sprzedanej, która dokonała się w warunkach niewielkiego spadku zatrudnienia. W minionej dekadzie wartość produkcji sprzedanej całego przemysłu spożywczego (łącznie

⁹ Osobę zatrudnioną na pełnym etacie.

z tytoniem) zwiększyła się o 3/4 z 92,9 do 162,3 mld zł, a realnie o 1/3 (tab. 3.1). Przed wejściem do Unii Europejskiej liczba osób pracujących w przemyśle spożywczym malała w tempie ok. 2,2% (lata 2000-2003). Trend ten był kontynuowany także w pierwszych latach po akcesji, jednakże jego tempo było o połowę mniejsze. Od 2007 roku ponownie obniża się liczba osób pracujących w polskim przemyśle spożywczym. W całej minionej dekadzie liczba pracujących w tym dziale gospodarki obniżyła się o 10%, tj. średnio o 1% rocznie (tab. 3.1).

Tabela 3.1. Wydajność pracy w polskim przemyśle spożywczym (łącznie z mikrofirmami) mierzona produkcją sprzedaną

Wyszczególnienie	2000	2003	2007	2010
Wartość produkcji sprzedanej przemysłu spożywczego ^a (w mld zł)				
• w cenach nominalnych	92,9	105,0	146,0	162,3
• w cenach realnych (z 2010 r.)	121,9	126,9	161,5	162,3
Zasoby pracy				
• liczba pracujących (w tys. osób)	500,1	468,2	473,5	454,3
Wydajność pracy (w tys. zł) mierzona produkcją sprzedaną				
• nominalna ^b	186	242	308	357
• realna ^c	244	271	342	357

^a produkcja artykułów spożywczych i napojów oraz wyrobów tytoniowych; ^b w cenach bieżących; ^c w cenach stałych

Źródło: *Roczniki Statystyczne GUS 2001-2011*; R. Urban, J. Drożdż, A. Staszczak, *Wpływ integracji z Unią Europejską na polski przemysł spożywczy*, [w:] *Wpływ integracji z Unią Europejską na polską gospodarkę żywnościową, seria Program Wieloletni 2005-2009, Raport nr 90, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2008, s. 92.*

Wydajność pracy w polskim przemyśle spożywczym mierzona wartością produkcji sprzedanej na jednego pracującego w 2010 roku wyniosła 357 tys. zł i była prawie 2-krotnie wyższa niż w 2000 roku. W cenach realnych wzrost ten wyniósł niespełna 50%. Prawie cały ten przyrost został osiągnięty po 2002 roku, co wskazuje, że wejście do Unii Europejskiej i swobodna wymiana handlowa z krajami Wspólnoty, zwiększyło tempo wzrostu wydajności pracy w polskim przemyśle spożywczym.

Poprawa wydajności pracy była zjawiskiem powszechnym, występującym praktycznie we wszystkich branżach przemysłu spożywczego, ale skala zmian wydajności pracy w poszczególnych branżach była różna. W latach 2000-2009 najszybszy realny wzrost wydajności pracy mierzonej wartością produkcji sprzedanej nastąpił w branży cukrowniczej (14,3%), olejarskiej (9,5%), piwnej (9,1%), spirytusowej (8,4%) oraz sokowniczej, mleczarskiej, rybnej i makaro-

nowej (od 7,0 do 7,6% rocznie). Były to wskaźniki wyższe niż całego przemysłu spożywczego (tab. 3.2). Duża poprawa wydajności pracy w branży cukrowniczej była wynikiem dużej redukcji zatrudnienia oraz koncentracji produkcji cukru w czynnych zakładach (pomimo obniżenia limitu produkcji cukru dla Polski do 1406 tys. ton rocznie od sezonu 2008/09). W latach 2000-2010 liczba czynnych cukrowni zmniejszyła się o 3/4 z 76 do 18 zakładów, a ilość produkowanego cukru przez jeden zakład wzrosła 3-krotnie (z 27 do 80 tys. ton). Z kolei dynamicznemu rozwojowi produkcji piwa, spirytusu oraz oleju, w tym także na rzecz biopaliw, towarzyszył spadek zatrudnienia wynoszący od 19,5% do 37,7%¹⁰.

Tabela 3.2. Wydajność pracy w przemyśle spożywczym
mierzona wartością produkcji sprzedanej w cenach realnych

Działy przemysłu	2000	2003	2007	2009	Przyrost w proc. rocznie	
					w firmach przemysłowych 2001-2009 ^a	w tym: składających sprawozdania finansowe 2001-2010 ^b
Przemysł spożywczy	253,7	285,4	367,5	376,4	4,8	4,6
w tym:						
Mięsny	240,3	250,7	309,3	357,9	4,5	3,8
Drobiarski	282,8	331,4	391,3	430,4	4,8	5,0
Mleczarski	284,5	329,0	547,9	523,4	7,0	7,0
Rybny	180,4	241,2	323,1	335,8	7,1	8,1
Młynarski	408,2	435,5	518,0	591,0	4,2	3,0
Olejarski	628,2	1 103,7	1 180,9	1 424,3	9,5	10,2
Cukrowniczy	243,5	265,7	643,0	808,3	14,3	12,6
Ziemniaczany	278,5	293,8	389,2	346,4	2,4	6,1
Owocowo-warzywny	214,3	263,8	305,2	294,1	3,6	3,8
Sokowniczy	303,2	449,0	526,7	587,7	7,6	8,3
Napojów bezalkoholowych	259,4	267,6	405,7	451,1	6,3	5,8
Paszowy	688,3	850,5	950,2	961,7	3,8	5,4
Piekarski	95,5	96,0	107,7	110,0	1,6	4,4
Słodczy	176,3	217,1	310,9	305,8	6,3	6,0
Makaronowy	115,7	138,5	151,7	214,7	7,1	7,7
Przetwórstwo kawy i herbaty	508,5	463,5	416,5	477,8	-0,6	0,6
Koncentratów spożywczych	255,7	330,4	382,0	351,9	3,6	2,9
Spirytusowy	302,0	408,4	556,2	626,8	8,4	8,2
Piwowarski	459,7	687,3	923,5	1 089,3	9,1	8,7
Winiarski	376,9	340,5	440,1	410,1	0,9	8,5
Tytoniowy	505,8	623,6	677,3	537,9	0,6	1,1

^a w cenach z 2009 r.; ^b w cenach z 2010 r.

Źródło: obliczenia własne na podstawie aneksów 3.3. i 3.6.

¹⁰ Więcej o zatrudnieniu patrz rozdz. 4.

W firmach przemysłowych (zatrudniających powyżej 9 osób załogi) składających sprawozdania finansowe F-01/I-01 wzrost wydajności pracy nie przekroczył 4% rocznie w 6 branżach przemysłu spożywczego (na 24). Taką niewielką poprawę wydajności pracy osiągnęły sektory o różnym poziomie wielkości produkcji sprzedanej, najczęściej mieszczącym się w przedziale 300-600 tys. zł/osobę (tab. 3.3). W pierwszej „podgrupie” (do 300 tys. zł/osobę) znalazł się sektor mięsny charakteryzujący się:

- niską koncentracją produkcji,
- dużym rozdrobnieniem działających na rynku zakładów¹¹,
- niską automatyzacją procesów produkcyjnych,
- zaangażowaniem dużych nakładów pracy ludzkiej,
- szerokim asortymentem produkowanych wyrobów,
- złożonością procesów produkcyjnych (np. w sektorze mięsnym można wyróżnić trzy etapy produkcji, tj.: ubój, rozbiór i przetwórstwo).

Niskie tempo wzrostu wydajności pracy w sektorze mięsnym jest także wynikiem przeinwestowania oraz niskiego wykorzystania posiadanych mocy produkcyjnych, przede wszystkim w przetwórstwie mięsa czerwonego. A. Pisula¹² szacuje przeciętne wykorzystanie zdolności uboju na poziomie ok. 50% i na ok. 80% mocy przerobowych (liczonych na jedną zmianę). Niewykorzystane zdolności produkcyjne są potencjalnym źródłem poprawy wydajności pracy. Mały wzrost wydajności pracy odnotowano również w takich sektorach, jak: owocowo-warzywny, przetwórstwa kawy i herbaty, koncentratów spożywczych, tytoniowy¹³ oraz młynarski.

W grupie działów przemysłu spożywczego o średnim wzroście wydajności pracy (od 4,1% do 6,0% rocznie) znalazły się takie branże, jak: piekarska, drobiarska, produkcji napojów bezalkoholowych, słodczy oraz paszowa.

¹¹ W sektorze mięsnym czynnych firm jest ok. 3,2 tys. Jeszcze większa liczba firm działa w sektorze piekarskim i pieczywa cukierniczego – ok. 10 tys. podmiotów.

¹² Informacja ze strony internetowej www.portalspozywczy.pl/mieso/artykuly/przemysl-miesny-przeinwestowani, 08.12.2011 r.

¹³ Miejsce sektora tytoniowego w tej grupie sektorów przemysłu spożywczego może budzić pewne wątpliwości (por. rozdz. 1).

Tabela 3.3. Zróżnicowanie realnego tempa wzrostu i poziomu wydajności pracy mierzonej wartością produkcji sprzedanej^a w głównych działach przemysłu spożywczego^b

Przeciętne tempo wzrostu wydajności pracy w latach 2001-2010	Przeciętna wydajność pracy w 2010 roku w tys. zł/zatrudnionego			
	< 300	300-600	601-900	> 900
małe < 4,0% rocznie	mięsny	owocowo-warzywny, przetwórstwo kawy i herbaty, koncentratów spożywczych, tytoniowy	młynarski	
średnie 4,1-6,0%	piekarski	drobiarski, napojów bezalkoholowych, słodczy		paszowy
wysokie 6,1-8,0%	makaronowy	ziemniaczany	mleczarski	
bardzo wysokie > 8,1% rocznie		rybny, sokowniczy, winiarski	spirytusowy	olejarski, cukrowniczy, piwowarski

^a w cenach z 2010 roku; ^b w przedsiębiorstwach składających sprawozdania finansowe

Źródło: na podstawie tab. 3.2 i aneksu 3.6.

Wysoki wzrost wydajności pracy, tj. od 6,1% do 8,0% rocznie wystąpił w przedsiębiorstwach produkujących makarony oraz w sektorze ziemniaczanym i mleczarskim. Jeszcze wyższą poprawę wydajności przekraczającą 8,0% rocznie, uzyskano w takich branżach, jak: rybna, sokownicza, winiarska, spirytusowa, olejarska, cukrownicza i piwowarska. W grupie tej dominowały działy przemysłu zajmujące się produkcją używek oraz o wysokiej koncentracji produkcji.

Największa liczba branż (ponad połowa) w ubiegłej dekadzie poprawiła wydajność pracy w stopniu małym bądź średnim. Jednocześnie były to branże o niskiej i co najwyżej średniej koncentracji produkcji, gdyż wartość produkcji sprzedanej średniej firmy wahała się od 3,0 mln zł w branży pieczywa cukierniczego do 72,7 mln zł w branży napojów bezalkoholowych.

Sektory o najszybciej rosnącej wydajności pracy były tymi, w których wartość produkcji sprzedanej w przeliczeniu na jednego zatrudnionego była najwyższa; w 2010 roku wynosiła: w olejarskim 1,4 mln zł, cukrowniczym 1,0 mln zł, piwowarskim 1,1 mln zł oraz mleczarskim 0,6 mln zł. Są to branże o wysokim poziomie automatyzacji procesów produkcyjnych, w przeciwieństwie do branży mięsnej czy piekarskiej, gdzie wiele etapów produkcji wymaga zaangażowania dużych nakładów pracy żywej.

3.3. Wydajność pracy mierzona wartością dodaną brutto

W polskim przemyśle spożywczym w latach 2000-2010 wydajność pracy mierzona wartością dodaną brutto wykazywała szybką tendencję rosnącą. W cenach nominalnych wzrosła ona prawie 2-krotnie (z 44,6 do 86,5 tys. zł/pracującego), a realnie o niespełna 50% (tab. 3.4).

Tabela 3.4. Wydajność pracy w polskim przemyśle spożywczym (łącznie z mikrofirmami) mierzona wartością dodaną brutto

Wyszczególnienie	2000	2003	2007	2010
Wartość dodana brutto (w mld zł)				
• w cenach nominalnych	22,3	22,1	31,1	39,3
• w cenach realnych (z 2010 r.)	29,3	26,7	34,4	39,3
Zasoby pracy				
• liczba pracujących (w tys. osób)	500,1	468,2	473,5	454,3
Wydajność pracy (w tys. zł) mierzona wartością dodaną brutto				
• nominalna ^a	44,6	47,2	65,7	86,5
• realna ^b	58,6	57,0	72,7	86,5

^a w cenach bieżących; ^b w cenach stałych

Źródło: *Roczniki Statystyczne GUS 2001-2011*; R. Urban, J. Drożdż, A. Staszczak, *Wpływ integracji z Unią Europejską na polski przemysł spożywczy*, [w:] *Wpływ integracji z Unią Europejską na polską gospodarkę żywnościową, seria Program Wieloletni 2005-2009, Raport nr 90, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2008, s. 92.*

Realny wzrost wydajności pracy mierzonej wartością dodaną stał się udziałem wszystkich branż przemysłu spożywczego (poza młynarskim i skrobiowym), a jego tempo było bardzo zróżnicowane. Najszybszy jej przyrost wystąpił w branży cukrowniczej (13,5%), sokowniczej (12,7%) oraz winiarskiej (10,1% rocznie). Dużą poprawę wydajności pracy (6-9% rocznie) osiągnął sektor mleczarski, rybny, napojów bezalkoholowych, słodczy, makaronowy, spirytusowy oraz piwowarski (tab. 3.5).

W poszczególnych branżach przyrost wydajności pracy mierzony wartością dodaną brutto najczęściej nie przekraczał 4,0% rocznie. Taką poprawę wydajności pracy uzyskano w sektorze drobiarskim, owocowo-warzywnym, pieczywa cukierniczego, ziemniaczanym, przetwórstwa kawy i herbaty, koncentratów spożywczych oraz tytoniowym. Najniższą wartość dodaną w przeliczeniu na jednego zatrudnionego osiągnięto w branży drobiarskiej, tj. poniżej 75 tys. zł.

Tabela 3.5. Wydajność pracy mierzona wartością dodaną brutto w przemyśle spożywczym (na podstawie danych z przedsiębiorstw składających sprawozdania finansowe)

Działy przetwórstwa	Wydajność pracy w ujęciu nominalnym		Wydajność pracy w ujęciu realnym ^a		Przyrost w proc. rocznie w latach 2001-2010 ^b	
	2000	2010	2000	2010	nominalny	realny
	w tys. zł/zatrudnionego					
Mięsny	29,9	62,6	39,2	62,6	7,4	4,8
Drobiarski	34,6	60,7	45,4	60,7	6,0	3,3
Mleczarski	47,2 ^c	100,7	58,7 ^c	100,7	8,8	6,5
Rybny	26,9	70,1	35,2	70,1	11,5	8,6
Młynarski i skrobiowy	72,6	113,0	95,2	113,0	2,0	-0,7
Olejarski	110,6	171,0	145,0	171,0	7,4	4,3
Cukrowniczy	89,6	385,1	117,5	385,1	16,4	13,5
Ziemniaczany	76,2	128,8	100,0	96,8	6,0	3,4
Owocowo-warzywny	40,7	80,1	53,4	80,1	6,7	3,8
Sokowniczy	33,5	113,6	44,0	113,6	16,7	12,7
Napojów bezalkoholowych	60,7	139,5	79,6	139,5	9,1	6,4
Paszowy	91,2	180,1	119,6	180,1	7,6	5,1
Piekarski	30,5	59,7	40,0	59,7	6,6	4,1
Pieczywa cukierniczego	45,0	68,7	59,0	85,7	4,8	2,0
Słodczy	51,4	106,0	67,5	106,0	8,9	6,3
Makaronowy	31,0	81,7	40,7	81,7	9,6	6,9
Przetwórstwa kawy i herbaty	88,2	133,7	115,7	133,7	3,7	1,2
Koncentratów spożywczych	69,4	138,5	91,1	138,5	5,4	3,0
Spirytusowy	77,3	210,0	101,5	210,0	9,7	7,1
Piwowarski	136,2	377,0	178,7	377,0	10,3	7,7
Winiarski	49,3	129,3	64,7	129,3	12,7	10,1
Tytoniowy	118,6	187,5	155,6	187,5	5,5	2,7
Przemysł spożywczy	52,9	100,7	69,3	100,7	6,5	3,8

^a w cenach z 2010 r.; ^b uwzględniając dwa podokresy, tj. lata 2001-2009 wg klasyfikacji PKD z 2004 r. oraz lata 2009-2010 wg klasyfikacji PKD z 2007 r. (patrz uwagi metodologiczne); ^c w cenach 2001 r.

Źródło: na podstawie aneksów 3.8 i 3.9.

Średnie tempo wzrostu wydajności pracy (od 4,1% do 6,0% rocznie) uzyskano w sektorze mięsny, piekarskim, olejarskim oraz paszowym. Takie sektory, jak: mleczarski, słodczy, napojów bezalkoholowych, makaronowy, spirytusowy oraz piwowarski zdołały podnieść produktywność pracy swoich załóg od 6,1% do 8,0% rocznie. Większy wzrost wydajności pracy wystąpił w sektorze rybnym, sokowniczym, winiarskim i cukrowniczym (tab. 3.6). Są to te same branże, które uzyskały największy przyrost wydajności pracy mierzony wartością produkcji sprzedanej.

Tabela 3.6. Zróżnicowanie realnego tempa wzrostu i poziomu wydajności pracy mierzonej wartością dodaną brutto^a w głównych działach przemysłu spożywczego^b

Przeciętne tempo wzrostu wydajności pracy w latach 2001-2010	Przeciętna wydajność pracy w 2010 roku (w tys. zł/zatrudnionego)			
	< 75	75-150	151-225	> 225
małe < 4,0% rocznie	drobiarski	owocowo-warzywny, pieczywa cukierniczego, ziemniaczany, przetwórstwo kawy i herbaty, koncentratów spożywczych	tytoniowy	
średnie 4,1-6,0%	mięsny, piekarski		olejarski, paszowy	
wysokie 6,1-8,0%		mleczarski, słodczy, napojów bezalkoholowych, makaronowy	spirytusowy	piwowarski
bardzo wysokie > 8,1% rocznie	rybny	sokowniczy, winiarski		cukrowniczy

^a w cenach z 2010 roku; ^b w przedsiębiorstwach składających sprawozdania finansowe

Źródło: na podstawie aneksu 3.9.

Wzrost wydajności pracy w polskim przemyśle spożywczym poprawia konkurencyjność krajowego przemysłu spożywczego zarówno na rozszerzonym rynku unijnym, jak i na rynkach krajów trzecich. Z analiz wynika, że wydajność pracy w polskim przemyśle spożywczym, liczona w cenach bieżących jest o ok. 60% niższa niż w „starej” Unii, ale w cenach porównywalnych (po uwzględnieniu siły nabywczej walut) wydajność pracy jest u nas tylko o 30% niższa niż w UE-15 (por. rozdz. 8).

3.4. Podsumowanie

1. Ostatnia dekada była okresem intensywnego rozwoju polskiego przemysłu spożywczego. W latach 2000-2010 produkcja sprzedana przemysłu spożywczego (łącznie z tytoniowym) zwiększyła się prawie o 3/4 z 92,9 mld zł do 162,3 mld zł (w cenach bazowych). W tym czasie o ok. 1/10 spadła liczba osób pracujących w zakładach przetwórstwa rolno-spożywczego (z 500 tys. do 454 tys. osób). Wzrost produkcji sprzedanej oraz wartości dodanej brutto przemysłu spożywczego przy jednoczesnym zmniejszeniu zatrudnienia spowodował w obu przypadkach blisko 2-krotny wzrost wydajności pracy odpowiednio: ze 186 tys. zł do 357 tys. zł/pracownika oraz z 44,6 tys. zł do 86,5 tys. zł/pracownika.

2. Poprawa wydajności pracy w polskim przemyśle spożywczym w minionej dekadzie była zjawiskiem powszechnym i dotyczyła praktycznie wszystkich branż, jednakże dynamika zmian wydajności pracy była różna. W latach 2000-2010 najszybszy realny wzrost wydajności pracy mierzonej wartością produkcji sprzedanej nastąpił w branży cukrowniczej (średnio o 14,3% rocznie). Duży przyrost wydajności pracy nastąpił w sektorze olejarskim (o 9,5% rocznie), a znaczący (od 7% do 9% rocznie) w sektorach: spirytusowym, piwowarskim, sokowniczym, rybnym i mleczarskim. Nieco wolniejszy wzrost wydajności pracy (w granicach 5-6% rocznie) był w branży drobiarskiej, napojów bezalkoholowych oraz produkcji słodczy.
3. Wydajność pracy mierzona wartością dodaną najszybciej rosła w sektorach: cukrowniczym (o 13,5% rocznie), sokowniczym (12,7%) i winiarskim (o 10,1%). Dużą poprawę wydajności pracy uzyskano w sektorze rybnym (średnio o 8,6% rocznie) oraz spirytusowym, piwowarskim, mleczarskim, makaronowym, produkcji słodczy i napojów bezalkoholowych (od 6% do 8%).

4. Zatrudnienie i wynagrodzenia w przemyśle spożywczym

4.1. Zatrudnienie w przemyśle spożywczym

Lata bezpośrednio poprzedzające członkostwo Polski w UE charakteryzowały się spowolnieniem rozwoju gospodarczego, któremu towarzyszyła silna redukcja tempa wzrostu dochodów ludności oraz wzrost bezrobocia. Pogorszenie koniunktury rynkowej oraz słabsza kondycja finansowa przedsiębiorstw znalazły swoje odzwierciedlenie w ograniczeniu miejsc pracy w przemyśle spożywczym. W latach 2000-2003 liczba pracujących w tym sektorze zmniejszyła się o ponad 6%, a zatrudnionych o 7%. Był to wynik średnio o 3 p.p. niższy od notowanego w całym przemyśle oraz przetwórstwie przemysłowym¹⁴.

Tabela 4.1. Liczba pracujących oraz stan zatrudnienia w przemyśle^a
(w tys. osób)

Wyszczególnienie	2000	2003	2007	2008	2009	2010
Pracujący						
Przemysł ogółem	3 134,4	2 872,1	3 142,9	3 103,3	2 829,8	2 909,5
w tym: przetwórstwo przemysłowe	2 674,7	2 440,0	2 747,4	2 705,1	2 420,6	2 436,5
w tym: przemysł spożywczy	500,2	468,2	473,5	465,3	452,5	454,3
Zatrudnienie						
Przemysł ogółem	2 955,0	2 639,1	2 798,3	2 890,7	2 725,4	2 696,1
w tym: przetwórstwo przemysłowe	2 467,1	2 206,3	2 316,5	2 527,0	2 261,7	2 229,8
w tym: przemysł spożywczy	466,8	434,0	433,8	437,7	424,6	426,6

^a dotyczy wszystkich firm, łącznie z mikro

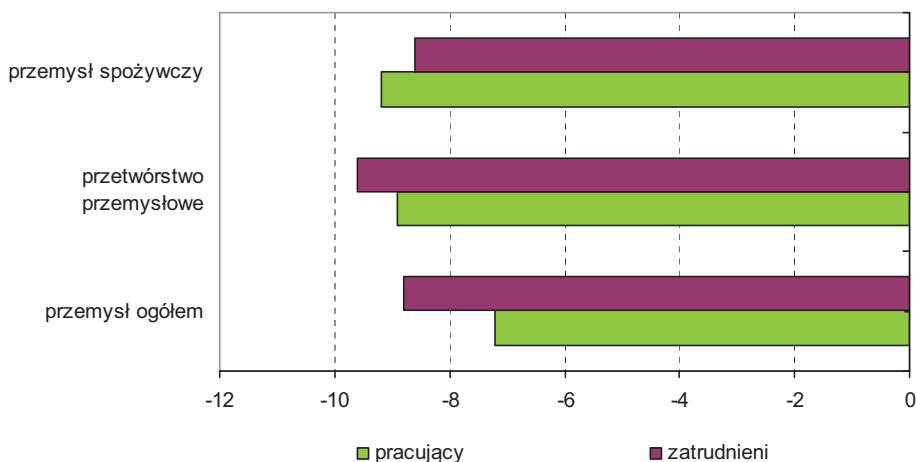
Źródło: opracowanie własne na podstawie Roczników Statystycznych GUS 2001-2011.

Proces ograniczania zatrudnienia w przemyśle spożywczym kontynuowany był także w pierwszych latach integracji z UE, jednakże jego natężenie było o połowę mniejsze niż wcześniej. W latach 2004-2008 w gospodarce narodowej

¹⁴ Do pracujących GUS zalicza: osoby zatrudnione na podstawie stosunku pracy (umowa o pracę, mianowanie, powołanie lub wybór), pracodawców i pracujących na własny rachunek, tj. właścicieli i współwłaścicieli podmiotów prowadzących działalność gospodarczą, osoby wykonujące pracę nakładczą, agentów oraz osoby zatrudnione przez agentów. W odniesieniu do osób zatrudnionych brane są pod uwagę osoby zatrudnione na podstawie stosunku pracy w pełnym wymiarze czasu pracy (łącznie z pracownikami sezonowymi i zatrudnionymi dorywczo) oraz pracownicy niepełnozatrudnieni w przeliczeniu na pełnozatrudnionych. Oznacza to, że przeciętne zatrudnienie będzie zawsze mniejsze od liczby pracujących.

utrzymywało się zwiększone zapotrzebowanie na siłę roboczą. Był to efekt wzrostu gospodarczego¹⁵ charakteryzującego się m.in.: rosnącym popytem konsumpcyjnym, inwestycyjnym, a także wzrostem produkcji, która w sektorze żywnościowym kreowana była przez rosnący eksport produktów rolno-spożywczych. W tym okresie zatrudnienie w przeliczeniu na pełne etaty w przemyśle spożywczym wzrastało średnio o 1,5% rocznie, natomiast liczba osób pracujących nie uległa większym zmianom. Dla porównania tempo wzrostu zatrudnienia w przetwórstwie przemysłowym było trzykrotnie wyższe, a w całym przemyśle ponad dwukrotnie (tab. 4.1). Ponowną redukcję stanu załogi w przemyśle spożywczym odnotowano dopiero w 2009 roku. W tym czasie przeciętne zatrudnienie obniżyło się o 2%, a liczba pracujących zmalała o 3,1%, podczas gdy w przetwórstwie przemysłowym spadek obu tych wskaźników był o 7-8 p.p. wyższy. W 2010 roku liczba osób pracujących oraz zatrudnionych w przemyśle spożywczym nieznacznie wzrosła – o niespełna 0,5%. W całym przemyśle stan załogi zwiększył się o blisko 3%, natomiast przeciętne zatrudnienie obniżyło się o ok. 1,1%, osiągając poziom zbliżony do notowanego w 2006 roku.

Rysunek 4.1. Zmiany zasobów pracy w przemyśle w latach 2000-2010 (w procentach)

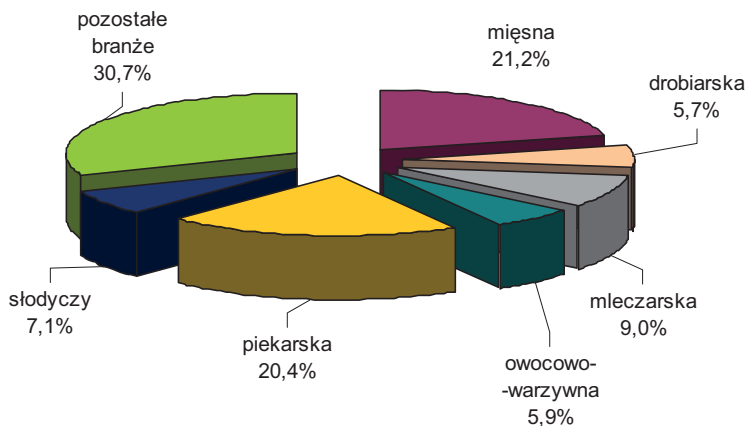
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

¹⁵ W latach 2006-2008 wzrost gospodarczy w Polsce wynosił kolejno: 6,2%; 6,7% oraz 5,0% rocznie.

W całym analizowanym okresie, tj. w latach 2000-2010 stan załogi przemysłu spożywczego zmniejszył się o 9,2%. Był to spadek tylko o 0,5 p.p. wyższy niż w całym przemyśle. Stabilny pozostawał natomiast udział przemysłu spożywczego w zasobach pracy całego sektora przemysłowego, który wynosił ok. 16%. W minionej dekadzie wyraźnie zmieniła się struktura zatrudnienia w sektorze publicznym i prywatnym. W 2010 roku w sektorze publicznym zatrudnionych było jedynie 1,4% ogółu pracowników przemysłu spożywczym, podczas gdy w 2000 roku wskaźnik ten wynosił 9%. Zmniejszyła się także o 6 p.p. liczba osób pracujących, do 1,5% w 2010 roku.

Analizując stan zatrudnienia w przemyśle spożywczym należy podkreślić, że nieco ponad 40% z tych osób pracowało w działach związanych z przetwórstwem zwierzęcym, w tym najwięcej w branży mięsnej (ok. 21%) i mleczarskiej z lodami (10%). Dużym odsetkiem zatrudnionych charakteryzują się także branże wtórnego przetwórstwa żywności, w szczególności przemysł piekarski (20%), słodczy (7,0%) oraz produkcji koncentratów spożywczych (6,2%). Relatywnie najmniejsze zatrudnienie było w branżach zajmujących się produkcją używek, tj. spirytusowej, winiarskiej, piwowarskiej i tytoniowej. Małe zatrudnienie miały też sektor olejarski, cukrowniczy, makaronowy oraz przetwórstwa kawy i herbaty (por. rys. 4.2, tab. 4.2).

Rysunek 4.2. Struktura branż przemysłu spożywczego pod względem zatrudnienia w 2009 roku (w procentach)

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

W minionej dekadzie zatrudnienie w firmach przemysłu spożywczego zmniejszyło się o 7% z 426,1 tys. w 2000 r. do 395,8 tys. osób w 2009 r. Spadek zatrudnienia postępował w tempie niespełna 1% rocznie. Zjawisko to wystąpiło w większości branż przemysłu spożywczego, a redukcje stanu załogi przebiegały z różnym nasileniem. Największy spadek zatrudnienia wystąpił w sektorze cukrowniczym (6,5% rocznie) oraz w branży spirytusowej, tytoniowej i piwowarskiej (po ok. 3,5% rocznie). Są to przede wszystkim branże produkujące używki, charakteryzujące się wysokim zautomatyzowaniem procesów produkcyjnych. Mniejsze tempo spadku zatrudnienia było w sektorze mleczarskim (2,7%), olejarskim, słodocy i paszowym (po 2,0%), owocowo-warzywnym i napojów bezalkoholowych (po ok. 1,6%). W mniejszości znalazły się branże, w których nastąpił wzrost zatrudnienia. Liderem okazał się sektor drobiarski zwiększając stan załogi przeciętnie o 5,4% rocznie. Nieco niższy przyrost zatrudnienia wystąpił w dziale koncentratów spożywczych (4,2%), a o ponad 2,0% rocznie zatrudnienie wzrosło w branży piekarskiej i rybnej (tab. 4.2).

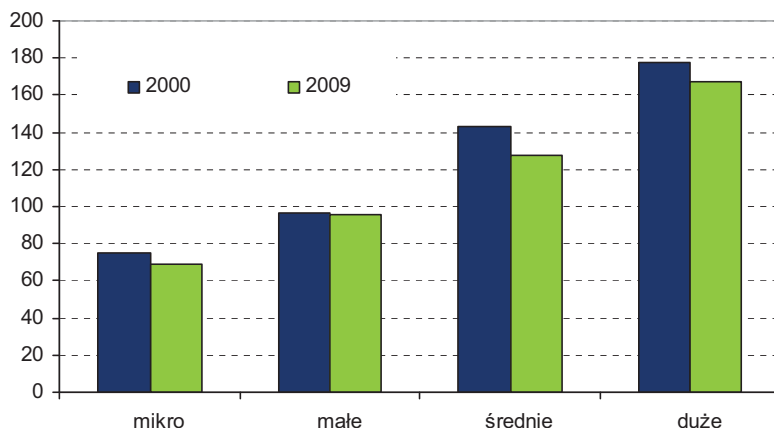
Tabela 4.2. Zatrudnienie w przedsiębiorstwach przemysłu spożywczego
(w przeliczeniu na pełen etat, w tys. osób)

Dział przemysłu	2000	2009	Zmiany w proc. rocznie w latach 2001-2009
Przemysł spożywczy	426,1	395,8	-0,8
w tym:			
Mięsny	89,7	84,0	-0,7
Drobiarski	14,0	22,5	5,4
Mleczarski wraz z lodami	53,2	39,5	-2,5
w tym: mleczarski	48,6	35,5	-2,7
Rybny	12,7	15,5	2,2
Młynarski	10,1	9,5	-0,6
Olejarski	4,1	3,3	-2,0
Cukrowniczy	20,6	4,8	-6,5
Owocowo-warzywny	27,7	23,3	-1,6
Sokowniczy	6,2	6,2	0,0
Napojów bezalkoholowych	16,2	13,7	-1,6
Paszowy	10,0	8,2	-1,9
Piekarski	62,6	80,9	2,9
Słodocy	34,9	28,2	-2,0
Makaronowy	4,9	4,4	-1,1
Przetwórstwa kawy i herbaty	4,1	3,9	-0,5
Koncentratów spożywczych	17,0	24,6	4,2
Spirytusowy	7,0	4,7	-3,2
Piwowarski	13,5	8,4	-3,6
Winiarski	3,6	1,9	-4,4
Tytoniowy	9,4	6,0	-3,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

W latach 2000-2009 najsilniejsza redukcja stanu załogi przemysłu spożywczego wystąpiła w przedsiębiorstwach średnich (spadek o 11%), następnie mikro (9%) i dużych (ok. 6%). Natomiast w firmach małych, zatrudniających od 10 do 49 osób, liczba pracujących zmniejszyła się o niespełna 1,5% (rys. 4.3). W latach 2003-2007 odnotowano dynamiczny wzrost zatrudnienia w przedsiębiorstwach dużych, które szybciej zareagowały na poprawę koniunktury. W tej grupie firm liczba osób pracujących zwiększyła się o ponad 10%. Był to okres, w którym powróciły procesy koncentracji przemysłu spożywczego.

Rysunek 4.3. Zmiany zatrudnienia w poszczególnych grupach przedsiębiorstw przemysłu spożywczego (w tys. osób)

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

4.2. Wynagrodzenia w przemyśle spożywczym

Wynagrodzenia są jednym z głównych czynników zwiększających zaangażowanie pracowników i ich motywację do pracy, a tym samym stymulują poprawę wydajności pracy. W omawianym okresie wysokość przeciętnego wynagrodzenia w przemyśle spożywczym zwiększała się z każdym rokiem, przy czym jego dynamika była uwarunkowana m.in. tempem wzrostu gospodarczego w Polsce i kondycją finansową zakładów.

W latach 2000-2003 przeciętne wynagrodzenie w przemyśle spożywczym¹⁶ w ujęciu nominalnym rosło w tempie ok. 4,3% rocznie i było o 0,5 p.p. niższe niż w całym przemyśle. Realny wzrost płac był niższy i wyniósł 1,5% rocznie.

¹⁶ Dane dotyczą produkcji artykułów spożywczych oraz napojów, bez produkcji wyrobów tytoniowych.

Przyspieszenie tempa wzrostu wynagrodzeń w sektorze przemysłowym nastąpiło w pierwszych latach członkostwa w Unii Europejskiej. Korzystna koniunktura gospodarcza, wyższe zyski przedsiębiorstw, poprawa wydajności pracy przy stosunkowo niewielkim wzroście zatrudnienia, spowodowało, że do 2008 roku przeciętne wynagrodzenie nominalne brutto w całym przemyśle rosło w tempie 6,2%, a w produkcji żywności i napojów 6,1% rocznie. Natomiast realny wzrost wynagrodzeń w tym okresie wyniósł odpowiednio 3,5% oraz 3,4% rocznie.

Tabela 4.3. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie w firmach przemysłowych

Wyszczególnienie	2000	2003	2007	2008	2009	2010
Wynagrodzenie nominalne (w zł)						
Przemysł ogółem	1 942	2 206	2 702	2 979	3 102	3 224
w tym: przetwórstwo przemysłowe	1 756	1 981	2 451	2 706	2 765	2 917
w tym: produkcja artykułów spożywczych i napojów	1 605	1 797	2 208	2 419	2 550	2 663
produkcja wyrobów tytoniowych	3 412	4 314	4 782	4 951	4 973	5 395
Wynagrodzenie realne (w zł)						
Przemysł ogółem	2 548	2 667	2 988	3 164	3 183	3 224
w tym: przetwórstwo przemysłowe	2 304	2 395	2 711	2 874	2 837	2 917
w tym: produkcja artykułów spożywczych i napojów	2 106	2 173	2 442	2 569	2 616	2 663
produkcja wyrobów tytoniowych	4 477	5 216	5 289	5 258	5 102	5 395

Źródło: opracowanie własne na podstawie Roczników Statystycznych GUS 2001-2011, dane dotyczą przedsiębiorstw zatrudniających powyżej 9 osób.

Światowy kryzys gospodarczy, który rozpoczął się w połowie 2008 roku sprawił, że dynamiczny wzrost wynagrodzeń uległ zahamowaniu. W latach 2009-2010 przeciętne miesięczne wynagrodzenie nominalne brutto w sektorze produkcji artykułów spożywczych i napojów wzrosło średnio o 4,4% rocznie. W całym przemyśle tempo wzrostu wynagrodzeń było o 0,5 p.p. wolniejsze. W ujęciu realnym roczny przyrost płac w przemyśle spożywczym wyniósł 1,8%, a w całym sektorze przemysłowym 1,3%.

W omawianym okresie, tj. w latach 2000-2010 przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w przedsiębiorstwach przemysłu spożywczego objętych sprawozdawczością finansową zwiększyło się realnie o 1,4%, zaś nominalnie o 4,3% rocznie. Tendencja wzrostowa wystąpiła w większości branż przemysłu spożywczego, jednakże jej dynamika była mocno zróżnicowana. Najwyższy wzrost wynagrodzeń realnych odnotowano w przemyśle winiarskim (o 4,5%), a wysoki (3-4% rocznie) wystąpił w przemyśle cukrowniczym, rybnym, paszo-

wym, napojów bezalkoholowych oraz koncentratów spożywczych. Nieco wolniej, bo w tempie ok. 2,5% rocznie wzrosły pensje w przemyśle mięsnym, mleczarskim oraz słodocy. Natomiast w sektorze owocowo-warzywnym oraz sokowniczym realny poziom wynagrodzeń praktycznie się nie zmienił (tab. 4.4).

W ostatnich latach wzrost wynagrodzeń realnych osłabiany jest wysokim poziomem inflacji. Od 2009 roku zwiększa się także dysproporcja między tempem wzrostu gospodarczego a dynamiką wynagrodzeń. W tym okresie PKB rośnie średnio trzykrotnie mocniej niż realne wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw.

Tabela 4.4. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie w przedsiębiorstwach przemysłu spożywczego (w zł)

Branża	2000		2010 ^a		Zmiany w proc. rocznie w latach 2001-2010	
	nominalne	realne	nominalne	realne	nominalne	realne
Przemysł spożywczy	1 962	2 574	3 004	3 004	4,3	1,4
w tym:						
Mięsna	1 389	1 823	2 333	2 333	5,3	2,5
Drobiarska	1 565	2 053	2 385	2 385	4,3	1,5
Rybna	1 343	1 762	2 493	2 493	6,4	3,4
Mleczarska	1 879	2 465	3 127	3 127	5,2	2,3
Owocowo-warzywna	1 973	2 589	2 610	2 610	2,8	.
Olejarska	2 873	3 769	4 115	4 115	3,6	1,3
Młynarska	1 979	2 597	3 204	3 204	4,9	1,5
Cukrownicza	2 307	3 027	4 482	4 482	7,9	3,8
Sokownicza	1 923	2 523	3 168 ^b	3 168 ^b	2,7	2,3
Makaronowa	1 407	1 847	2 320	2 320	5,1	2,3
Paszowa	2 676	3 510	4 907	4 907	6,2	3,2
Piekarska	1 441	1 891	2 235	2 235	4,5	1,6
Cukiernicza	1 981	2 599	2 894	2 894	3,9	1,6
Produkcji kawy i herbaty	2 346	3 078	3 512	3 512	4,1	1,1
Koncentratów spożywczych	2 251	2 954	4 119	4 119	6,2	2,9
Napojów bezalkoholowych	2 231	2 927	4 165	4 165	6,4	2,9
Spirytusowa	2 919	3 830	4 375	4 375	4,1	1,1
Winiarska	1 703	2 234	3 132	3 132	6,3	4,5
Piwna	3 770	4 946	5 812	5 812	4,4	1,5
Tytoniowa	3 597	4 720	5 263	5 263	3,9	1,3

^a dane według klasyfikacji PKD z 2007 roku; ^b w 2009 roku

Źródło: na podstawie aneksów 4.3 i 4.4.

Tempo wzrostu płac nominalnych było średnio o ok. 3 p.p. wyższe niż płac realnych. W latach 2000-2010 najwyższy wzrost wynagrodzeń nominalnych odnotowano w przemyśle cukrowniczym (ok. 8% rocznie), a wysoki w produkcji

napojów bezalkoholowych, sektorze rybnym, winiarskim, koncentratów spożywczych oraz paszowym (od 6,2% do 6,4% rocznie). Niższe tempo wzrostu wynagrodzeń nominalnych (poniżej 3% rocznie) było w branży owocowo-warzywnej i sokowniczej.

Spśród wszystkich branż przemysłu spożywczego najwyższe zarobki były w branżach reprezentujących sektor używek, w tym zwłaszcza w przemyśle piwowarskim oraz tytoniowym, gdzie średnia miesięczna pensja w 2010 roku wynosiła 5,1-5,5 tys. zł brutto. Wysokie płace charakterystyczne były także dla branży paszowej (4,2 tys. zł) i olejarskiej (4,1 tys. zł). W przemyśle cukrowniczym, koncentratów spożywczych, napojów bezalkoholowych oraz przetwórstwie kawy i herbaty średnie zarobki kształtowały się na poziomie 3,1-3,5 tys. zł. Najniższe wynagrodzenia otrzymywali pracownicy przedsiębiorstw związanych z przetwórstwem mięsa oraz ryb, a także przemysłu piekarskiego i makaronowego (przeciętnie poniżej 2,1 tys. zł).

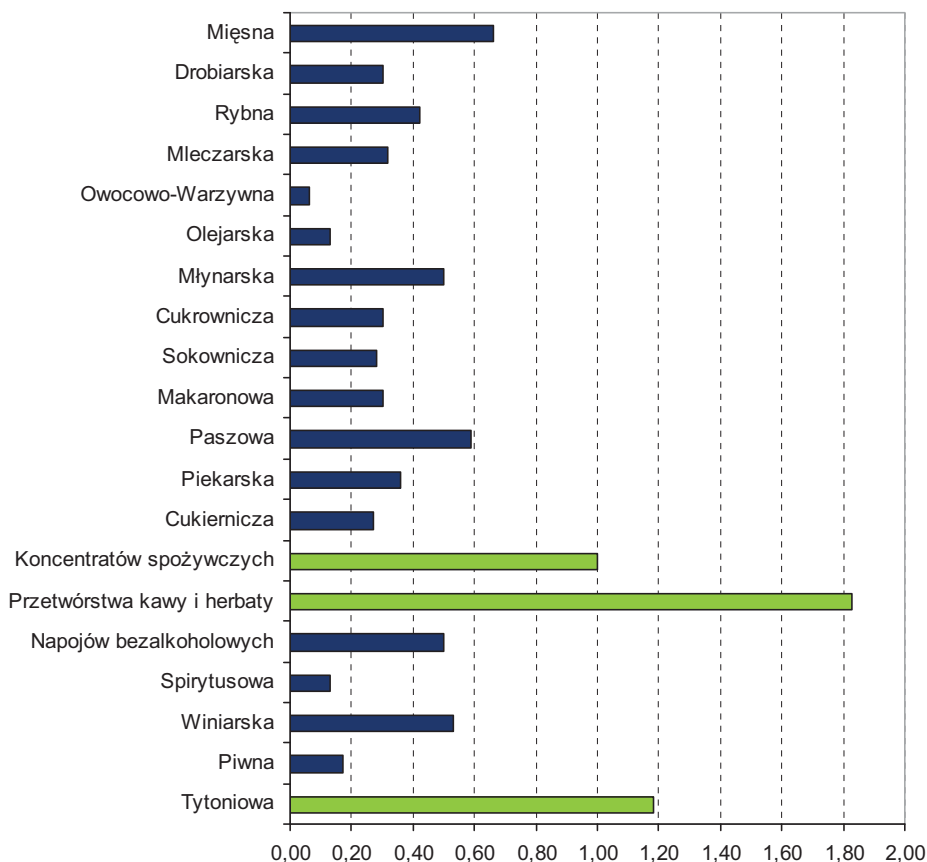
4.3. Porównanie dynamiki płac i wydajności pracy

Różnica między dynamiką wynagrodzeń a wydajnością pracy należy do istotnych relacji makroekonomicznych. Określa ona zmiany kosztów pracy, a tym samym świadczy o wzroście lub spadku konkurencyjności danego działu gospodarki. Wyższe tempo wzrostu wynagrodzeń niż wydajności pracy skutkuje zwiększeniem kosztów pracy, spadkiem konkurencyjności sektora, jak również nasilaniem zjawisk inflacyjnych. Korzystne jest zatem, aby dynamika wzrostu wynagrodzeń była niższa od przyrostu wydajności pracy. W minionej dekadzie w przemyśle spożywczym odnotowano zarówno wzrost płac, jak i wydajności. Tempo wzrostu wydajności pracy (mierzonej wartością produkcji sprzedanej) w zakładach przemysłu spożywczego było wyraźnie wyższe od przeciętnego wzrostu wynagrodzeń (por. rozdz. 3). W latach 2000-2010 w przedsiębiorstwach objętych sprawozdawczością finansową różnica między obydwoma wskaźnikami była dodatnia i wyniosła 2,4 p.p. Głównym czynnikiem wpływającym na spadek kosztów pracy były zmiany dynamiki wzrostu wydajności, które przebiegały znacznie szybciej, ale z większymi wahaniami niż w przypadku wzrostu płac.

Spadek kosztów zatrudnienia odnotowano w większości branż przemysłu spożywczego. Największa ich redukcja nastąpiła w przemyśle sokowniczym i cukrowniczym. W tych branżach przeciętny wzrost wydajności pracy był aż o 10-12 p.p. wyższy niż przyrost przeciętnego wynagrodzenia. W branżach produkujących używki oraz w przetwórstwie ryb różnica ta była niższa i wynosiła od 5 p.p. do 6 p.p. Niższe tempo wzrostu wydajności pracy wobec przyrostu

wynagrodzeń odnotowano jedynie w przetwórstwie kawy i herbaty, produkcji koncentratów spożywczych oraz w przemyśle tytoniowym.

Rysunek 4.4. Wskaźnik opłacenia wzrostu wydajności pracy w głównych branżach przemysłu spożywczego (w przedsiębiorstwach objętych sprawozdawczością finansową)

Źródło: obliczenia własne na podstawie tab. 3.2 i aneksu 4.4.

Relację pomiędzy przeciętnym wynagrodzeniem a wydajnością pracy określa się wskaźnikiem opłacenia wzrostu wydajności pracy. Jest to stosunek przyrostu średniej pensji realnej do przyrostu wydajności pracy¹⁷ (w cenach stałych) w danym okresie. Wskaźnik ten powinien być mniejszy od jedności, co

¹⁷ Wykorzystano wskaźnik wydajności pracy mierzonej wartością produkcji sprzedanej.

świadczy o wyższej dynamice przyrostu wydajności pracy niż średniej płacy, tym samym stanowi korzystną sytuację dla przedsiębiorstwa. Miernik ten określa, czy sfinansowanie wzrostu wydajności pracy przeciętnym wynagrodzeniem w danym okresie było ekonomicznie opłacalne.

W latach 2000-2010 średni roczny współczynnik opłacenia wydajności pracy w przemyśle spożywczym wyniósł 0,3. Znacznie szybszy przyrost wydajności pracy niż przeciętnych wynagrodzeń odnotowano w branży owocowo-warzywnej, olejarskiej, piwowarskiej oraz spirytusowej, w których wskaźnik opłacenia wzrostu wydajności pracy nie przekroczył 0,2 (rys. 4.4). Była to sytuacja korzystna dla przedsiębiorstw, gdyż przyczyniała się do redukcji jednostkowych kosztów pracy. Natomiast w przemyśle tytoniowym¹⁸, koncentratów spożywczych oraz przetwórstwa kawy i herbaty relacje te były niekorzystne. W tych branżach wzrost wynagrodzeń był szybszy od przyrostu wydajności pracy, gdyż wskaźnik opłacenia wzrostu wydajności był wyższy od jedności.

¹⁸ Współczynnik opłacenia wydajności pracy byłby inny, gdyby do obliczeń wykorzystać wydajność pracy mierzoną ilością wyprodukowanych papierosów. Wówczas byłby on korzystny i wyniósłby 0,27.

5. Inwestycje, majątek przedsiębiorstw i produktywność przemysłu spożywczego i głównych branż

5.1. Wartość inwestycji w przemyśle spożywczym

Perspektywa wejścia Polski do Unii Europejskiej spowodowała zwiększenie nakładów inwestycyjnych w polskim przemyśle spożywczym. W okresie przedakcesyjnym, tj. w latach 2000-2003 inwestycje wzrosły o blisko 1/5 (z 4,8 do 5,7 mld zł). Duże ożywienie nastąpiło w roku 2004, kiedy nakłady inwestycyjne wyniosły 6,7 mld zł i były o prawie 1/5 wyższe niż 2003 roku. Wysokie tempo inwestycji w przemyśle spożywczym utrzymane zostało także w latach następnych, aczkolwiek pod koniec dekady procesy inwestycyjne nieco osłabły. W latach 2007-2010 przeciętna wartość inwestycji wyniosła 7,1 mld zł rocznie, osiągając w 2008 roku rekordowy poziom prawie 8 mld zł (rys. 5.1).

Rysunek 5.1. Nakłady inwestycyjne w polskim przemyśle spożywczym

* na podstawie wyników 9 miesięcy w dużych i średnich firmach;

** ceny stałe skorygowane wskaźnikiem dóbr inwestycyjnych

Źródło: opracowanie własne na podstawie Roczników Statystycznych GUS 2001-2011.

Światowy kryzys gospodarczy spowodował, że firmy przetwórcze inwestowały bardziej ostrożnie. Skutkiem takiej polityki był spadek nakładów inwestycyjnych w roku 2009 do ok. 6,6 mld zł, ale i tak były o 40% wyższe niż w latach 2000-2002. Należy podkreślić, że mniejszym inwestycjom w ostatnich dwóch

latach minionej dekady towarzyszyły rekordowe zyski przemysłu spożywczego, które wyniosły ok. 8,0 mld zł (w 2009 r.) i 7,7 mld zł (w 2010 r.). Utrzymująca się na rynkach niepewność, wynikająca m.in. z kłopotów finansowych i gospodarczych niektórych państw strefy Euro, może hamować inwestycje w przemyśle spożywczym, podobnie jak w latach 2007-2008. Jednocześnie taka sytuacja stwarza okazje do przejść i szybszej konsolidacji zakładów przetwórczych w różnych branżach przemysłu spożywczego.

Tabela 5.1. Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach przemysłu spożywczego^a
(w mln zł)

Dział przemysłu	2000-2002 ^b	2004	2006-2008 ^b	2009-2010 ^b	Razem 2000-2010
Mięsny	572	1 551	1 048	699	9 732
Drobiarski	93	259	233	183	1 938
Mleczarski z lodami	507	982	882	768	8 171
Rybnny	72	164	231	165	1 607
Zbożowo-młynarski	130	184	205	163	1 837
Olejarski	68	77	98	82	877
Cukrowniczy	135	251	299	282	2 671
Ziemniaczany	39	120	39	42	513
Owocowo-warzywny	144	549	386	279	3 385
Sokowniczy	104	171	258	134	1 873
Napojów bezalkoholowych	278	350	332	289	3 393
Paszowy	178	208	276	226	2 452
Piekarski	171	183	297	315	2 614
Pieczywa cukierniczego	53	107	95	97	929
Słodyczny	145	296	493	562	3 980
Makaronowy	15	32	31	41	303
Przetwórstwa kawy i herbaty	68	79	61	63	694
Koncentratów spożywczych	188	195	338	592	3 334
Spirytusowy	47	86	118	80	895
Piwowarski	643	614	683	343	6 489
Winiarski	57	40	28	28	408
Tytoniowy	297	190	470	495	4 023
Razem przemysł spożywczy	4 003	6 688	6 901	5 926	62 112

^a które złożyły sprawozdania finansowe; ^b przeciętnie w roku

Źródło: na podstawie aneksu 5.1.

Zwiększanie nakładów inwestycyjnych przez polski przemysł spożywczy w okresie integrowania z UE, wynikało przede wszystkim z konieczności spełnienia przez zakłady przetwórcze unijnych norm weterynaryjnych, sanitarnych i higienicznych. Te dostosowania przyczyniły się także do poprawy konkurencyjności polskich przedsiębiorstw wobec konkurentów z pozostałych krajów Wspólnoty i państw trzecich.

Wysoki poziom inwestycji w zakładach przemysłu spożywczego, zwłaszcza w 2007 i 2008 roku był wynikiem dobrej koniunktury na produkty rolne na rynku światowym. Innym czynnikiem, który miał wpływ na wzrost inwestycji były kończące się okresy przejściowe dla tzw. sektorów wrażliwych, tj. sektora mięsnego, mleczarskiego oraz rybnego. Nie wszystkie zakłady, które o takie okresy wystąpiły, zdołały przeprowadzić niezbędne zmiany, by móc nadal funkcjonować na rynku.

W latach 2000-2010 największe nakłady na inwestycje przeznaczyła branża mięsna (9,7 mld zł), co stanowiło 15,6% inwestycji w całym przemyśle spożywczym, a także branża mleczarska (ok. 8,2 mld zł) i piwowarska (ok. 6,5 mld zł) oraz sektor słodczy i tytoniowy po ok. 4 mld zł (tab. 5.1). Przewaga sektora mięsnego w tym „obszarze” wynikała z dużej liczby działających na rynku podmiotów (ok. 3,5 tys. firm) oraz ich potrzeb w zakresie dostosowania się do unijnych standardów produkcji.

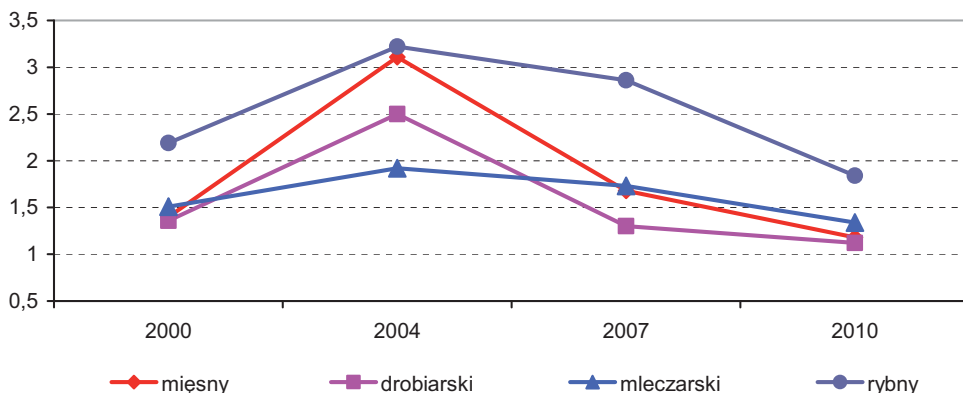
Czynnikiem, który wsparł procesy inwestycyjne w polskim przemyśle spożywczym w minionej dekadzie, były środki pomocowe Unii Europejskiej, dostępne zarówno w okresie przedakcesyjnym, jak i naszego pełnego członkostwa we Wspólnocie. Do takich programów należały m.in.: SAPARD (uruchomiony na początku lipca 2002 r., a zakończony w 2006 r.), Sektorowy Program Operacyjny 2004-2006 (SPO) czy Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013 (PROW). Z programu SAPARD, z Działania 1 na rzecz poprawy przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych zakłady przetwórcze pozyskały 1,5 mld zł oraz nieco więcej, bo ok. 1,6 mld zł z SPO. W sumie z obu programów przemysł spożywczy pozyskał 3,1 mld zł, co stanowiło 11% poniesionych nakładów inwestycyjnych w latach 2002-2006. Z programu PROW 2007-2013 z Działania 1, 2, 3 na zwiększenie wartości dodanej podstawowej produkcji rolniczej pozyskano blisko 1,0 mld zł (stan na 30 listopada 2011 r.), co stanowiło tylko 3% nakładów inwestycyjnych przemysłu spożywczego (w latach 2007-2011).

5.2. Stopa inwestowania

Stopa inwestowania, czyli relacja inwestycji do amortyzacji określa, w jakim stopniu majątek przedsiębiorstwa jest odtwarzany i jest jedną z miar aktywności inwestycyjnej. Najwyższa stopa inwestowania w przemyśle spożywczym była w 2004 roku i wyniosła 1,68. Wyższe stopy inwestowania miał sektor rybny (3,2), mięsny (3,1), owocowo-warzywny (2,6), drobiarski (2,5) oraz mleczarski (1,9) (rys. 5.2). W następnych latach stopa inwestowania w tych sektorach

uległa obniżeniu, ale na tle innych działów przemysłu spożywczego, była nadal na tyle wysoka, że te sektory (poza owocowo-warzywnym) można uznać za działy o wysokiej aktywności inwestycyjnej.

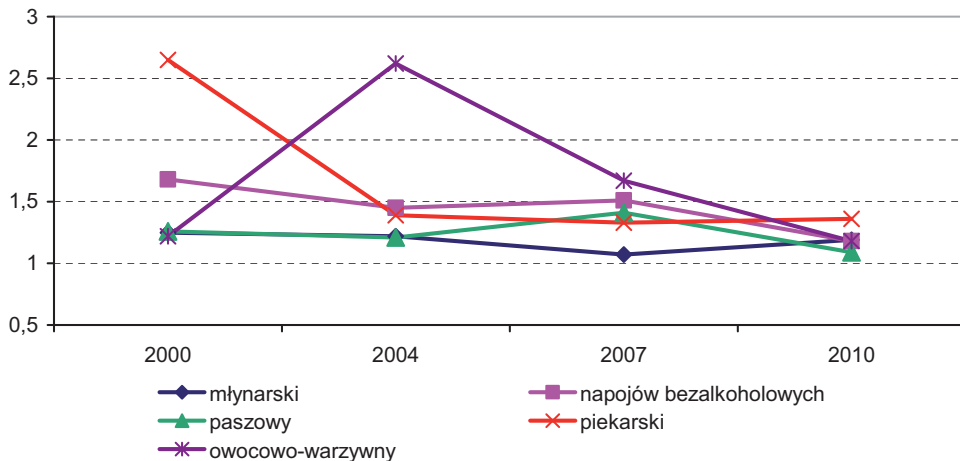
Rysunek 5.2. Działy przemysłu spożywczego o wysokiej stopie inwestowania

Źródło: na podstawie aneksu 5.2.

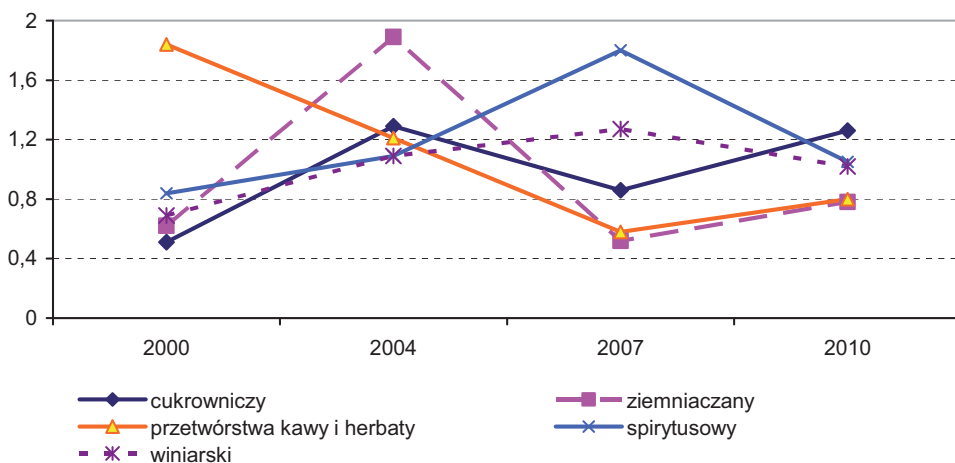
Do sektorów o przeciętnej stopie inwestowania (na poziomie ok. 1,5) można zaliczyć, np.: młynarski, napojów bezalkoholowych, paszowy oraz piekarski (rys. 5.3). W najniższym stopniu majątek trwały odtwarzany był w branży cukrowniczej, ziemniaczanej, przetwórstwa kawy i herbaty, spirytusowej i winiarskiej. W tych sektorach nakłady inwestycyjne często były niższe od amortyzacji (rys. 5.4).

Rysunek 5.3. Działy przemysłu spożywczego o średniej stopie inwestowania

Źródło: na podstawie aneksu 5.2.

Rysunek 5.4. Działy przemysłu spożywczego o niskiej stopie inwestowania

Źródło: na podstawie aneksu 5.2.

Światowy kryzys gospodarczy przyczynił się do ponownego obniżenia stopy inwestowania praktycznie we wszystkich działach przetwórstwa przemysłu spożywczego. W niektórych sektorach, np. w olejarstwie, sokowniczym, przetwórstwie kawy i herbaty oraz piwowarskim poziom inwestycji był niższy od amortyzacji, co oznacza, że majątek przedsiębiorstw nie był odtwarzany (ulegał dekapitalizacji). Zjawisko takie wystąpiło również na początku ubiegłej dekady w takich działach, jak: ziemniaczany, pieczywa cukierniczego, makaronowy oraz spirytusowy (rys. 5.4).

5.3. Majątek trwały i jego struktura

Duże inwestycje w przemyśle spożywczym w istotny sposób podniosły wartość majątku trwałego. W latach 2000-2010 jego wartość brutto wzrosła 2-krotnie z 40,8 do 81,8 mld zł¹⁹. W tym czasie struktura majątku trwałego była na stabilnym poziomie. Największą jego część stanowiły maszyny, urządzenia i narzędzia z udziałem od 56,7% do 58,7%. Udział budynków i budowli (część bierna) wynosił od 34,8% do 36,1%, a środków transportowych od 5,9% do 8,4% (tab. 5.2).

W minionej dekadzie zużycie czynnego majątku trwałego przedsiębiorstw przemysłu spożywczego wzrosło, w tym najbardziej maszyn, urządzeń i narzędzi o 8,3 p.p., a środków transportu o 5,4 p.p. W największym stopniu zamortyzowano

¹⁹ Jest to wartość brutto w bieżących cenach ewidencyjnych.

waną częścią majątku trwałego były środki transportowe. Wskaźnik ich zużycia w latach 2009-2010 przekroczył 60%. Nieco mniej wyeksploatowane były maszyny, urządzenia oraz narzędzia, gdyż ich przeciętne zużycie w badanym okresie (lata 2000-2010) wynosiło ok. 55%. Zużycie majątku biernego (budynków i budowli) utrzymało się na zbliżonym poziomie i wynosiło ok. 29%, a w roku 2003 i 2007 było o ok. 2,5 p.p. niższe. Duże różnice między wskaźnikiem zużycia majątku biernego a czynnego wynikają z tego, że żywotność (okres amortyzacji) budynków i budowli jest znacznie dłuższa niż maszyn czy środków transportu. Bierny majątek produkcyjny jest nieruchomością, a majątek czynny jest bardziej mobilny i „podzielny”. Postęp w unowocześnianiu maszyn i urządzeń dokonuje się w szybszym tempie, co „wymusza” wymianę parku maszynowego na bardziej wydajny, tj. o wyższych parametrach technicznych i technologicznych.

Tabela 5.2. Wartość oraz struktura i zużycie środków trwałych w przemyśle spożywczym

Wyszczególnienie	2000	2003	2007	2008	2009	2010
Wartość brutto (w mln zł)	40 813,5	52 206,4	68 657,0	72 801,0	77 561,0	81 843,0
w tym (w proc.):						
• budynki i budowle	36,1	34,8	35,9	35,8	35,4	35,4
• maszyny, urządzenia i narzędzia	56,8	56,7	57,6	58,0	58,7	58,6
• środki transportu	7,2	8,4	6,5	6,2	5,9	6,0
Wartość netto (w mln zł)	23 226,2	29 353,9	37 388,0	39 341,0	40 353,0	42 422,0
Zużycie majątku trwałego (w proc.)	43,1	43,8	45,5	46,0	48,0	48,2
w tym:						
• budynki i budowle	29,1	26,5	26,3	27,1	29,0	28,7
• maszyny, urządzenia i narzędzia	50,4	53,1	56,3	56,1	58,0	58,7
• środki transportu	55,6	52,3	60,2	59,8	62,0	61,0

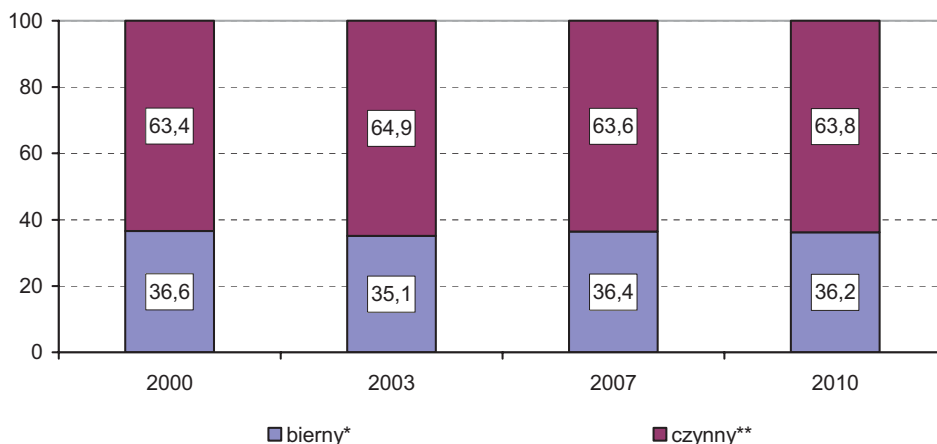
Źródło: obliczenia własne na podstawie Roczników Statystycznych GUS 2001-2011.

Wartość netto majątku trwałego w 2010 r. wyniosła 42,4 mld zł i była o 83% wyższa niż w 2000 roku. Przyrost ten był jednak o ok. 18 p.p. niższy niż majątku trwałego brutto, z uwagi na postępujące zużycie majątku czynnego, którego wskaźnik zbliżył się do 60%. W latach 2000-2010 zużycie majątku trwałego przemysłu spożywczego wzrosło z 43,1% do 48,2%, tj. o 5,1 p.p. (tab. 5.2).

Bardziej stabilną strukturę majątku trwałego miały przedsiębiorstwa produkujące artykuły spożywcze i napoje niż produkujące tytoń. W pierwszej grupie przedsiębiorstw budynki i budowle, tj. majątek bierny stanowił ok. 36% majątku trwałego. Pozostałą, większą jego część (ok. 64%) stanowił majątek czynny, tj. maszyny, urządzenia, narzędzia i środki transportu (rys. 5.5). W sektorze

tytoniowym udział majątku czynnego wzrósł z 74,1 do 77,0%, zaś udział biernej części, tj. budynków i budowli obniżył się o 2,9 p.p. do 23,0% (rys. 5.6).

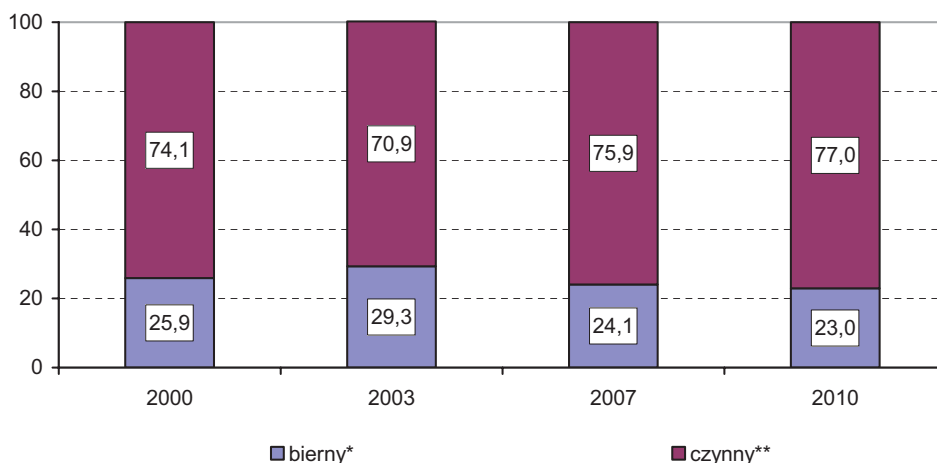
Rysunek 5.5. Struktura majątku trwałego przedsiębiorstw przemysłu spożywczego produkujących artykuły spożywcze i napoje (w procentach)

* część bierna majątku – budynki i budowle; ** część czynna – maszyny, urządzenia, narzędzia i środki transportu)

Źródło: obliczenia własne na podstawie Roczników Statystycznych GUS 2001, 2004, 2008 i 2011.

Rysunek 5.6. Struktura majątku trwałego przedsiębiorstw przemysłu spożywczego produkujących wyroby tytoniowe (w procentach)

* część bierna majątku – budynki i budowle); ** część czynna – maszyny, urządzenia, narzędzia i środki transportu)

Źródło: obliczenia własne na podstawie Roczników Statystycznych GUS 2001, 2004, 2008 i 2011.

Na majątek przedsiębiorstwa składa się majątek trwały netto (maszyny, urządzenia, środki transportu oraz budynki i budowle) oraz majątek obrotowy, tj. zapasy, należności oraz gotówka. Wartość aktywów przedsiębiorstw przemysłu spożywczego składających sprawozdania finansowe zwiększyła się z 61,7 mld zł w 2002 r.²⁰ do 110,8 mld zł w 2010 roku, tj. o 80%, przy czym wzrost majątku trwałego był wyższy, bo prawie 2-krotny z 32,1 do 62,0 mld zł. Wartość majątku obrotowego wzrosła o 2/3 z 29,6 do 48,8 mld zł (tab. 5.3).

Tabela 5.3. Wartość majątku przedsiębiorstw przemysłu spożywczego składających sprawozdania finansowe

Wyszczególnienie	2002	2003	2007	2010
Majątek trwały (w mln zł)	32 071,5	34 826,9	49 527,5	62 007,4
Majątek obrotowy (w mln zł)	29 646,2	32 585,5	46 776,2	48 816,3
Razem (w mln zł)	61 717,7	67 412,4	96 303,7	110 823,7
w tym: majątek trwały (w proc.)	52,0	51,7	51,4	56,0

Źródło: obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

Udział środków obrotowych i trwałych w wartości majątku przedsiębiorstw przemysłu spożywczego w 2002 roku był bardzo zbliżony (różnica wyniosła 4 p.p.) i utrzymywała się przez następne lata. Dopiero w 2010 roku różnica ta zwiększyła się na rzecz aktywów trwałych, których udział wzrósł do 56%.

Zmiany wartości aktywów w poszczególnych branżach przemysłu spożywczego przebiegały w różnym tempie (tab. 5.4). Tylko w sektorze piwowarskim wartość aktywów zmniejszyła się o 13%, gdyż o prawie 1/3 zmalała wartość majątku trwałego, który w strukturze majątku tego sektora przeważa, choć jego udział zmniejszył się z 80,2% w 2002 r. do 62,7% w 2010 r. Spadku wartości majątku trwałego nie zrekomensował wzrost (o 65%) majątku obrotowego. Pozostałe branże przemysłu spożywczego odnotowały wzrost aktywów ogółem, majątku trwałego oraz majątku obrotowego (poza branżą ziemniaczaną i winiarską).

W większości branż przemysłu spożywczego (11 na 19 branż) – majątek przedsiębiorstw „opiera się” na środkach trwałych. Do takich działów przemysłu należą: mięsny, drobiarski, mleczarski, młynarski, ziemniaczany, napojów bezalkoholowych, piekarniczy, koncentratów spożywczych, słodczy, piwowarski oraz tytoniowy. Udział aktywów trwałych w majątku firm wahał się od 52,0% w branży drobiarskiej do 72,7% w branży napojów bezalkoholowych. Z kolei w takich branżach, jak: rybna, olejarska, cukrownicza, owocowo-warzywna,

²⁰ Brak danych o wartości majątku trwałego w latach 2000-2001 nie pozwolił na uwzględnienie ich w tej analizie.

paszowa, przetwórstwa kawy i herbaty, spirytusowa czy winiarska niewielką (najczęściej kilkuprocentową) przewagę miał majątek obrotowy.

Tabela 5.4. Aktywa przedsiębiorstw przemysłu spożywczego składających sprawozdania finansowe

Dział przemysłu	Wartość aktywów w mln zł		Udział majątku trwałego w proc.		Wskaźniki dynamiki (2002 = 100)		
	2002	2010	2002	2010	aktywów ogółem	majątku trwałego	majątku obrotowego
Mięsny	5 994,2	12 222,4	61,2	59,3	203,9	197,3	214,4
Drobiarski	1 564,9	3 554,1	55,0	52,0	227,1	214,7	242,3
Mleczarski z lodami	6 120,1	12 776,2	53,6	58,9	208,8	229,3	185,0
w tym: mleczarski	5 700,6	12 198,5	52,9	59,4	214,0	240,3	184,4
Rybny	923,5	3 550,7	41,7	43,4	384,5	400,3	373,2
Młynarski i skrobiowy	2 282,9	3 636,3	45,8	52,3	159,3	181,6	140,4
w tym: młynarski	2 107,3	3 203,4	45,4	51,8	152,0	173,3	134,3
Olejarski	1 568,9	2 832,7	42,5	43,3	180,6	184,1	177,9
Cukrowniczy	4 871,8	6 262,3	29,5	46,8	128,5	204,2	97,0
Ziemniaczany	894,4	989,0	49,1	60,1	110,6	135,3	86,7
Owocowo-warzywny	3 724,9	6 431,5	38,6	37,4	172,7	167,6	175,9
Sokowniczy	1 929,3	4 316,7	57,1	56,4	223,7	220,9	227,5
Napojów bezalkoholowych	2 675,6	7 099,4	60,8	72,7	265,3	317,2	184,9
Paszowy	3 315,5	5 655,5	39,6	43,6	170,6	187,7	159,3
Piekarski	1 528,1	3 323,2	71,2	66,4	217,5	202,8	253,8
Pieczywa cukierniczego	1 120,0	1 262,2	50,4	54,2	112,7	121,3	104,0
Słodocy	2 803,7	7 069,2	52,6	58,2	252,1	279,2	222,2
Makaronowy	331,8	662,3	58,1	52,8	199,6	181,2	225,1
Przetwórstwa kawy i herbaty	1 031,6	1 613,1	49,0	47,0	156,4	150,2	162,2
Koncentratów spożywczych	2 942,0	10 270,6	41,4	63,6	349,1	536,7	216,6
Spirytusowy	2 563,3	3 952,3	28,5	46,0	154,2	248,9	116,4
Piwowarski	8 392,0	7 285,3	80,2	62,7	86,8	67,8	164,0
Winiarski	777,6	943,8	38,5	39,6	121,4	124,9	119,2
Tytoniowy	4 361,4	4 859,3	45,8	63,0	111,4	153,2	76,1
Przemysł spożywczy	61 717,7	110 823,7	52,0	56,0	179,6	193,3	164,7

Źródło: obliczenia własne na podstawie aneksu 5.3.

W latach 2002-2010 największe zmiany udziałów majątku trwałego i obrotowego w majątku przedsiębiorstw zaszły w branży cukrowniczej, koncentratów spożywczych oraz spirytusowej. Udział majątku trwałego zwiększył się w nich o ponad połowę. Duży wzrost udziału aktywów trwałych wystąpił też w branży tytoniowej (o 37,5%), ziemniaczanej (o 22,4%), napojów bezalkoholowych (o 19,6%), młynarskiej (o 14,1%), mleczarskiej (o 12,3%) oraz paszowej (o 10,1%). W niektórych branżach, będących w mniejszości, zwiększył się o kilka punktów

procentowych udział majątku obrotowego. W tym gronie znalazły się sektory: mięsny, drobiarski, piekarski i makaronowy. Stabilną strukturę udziałów w majątku ogółem zachowała branża mięsna, rybna, owocowo-warzywna, sokownicza, przetwórstwa kawy i herbaty oraz winiarska.

Dynamika wzrostu wartości aktywów ogółem w analizowanych przedsiębiorstwach przemysłu spożywczego była bardzo różna, gdyż:

- co najmniej 3-krotny wzrost wartości majątku osiągnęły branże: rybna i koncentratów spożywczych (z 3,9 do 13,8 mld zł),
- 2-krotny i nieco większy wzrost nastąpił w branży mięsnej, drobiarskiej, mleczarskiej, sokowniczej, napojów bezalkoholowych, piekarskiej, słodczy oraz makaronowej (z 17,4 do 47,1 mld zł),
- swoje aktywa – najczęściej o kilkadziesiąt procent zwiększył sektor młynarski, olejarski, cukrowniczy, ziemniaczany, owocowo-warzywny, paszowy, pieczywa cukierniczego, przetwórstwa kawy i herbaty, spirytusowy, winiarski i tytoniowy (z 26,3 do 38,0 mld zł).

Jeszcze większe zróżnicowanie między branżami wystąpiło przy zmianach wartości majątku trwałego przedsiębiorstw przemysłu spożywczego, gdyż:

- co najmniej 3-krotny wzrost tej wartości osiągnęły branże: rybna, napojów bezalkoholowych, koncentratów spożywczych (z 5,8 do 20,9 mld zł),
- 2-krotny i nieco większy wzrost majątku trwałego nastąpił w branży mięsnej, drobiarskiej, mleczarskiej, produkcji pieczywa oraz słodczy (z 17,6 do 38,4 mld zł),
- przyrost majątku trwałego najczęściej o kilkadziesiąt procent wystąpił w sektorze młynarskim, olejarskim, cukrowniczym, ziemniaczanym, owocowo-warzywnym, paszowym, przetwórstwa kawy i herbaty, spirytusowym, winiarskim i tytoniowym (z 25,2 do 36,7 mld zł).

Zmiany wartości majątku obrotowego były mniejsze i tylko w branży rybnej ich wartość zwiększyła się ponad 3-krotnie. W siedmiu sektorach (mięsnym drobiarskim, sokowniczym, piekarskim, słodczy, makaronowym oraz koncentratów spożywczych) nastąpiło podwojenie wartości majątku obrotowego (tab. 5.4).

5.4. Majątkochłonność przemysłu spożywczego oraz produktywność majątku

Jedną z miar techniczno-ekonomicznej sprawności funkcjonowania przedsiębiorstwa jest majątkochłonność produkcji. Jest ona relacją wielkości nakładów na stworzenie zasobów majątkowych przedsiębiorstwa do wielkości produkcji

wytworzonej za pomocą tego majątku. W przeprowadzonej analizie do obliczenia majątkochłonności produkcji wykorzystano relację wartości majątku trwałego przedsiębiorstw do wartości produkcji sprzedanej (w cenach bazowych), co można określić następującym wzorem:

$$\text{Majątkochłonność produkcji} = \frac{\text{wartość majątku trwałego}}{\text{wartość produkcji sprzedanej}}$$

W ubiegłej dekadzie w większości sektorów przemysłu spożywczego rosła majątkochłonność produkcji. Oznacza to, że większa część (wartość) majątku trwałego przedsiębiorstwa przypadała na 1 złotówkę sprzedanej produkcji. Jednym z czynników mających wpływ na wzrost majątkochłonności produkcji jest substytuowanie pracy żywej przez maszyny i urządzenia. W latach 2000-2010 liczba osób pracujących w sektorze spożywczym zmalała o 1/10 z ok. 500 do 454 tys.²¹, zaś wartość maszyn, urządzeń i narzędzi wzrosła 2-krotnie w wyniku przeprowadzonych inwestycji (por. tab. 5.2).

Majątkochłonność produkcji w poszczególnych branżach przemysłu spożywczego jest bardzo zróżnicowana. Najwyższa była ona w branży tytoniowej, sokowniczej, napojów bezalkoholowych, cukrowniczej, spirytusowej, koncentratów spożywczych, ziemniaczanej oraz słodczy i wynosiła od 0,6 do 1,0. Relacja ta była więc 2-4-krotnie wyższa niż w takich branżach, jak: drobiarska, mięsna, paszowa, rybna oraz olejarska (tab. 5.5). W zależności od kierunku i tempa zmian relacji majątku trwałego do produkcji sprzedanej można wyróżnić następujące grupy:

- sektory o dużym wzroście majątkochłonności (ponad 2-krotnym), to: sektor cukrowniczy, napojów bezalkoholowych oraz spirytusowy,
- branże o znaczącym wzroście (ponad 50%), to: branża ziemniaczana, koncentratów spożywczych oraz tytoniowa,
- branże o umiarkowanym wzroście, to: branża mięsna, mleczarska, rybna, owocowo-warzywna, sokownicza, paszowa, przetwórstwa kawy i herbaty oraz branża winiarska,
- działy przemysłu o malejącej majątkochłonności produkcji, to: piwowarski, drobiarski, olejarski, piekarski, pieczywa cukierniczego oraz makaronowy.

²¹ W niektórych branżach przemysłu spożywczego, jak np. cukrowniczej czy spirytusowej, spadek zatrudnienia był dużo głębszy. Szerzej o stanie zatrudnienia w przemyśle spożywczym i jego poszczególnych działach patrz rozdz. 4.

Tabela 5.5. Majątkochłonność produkcji oraz produktywność majątku^a
w przedsiębiorstwach składających sprawozdania finansowe (w zł/zł)

Dział przemysłu	Majątkochłonność produkcji		Produktywność majątku	
	2002 A	2010 B	2002 A	2010 B
Mięsny	0,24	0,26	2,27	1,94
Drobiarski	0,24	0,20	2,26	2,45
Mleczarski wraz z lodami	0,27	0,34	1,88	1,64
w tym: mleczarski	0,26	0,34	1,93	1,65
Rybny	0,25	0,30	1,66	1,38
Młynarski i skrobiowy	0,36	0,42	1,23	1,22
w tym: młynarski	0,35	0,39	1,27	1,28
Olejarski	0,33	0,30	1,27	1,40
Cukrowniczy	0,36	0,74	0,76	0,64
Ziemniaczany	0,40	0,62	1,17	0,86
Owocowo-warzywny	0,32	0,36	1,11	1,01
Sokowniczy	0,53	0,71	1,02	0,75
Napojów bezalkoholowych	0,51	0,82	1,58	0,85
Paszowy	0,22	0,24	1,71	1,75
Piekarski	0,48	0,44	1,28	1,27
Pieczywa cukierniczego	0,53	0,38	0,91	1,37
Słodyczny	0,43	0,60	1,11	0,89
Makaronowy	0,46	0,41	1,13	1,21
Przetwórstwa kawy i herbaty	0,35	0,38	1,23	1,18
Koncentratów spożywczych	0,30	0,67	1,30	0,86
Spirytusowy	0,42	0,66	2,05	3,11
Piwowarski	1,19	0,55	0,93	1,55
Winiarski	0,41	0,51	1,37	1,03
Tytoniowy	0,60	0,99	2,56	2,03
Przemysł spożywczy	0,39	0,43	1,48	1,34

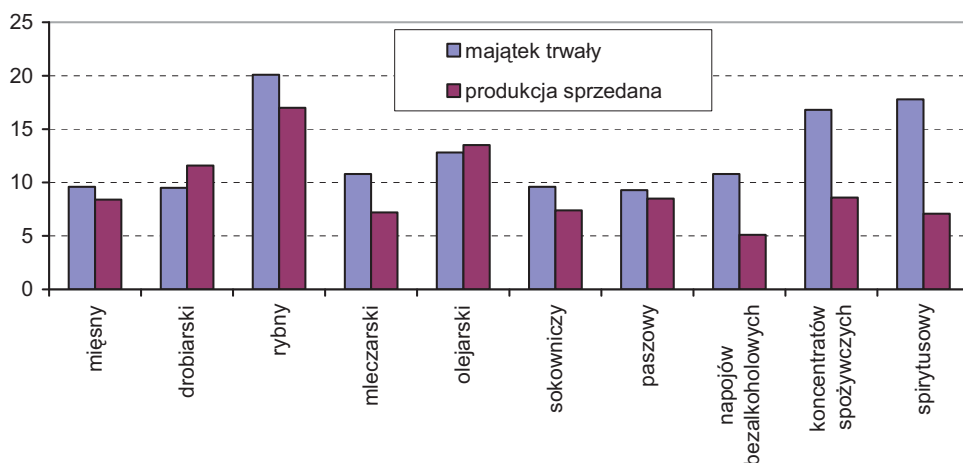
^a brak danych o wartości majątku trwałego w branżach do 2001 roku

A – według klasyfikacji PKD z 2004 r., B – według klasyfikacji PKD z 2007 r.

Źródło: na podstawie aneksów 5.4 i 5.5.

W latach 2002-2010 średni roczny przyrost wartości majątku trwałego w większości branż przemysłu spożywczego był szybszy niż produkcji sprzedanej (rys. 5.7). W całym przemyśle spożywczym różnica ta wynosiła 1,1% rocznie, ale w takich sektorach, jak: rybny, mleczarski (wraz z lodami), młynarski i skrobiowy, napojów bezalkoholowych, koncentratów spożywczych oraz spirytusowy różnice te wynosiły 3 i więcej punktów procentowych rocznie. Spośród wszystkich sektorów przemysłu spożywczego tylko branża ziemniaczana odnotowała w latach 2002-2010 obniżenie wartości majątku trwałego (o 3,3% rocznie), jak też spadek wartości produkcji sprzedanej o 4,1% rocznie.

Rysunek 5.7. Przyrost majątku trwałego i wartości produkcji sprzedanej w cenach bieżących w wybranych sektorach przemysłu spożywczego w latach 2002-2010 (w procentach rocznie)

Źródło: na podstawie aneksu 5.6.

Produktywność jest miarą pozwalającą określić efektywność gospodarowania całkowitym majątkiem przedsiębiorstwa. Im wskaźnik produktywności ma większą wartość, tym lepiej świadczy to o zarządzaniu firmą.

$$\text{Wskaźnik produktywności aktywów} = \frac{\text{przychody ze sprzedaży}}{\text{aktywa ogółem}}$$

W wielu branżach przemysłu spożywczego wskaźnik produktywności wykazywał duże wahania między poszczególnymi latami. Wzrost produktywności nastąpił w sektorach, w których zmniejszyła się majątkochłonność produkcji i odwrotnie, tzn. jego obniżenie nastąpiło w tych branżach, w których wzrastała majątkochłonność produkcji. Obie miary są więc ze sobą powiązane. Najwyższą produktywność aktywów osiągnęto w sektorze: drobiarskim, spirytusowym, tytoniowym oraz mleczarskim, gdyż na jedną złotówkę wartości majątku przedsiębiorstwa przypadało ponad 2 zł wartości produkcji sprzedanej. Najniższe wskaźniki produktywności miały sektory: cukrowniczy (od 0,55 do 0,76), sokowniczy (od 0,75 do 1,05) oraz koncentratów spożywczych (od 0,86 do 1,32) (tab. 5.5).

Poprawa produktywności majątku przedsiębiorstw nastąpiła m.in. w branży drobiarskiej, olejarskiej, pieczywa cukierniczego oraz piwowarskiej. Na względnie stabilnym poziomie utrzymuje się ona w sektorze: owocowo-warzywnym, młynarskim, paszowym, makaronowym oraz przetwórstwa kawy i herbaty. Wyraźnie (o ponad 30%) produktywność majątku obniżyła się w sektorze: napojów bez-

alkoholowych, winiarskim, koncentratów spożywczych, ziemniaczanym, w mniejszym stopniu również w sektorze mleczarskim, rybnym, mięsny oraz sokowniczym (tab. 5.5).

5.5. Podsumowanie

1. W latach 2000-2010 inwestycje w przemyśle spożywczym wykazywały powolną tendencję wzrostową (przeciętnie o 3,4% rocznie). W ocenianej dekadzie wartość inwestycji w całym przemyśle spożywczym przekroczyła 62,1 mld zł, a największa część tej kwoty (ok. 16%) wydatkowana została przez sektor mięsny. Udział środków unijnych wspierających procesy inwestycyjne w przemyśle spożywczym był niewielki – w latach 2002-2006 wynosił 11% nakładów inwestycyjnych, a w latach 2007-2011 tylko 3%.
2. W największym stopniu majątek trwały przedsiębiorstw był odtwarzany w sektorze mięsny, drobiarskim, mleczarskim oraz rybnym. Do sektorów o przeciętnej stopie inwestowania (na poziomie ok. 1,5) zaliczały się: sektor młynarski, napojów bezalkoholowych, paszowy, owocowo-warzywny oraz piekarski. W najniższym – a często w niewystarczającym stopniu, swój majątek trwały odtwarzały branże: cukrownicza, ziemniaczana, przetwórstwa kawy i herbaty, spirytusowa oraz winiarska.
3. Przeprowadzone inwestycje w wymierny sposób podniosły wartość majątku trwałego brutto zakładów przemysłu spożywczego. W latach 2000-2010 jego wartość wzrosła z 40,8 do 81,8 mld zł. Najwyższy wskaźnik zużycia majątku trwałego (powyżej 60%) dotyczył środków transportu, a w niewiele mniejszym stopniu również maszyn, urządzeń oraz narzędzi, składających się na czynny majątek przedsiębiorstwa. W najmniejszym stopniu (niespełna 30%) amortyzowany był majątek bierny, tj. budynki i budowle. Wartość netto majątku trwałego w 2010 roku wyniosła 42,4 mld zł i była o 83% wyższa niż w 2000 roku. Przyrost ten był jednak o ok. 18 p.p. niższy niż majątku trwałego brutto z uwagi na zużycie majątku czynnego przekraczające 55%.
4. W ocenianej dekadzie największy, bo ponad 3-krotny wzrost majątku trwałego i obrotowego osiągnęły branże: rybna, napojów bezalkoholowych oraz koncentratów spożywczych, 2-krotny wzrost był udziałem sektora mięsnego, drobiarskiego, mleczarskiego, produkcji pieczywa oraz słodyczy.
5. W ostatnich latach wzrosła majątkochłonność produkcji w polskim przemyśle spożywczym. Wzrost ten wynikał m.in. z tego, że praca żywa była substytuowana przez maszyny i urządzenia. W ubiegłej dekadzie liczba osób pracujących w przemyśle spożywczym zmalała o 1/10, zaś wartość maszyn,

urządzeń i narzędzi wzrosła 2-krotnie. Najszybszy (ponad 2-krotny) wzrost majątkochłonności produkcji nastąpił w branży cukrowniczej, napojów bezalkoholowych oraz spirytusowej. Wśród działów o malejącej majątkochłonności znalazły się: piwowarski, olejarski, piekarski, pieczywa cukierniczego oraz makaronowy.

6. Zróżnicowane były również wskaźniki produktywności majątku przedsiębiorstw przemysłu spożywczego. Najwyższą produktywność aktywów osiągnęto w sektorze: drobiarskim, spirytusowym, tytoniowym oraz mleczarskim, gdyż na jedną złotówkę wartości majątku przedsiębiorstwa przypadało ponad 2 zł wartości produkcji sprzedanej. Najniższe wskaźniki produktywności miały sektory: cukrowniczy (od 0,55 do 0,76), sokowniczy (od 0,75 do 1,05) oraz koncentratów spożywczych (od 0,86 do 1,32).

6. Struktura podmiotowa przemysłu spożywczego

6.1. Tendencje ogólne zmian struktury podmiotowej przemysłu spożywczego

Przetwórstwo spożywcze jest jedną z dziedzin przemysłu, charakteryzujących się dużym rozproszeniem i małym poziomem koncentracji. Wynika to przede wszystkim z niższego poziomu rozwoju technicznego tego działu (należy on do grupy tzw. działów niskiej techniki) i charakteru przedmiotu pracy, określanego przez zmienność przetwarzanych produktów rolnictwa. Zjawiska te powodują relatywnie niską majątkochłonność i wysoką pracochłonność produkcji żywności. Do istotnych cech przetwórstwa spożywczego należy także jego duże powiązanie z rynkami lokalnymi i regionalnymi, różnorodność asortymentowa i stosunkowo krótki termin przydatności produktów do spożycia, a także często krótkie serie produkcji.

Wymienione cechy produkcji żywności stwarzają szerokie możliwości prowadzenia w tym sektorze działalności przez mikro, małe i średnie firmy. Przemysł spożywczy jest zatem dziedziną gospodarki szczególnie predestynowaną do rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw.

Według ostatnich dostępnych danych, w przemyśle spożywczym w 2009 roku działalność produkcyjną prowadziło blisko 15,7 tysięcy podmiotów gospodarczych (tab. 6.1), w tym:

- 9,6 tys. firm mikro (zatrudniających do 9 osób), stanowiących aż 61,2% ogółu firm spożywczych, których udział w zatrudnieniu wynosił 15,0%, a w sprzedaży tylko 5,9%;
- 4,6 tys. przedsiębiorstw małych (zatrudniających od 10 do 49 osób), które stanowiły 29,4% całej zbiorowości, a ich udział w zatrudnieniu wynosił 20,8% i w sprzedaży 14,4%;
- 1183 przedsiębiorstwa średnie (zatrudniające od 50 do 249 osób), tj. 7,5% ogółu firm spożywczych; których udział w zatrudnieniu wynosił 27,7%, a w sprzedaży 26,3%;
- 280 firm dużych (zatrudniających powyżej 249 osób), które stanowiły tylko 1,8% całej zbiorowości, ale ich udział w zatrudnieniu wynosił 36,5%, a w sprzedaży aż 53,4%.

Tabela 6.1. Struktura podmiotowa przemysłu spożywczego według liczby zatrudnionych

Wyszczególnienie	2000	2003	2007	2009
Liczba przedsiębiorstw				
Ogółem	21 977	19 516	16 727	15 686
w tym: mikro (do 9)	14 960	12 638	10 469	9 601
małe (10-49)	5 269	5 353	4 738	4 622
średnie (50-249)	1 399	1 255	1 232	1 183
duże (powyżej 249)	349	270	288	280
Przeciętne zatrudnienie (w tys. osób)				
Ogółem	492,2	456,4	462,7	458,5
w tym: mikro (do 9)	75,4	66,5	66,7	68,7
małe (10-49)	96,6	98,4	90,7	95,3
średnie (50-249)	143,0	137,0	134,5	127,2
duże (powyżej 249)	177,2	154,5	170,8	167,3
Produkcja sprzedana (w cenach bieżących, w mld zł)				
Ogółem	89,2	101,7	141,8	154,9
w tym: mikro (do 9)	7,8	9,1	8,8	9,1
małe (10-49)	14,5	16,8	20,9	22,3
średnie (50-249)	26,4	31,5	39,1	40,8
duże (powyżej 249)	40,5	44,2	73,0	82,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie aneksu 6.1.

W całym okresie przekształceń dostosowujących przemysł spożywczy do funkcjonowania według reguł gospodarki rynkowej oraz w warunkach globalizacji gospodarczej i integracji z Unią Europejską, wraz ze zmianą struktur własnościowych, produkcyjnych, potencjału wytwórczego, handlowych i innych, przemianom ulegały także struktury podmiotowe tego przemysłu. Przemiany struktur podmiotowych przebiegały etapami, różniły się uwarunkowaniami, charakterem i skalą zmian, ale ich ostateczny efekt okazał się korzystny, gdyż wzmocniły pozycję naszego przemysłu spożywczego. W latach 2000-2009 można wyróżnić trzy następujące etapy przemian:

1. lata 2000-2003 – okres pogłębionych procesów restrukturyzacji sektorów i przedsiębiorstw oraz przyspieszonych procesów dostosowawczych do konkurencji na Wspólnym Rynku Europejskim; w warunkach rozdrobnienia i rozproszenia działalności w przemyśle spożywczym;
2. lata 2004-2007 – okres integrowania się Polski z Unią Europejską oraz dużego ożywienia gospodarczego; w przemyśle spożywczym ujawniły się procesy koncentracji, przy równoczesnym rozwijaniu specjalizacji produkcji;

3. lata 2008-2009 – okres najpierw spowolnienia rozwoju gospodarczego (jako efekt światowego kryzysu ekonomicznego), a następnie ponownego ożywienia gospodarczego (przezwyciężenia zjawisk kryzysowych); przy zachowaniu względnie stabilnej struktury podmiotowej przemysłu spożywczego.

Lata 2001-2003 to okres pogłębiania procesów restrukturyzacji sektorów i przedsiębiorstw, poprawy efektywności i przyspieszonych procesów dostosowawczych do funkcjonowania i konkurencji na Wspólnym Rynku Europejskim. Wbrew obawom, procesy te nie doprowadziły do masowej likwidacji zakładów przetwórczych. Wprawdzie ich liczba obniżyła się, ale większość firm umiała dostosować się do nowej sytuacji rynkowej. Proces prywatyzacji sektora państwowego dobiegał już końca, ale kontynuowany był proces konsolidacji i przejmowania firm przez zagranicznych i krajowych inwestorów strategicznych, branżowych lub finansowych. Przedsiębiorstwa przemysłu spożywczego zostały objęte tzw. drugą falą restrukturyzacyjną, polegającą głównie na redukcji zbędnych zasobów czynników produkcji, specjalizacji produkcji i koncentrowaniu wielu funkcji przedsiębiorstw w centralach koncernów. Wysoka była także skala inwestowania, ukierunkowanego zarówno na modernizację potencjału wytwórczego (w tym w zakresie dostosowania do wymogów UE), jak i na budowę nowoczesnych zakładów przetwórczych. W efekcie tych zjawisk, w latach tych najszybciej rozwijała się grupa średniej wielkości przedsiębiorstw przemysłowych, a pozycja przedsiębiorstw mikro i małych była względnie stabilna, chociaż ich liczebność się zmniejszyła. Do 2003 roku osłabieniu ulegała także rola firm dużych. Wzrost pozycji średniej wielkości przedsiębiorstw spożywczych, będący istotą przemian strukturalnych w tym okresie, osiągnięty został nie tyle przez rozwój małych firm i ich przekwalifikowywanie do grupy firm średnich oraz przez restrukturyzację i podział dużych przedsiębiorstw, co przez procesy związane ze wspomnianą drugą falą restrukturyzacyjną. Szczególnie ważny dla tego okresu był zatem aspekt jakościowy przemian.

W latach 2004-2007 w przemyśle spożywczym ujawniły się już procesy koncentracji produkcji. Wraz z umocnieniem się pozycji polskich producentów żywności na rynku Unii Europejskiej pojawiły się bowiem nowe uwarunkowania, które wpłynęły na nieco inny kierunek zmian struktur podmiotowych przemysłu spożywczego. Do uwarunkowań takich należy m.in. restrukturyzacja prowadzona przez grupy kapitałowe i liderów sektorów, która zwiększa ich zdolności ekspansji rynkowej i umożliwia funkcjonowanie na rynku globalnym. Nie bez znaczenia jest również fakt, że standardy wymagane przez UE osiągnęły głównie duże przedsiębiorstwa, a to one mają największe szanse umocnienia swojej pozycji na rynku Unii Europejskiej. Ich pozycję konkurencyjną zwiększa

ponadto wprowadzenie nowoczesnych systemów zarządzania jakością oraz znacznie wyższy potencjał intelektualny. Z tych powodów powróciła tendencja do koncentracji, przy równoczesnym rozwijaniu specjalizacji produkcji. Zawęzić się zaczęło pole działania dla firm mikro i małych przedsiębiorstw przemysłowych, ograniczeniu uległa pozycja firm średnich, a zdecydowanie wzrosło znaczenie przedsiębiorstw dużych. Konsekwencją takich przemian struktur podmiotowych było zmniejszenie liczby czynnych firm, głównie najmniejszych, oraz redukcja zatrudnienia w przemyśle spożywczym, co wraz ze zwiększeniem produkcji przyniosło zauważalny wzrost wydajności pracy w tym sektorze.

Lata 2008-2009 to okres dość dynamicznych zmian ekonomicznych w przemyśle spożywczym, spowodowanych przede wszystkim wahaniami koniunktury na rynku światowym. Po ujawnieniu się światowego kryzysu finansowego, od połowy 2008 roku do połowy 2009 roku miało miejsce spowolnienie rozwoju przemysłu spożywczego. Po tym krótkim okresie osłabienia procesów rozwojowych do przemysłu spożywczego powróciło ożywienie, ale jego skala była mniejsza niż przed kryzysem. W wyniku gorszej oceny perspektyw rozwoju, zmniejszyła się w tym okresie skłonność firm do inwestowania. Przedsiębiorcy byli ostrożni i wstrzymywali się z podejmowaniem decyzji o uruchomieniu nowych inwestycji. W efekcie tych zjawisk, w latach 2008-2009 niewielkiemu ograniczeniu uległa liczba czynnych firm, głównie mikro i małych, co nie spowodowało jednak dużych zmian struktury podmiotowej przemysłu spożywczego. Warty zauważenia jest jedynie niewielki wzrost znaczenia dużych przedsiębiorstw w obrotach sektora, świadczący o wciąż istniejącej tendencji do koncentracji produkcji.

W efekcie wyżej wymienionych przekształceń strukturalnych, w latach 2000-2009 nastąpiły następujące zmiany struktury podmiotowej przemysłu spożywczego (tab. 6.2):

- liczba firm mikro i małych zmniejszyła się o blisko 30%, przy spadku liczby zatrudnionych o prawie 5% i wzroście produkcji sprzedanej w cenach stałych o ponad 10%;
- liczba firm średnich zmniejszyła się o przeszło 15%, a wielkość ich zatrudnienia o ok. 11%, podczas gdy produkcja sprzedana w cenach stałych wzrosła o niemal 21%;
- liczba przedsiębiorstw dużych obniżyła się o blisko 20%, przy zmniejszeniu stanu załogi o prawie 6% oraz wzroście produkcji sprzedanej w cenach stałych aż o niemal 60%.

Tabela 6.2. Zmiany struktury podmiotowej przemysłu spożywczego
w latach 2000-2009

Wyszczególnienie	Mikro i małe	Średnie	Duże
Liczba podmiotów w 2009 roku	1 4223	1 183	280
Przyrost (+) / spadek (-) liczby podmiotów (w procentach) w latach 2000-2009	-29,7	-15,4	-19,8
w tym: w latach 2000-2003	-11,1	-10,3	-22,6
w latach 2003-2007	-15,5	-1,8	+6,7
w latach 2007-2009	-6,5	-4,0	-2,8
Przeciętne zatrudnienie w 2009 roku (w tys. osób)	164,0	127,2	167,3
Przyrost (+) / spadek (-) zatrudnienia (w procentach) w latach 2000-2009	-4,7	-11,0	-5,6
w tym: w latach 2000-2003	-4,1	-4,2	-12,5
w latach 2003-2007	-4,5	-1,8	+10,6
w latach 2007-2009	+4,2	-5,4	-2,0
Wartość produkcji sprzedanej w cenach bieżących w 2009 roku (w mld zł)	31,5	40,8	82,6
Przyrost (+) / spadek (-) wartości produkcji sprzedanej (w cenach stałych ^a , w procentach) w latach 2000-2009	+10,3	+20,8	+59,7
w tym: w latach 2000-2003	+7,3	+10,2	+0,8
w latach 2003-2007	+4,7	+13,4	+50,9
w latach 2007-2009	-1,8	-3,4	+5,0

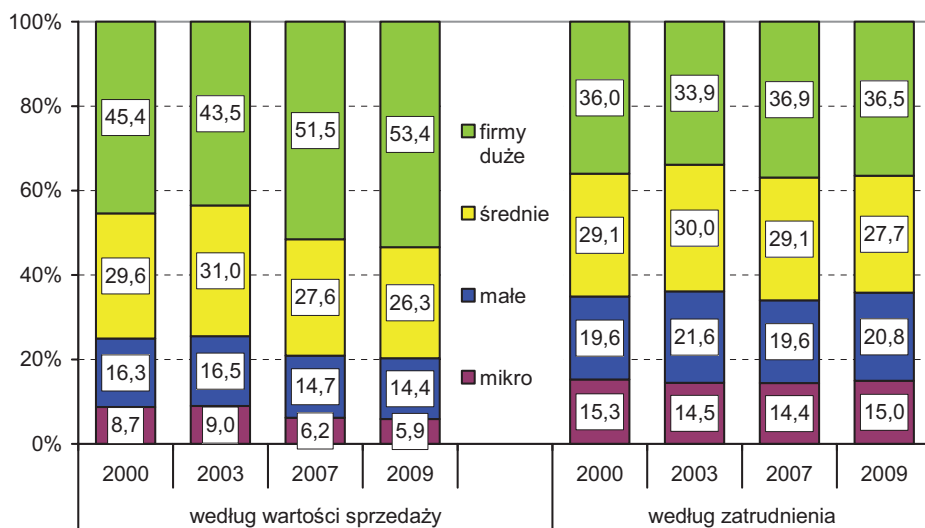
^a wartość produkcji sprzedanej w cenach bieżących przeliczono na ceny stałe przy użyciu wskaźników cen towarów i usług konsumpcyjnych, publikowanych przez GUS

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS publikowanych w Rocznikach Statystycznych Przemysłu 2001, 2004, 2008 i 2010 oraz niepublikowanych danych GUS.

Zmiany zachodzące w latach 2000-2009 (rys. 6.1) były częściowo kontynuacją przekształceń systemowych, ale przede wszystkim związane były z koniecznością sprostania wymaganiom, jakie niesie ze sobą globalizacja i integracja z Unią Europejską. W efekcie tych przemian do 2003 roku zmniejszeniu uległa liczebność wszystkich grup przedsiębiorstw, a w największym stopniu firm mikro i małych (o ponad 2,2 tys. jednostek). W mniejszym stopniu zmalała także liczba przedsiębiorstw średnich (o 144 jednostki) oraz dużych (o 79 jednostek). W tym okresie pozycja firm średnich w przychodach ze sprzedaży sektora poprawiła się o prawie 1,5 punktu procentowego, pozycja firm dużych pogorszyła o blisko 2 p.p., a pozycja firm najmniejszych pozostała w zasadzie bez zmian. W latach 2003-2007 liczebność firm mikro i małych oraz średnich dalej zmniejszała się (odpowiednio o blisko 2,8 tys. i 23 jednostki), podobnie jak ich

udział w zatrudnieniu i obrotach sektora. Zwiększyła się natomiast liczba i pozycja przedsiębiorstw dużych; w latach 2003-2007 ich liczba wzrosła o 18 jednostek, tj. o prawie 7%, osiągając 51,5% udział w sprzedaży całego przemysłu spożywczego. W kolejnych dwóch latach liczebność wszystkich grup firm zmniejszyła się o kilka procent; w strukturze wartości sprzedaży dalej zwiększyło się znaczenie przedsiębiorstw dużych (aż do 53,4% w 2009 roku), kosztem obu pozostałych grup firm. Przemiany związane z funkcjonowaniem Polski w ramach Unii Europejskiej oraz w warunkach globalizacji gospodarczej istotnie zmieniły i cały czas zmieniają strukturę podmiotową przemysłu spożywczego.

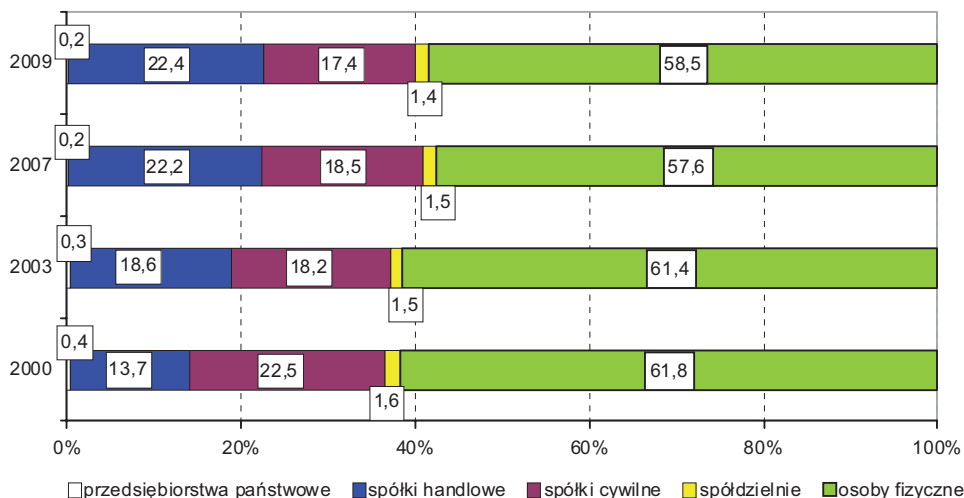
Rysunek 6.1. Struktura podmiotowa przemysłu spożywczego (według wartości sprzedaży i zatrudnienia, w procentach)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS publikowanych w Rocznikach Statystycznych Przemysłu 2001, 2004, 2008 i 2010 oraz niepublikowanych danych GUS.

W okresie transformacji nastąpiła także zasadnicza zmiana własnościowej struktury przemysłu spożywczego. W chwili obecnej prywatyzację sektora można już uznać za zakończoną, dominującą pozycję utraciły firmy kontrolowane przez państwo, a w przemyśle spożywczym zdecydowanie przeważają firmy prywatne (rys. 6.2). Są to przede wszystkim firmy osób fizycznych (w 2009 roku stanowiły aż 58,5% ogółu jednostek) oraz różnego rodzaju spółki handlowe (22,4%) i spółki cywilne (17,4%). Spośród spółek handlowych, przeszło 22% z nich to spółki z udziałem kapitału zagranicznego.

Rysunek 6.2. Struktura własnościowa przemysłu spożywczego (według liczby firm, w procentach)

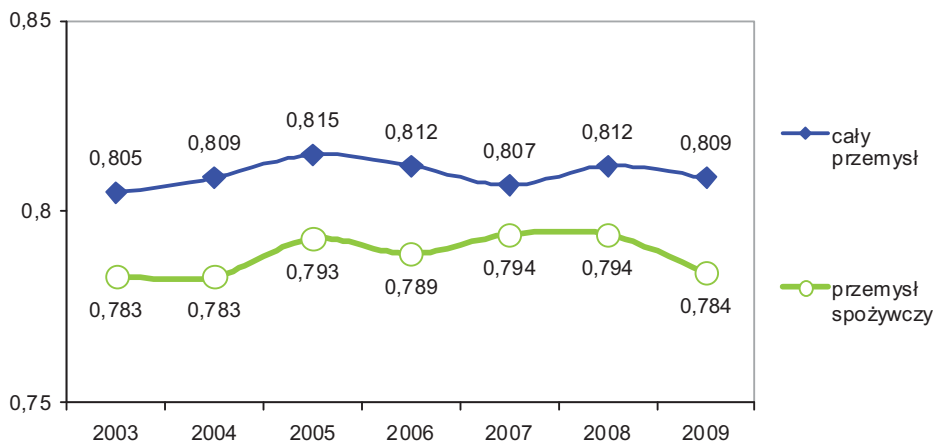

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS publikowanych w Rocznikach Statystycznych 2001, 2004, 2008 i 2010.

Rozwój i rosnące znaczenie w sprzedaży i zatrudnieniu dużych przedsiębiorstw wskazują, że do przemysłu spożywczego powróciły procesy koncentracji produkcji. Kierunek rozwoju struktur podmiotowych, zapoczątkowany w pierwszym okresie członkostwa w UE, w dalszym ciągu jest kontynuowany. W ostatnich latach przemiany w tym obszarze przejawiały się głównie w restrukturyzacji przedsiębiorstw, polegającej na łączeniu firm i tworzeniu nowych większych jednostek organizacyjnych (przy znaczącym udziale inwestorów strategicznych). Mimo to, struktura podmiotowa przemysłu spożywczego nadal jest rozdrobniona, a poziom koncentracji dość niski. Współczynnik koncentracji²² przemysłu spożywczego cały czas pozostaje wyraźnie niższy od przeciętnego w polskim przemyśle (rys. 6.3).

²² Współczynnik koncentracji produkcji sprzedanej jest liczony przez GUS za pomocą wzoru interpolacyjnego, skonstruowanego na podstawie krzywej Lorenza. Współczynnik przyjmuje wartości między 0 a 1. Im wyższy jest stopień koncentracji, tym bardziej wartość współczynnika zbliża się do 1. Przez koncentrację rozumie się nierównomierność rozkładu zjawiska według klas wielkości, tj. odchylenie rozkładu faktycznego od rozkładu równomiernego (*Rocznik Statystyczny Przemysłu 2010*, GUS, Warszawa 2010, s. 39).

Rysunek 6.3. Wskaźnik koncentracji przemysłu spożywczego na tle całego polskiego przemysłu

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS publikowanych w Rocznikach Statystycznych Przemysłu 2004-2010.

6.2. Rozwój procesów koncentracji i konsolidacji w przemyśle spożywczym²³

Poziom koncentracji przemysłu spożywczego jest różny w poszczególnych jego branżach. Pod tym względem główne kierunki przetwórstwa spożywczego można podzielić na trzy grupy, tj.: branże o wysokim poziomie koncentracji, branże o przeciętnym poziomie koncentracji i zróżnicowanej strukturze podmiotowej oraz branże silnie rozdrobnione (aneksy 6.2-6.5).

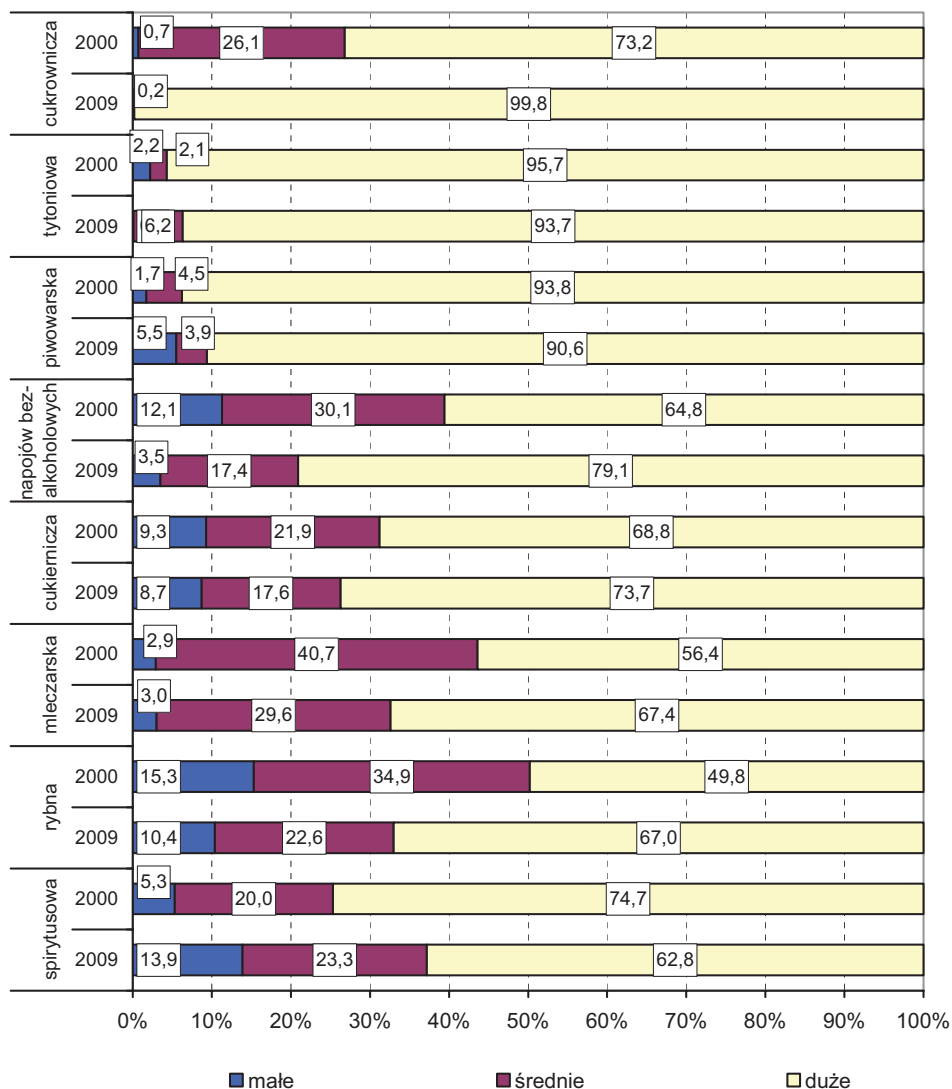
Branże o wysokim poziomie koncentracji są to jednocześnie branże o wysokiej konsolidacji i nawet globalizacji, w których udział dużych firm w produkcji danego sektora przekracza 60%, a 3-4 największe grupy kapitałowe dominują na rynku krajowym. Do takich branż można zaliczyć sektor cukrowniczy, tytoniowy, piwowarski, napojów bezalkoholowych, cukierniczy (produkcja wyrobów czekoladowych i pieczywa cukierniczego trwałego), a w mniejszym stopniu także mleczarski, rybny i spirytusowy (rys. 6.4).

W latach 2000-2009 poziom koncentracji większości tych branż zwiększył się. Dotyczy to przede wszystkim takich kierunków przetwórstwa spożywczego, jak: przemysł cukrowniczy, napojów bezalkoholowych, cukierniczy, mleczarski i rybny. Wysoki i stabilny był udział firm dużych w branży piwo-

²³ Brak danych w układzie branżowym o firmach mikro powoduje, że ocena procesów koncentracji w poszczególnych branżach przemysłu spożywczego bazuje na danych o firmach przemysłowych (małych, średnich i dużych), czyli zatrudniających powyżej 9 osób.

warskiej i tytoniowej. Spośród branż o wysokim poziomie koncentracji, zauważalny spadek udziału firm dużych nastąpił jedynie w przemyśle spirytusowym.

Rysunek 6.4. Struktura podmiotowa branż przemysłu spożywczego o najwyższym poziomie koncentracji (w procentach)

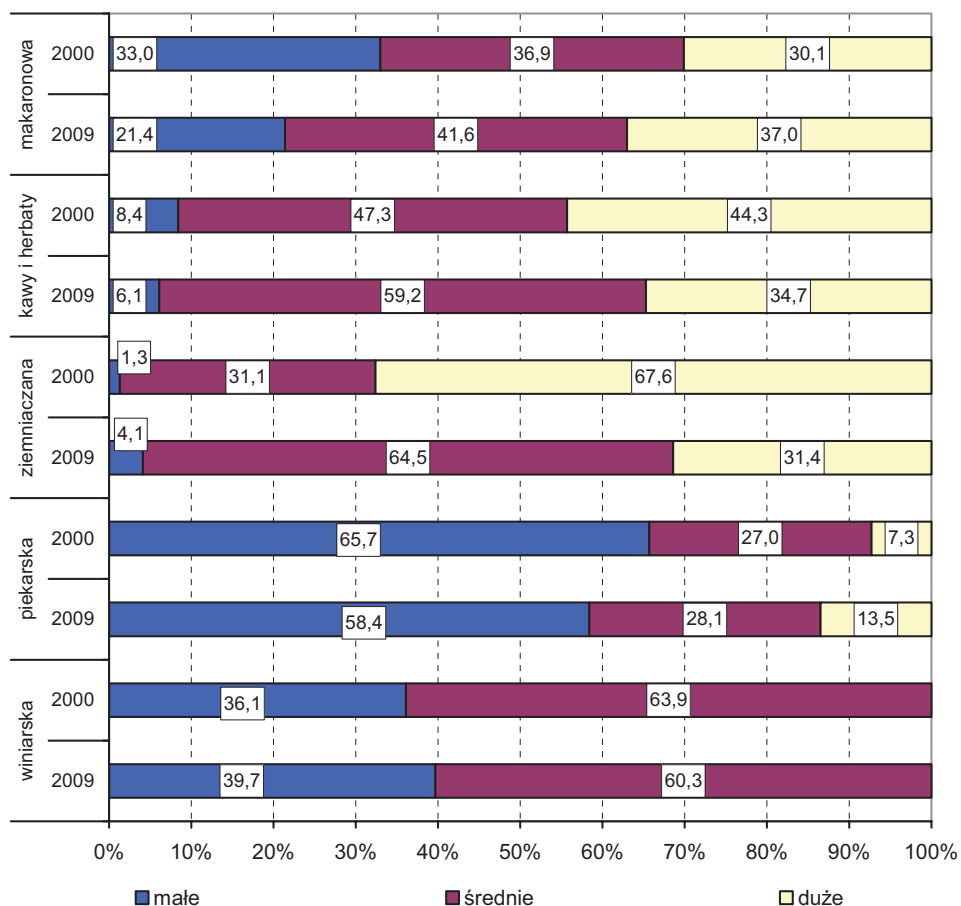
Źródło: opracowanie własne na podstawie aneksów 6.2 i 6.5.

Drugą krańcową grupę stanowią branże silnie rozdrobnione, w których większość produkcji ulokowana jest w przedsiębiorstwach średniej wielkości oraz firmach małych i mikro. W branżach tych nie ma zdecydowanych liderów,

a udział w rynku przedsiębiorstw dużych nie przekracza 40%. Są to takie działy produkcji, jak: przemysł winiarski, piekarski, makaronowy, przetwórstwa kawy i herbaty, a także przemysł ziemniaczany (rys. 6.5). Brak konsolidacji ogranicza możliwości eksportu i wejścia podmiotów tych branż do dużych sieci handlowych.

W ostatniej dekadzie zmiany poziomu koncentracji tych kierunków przetwórstwa spożywczego były różnokierunkowe. Udział firm dużych w sprzedaży zwiększył się w przemyśle makaronowym i piekarskim, podczas gdy zmniejszył w branży ziemniaczanej oraz przetwórstwa kawy i herbaty. Nadal firmy duże nie prowadziły działalności w przemyśle winiarskim.

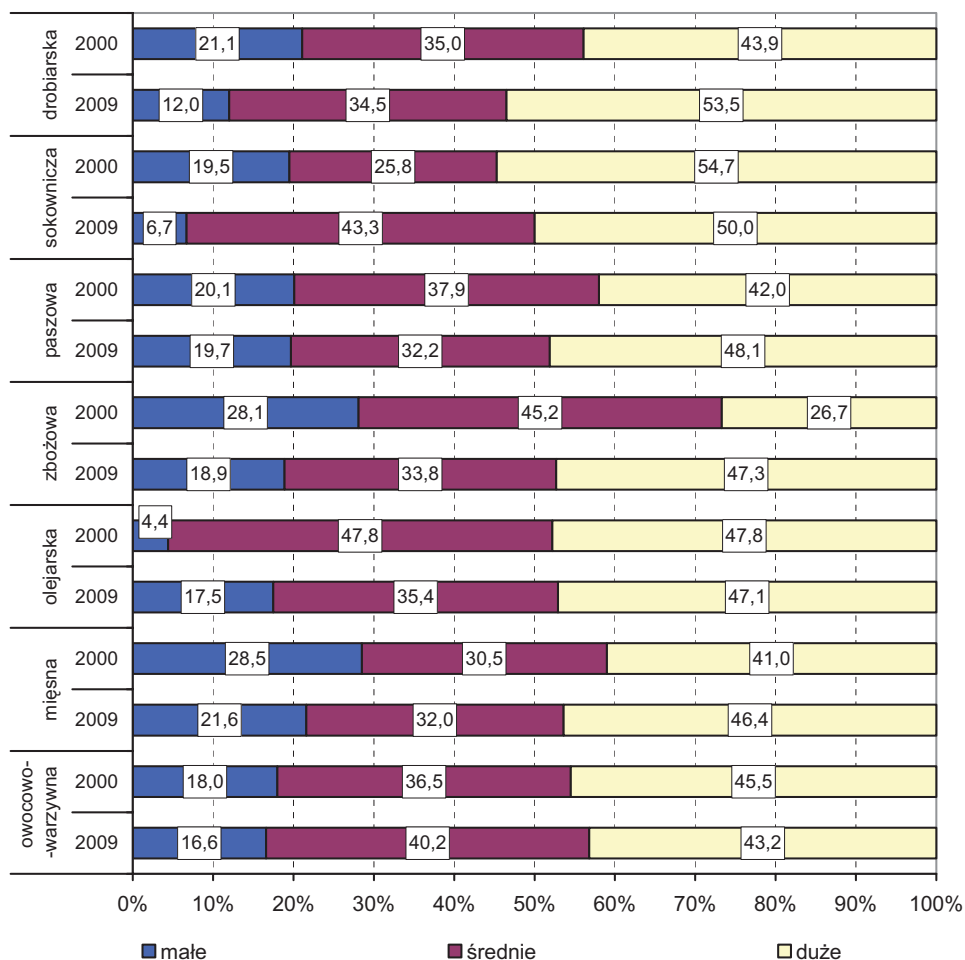
Rysunek 6.5. Struktura podmiotowa branż przemysłu spożywczego o najniższym poziomie koncentracji (w procentach)

Źródło: opracowanie własne na podstawie aneksów 6.2 i 6.5.

Grupą o względnie zróżnicowanej strukturze podmiotowej i przeciętnym poziomie koncentracji są podstawowe branże przemysłu spożywczego, przetwarzające podstawowe dla polskiego rolnictwa produkty rolne, takie jak: zboża (przemysł zbożowy i paszowy), mięso (przemysł mięsny i drobiarski), owoce i warzywa (przemysł sokowniczy i owocowo-warzywny) oraz rzepak (przemysł olejarski) (rys. 6.6). Są to branże, w których brak jest zdecydowanej konsolidacji przedsiębiorstw, co osłabia pozycję polskich producentów żywności na rynkach zagranicznych oraz możliwości negocjacji z dużymi sieciami handlowymi.

Rysunek 6.6. Struktura podmiotowa branż przemysłu spożywczego o przeciętnym poziomie koncentracji (w procentach)

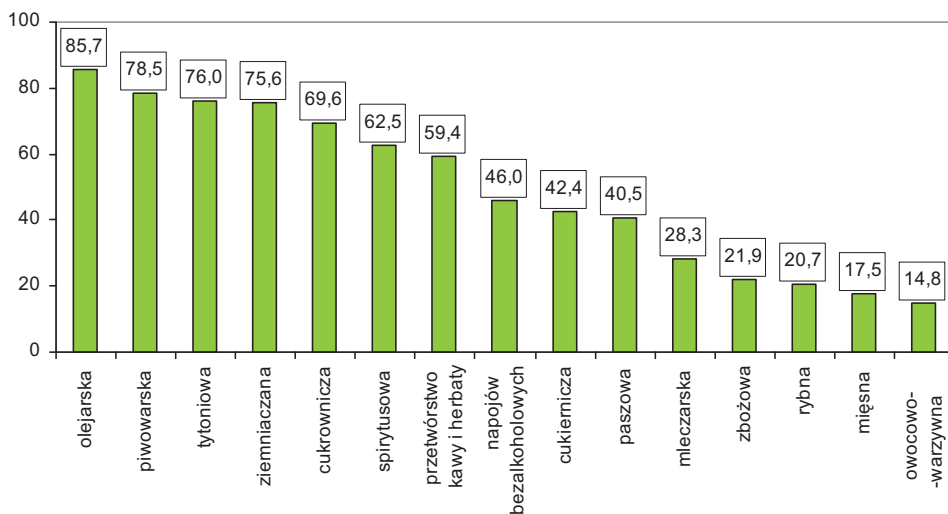

Źródło: opracowanie własne na podstawie aneksów 6.2 i 6.5.

Poziom koncentracji w tej grupie branż w latach 2000-2009 był najbardziej stabilny. Udział firm dużych w przychodach wykazywał na ogół tylko niewielkie wahania. W sposób zauważalny zwiększył się jedynie poziom koncentracji przemysłu zbożowego, a w mniejszym stopniu także przemysłu mięsnego i drobiarskiego.

Poziom konsolidacji przemysłu spożywczego można także mierzyć udziałem kilku największych podmiotów (grup kapitałowych) w wartości produkcji sprzedanej sektora. Umożliwia to między innymi Lista 2000 polskich przedsiębiorstw, publikowana rokrocznie na łamach dziennika „Rzeczpospolita”. Ostatnia edycja Listy 2000²⁴ wskazuje, że w 2010 roku szczególnie wysoki poziom konsolidacji, ocenianej na podstawie udziału w obrotach trzech największych podmiotów, występował w branżach olejarskiej, piwowarskiej, tytoniowej, ziemniaczanej, cukrowniczej, spirytusowej, cukierniczej, paszowej, a także w przetwórstwie kawy i herbaty oraz w sektorze napojów bezalkoholowych (rys. 6.7). Duże natomiast było nadal rozdrobnienie w branżach zbożowej, mięsnej i owocowo-warzywnej, a także w piekarskiej i tzw. sektorze koncentratów spożywczych.

Rysunek 6.7. Udział trzech największych firm (grup kapitałowych) w przychodach ze sprzedaży danej branży^a w 2010 roku (w procentach)

^a dotyczy firm przemysłowych zatrudniających ponad 9 osób stałej załogi, objętych sprawozdawczością finansową i znajdujących się na Liście 2000

Źródło: opracowanie J. Drożdż na podstawie Listy 2000 polskich przedsiębiorstw, „Rzeczpospolita”, 25 października 2011 roku, oraz niepublikowanych danych GUS.

²⁴ Lista 2000 polskich przedsiębiorstw, „Rzeczpospolita”, 25 października 2011 roku.

Spośród firm spożywczych najwyższą pozycję na Liście 2000 zajmowali producenci piwa, a wśród nich GK Żywiec SA oraz GK Kompania Piwowarska SA. Zbliżone przychody ze sprzedaży osiągnęła tylko GK Animex (3,5 mld zł) i jedno przedsiębiorstwo wielobranżowe (3,4 mld zł). Następni pod względem wartości obrotów (2-2,6 mld zł) byli: producenci mleka i jego przetworów, pasz, słodczy, mięsa i jego przetworów, wyrobów tytoniowych oraz przedsiębiorstwa wielobranżowe.

W wyniku dotychczasowych przekształceń struktury podmiotowej w każdej branży przemysłu spożywczego wyłoniła się grupa firm dużych i średnich, tzw. liderów sektorów, którzy pod względem struktury zasobów, jakości produktów i sposobu funkcjonowania nie różnią się istotnie od podobnych firm w krajach Unii Europejskiej. Jest to grupa producentów żywności, którzy:

- rozwinęli ofertę towarową i stale dostosowują ją do wymagań i preferencji odbiorców, a w efekcie są konkurencyjni na rynku UE;
- osiągnęli poziom i nowoczesność wyposażenia technicznego, technologicznego i infrastruktury technicznej, porównywalną z producentami z krajów rozwiniętych UE;
- wykazali zdolność wymuszania od dostawców surowca i półfabrykatów jakości zgodnej z normami i standardami UE oraz wymaganiami odbiorców;
- wdrożyli i stosują nowoczesne systemy zarządzania jakością, egzekwują jakość pracy, przestrzegają reżimów technologicznych i postępują według wymaganych prawem reguł;
- dokonali głębokiej restrukturyzacji swojej działalności i wykorzystywanych zasobów czynników wytwórczych.

Liderzy ci stanowią grupę potencjalnych eksporterów, zdolnych do spełnienia wymagań jakościowych, weterynaryjnych, sanitarnych i ochrony środowiska zgodnych ze standardami UE i innych odbiorców zagranicznych. Wzrost liczby oraz wzmocnienie pozycji grupy liderów w każdym z sektorów przyczyniły się do rozwoju eksportu produktów przemysłu spożywczego i do wzrostu dodatniego salda obrotu tymi produktami, w tym przede wszystkim z krajami Unii Europejskiej.

Dotychczas rzadkie są natomiast przypadki fuzji przedsiębiorstw lub też przejmowania firm przez silniejszych konkurentów. Najbardziej znane takie formy konsolidacji wystąpiły w przemyśle mięsnym i piwowarskim, a najszerzy ich zasięg jest w przemyśle mleczarskim. Procesy te hamuje rozdrobnienie akcjonariuszy w dużej części spółek, a także postawy menadżerów, zainteresowanych utrzymaniem niezależności zarządzanych firm.

Polska coraz bardziej staje się jednak otwarta na kontakty ze światem. Dlatego również rozwój powiązań z rynkiem unijnym i globalnym jest dla naszego kraju procesem nieuchronnym. Dotyczy to również polskiego przemysłu spożywczego, na co wskazuje chociażby blisko 27% udział eksportu w jego produkcji sprzedanej oraz coraz większy udział w produkcji korporacji transnarodowych (około 40%), a w handlu globalnych sieci (około 47%).

Korporacje transnarodowe cechuje przy tym dywersyfikacja działania, co oznacza, że z reguły nie ograniczają one swojej działalności do jednej branży czy nawet działu gospodarki. Najbardziej znaczącą pozycję firmy globalne posiadają w przemyśle piwowarskim, cukierniczym, cukrowniczym, paszowym, spirytusowym, napojów bezalkoholowych, olejarskim oraz w produkcji kawy i herbaty. Korporacje transnarodowe były motorem przemian strukturalnych i istotnie przyspieszyły prywatyzację oraz restrukturyzację działających w tych branżach przedsiębiorstw. Oddziaływały one na postęp technologiczny, jakość zatrudnienia, wysokość płac i jakość oferty rynkowej. W ten sposób przyczyniły się do przyspieszenia rozwoju poszczególnych branż przemysłu spożywczego i wymusiły wyższą efektywność gospodarowania, zainicjowały powstawanie nowych dziedzin produkcji, spowodowały likwidację nierentownych przedsiębiorstw, wzrost wydajności pracy, a przede wszystkim rozwój procesów koncentracji i specjalizacji. Obok pozytywnego wpływu firm globalnych na rozwój gospodarczy kraju, zaznaczyło się również ich negatywne oddziaływanie, w tym m.in. stosowanie przez inwestorów praktyk monopolistycznych, transfer zysków za granicę, upadek firm krajowych, wzrost bezrobocia i względna tylko nowość importowanych technologii.

6.3. Podsumowanie

Wejście Polski do Unii Europejskiej zmieniło kierunek rozwoju struktur podmiotowych przemysłu spożywczego. Wynikiem integracji był bowiem powrót do tego sektora procesów koncentracji produkcji. Procesy te najpierw polegały na zmniejszeniu liczby czynnych firm, głównie najmniejszych, a dopiero po 2003 roku na wzroście liczby oraz udziału w produkcji i zatrudnieniu firm dużych. Wcześniej procesy transformacji sektora zmierzały w odwrotnym kierunku, tj. w kierunku rozproszenia i rozdrobnienia działalności, czego wyrazem był wzrost udziału w obrotach i zatrudnieniu sektora firm mikro oraz małych i średnich przedsiębiorstw przemysłowych, kosztem dużych przedsiębiorstw.

Po przeszło siedmiu latach członkostwa w Unii Europejskiej struktura podmiotowa polskiego przemysłu spożywczego jest prawie identyczna, jak była w krajach „Piętnastki” (UE-15) przed rozszerzeniem Unii (podobna jak w Niem-

czech, Hiszpanii i Francji, ale mniej skoncentrowana niż w Wielkiej Brytanii, Holandii, Belgii czy krajach skandynawskich)²⁵.

Istotne jest także to, że struktura podmiotowa przemysłu spożywczego jest zróżnicowana i płynna, a przez to sprzyjająca konkurencji. W tym przemyśle nie ma układów monopolistycznych, a oligopole występują tylko w takich branżach, jak: piwna, tytoniowa, spirytusowa, olejarska i cukrownicza. Trzon każdego sektora stanowi grupa dużych i średnich firm, tzw. liderów, które pod względem struktury zasobów i sposobu działalności nie różnią się od podobnych firm w innych krajach członkowskich Unii. Są to producenci żywności i napojów konkurencyjni na rynku Wspólnoty, których ważnym atutem i źródłem przewag komparatywnych są nie tylko niższe koszty pracy, ale także nowoczesny potencjał produkcyjny i organizacyjny.

Globalizacja i integracja z UE otworzyły naszą gospodarkę na konkurencję zewnętrzną. W konsekwencji uruchomiony został proces internacjonalizacji polskich podmiotów gospodarczych. Dotyczy on nie tylko dużych przedsiębiorstw, ale także sektora małych i średnich firm. W warunkach globalizacji i integracji międzynarodowej każda gospodarka, aby funkcjonować i rozwijać się, potrzebuje zróżnicowanej struktury podmiotowej, która w miarę postępującego rozwoju gospodarczego będzie elastycznie i dynamicznie się zmieniać. W krajach rozwiniętych swoje miejsce na rynku znajdują zarówno przedsiębiorstwa małe i średnie, jak i duże oraz bardzo duże. Dotyczy to również polskiego sektora spożywczego, w którym – ze względu na jego specyfikę – małe i średnie przedsiębiorstwa odgrywają znaczącą rolę.

W przemyśle spożywczym dalej postępować będą procesy koncentracji, a firmy duże, w tym korporacje transnarodowe, nabierać będą coraz większego znaczenia. Firmy globalne nadal będą inicjatorem przemian strukturalnych, jak również stanowiąc poważną konkurencję dla producentów krajowych, będą zmuszać ich do ciągłego umacniania swoich marek. Pozycja firm mikro i małych oraz znaczącej części przedsiębiorstw średniej wielkości, mających mniejsze zdolności pokonywania pozaekonomicznych barier wejścia i uczestnictwa we Wspólnym Rynku Europejskim, będzie się stopniowo zmniejszać. Ze względu jednak na specyfikę sektora spożywczego pozostaną one ważnym i trwałym składnikiem struktury podmiotowej polskiego przemysłu spożywczego.

²⁵ W rozdziale 8 znajduje się porównanie struktury podmiotowej przemysłu spożywczego w Polsce i w Unii Europejskiej.

7. Efektywność polskiego przemysłu spożywczego

7.1. Istota i metody pomiaru

Efektywność każdej działalności gospodarczej, w tym także przemysłu spożywczego, najczęściej definiuje się jako wynik tej działalności, który jest stosunkiem (lub różnicą) uzyskanych efektów do zastosowanych środków. Efektywność z istoty swej jest kategorią ekonomiczną. Jest syntetyczną miarą działalności gospodarczej, różniącą się od innych mierników każdej działalności, takich jak:

- skuteczność, wyrażająca stopień osiągnięcia celu stawianego każdej działalności,
- produktywność zasobów lub nakładów będąca relacją wyników produkcyjnych do zaangażowanych zasobów lub poniesionych nakładów (wydatków), wyrażająca wydajność tych zasobów lub nakładów,
- dochodowość, opłacalność, zyskowość czy też rentowność opisujące osiągnięty dochód lub zysk w relacji do wartości produkcji lub też poniesionych kosztów.

W badaniach ekonomicznych coraz częściej stosuje się także takie pojęcia, jak:

- efektywność techniczna mierzona nieparametryczną metodą DEA, której stosowanie zmierza do ustalenia odległości między punktem charakteryzującym technologię danego przedsiębiorstwa od technologii optymalnej, a więc identyfikuje dystans dzielący ocenianą działalność od wzorca²⁶,
- efektywność finansowa mierzona takimi wskaźnikami, jak: opłacalność ogólna, opłacalność sprzedaży, rentowność kapitału własnego i wskaźnik wartości dodanej oraz indeks tworzenia wartości (VCI)²⁷.

W prezentowanej ocenie efektywności przemysłu spożywczego uwzględniono następujące trzy kategorie efektów działalności tego sektora:

- wartość dodaną brutto (WDB),
- nadwyżkę ekonomiczną, zwaną też nadwyżką operacyjną (Ne),
- zysk brutto (Zb).

²⁶ Por. A. Kagan, *Istota i pomiar efektywności technicznej*, [w:] *Sytuacja produkcyjna, efektywność finansowa i techniczna gospodarstw powstałych w oparciu o mienie byłych państwowych przedsiębiorstw gospodarki rolnej*, praca zbiorowa pod kier. J. Kulawika, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2010, s. 180-189.

²⁷ Por. J. Kulawik, *Efektywność finansowa: Istota i pomiar*, [w:] *Sytuacja produkcyjna...*, op. cit., s. 88-91.

Pierwsza kategoria efektów ma charakter makroekonomiczny, opisując korzyści z działalności sektora ważne dla całej gospodarki, a dwie pozostałe mają charakter mikroekonomiczny, gdyż wyrażają one efekt dla przedsiębiorstwa lub właścicieli kapitału własnego firmy.

Wymienione rodzaje efektów zostały odniesione (porównane) z następującymi kategoriami nakładów lub zasobów:

- sumą kosztów materialnych, które w globalnych rachunkach ekonomicznych zwane są zużyciem pośrednim (Z_p); wyrażają one wartość skumulowanych nakładów pracy, dostarczonych do przetwórstwa żywności przez inne działy gospodarki narodowej, wytwarzające dla potrzeb tego przetwórstwa surowce, energię, materiały pomocnicze i różne usługi materialne;
- sumą kosztów osobowych (K_o), wyrażających wartość pracy żywej zaangażowanej (zużytej) w ocenianym rodzaju działalności;
- wartością majątku trwałego i obrotowego (WZ), wyrażającą wartość zasobów lub kapitału (własnego i obcego) zaangażowanego w danej działalności gospodarczej.

Porównując wymienione trzy kategorie efektów z podanymi wyżej kategoriami nakładów można ustalić następujące wskaźniki efektywności:

1) Efektywność nakładów (zużycia pośredniego) mierzona:

a) wartością dodaną

$$E_{Zp1} = \frac{WDB}{Z_p} \quad (1)$$

b) nadwyżką ekonomiczną

$$E_{Zp2} = \frac{Ne}{Z_p} \quad (2)$$

c) zyskiem brutto

$$E_{Zp3} = \frac{Zb}{Z_p} \quad (3)$$

2) Efektywność nakładów pracy (kosztów osobowych) mierzona:

a) wartością dodaną

$$E_{Ko1} = \frac{WDB}{K_o} \quad (4)$$

b) nadwyżką ekonomiczną

$$E_{Ko2} = \frac{Ne}{K_o} \quad (5)$$

c) zyskiem brutto

$$E_{Ko3} = \frac{Zb}{K_o} \quad (6)$$

3) Efektywność zasobów (majątku) mierzona:

a) wartością dodaną

$$E_{WZ1} = \frac{WDB}{WZ} \quad (7)$$

b) nadwyżką ekonomiczną

$$E_{WZ2} = \frac{Ne}{WZ} \quad (8)$$

c) zyskiem brutto

$$E_{WZ3} = \frac{Zb}{WZ} \quad (9).$$

Każdy z tych wskaźników (relacji) określa, ile złotych danego rodzaju efektu (wyniku) generuje jedna złotówka poniesionych nakładów. W ocenie problemu przy wykorzystaniu wymienionych wskaźników istotne jest to, że efektywność nakładów lub zasobów mierzona wartością dodaną (1, 4, 7) służy przede wszystkim analizie makroekonomicznej wyników badanego rodzaju działalności (tj. przetwórstwa rolno-spożywczego), a pozostałe mierniki są uzupełnieniem analizy mikroekonomicznej przedsiębiorstw prowadzących ten rodzaj działalności, która jest zwykle prowadzona metodami badania efektywności finansowej. Analiza ta jest więc uzupełnieniem i rozwinięciem wyników badań przedstawionych w rozdz. 1 tego raportu.

Podstawą przedstawionej analizy efektywności przetwórstwa rolno-spożywczego są informacje przedsiębiorstw przemysłu spożywczego zawarte w sprawozdaniach finansowych firm, które sprawozdania takie dostarczają do GUS. Analiza ta dotyczy lat 2000-2010 z podziałem na trzy główne okresy:

- (1) lata 2000-2003 poprzedzające wejście Polski do Unii Europejskiej,
- (2) lata 2004-2007 obejmujące pierwsze lata integrowania z Unią Europejską oraz
- (3) ostatnie trzy lata (2008-2010), które były okresem występowania światowego kryzysu finansowego i ekonomicznego.

W tych okresach zbadano efektywność całego przemysłu spożywczego oraz piętnastu głównych działów tego sektora.

7.2. Efektywność nakładów (zużycia pośredniego)

Relacja wartości dodanej do nakładów (zużycia pośredniego) w skali całego przemysłu spożywczego była w minionej dekadzie dość stabilna przy słabej tendencji spadkowej; w latach 2000-2010 obniżyła się ona z 0,304 zł/zł do 0,285 zł/zł (tab. 7.1). Pod tym względem nie osiągnięto więc postępu efektywnościowego. Równocześnie między branżami występuje duże zróżnicowanie zarówno poziomu tej efektywności, jak i tendencji rozwojowych.

Tabela 7.1. Efektywność nakładów (wydatków materialnych) w przemyśle spożywczym w zł/zł

Wyszczególnienie	2000	2003	2007	2010	2000	2003	2007	2010	2000	2003	2007	2010
	wartość dodana/koszty materialne				nadwyżka ekonomiczna/koszty materialne				zysk brutto/koszty materialne			
Przemysł spożywczy	0,304	0,292	0,281	0,285	0,124	0,127	0,140	0,144	0,020	0,039	0,076	0,081
w tym:												
przetwórstwo mięsa	0,189	0,195	0,200	0,206	0,047	0,062	0,080	0,083	-0,031	0,017	0,038	0,046
przetwórstwo ryb	0,231	0,243	0,237	0,304	0,044	0,089	0,098	0,122	-0,037	0,023	0,052	0,061
przetwórstwo mleka	0,221	0,232	0,178	0,190	0,068	0,088	0,070	0,083	0,011	0,026	0,029	0,039
olejarski	0,288	0,319	0,190	0,132	0,164	0,234	0,119	0,076	0,003	0,046	0,036	0,014
paszowy	0,201	0,208	0,191	0,178	0,109	0,123	0,121	0,101	0,016	0,071	0,067	0,065
młynarski	0,285	0,259	0,233	0,233	0,157	0,140	0,134	0,125	0,056	0,052	0,069	0,067
piekarski	0,617	0,591	0,606	0,650	0,162	0,161	0,237	0,266	0,055	0,040	0,139	0,169
cukrowniczy	0,674	0,282	0,645	0,660	0,378	-0,036	0,211	0,487	0,155	-0,179	0,086	0,355
cukierniczy	0,357	0,440	0,353	0,341	0,141	0,205	0,185	0,173	0,020	0,065	0,102	0,108
owocowo-warzywny	0,287	0,307	0,291	0,322	0,005	0,138	0,128	0,144	-0,064	0,045	0,055	0,066
napojów bezalkoholowych	0,299	0,328	0,301	0,309	0,108	0,156	0,166	0,168	-0,049	0,043	0,089	0,074
koncentratów spożywczych	0,377	0,356	0,323	0,402	0,195	0,175	0,161	0,215	0,113	0,094	0,110	0,108
spirytusowy	0,425	0,396	0,401	0,368	0,164	0,165	0,236	0,227	0,014	0,065	0,158	0,128
piwny	0,594	0,571	0,604	0,528	0,327	0,393	0,446	0,368	0,078	0,184	0,311	0,263
tytoniowy	0,463	0,336	0,377	0,574	0,233	0,149	0,190	0,297	0,085	0,044	0,081	0,142

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań finansowych (F-01) przedsiębiorstw składających do GUS.

W całym badanym okresie najniższą efektywnością nakładów mierzona wartością dodaną charakteryzuje się przemysł mięsny, mleczarski, paszowy, olejarski i młynarski. W tych branżach relacja wartości dodanej do zużycia pośredniego ostatnio mieściła się w przedziale od 0,132 zł/zł do 0,233 zł/zł.

Najwyższą efektywność nakładów osiąga przemysł cukrowniczy, piekarski, tytoniowy i piwny. W tej grupie są trzy branże o najwyższej koncentracji produkcji oraz jedna branża o bardzo małej koncentracji. W tych działach relacja wartości dodanej do nakładów przekracza 0,50 zł/zł. W pozostałych branżach jest wyższa od średniej w całym przemyśle spożywczym i kształtowała się w przedziale od 0,30 zł/zł do 0,40 zł/zł.

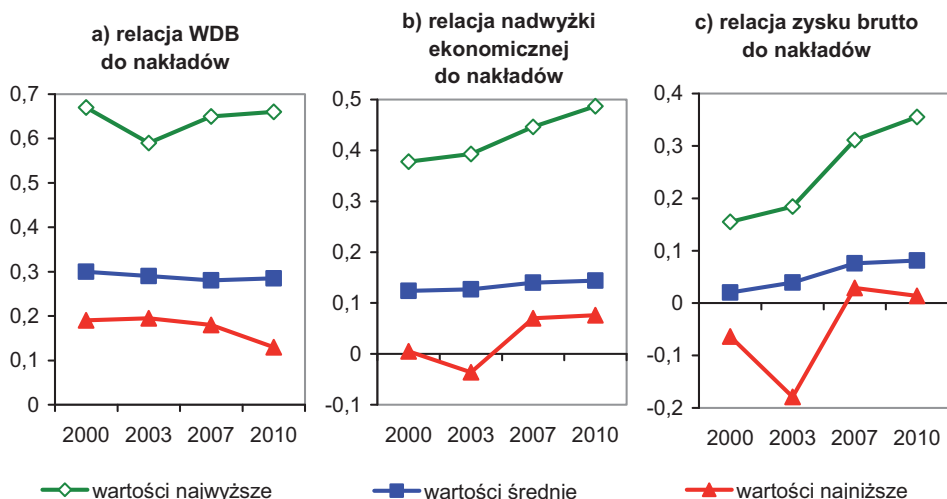
W ośmiu badanych branżach notowano stały spadek efektywności nakładów mierzonej wartością dodaną. Największy był on w przemyśle olejarskim (o ponad 50%), młynarskim (o ok. 20%), mleczarskim, spirytusowym, piwnym i paszowym (po ok. 10%). W minionej dekadzie największy postęp nastąpił w przemyśle rybnym i tytoniowym (po ok. 30%), a mniejszy także w przemyśle mięsnym, piekarskim, owocowo-warzywnym, napojów bezalkoholowych i koncentratów spożywczych.

Brak postępu efektywności nakładów w skali makroekonomicznej nie oznacza, że nie osiągnięto poprawy efektywności w skali mikroekonomicznej. Na taką poprawę wskazuje stały wzrost efektywności nakładów mierzonych nadwyżką ekonomiczną lub zyskiem brutto. W ostatniej dekadzie w całym przemyśle spożywczym poprawiła się ona:

- mierzona nadwyżką z 0,124 do 0,144 zł/zł (0,161 zł/zł w 2009 roku),
- mierzona zyskiem z 0,02 do 0,081 zł/zł.

Różna skala zmian efektywności całego sektora przy trzech miernikach efektów wskazuje na istotne zmiany struktury wartości dodanej i struktury nadwyżki bezpośredniej. Oznacza także, że istotna poprawa efektywności w skali mikro nie musi prowadzić do poprawy efektywności makroekonomicznej. Istotne jest także to, że poprawa efektywności nakładów mierzona nadwyżką ekonomiczną i zyskiem brutto była zjawiskiem powszechnym, obejmującym wszystkie branże przemysłu spożywczego. W badanym okresie tylko w przemyśle młynarskim i olejarskim relacja nadwyżki ekonomicznej do nakładów w 2010 roku była niższa niż na początku minionej dekady, a mierzona zyskiem tylko w produkcji koncentratów spożywczych. Największą poprawę tych mierników efektywności osiągnięto w przemyśle cukrowniczym, rybnym, mięsnym, mleczarskim, piekarskim, piwnym, napojów bezalkoholowych, owocowo-warzywnym i spirytusowym. W tych branżach efektywność mierzona nadwyżką ekonomiczną zwiększyła się przynajmniej dwukrotnie, a mierzona zyskiem ponad czterokrotnie.

Rysunek 7.1. Zróżnicowanie efektywności nakładów w przemyśle spożywczym

Źródło: na podstawie tab. 7.1.

Efektywność nakładów mierzona nadwyżką ekonomiczną lub zyskiem jest podobnie zróżnicowana jak mierzona wartością dodaną (rys. 7.1). Relacja nadwyżki i zysku do zużycia pośredniego jest najniższa w przemyśle olejarskim, mleczarskim i mięsny, a niska także w przemyśle rybnym, paszowym, młynarskim i owocowo-warzywnym. Wskaźniki te są bardzo wysokie tylko w przemyśle cukrowniczym i piwnym, a wyższe od średniej całego sektora – także w przemyśle piekarskim, tytoniowym, spirytusowym, cukierniczym i koncentratów spożywczych.

7.3. Efektywność nakładów pracy

Badanie efektywności nakładów pracy wskazuje, że pod tym względem postęp efektywności był zjawiskiem powszechnym; w minionej dekadzie znacząco poprawiły się efekty nakładów pracy mierzone wartością dodaną (o 1/5) i nadwyżką ekonomiczną (o 1/2), a mierzone zyskiem wzrosły pięciokrotnie. Zjawiska te wystąpiły prawie we wszystkich branżach przemysłu spożywczego. Efektywność mierzona relacją wartości dodanej i nadwyżką obniżyła się tylko w przemyśle młynarskim. Pod tym względem nie osiągnięto znaczącego postępu także w przemyśle olejarskim, paszowym, koncentratów spożywczych czy też tytoniowym. Efektywność mierzona zyskiem obniżyła się tylko w produkcji koncentratów spożywczych.

Tabela 7.2. Efektywność nakładów pracy w przemyśle spożywczym w zł/zł

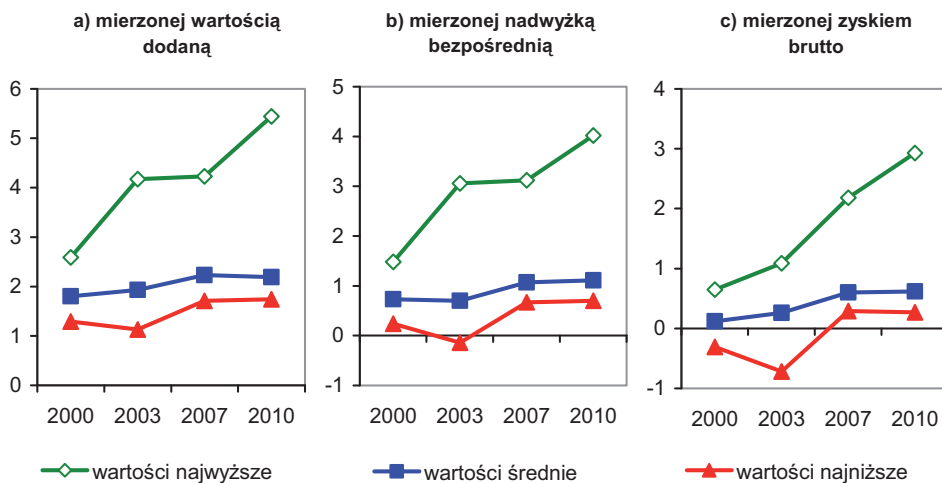
Wyszczególnienie	2000	2003	2007	2010	nadwyżka ekonomiczna/nakłady pracy			zysk brutto/nakłady pracy			
	wartość dodana/opłata pracy	2003	2007	2010	2000	2003	2007	2000	2003	2007	2010
Przemysł spożywczy	1,80	1,93	2,23	2,19	0,73	0,70	1,07	1,11	0,257	0,604	0,624
w tym:											
mięsny i drobiarski	1,46	1,55	1,75	1,75	0,37	0,54	0,70	0,70	-0,022	0,138	0,330
rybny	1,29	1,66	1,78	1,74	0,24	0,61	0,73	0,70	-0,205	0,155	0,386
mleczarski	1,54	1,75	1,75	1,89	0,48	0,67	0,69	0,83	0,074	0,198	0,288
olejarski	2,59	4,17	2,97	2,62	1,48	3,06	1,87	1,50	0,020	0,604	0,548
paszowy	2,34	2,63	2,47	2,46	1,27	1,56	1,40	1,40	0,188	0,900	0,870
młynarski	2,50	2,47	2,56	2,34	1,38	1,33	1,47	1,25	0,494	0,500	0,754
piekarski	1,41	1,44	1,71	1,77	0,37	0,39	0,67	0,72	0,125	0,098	0,393
cukrowniczy	2,59	1,13	3,98	5,44	1,45	-0,14	1,30	4,02	0,596	-0,715	0,529
cukierniczy	1,72	1,96	2,19	2,12	0,68	0,91	1,14	1,07	0,094	0,287	0,630
owocowo-warzywny	1,38	1,98	1,93	1,94	0,31	0,87	0,85	0,87	-0,308	0,288	0,367
napojów bezalkoholowych	1,65	2,07	2,40	2,35	0,58	0,98	1,33	1,28	-0,268	0,273	0,711
koncentratów spożywczych	2,17	2,11	2,08	2,25	1,13	1,04	1,03	1,20	0,650	0,555	0,707
spirytusowy	1,76	1,94	2,82	3,06	0,68	0,81	1,66	1,89	0,057	0,320	1,117
piwny	2,45	3,36	4,23	4,38	1,35	2,26	3,12	3,05	0,323	1,085	2,178
tytoniowy	2,14	2,01	2,21	2,29	1,08	0,89	1,11	1,19	0,392	0,265	0,475

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań finansowych (F-01) przedsiębiorstw składanych do GUS.

Największy postęp efektywności nakładów pracy mierzonej wartością dodaną i nadwyżką bezpośrednią nastąpił w przemyśle cukrowniczym, piwnym, spirytusowym, mleczarskim, owocowo-warzywnym, napojów bezalkoholowych i mięsnym. W tych branżach relacja wartość dodana/nakłady pracy poprawiła się przynajmniej o 1/4, a relacja nadwyżka ekonomiczna/nakłady pracy przynajmniej dwukrotnie (tab. 7.2). W większości branż wielokrotnie wzrosła relacja zysku do nakładów pracy. Pod tym względem najmniejszy postęp – poza sektorem koncentratów spożywczych – nastąpił w przemyśle młynarskim i tytoniowym.

W analizowanym okresie prawie trzykrotnie zwiększyła się rozpiętość wskaźników efektywności nakładów pracy między branżami (rys. 7.2). I tak różnica między najniższą i najwyższą relacją wartości dodanej do kosztów pracy zwiększyła się z 1,20 zł/zł do 3,70 zł/zł, nadwyżki ekonomicznej z 1,24 do 3,32 zł/zł, a relacja zysku brutto do nakładów pracy z 0,96 do 2,66 zł/zł. Równocześnie podobny był kierunek zmian wartości średnich, najniższych i najwyższych wskaźników efektywności nakładów pracy.

Rysunek 7.2. Zróznicowanie efektywności nakładów pracy w przemyśle spożywczym

Źródło: na podstawie tab. 7.2.

Efektywność nakładów pracy najwyższy poziom osiąga w przemyśle cukrowniczym, piwnym i spirytusowym. W tych branżach 1 zł nakładów pracy w 2010 roku przynosił efekt w postaci wartości dodanej: 5,44 zł, 4,38 zł i 3,06 zł; nadwyżki ekonomicznej odpowiednio: 4,02 zł, 3,05 zł i 1,89 zł oraz zysku brutto:

2,93 zł, 2,18 zł i 1,06 zł. Dość wysoki poziom wskaźniki te osiągały w przemyśle paszowym, młynarskim, napojów bezalkoholowych, koncentratów spożywczych, tytoniowym i cukierniczym. W tych branżach efektywność pracy mierzona wartością dodaną przekraczała 2 zł, nadwyżką ekonomiczną 1 zł, a zysku brutto 0,50 zł. Wysoką w relacji do nakładów pracy wartością dodaną i nadwyżką osiągał także przemysł olejarski, który jednak w ostatnim roku dwukrotnie obniżył te wskaźniki, a efektywność nakładów pracy mierzona zyskiem osiągnęła wartość niższą niż we wszystkich pozostałych branżach przemysłu spożywczego. Wszystkie wskaźniki efektywności nakładów pracy były i są najniższe w przemyśle rybnym, mięsny, mleczarskim, piekarskim i owocowo-warzywnym. W tych branżach wszystkie wskaźniki efektywności pracy były niższe od średnich całego przemysłu spożywczego.

Oceniając efektywność nakładów pracy należy jeszcze wskazać na dwa zjawiska, a mianowicie:

- jej zróżnicowanie międzybranżowe jest podobne jak efektywności zużycia bezpośredniego,
- w kilku branżach efektywność nakładów pracy wykazuje duże wahania w czasie i była mało stabilna; dotyczy to zarówno branż o wysokiej efektywności (np. przemysł cukrowniczy i spirytusowy), jak i – choć w mniejszym stopniu – branż o niskich wskaźnikach efektywności (np. olejarski i mleczarski).

Najbardziej istotne jest jednak to, że w poprzedniej dekadzie nastąpił znaczący postęp efektywności nakładów pracy zarówno w skali makro (mierzonej wartością dodaną), jak i w skali mikro.

7.4. Efektywność stosowania kapitału²⁸

Efektywność stosowania kapitału w przemyśle spożywczym mierzona wartością dodaną była stabilna, poprawiła się znacząco mierzona nadwyżką ekonomiczną, a jeszcze wyraźniej mierzona zyskiem brutto (tab. 7.3, rys. 7.3). Oznacza to postęp efektywności w skali mikro, przy względnej stabilizacji w skali makro. Istotne jest także to, że wszystkie te mierniki w 2010 roku były podobne do osiąganych w 2007 roku, co oznacza, że światowy kryzys z lat 2008-2009 nie wpłynął na efekty działalności polskiego przemysłu spożywczego.

²⁸ Brak danych o majątku i kapitale przedsiębiorstw w 2000 roku pozwala na ocenę efektywności stosowania kapitału w przemyśle spożywczym tylko w latach 2003-2010, gdyż wcześniej w sprawozdaniu F-01 nie było informacji na ten temat.

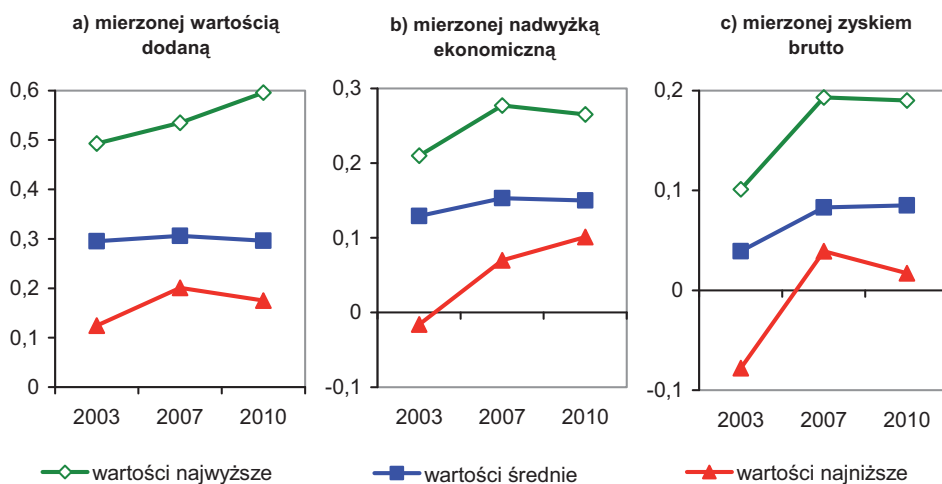
Tabela 7.3. Efektywność stosowania kapitału w przemyśle spożywczy w zł/zł

Wyszczególnienie	2003	2007	2010	2003	2007	2010	2003	2007	2010
	wartość dodana/kapitał			nadwyżka ekonomiczna/kapitał			zysk brutto/kapitał		
Przemysł spożywczy	0,295	0,306	0,296	0,129	0,153	0,150	0,039	0,083	0,085
w tym:									
przetwórstwo mięsa	0,362	0,348	0,389	0,115	0,139	0,156	0,032	0,066	0,087
przetwórstwo ryb	0,327	0,283	0,269	0,129	0,117	0,108	0,031	0,062	0,054
przetwórstwo mleka	0,364	0,339	0,275	0,139	0,199	0,121	0,041	0,056	0,056
olejarski	0,397	0,210	0,175	0,291	0,144	0,101	0,058	0,039	0,018
paszowy	0,281	0,272	0,277	0,167	0,154	0,158	0,096	0,096	0,101
młynarski	0,238	0,254	0,250	0,128	0,145	0,134	0,048	0,075	0,072
piekarski	0,493	0,535	0,596	0,135	0,209	0,245	0,033	0,123	0,155
cukrowniczy	0,124	0,214	0,252	-0,016	0,070	0,186	-0,078	0,028	0,136
cukierniczy	0,353	0,325	0,265	0,165	0,170	0,134	0,052	0,093	0,084
owocowo-warzywny	0,277	0,254	0,257	0,124	0,112	0,116	0,040	0,048	0,053
napojów bezalkoholowych	0,260	0,239	0,201	0,124	0,132	0,109	0,034	0,071	0,048
koncentratów spożywczych	0,360	0,364	0,283	0,177	0,181	0,151	0,095	0,124	0,076
spirytusowy	0,215	0,211	0,186	0,090	0,124	0,115	0,036	0,084	0,065
piwny	0,312	0,439	0,380	0,210	0,277	0,265	0,101	0,193	0,190
tytoniowy	0,192	0,201	0,240	0,085	0,101	0,124	0,025	0,052	0,059

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS z przedsiębiorstw składających sprawozdania finansowe (F-01).

Bardziej zróżnicowane były tendencje rozwojowe tej grupy mierników efektywności wewnątrz przemysłu spożywczego, tj. w poszczególnych branżach tego przemysłu. Efektywność kapitału mierzona wartością dodaną wyraźnie poprawiła się w przemyśle cukrowniczym, piwnym, tytoniowym, piekarskim i mięsnym, a obniżyła się w olejarskim, rybnym, mleczarskim, cukierniczym, napojów bezalkoholowych, koncentratów spożywczych i spirytusowym. Podobnie zmieniała się efektywność kapitału mierzona nadwyżką ekonomiczną, przy czym w tym przypadku zwyżki wskaźników były większe, a spadki nieco niższe. Bardziej jednorodne były kierunki zmian efektywności kapitału mierzone zyskiem brutto. Ten wskaźnik w większości branż miał tendencję wzrostową, najszybszą w przemyśle cukrowniczym, piekarskim, mięsnym, spirytusowym, tytoniowym i piwnym, a obniżył się tylko w przemyśle olejarskim i koncentratów spożywczych. Istotną cechą efektywności stosowania kapitału jest to, że rozpiętość wskaźników między branżami nie pogłębiła się. Różnica między najwyższą a najniższą efektywnością w branżach wynosiła: mierzona wartością dodaną 0,369 w 2003 roku i 0,421 w 2010 roku, nadwyżką ekonomiczną odpowiednio 0,226 i 0,164, a zyskiem 0,179 i 0,173.

Rysunek 7.3. Zróżnicowanie efektywności stosowania kapitału w przemyśle spożywczym w zł/zł

Źródło: na podstawie tab. 7.3.

Efektywność stosowania kapitału jest różna w głównych działach polskiego przemysłu spożywczego. W 2010 roku efektywność kapitału mierzona wartością dodaną najwyższa była w przemyśle piekarskim, a wysoka (> 0,300)

także w przemyśle mięsnym i piwnym. Miernik ten osiągnął niski poziom w przemyśle olejarskim, spirytusowym i napojów bezalkoholowych, a także w przemyśle tytoniowym, młynarskim, cukrowniczym i owocowo-warzywnym. Inny był rozkład efektywności kapitału mierzonej nadwyżką ekonomiczną i zyskiem brutto. Te mierniki efektywności były najwyższe w przemyśle piwnym, piekarskim i cukrowniczym, a wyższe od średniej także w przemyśle mięsnym i paszowym. Najniższą w skali mikroekonomicznej efektywnością kapitału charakteryzuje się przemysł olejarski, owocowo-warzywny, rybny, mleczarski, napojów bezalkoholowych, spirytusowy i tytoniowy.

7.5. Podsumowanie

Przedstawione analizy problemu wskazują przede wszystkim na to, że najbardziej poprawiła się efektywność nakładów pracy. W minionej dekadzie osiągnięto duży postęp wszystkich jej mierników, zarówno istotnych dla oceny makroekonomicznej, jak i mikroekonomicznej, przy czym w skali mikro postęp był znacznie wyższy niż w skali makro.

W skali mikro nastąpił także duży wzrost efektywności nakładów materialnych i kapitału zaangażowanego w przetwórstwie rolno-spożywczym. Te dwa rodzaje nakładów przyczyniły się do wzrostu nadwyżki ekonomicznej i zysku producentów żywności, a osiągnięty postęp był duży i dobrze wyraża tendencje rozwojowe sektora i poprawę jego konkurencyjności.

W ocenianej dekadzie nie osiągnięto poprawy w efektywności nakładów i kapitału mierzonej wartością dodaną. Jest to skutek względnie stabilnego udziału wartości dodanej w cenie bazowej i oznacza, że przyrost tego efektu był zbliżony do przyrostu zużycia bezpośredniego i kapitału oraz był wynikiem poprawy efektywności nakładów pracy.

Postęp w efektywności w skali mikro był zjawiskiem powszechnym występującym w większości branż przemysłu spożywczego. Największą efektywność w skali makro i mikro osiągały takie branże, jak: cukrownicza, piwna, tytoniowa, piekarska, cukiernicza czy tzw. koncentratów spożywczych. W minionej dekadzie największy postęp efektywności osiągnięto w przemyśle cukrowniczym, piekarskim, mięsnym, rybnym, a najmniejsze były zwyczajki badanych mierników w przemyśle olejarskim, paszowym, mleczarskim czy też młynarskim. Istotne jest także to, że w minionej dekadzie nie zmniejszyły się rozpiętości między najniższym i najwyższym poziomem badanych wskaźników efektywności, a więc nie było tendencji do wyrównywania poziomu efektywności między branżami.

8. Porównawcza ocena rozwoju, struktur i produktywności polskiego przemysłu spożywczego na tle innych krajów UE

8.1. Wstęp

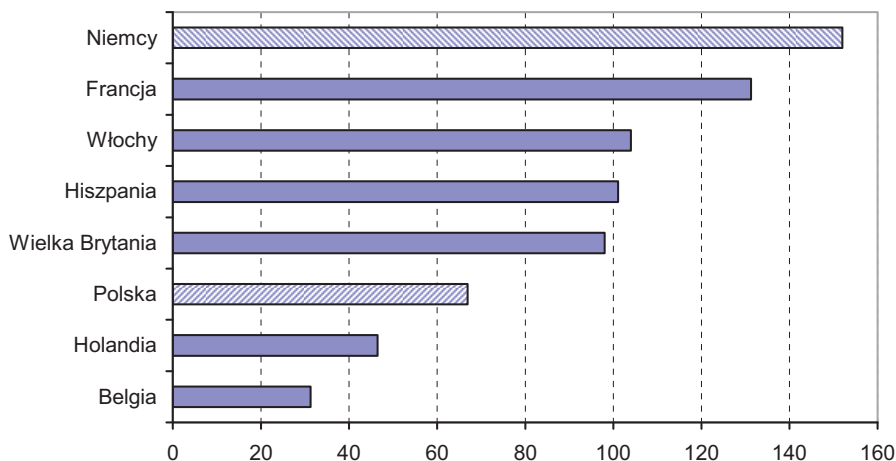
Celem analizy jest przedstawienie rozwoju polskiego przemysłu spożywczego w latach 2000-2008 na tle krajów Unii Europejskiej. Jest to okres odznaczający się dużymi zmianami w całej gospodarce, wynikającymi z procesu integracji z UE. Sektor spożywczy poddany został gruntownej restrukturyzacji i modernizacji, która rozpoczęła się już w latach dziewięćdziesiątych. Z kolei lata 2000-2003 to czas zmian strukturalnych branży spożywczej, wymuszony potrzebą dostosowań do wymogów Unii Europejskiej. Wieloletnie przemiany polskiego przemysłu spożywczego wpłynęły na zmianę struktur produkcyjnych, własnościowych i podmiotowych. Powstała zróżnicowana struktura, która sprzyjała poprawie pozycji konkurencyjnej naszego przemysłu spożywczego na Wspólnym Rynku Europejskim. Polski przemysł spożywczy jest aktualnie równorzędnym konkurentem dla producentów żywności i napojów w innych krajach Unii Europejskiej. Jest widoczny na rynku europejskim dzięki dużemu potencjałowi produkcyjnemu, a także różnorodności i wysokiej jakości oferowanych produktów spożywczych.

Ocenę rozwoju przemysłu spożywczego w Polsce na tle krajów UE przeprowadzono w oparciu o dane Eurostat i CIAA (*Confederation of the food and drink industries of the EU*). Średnie tempo rozwoju przemysłu spożywczego w krajach Unii Europejskiej w latach 2000-2008, wyrażone w cenach stałych, ustalono w oparciu o skorygowanie dynamiki wartości produkcji w cenach bieżących (wyrażonych w euro) wskaźnikiem inflacji w poszczególnych krajach UE. Porównywalność produkcji przemysłu spożywczego przeprowadzono zaś na podstawie przeliczenia wartości wyrażonej w cenach bieżących na ceny porównywalne, przy wykorzystaniu wskaźnika (parytetu) siły nabywczej euro w poszczególnych krajach Unii Europejskiej.

8.2. Porównawcza ocena rozwoju przemysłu spożywczego w Polsce i w UE w latach 2000-2008

Polska jest szóstym producentem żywności w UE, ustępuje tylko piątce największych członków Wspólnoty²⁹. Udział Polski w produkcji żywności UE-27 wynosi 7,4%. Jest to wskaźnik podobny do udziału naszego kraju w populacji ludności Wspólnoty Europejskiej (7,6%). Natomiast udział Polski w potencjale gospodarczym całej UE (w wartości PKB) w 2008 r. wynosił 4,3%, podczas gdy Niemiec – 19%, Wielkiej Brytanii – 14%, Francji – 13,6%, a Włoch – 12,4%. Produkcja polskiego przemysłu spożywczego (w cenach porównywalnych) jest ponad dwukrotnie niższa niż w Niemczech, ale dwukrotnie wyższa niż w Belgii, czterokrotnie wyższa od Portugalii, Rumunii, Irlandii, Czech, Węgier i Szwecji oraz pięciokrotnie wyższa niż w Danii, Grecji czy Austrii. Polska jest największym producentem żywności wśród krajów UE-12. W krajach „starej” UE od lat największym producentem żywności są Niemcy (16,8% udziału w wartości produkcji przemysłu spożywczego UE-27), w dalszej kolejności: Francja (14,5%) i Włochy (11,5%) oraz Hiszpania (11,2%). Najmniejszy udział przemysłu spożywczego w „starej” Unii mają takie kraje, jak: Finlandia, Grecja, Szwecja, Dania i Austria (tab. 8.1).

Rysunek 8.1. Najważniejsi producenci żywności i napojów w UE-27 w 2008 roku (wartość obrotów według parytetu siły nabywczej) w mld euro

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat.

²⁹ Niemcom, Francji, Włochom, Hiszpanii i Wielkiej Brytanii.

Tabela 8.1. Przemysł spożywczy w krajach UE

Kraje	Wartość produkcji przemysłu spożyczego w 2008 roku w mld euro		Udział krajów UE-27 w wartości produkcji przemysłu spożyczego ^a w 2008 roku w proc.	Wartość produkcji przemysłu spożyczego ^a w 2008 roku na 1 mieszkańca w tys. euro	Relacja wartości produkcji przemysłu spożyczego do PKB w 2008 roku w proc.	Zmiany wskaźników w latach 2000-2008		
	w cenach bieżących	w cenach porównywalnych ^a				udziału UE-27 w wartości produkcji przemysłu spożyczego ^a w p.p.	wartości produkcji przemysłu spożyczego ^a na 1 mieszkańca w proc.	relacji wartości produkcji przemysłu spożyczego do PKB w p.p.
<i>UE-15</i>	805,4	760,1	84,1	1,9	6,9	-1,3	18,7	-0,3
<i>UE-12</i>	91,3	143,8	15,9	1,4	9,4	1,3	40,0	-2,1
<i>UE-27</i>	896,7	903,9	100,0	1,8	7,2	0,0	28,6	-0,2
Niemcy	160,0	152,0	16,8	1,8	6,4	0,7	28,6	0,3
Francja	152,7	131,3	14,5	2,0	7,7	-0,5	17,6	-0,2
Włochy	107,2 ^b	104,0	11,5	1,7	6,6	-1,1	6,2	-0,4
Hiszpania	94,5	101,1	11,2	2,2	8,6	1,3	29,4	-0,7
Wielka Brytania	100,0 ^b	98,0	10,8	1,6	5,6	-1,0	14,3	-0,6
Polska	44,6	66,9	7,4	1,7	12,4	1,1	54,5	-0,1
Holandia	50,0 ^b	46,5	5,2	2,8	8,5	-0,4	12,0	-1,2
Belgia	34,8	31,3	3,5	2,9	10,1	0,2	26,1	0,5
Rumunia	9,5 ^b	17,8	1,9	0,8	7,1	0,3	60,0	-3,4
Irlandia	21,5	17,6	1,9	4,0	11,9	-0,2	2,5	-3,8
Portugalia	12,7	16,0	1,8	1,5	7,7	0,1	25,0	0,1
Czechy	11,0 ^b	16,0	1,8	1,5	7,3	-0,3	7,1	-3,5
Austria	16,7	15,4	1,7	1,8	5,9	0,2	38,5	0,8
Węgry	9,8	15,3	1,7	1,5	9,5	-0,1	25,0	-2,4
Dania	20,0 ^b	14,2	1,6	2,6	8,4	-0,2	8,3	-1,1
Szwecja	14,7	12,6	1,4	1,4	4,4	-0,1	16,6	-0,4
Grecja	11,2 ^b	12,2	1,3	1,1	4,7	-0,3	0,0	-2,0
Bulgaria	4,0	9,6	1,0	1,3	11,6	0,3	116,6	0,8
Finlandia	9,4 ^b	7,9	0,9	1,5	5,0	0,0	25,0	-0,6
Litwa	3,2	5,2	0,6	1,6	10,1	0,1	77,8	-2,0
Słowacja	2,9	4,4	0,5	0,8	4,5	-0,1	0,0	-4,0
Łotwa	1,8	2,6	0,3	1,3	8,2	0,0	85,7	-2,7
Słowenia	1,9 ^b	2,4	0,2	1,2	5,2	-0,1	9,1	-2,1
Estonia	1,3	1,8	0,2	1,4	7,8	0,0	27,3	-5,7

^a w cenach porównywalnych (skorygowanych wskaźnikiem siły nabywczej euro danego kraju); ^b dane z innych lat niż 2008

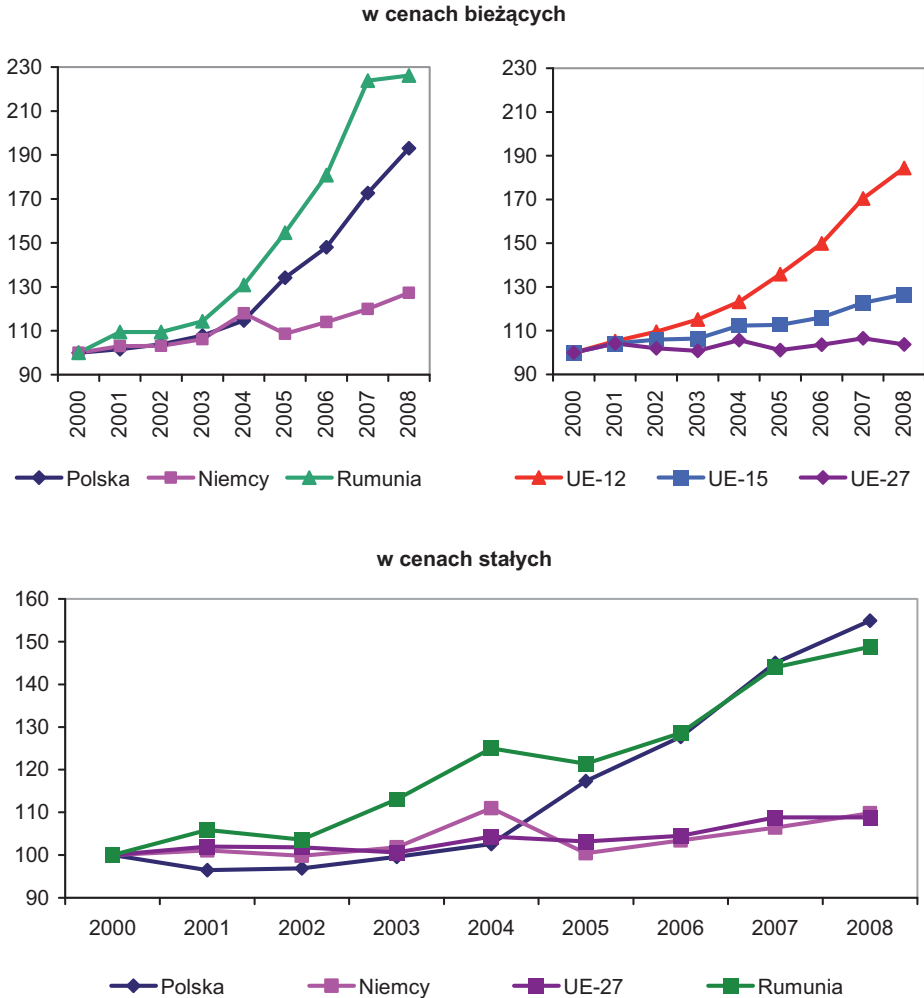
Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostat.

Znaczenie przemysłu spożywczego dla polskiej gospodarki jest większe niż w krajach Wspólnoty. Wartość obrotów tego sektora w Polsce w 2008 roku stanowiła 12,4% wartości wytworzonego PKB i była najwyższa spośród wszystkich członków UE-27. Dla porównania relacja ta w krajach UE-15 wynosiła w tym czasie 6,9%, a w krajach UE-12 – 9,4%. Spośród krajów UE-15 najwyższą relację wartości produkcji przemysłu spożywczego do PKB w 2008 roku osiągnęła Irlandia (11,9%) i Belgia (10,1%), natomiast w Niemczech było to tylko 6,4%, a w Grecji 4,6%. Z kolei wśród krajów UE-12 jej poziom był najwyższy w Bułgarii (11,6%), a najniższy na Słowacji (4,5%), Malcie (4,9%) oraz w Słowenii (5,2%). W większości krajów relacja ta w latach 2000-2008 obniżyła się, szczególnie w UE-12 (średnio prawie o 1/6). Największy spadek, prawie dwukrotny, odnotowano na Słowacji i w Estonii. Natomiast w Polsce relacja ta zmniejszyła się nieznacznie. Poprawę tego wskaźnika w omawianym okresie odnotowano zaledwie w kilku krajach UE, najwyższą w Austrii – o 1/6 i Bułgarii – o 1/13 oraz w Niemczech – o 1/20.

Poziom rozwoju przemysłu spożywczego mierzony wartością produkcji sprzedanej na 1 mieszkańca w Polsce wynosi 1,7 tys. euro i jest podobny do największych producentów żywności w UE, tj.: Niemiec, Włoch czy Wielkiej Brytanii. Natomiast jest on niższy niż w Irlandii (4,0 tys. euro), Holandii (2,8 tys. euro), Belgii (2,9 tys. euro), Danii (2,2 tys. euro) oraz Hiszpanii i Francji (po ok. 2,0 tys. euro). Z krajów UE-12 jedynie Cypr ma większe obroty na jednego mieszkańca (2,4 tys. euro). W latach 2000-2008 wartość produkcji przemysłu spożywczego na 1 mieszkańca w Polsce wzrosła o 54%, w Niemczech o 28%, podczas gdy w UE-15 obroty te zwiększyły się średnio o 18%, a w UE-12 o 40%. Największy, bo aż dwukrotny wzrost obrotów na 1 mieszkańca w tym okresie odnotowano w Bułgarii, bardzo wysoki na Łotwie (86%) i Litwie (78%) (tab. 8.1).

Tempo rozwoju polskiego przemysłu spożywczego oceniane jest jako jedno z najwyższych w całej Unii Europejskiej. W latach 2000-2008 wartość produkcji tego sektora wyrażona w cenach bieżących (w euro) w krajach UE-27 zwiększyła się o 30% do 896,7 mld euro, w UE-15 o 26% (805,4 mld euro), a w UE-12 o 84% (91,3 mld euro). W Polsce w tym czasie produkcja spożywcza wzrosła aż o 93% (z 23,1 do 44,6 mld euro), w Hiszpanii o 57%, we Francji o 29%, a w Niemczech o 27%. Spośród krajów UE-12 największy wzrost wartości produkcji żywności i napojów (w cenach bieżących) odnotowano: w Bułgarii, na Litwie i w Rumunii (ponad dwuipółkrotny) oraz na Węgrzech (o 60%) (por. rys. 8.2, tab. 8.2).

Rysunek 8.2. Dynamika produkcji przemysłu spożywczego w Polsce na tle krajów Unii Europejskiej w latach 2000-2008 (2000 = 100)

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostat.

Realny wzrost wartości produkcji przemysłu spożywczego w latach 2000-2008, po skorygowaniu wskaźnikami inflacji, w Polsce wyniósł 5,7% rocznie, w krajach UE-15 – tylko 0,7%, a w „nowych” krajach UE – 1,9%. Wyższy niż w Polsce przyrost wartości produkcji w przemyśle spożywczym odnotowano tylko na Litwie (9,5% rocznie) i w Bułgarii (5,8%) oraz Rumunii (4,7%). Natomiast wśród krajów „starej” UE w tym okresie relatywnie wysoki wzrost produkcji przemysłu spożywczego w cenach stałych był jedynie w Austrii (4%) i Hiszpa-

nii (2,4%) oraz Belgii (2,1%), niski zaś (ok. 1% rocznie) w Niemczech, Francji, Finlandii i Włoszech, a w Holandii tylko 0,2%. W trzech krajach UE-15 odnotowano w tym okresie spadkową tendencję rozwoju przemysłu spożywczego. Najsilniej uwidoczniła się ona w Wielkiej Brytanii (-1,9% rocznie w cenach stałych), Grecji (-1,3%) i Szwecji (-0,4%). Wśród „nowych” krajów członkowskich Unii Europejskiej spadkowa tendencja produkcji przemysłu spożywczego wystąpiła jedynie w Słowenii (-2,8%) (tab. 8.2).

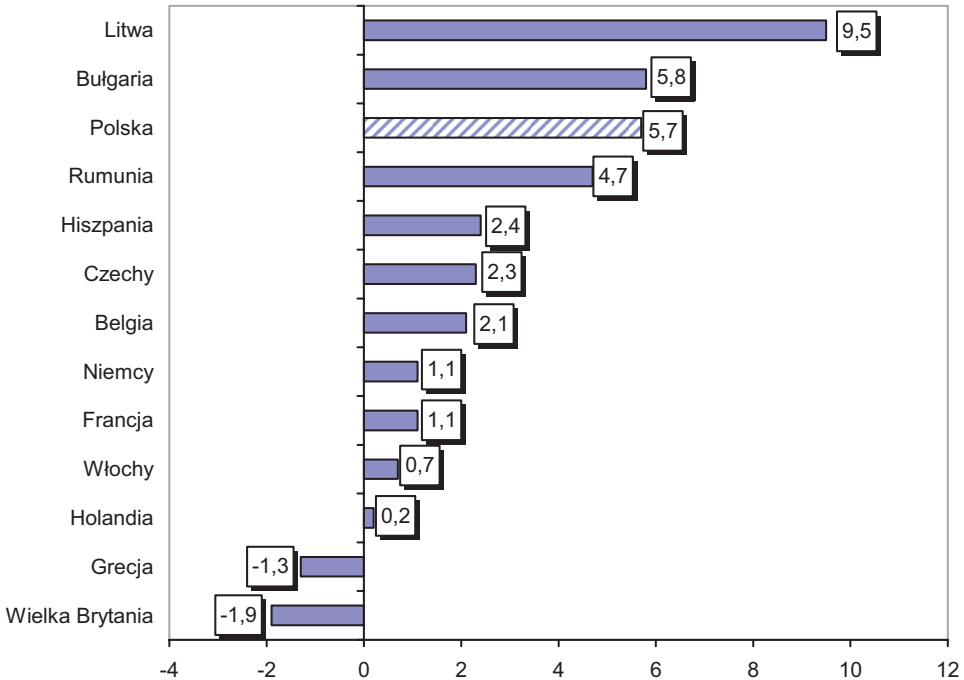
Tabela 8.2. Dynamika produkcji przemysłu spożywczego w krajach UE w latach 2000-2008 (w procentach rocznie)

Kraje	Średni poziom inflacji	Przyrost wartości produkcji w cenach	
		bieżących	stałych ^a
UE-15	2,3	3,0	0,7
UE-12	5,9	7,9	1,9
UE-27	3,0	3,4	0,4
Niemcy	1,9	3,0	1,1
Francja	2,1	3,3	1,1
Włochy	2,5	3,2	0,7
Hiszpania	3,3	5,8	2,4
Wielka Brytania	1,9	0,0	-1,9
Polska	2,7	8,6	5,7
Holandia	2,4	2,6	0,2
Belgia	2,3	4,5	2,1
Rumunia	14,1	19,5	4,7
Irlandia	3,2	3,2	0,0
Portugalia	3,0	3,1	0,1
Czechy	2,7	5,1	2,3
Austria	2,0	6,1	4,0
Węgry	5,9	6,1	0,2
Dania	2,0	2,3	0,3
Szwecja	1,9	1,5	-0,4
Grecja	3,5	2,1	-1,3
Bułgaria	6,8	13,0	5,8
Finlandia	1,7	2,8	1,1
Litwa	3,2	13,0	9,5
Słowacja	4,9	5,4	0,5
Łotwa	6,5	9,0	2,3
Słowenia	5,0	2,1	-2,8
Estonia	4,9	7,0	2,0

^a wartość skorygowana wskaźnikiem inflacji

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostat.

Rysunek 8.3. Średnioroczne tempo rozwoju produkcji przemysłu spożywczego w wybranych krajach UE-27 w latach 2000-2008 (w procentach rocznie, w cenach stałych)

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostat.

To zróżnicowanie rozwoju przemysłu spożywczego w krajach UE powoduje, że zmniejsza się dystans dzielący „nowych” członków UE do „starych”. Przemysł spożywczy w krajach UE-15 powoli traci swoją pozycję na rzecz firm z krajów UE-12, a polski przemysł spożywczy z roku na rok staje się coraz silniejszy na Wspólnym Rynku Europejskim.

8.3. Wpływ kryzysu światowego na europejski przemysł spożywczy

Światowy kryzys gospodarczy ujawnił się w Europie w drugiej połowie 2008 roku i trwał przez cały kolejny rok, a w niektórych krajach nawet dłużej. Był następstwem kryzysu finansowego, który objął swym zasięgiem praktycznie całą gospodarkę światową. Z danych CIAA wynika, że w 2009 roku we wszystkich krajach UE, poza Polską i Węgrami odnotowano spadek produkcji żywności i napojów. W Polsce w tym czasie w przemyśle spożywczym nie było ani

recesji, ani zastoju, a produkcja żywności (według danych GUS) zwiększała się średnio ok. 4% rocznie. Sektor spożywczy okazał się odporniejszy na zjawiska kryzysowe niż cała gospodarka.

Produkcja przemysłu spożywczego w 2008 roku, kiedy ujawnił się kryzys gospodarczy, w całej Unii Europejskiej i w większości jej członków jeszcze wzrosła, z wyjątkiem kilku krajów, gdzie odnotowano spadek produkcji tego sektora (Wielka Brytania, Węgry, Łotwa, Estonia). Natomiast w pierwszym roku kryzysu gospodarczego (2009 r.) wartość obrotów tej branży (w cenach bieżących) w UE-27 obniżyła się w stosunku do roku 2008 prawie o 6%. W krajach „starej” UE zmniejszenie wartości produkcji sektora spożywczego wyniosło średnio 5,5%. Największy spadek odnotowano we Francji (11%), Holandii (9,5%), Austrii (8%), Belgii (7,6%), Danii (7,2%) i Niemczech (6,8%). W „nowych” krajach członkowskich kryzys finansowy również wpłynął na osłabienie produkcji spożywczej. Wartość obrotów w UE-12 w 2009 roku była niższa niż rok wcześniej o 3,2%, przy czym w tym samym czasie w polskim przemyśle spożywczym odnotowano wzrost o 5,3% (tab. 8.3).

Z niemieckich danych statystycznych³⁰ wynika, że wartość produkcji przemysłu spożywczego Niemiec w 2009 roku uległa obniżeniu w stosunku do poprzedniego roku o ok. 5% (firmy zatrudniające powyżej 20 osób). Produkcja tego sektora najbardziej obniżyła się w branżach produktów zbożowych i skrobi, produktów mleczarskich oraz tłuszczów i olejów roślinnych. Obniżeniu uległo tempo wzrostu popytu konsumpcyjnego oraz nastąpiła redukcja obrotów handlu zagranicznego produktami rolno-spożywczymi. Liczba firm w niemieckim przemyśle spożywczym w 2009 roku była podobna jak rok wcześniej (przed kryzysem), zatrudnienie również nie uległo istotnym zmianom. Realna wartość produkcji w przeliczeniu na jednego zatrudnionego w przemyśle spożywczym Niemiec oraz wartość obrotów średniej firmy zmniejszyły się o ok. 5%.

W polskim przemyśle spożywczym kryzys wpłynął na ok. 10% zmniejszenie liczby firm działających w tym sektorze, co przyspieszyło tylko nieznacznie procesy koncentracji i konsolidacji branż przemysłu spożywczego. Silne firmy globalne, w większości z kapitałem zagranicznym wypierały z rynku firmy małe i mikro, które nie były w stanie sprostać coraz silniejszej konkurencji na rynku. Zmniejszeniu uległo zatrudnienie w przemyśle spożywczym. Spadek zatrudnienia wystąpił w większości branż przemysłu spożywczego i był jednym z czynników, który spowodował wzrost wydajności pracy.

³⁰ *Statistisches Jahrbuch über Ernährung Landwirtschaft und Forsten 2010.*

Tabela 8.3. Produkcja żywności i napojów w latach 2008-2009 według CIAA
(sprzedaż netto, w mld euro)

Kraje	Według kursu walut		Według parytetu siły nabywczej ^a	
	2008	2009	2008	2009
UE-15	820,3	782,6	779,28	736,40
UE-12	84,1	67,7	132,04	136,28
UE-27	904,4	850,3	904,40	869,80
Niemcy	156,3	147,7	148,48	138,39
Francja	151,0	139,0	129,86	115,37
Włochy	120,0	120,0	116,40	116,40
Hiszpania	87,6	84,6	93,73	89,67
Wielka Brytania	88,2	81,2	86,43	85,26
Polska	35,3	37,2	52,95	65,10
Holandia	67,4	66,0	64,70	58,54
Belgia	40,4	38,7	36,36	33,59
Rumunia	11,2	8,2	21,05	16,56
Irlandia	24,2	22,0	19,84	18,70
Portugalia	15,2	15,3	19,15	18,36
Czechy	11,9	10,7	16,78	15,83
Austria	12,1	11,5	11,13	10,23
Węgry	7,6	7,4	11,85	12,14
Dania	18,8	17,7	13,35	12,39
Szwecja	16,4	16,5	14,10	14,68
Grecja	12,1	12,0	13,19	12,60
Bułgaria	4,4	.	10,56	8,47
Finlandia	10,6	10,4	8,90	8,59
Litwa	3,3	2,8	5,38	4,11
Słowacja	4,1	3,5	6,19	5,62
Łotwa	1,5	1,2	2,14	1,77
Słowenia	2,1	1,9	2,62	2,26
Estonia	1,1	1,1	1,55	1,59

^a ceny porównywalne

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Data & Trends of the European Food and Drink Industry CIAA 2010*.

Kryzys przyspieszył procesy koncentracji i konsolidacji także w przemyśle spożywczym unijnym, zwłaszcza wśród korporacji transnarodowych (KTN). Wraz z kryzysem pojawiły się nowe możliwości dokonywania fuzji i przejęć przez firmy globalne. W wyniku tych fuzji nastąpił dalszy wzrost ich produkcji i udziałów w rynku globalnym³¹.

Polski przemysł spożywczy na tle innych działów gospodarki i wyników tego sektora w UE wypada dobrze. Nie nastąpiło załamanie produkcji, lecz jedynie

³¹ P. Chechelski, A. Judzińska, *Wpływ kryzysu na polski przemysł spożywczy*, seria Komunikaty, Raporty, Ekspertyzy, nr 552, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2011.

spowolnienie wzrostu produkcji i popytu krajowego. Przejściowo zmniejszyły się obroty handlu zagranicznego produktami rolno-spożywczymi i nakłady inwestycyjne w sektorze spożywczym (por. rozdz. 5). Zagrożenie kryzysem wymusiło na przedsiębiorcach branży spożywczej działania prowadzące do efektywniejszego gospodarowania czynnikami produkcji i podjęcia kroków w kierunku konsolidacji i modernizacji sektora.

8.4. Wydajność pracy i obroty przeciętnej firmy w Polsce i w UE

W polskim przemyśle spożywczym zatrudnionych jest ok. 443 tys. osób, co stanowi ok. 10% ogółu zatrudnionych w unijnym przemyśle spożywczym i daje nam trzecią pozycję wśród krajów UE-27. Wyższe zatrudnienie mają Niemcy (840 tys. osób) i Francja (615 tys. osób), a nieznacznie niższe Wielka Brytania i Włochy (po ok. 440 tys. osób). W latach 2000-2008 nastąpiło zmniejszenie liczby osób pracujących w przemyśle spożywczym w UE-27 średnio o 5%, przy czym w UE-15 o 4%, a w UE-12 o 7%. W Polsce w tym czasie uległo ono zmniejszeniu zaledwie o 1%. Natomiast w kilku krajach Wspólnoty, takich jak: Hiszpania, Grecja, Włochy czy Portugalia odnotowano kilkuprocentowy wzrost zatrudnienia w sektorze. W niemieckim przemyśle spożywczym stan zatrudnienia w branży spożywczej w ostatnich latach ulegał stopniowej redukcji – z około 873 tys. osób w 2000 roku do 855 tys. w 2003 roku i 840 tys. osób w 2008 roku. W całej UE zatrudnienie w przemyśle spożywczym w 2008 roku wynosiło około 4,5 mln osób (w UE-15 – 3,4 mln, a w UE-12 – 1,1 mln osób) (aneks 8.1).

W polskim przemyśle spożywczym prowadzi działalność ok. 16 tys. przedsiębiorstw (łącznie z mikrofirmami), co daje nam piątą pozycję wśród krajów UE-27. W latach 2000-2008 liczba ta zmniejszyła się o ok. 20%. Zjawisko takie – z różnym nasileniem, wystąpiło również w niektórych krajach Unii Europejskiej. Dla przykładu w Niemczech liczba firm sektora spożywczego zmniejszyła się o 29% (z 44,1 do 30,9 tys.), w Hiszpanii o 15% (do 28,6 tys.). Natomiast we Włoszech, Grecji i Portugalii nastąpił kilkuprocentowy wzrost liczby podmiotów działających w branży spożywczej. Najwięcej firm wytwarzających żywność funkcjonuje we Włoszech ok. 71 tys. (23,5% ogółu tych firm w UE-27), w dalszej kolejności jest Francja – 63,7 tys. firm (21,1%). W UE-27 w 2008 roku działało ok. 300 tys. przedsiębiorstw przemysłu spożywczego. Liczba ta zmniejszyła się od 2000 roku o 7,8%, a w UE-12 o 11% (aneks 8.1). Oznacza to, że w całej Unii Europejskiej postępuje proces koncentracji i konsolidacji sektora spożywczego, a także wzrasta wydajność pracy. Odbywa się to z różnym nasileniem w poszczególnych krajach UE i branżach przemysłu spożywczego.

Poprawa wydajności pracy w przemyśle spożywczym w latach 2000-2008 była zjawiskiem powszechnym we wszystkich krajach UE. Największy wzrost wydajności pracy w tym okresie odnotowano w Bułgarii (o 89%) oraz na Litwie (o 84%) i w Rumunii (o 67%), natomiast w całej UE-12 wzrosła ona o 51%, podczas gdy w UE-15 o 32%. W polskim przemyśle spożywczym wydajność pracy w tym czasie wzrosła o 53% (tab. 8.4).

Tabela 8.4. Wydajność pracy^a w przemyśle spożywczym UE
(w tys. euro/zatrudnionego)

Kraje	2000	2008
UE-15	168,2	221,5
UE-12	83,3	125,6
UE-27	146,5	197,5
Irlandia	312,1	439,9
Holandia	265,8	366,7
Belgia	233,3	317,6
Hiszpania	187,3	260,1
Włochy	207,6	236,4
Wielka Brytania	157,6	224,8
Francja	168,8	213,5
Austria	130,4	198,1
Finlandia	158,5	198,0
Dania	144,5	197,2
Szwecja	158,3	192,5
Niemcy	129,5	180,9
Słowenia	100,9	154,8
Polska	98,4	150,9
Portugalia	114,0	149,4
Grecja	152,7	140,2
Węgry	104,1	140,0
Czechy	113,1	133,8
Słowacja	89,1	113,1
Estonia	78,8	112,2
Litwa	58,2	106,9
Bułgaria	47,8	90,3
Rumunia	51,5	86,0
Łotwa	50,8	83,9

^a w cenach porównywalnych

Źródło: opracowanie własne na podstawie aneksu 8.1.

W 2008 roku na jednego zatrudnionego w przemyśle spożywczym w Polsce przypadało 150,9 tys. euro produkcji sprzedanej, podobnie jak w Portugalii. W większości krajów „starej” UE, wydajność pracy w przemyśle spożywczym jest jednak prawie o 50% wyższa niż w Polsce i kształtuje się w przedziale

ok. 180-440 tys. euro na jednego zatrudnionego (średnio 222 tys. euro). Najwyższą wydajność pracy w 2008 roku odnotowano w takich krajach, jak: Irlandia (439,9 tys. euro), Holandia (366,7 tys. euro) i Belgia (317,6 tys. euro). W 2008 roku wydajność pracy w niemieckim przemyśle spożywczym była zbliżona do średniego poziomu UE-27 i wynosiła 180,9 tys. euro na 1 zatrudnionego. Było to o 30 tys. euro (na jednego zatrudnionego) więcej niż w Polsce (tj. o 20%). Wydajność pracy w polskim przemyśle spożywczym jest średnio o 20% wyższa niż w UE-12, z wyjątkiem Słowenii (154,8 tys. euro), a zdecydowanie (prawie dwukrotnie) wyższa od poziomu Łotwy, Bułgarii i Rumunii (tab. 8.4). Istotny wpływ na wzrost wydajności pracy w przemyśle spożywczym w Polsce w latach 2000-2008 miało zwiększenie nakładów na techniczne uzbrojenie pracy. Zmiany te były wynikiem dużego ożywienia inwestycyjnego w branży żywnościowej i zmniejszenia liczby pracujących w przemyśle spożywczym.

Tabela 8.5. Koncentracja produkcji w przemyśle spożywczym UE mierzona wartością produkcji sprzedanej przeciętnej firmy spożywczej (w mln euro)

Kraje	2000	2008
<i>UE-15</i>	2,2	3,0
<i>UE-12</i>	1,8	2,9
<i>UE-27</i>	2,1	3,0
Irlandia	22,0	27,5
Wielka Brytania	10,5	13,2
Holandia	7,8	11,3
Dania	6,7	8,3
Słowacja	6,3	5,3
Niemcy	2,5	4,9
Estonia	3,3	4,7
Finlandia	3,3	4,4
Litwa	0,7	4,2
Polska	2,0	4,1
Belgia	2,7	4,0
Austria	2,3	3,8
Szwecja	3,5	3,8
Łotwa	2,2	3,6
Hiszpania	2,0	3,5
Słowenia	2,2	2,5
Czechy	2,8	2,4
Węgry	2,1	2,3
Francja	1,5	2,0
Bułgaria	0,7	1,9
Rumunia	1,1	1,8
Włochy	1,3	1,5
Portugalia	1,4	1,5
Grecja	0,8	0,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat.

Obroty przeciętnej firmy wskazują na zwiększenie siły ekonomicznej i konkurencyjności polskich przedsiębiorstw spożywczych na rynku europejskim. Realna wartość obrotów przedsiębiorstw przetwórstwa spożywczego w Polsce w 2008 roku wynosiła 4,1 mln euro na 1 firmę i była o 36% wyższa od średniego poziomu w krajach UE-27 oraz znacznie wyższa niż w Grecji, Włoszech, Portugalii czy Francji. Była podobna do obrotów osiąganych przez firmy w Finlandii, Belgii, Szwecji i Austrii, a tylko niespełna 20% niższa niż w Niemczech, w których średnia wartość obrotów w 2008 roku wynosiła 4,9 mln euro (tab. 8.5).

Największe obroty odnotowały firmy spożywcze w Irlandii (27,5 mln euro), Holandii (11,3 mln euro) czy Wielkiej Brytanii (13,2 mln euro). Oznacza to, że koncentracja produkcji w tych trzech krajach jest zdecydowanie wyższa niż w Polsce i o 17% wyższa od średniej w UE-27 (tab. 8.5). Istotne jest także to, że w naszym kraju procesy koncentracji i konsolidacji w przemyśle spożywczym były szybsze niż u większości innych członków Unii Europejskiej. Zmniejsza się dystans dzielący nas od innych krajów o wysokiej koncentracji produkcji w tym sektorze.

8.5. Rozwój struktur przemysłu spożywczego w Polsce i w UE

W latach 2000-2008 w Polsce i UE kontynuowany był proces koncentracji w przemyśle spożywczym, polegający na zmniejszeniu liczby i udziału w produkcji sektora firm najmniejszych (mikrofirm) (z 8,8% w 2000 r., 9% w 2003 r. do 6,1% w 2008 r.), przy wzroście udziału firm dużych (odpowiednio z 45,3% i 43,5% do 51,1%) (tab. 8.6). Wcześniej proces transformacji³² w tym sektorze zmierzał w kierunku odwrotnym, tj. rozproszenia i rozdrobnienia działalności, czego wyrazem był wzrost udziału w obrotach i zatrudnieniu sektora firm małych i średnich. W okresie przedakcesyjnym oraz w pierwszych latach funkcjonowania w ramach UE nastąpiły gruntowne zmiany w polskim przemyśle spożywczym. Powstała wówczas zróżnicowana i płynna struktura przedsiębiorstw sprzyjających konkurencji z dużym udziałem firm małych i średnich.

W Unii Europejskiej w tym czasie udział w obrotach przemysłu spożywczego dużych wytwórców zmniejszył się nieznacznie z 52,1 do 51,4% i jest teraz na poziomie zbliżonym do Polski. Również obroty realizowane przez unijne firmy mikro, małe i średnie w 2008 roku niewiele różniły się od poziomu sprzed rozszerzenia UE (tj. 2003 r.). Struktura podmiotowa polskiego przemysłu spo-

³² R. Urban, *Stan polskiej gospodarki żywnościowej po przystąpieniu do Unii Europejskiej. Raport 6 (synteza)*, seria Program Wieloletni 2005-2009, Raport nr 145, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2009.

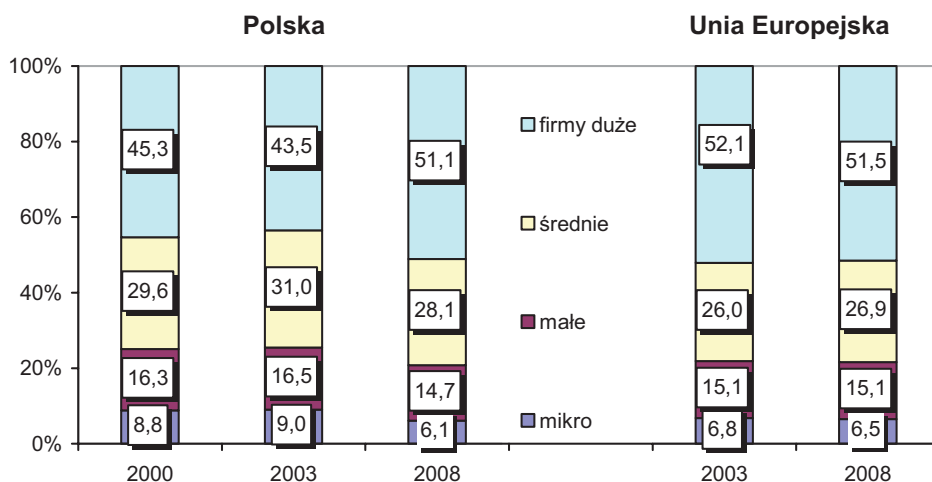
żywego jest bardzo podobna do średniej unijnej (rys. 8.4) oraz zbliżona do struktury tego sektora największych producentów żywności w UE, tj.: Niemiec, Hiszpanii i Francji.

Tabela 8.6. Struktura podmiotowa przemysłu spożywczego Polski i UE w 2008 roku (w procentach)

Wyszczególnienie	Wartość produkcji		Zatrudnienie		Firmy	
	Polska	UE	Polska	UE	Polska	UE
Firmy duże (> 250 pracowników)	51,1	51,4	36,2	37,0	1,6	0,9
Firmy średnie (50-249 pracowników)	28,2	26,9	29,4	25,2	7,3	3,6
Firmy małe (10-49 pracowników)	14,7	15,2	20,9	21,3	29,4	16,4
Mikrofirmy (do 9 pracowników)	6,1	6,5	13,5	16,5	61,7	79,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych GUS i Data & Trends of the European Food and Drink Industry CIAA 2009.

Rysunek 8.4. Struktura podmiotowa przemysłu spożywczego w Polsce i w Unii Europejskiej w procentach sprzedaży całego sektora

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych GUS i Data & Trends of the European Food and Drink Industry CIAA 2009.

Zbieżność struktur podmiotowych sektora spożywczego dotyczy nie tylko struktury produkcji, ale także zatrudnienia i struktury firm. Tak w polskim przemyśle spożywczym, jak i w unijnym ponad 50% produkcji żywności jest wytwa-

rzana przez firmy duże, reprezentujące odpowiednio 36 i 37% zatrudnienia branży spożywczej, prawie 30% produkcji pochodzi z firm średnich, a 20% z mikro- i małych przedsiębiorstw. Średnie firmy zatrudniają odpowiednio 29 i 25% pracowników, a małe przedsiębiorstwa, tak w UE, jak i w Polsce, ok. 21%, zaś w mikrofirmach wskaźniki te wynoszą odpowiednio: 13 i 16% dla zatrudnienia oraz po ok. 6% – w wartości produkcji sprzedanej przemysłu spożywczego.

W latach 2000-2008 struktura zatrudnienia w polskim przemyśle spożywczym zmieniła się w wyniku toczących się procesów restrukturyzacji branży spożywczej i integracji europejskiej. Zatrudnienie w firmach dużych i średnich zwiększyło się średnio o 4%, zaś w firmach małych i mikro zmniejszyło się o ok. 7%. Największy spadek odnotowano w firmach mikro (12%). W tym czasie w UE struktura zatrudnienia w sektorze spożywczym nie uległa istotnym zmianom.

Powszechnym zjawiskiem w Polsce w tym sektorze jest zmniejszanie liczby mikrofirm. W 2000 roku stanowiły one ok. 68,1% ogólnej liczby firm polskiego przemysłu spożywczego, a w 2008 roku 61,6%. Wzrósł udział firm małych i średnich, odpowiednio o 5,5 i 1,0 p.p. Udział dużych przedsiębiorstw w strukturze podmiotowej polskiego przemysłu spożywczego wynosi zaledwie 1,6% i wzrósł w stosunku do 2000 roku o 0,2 p.p. W strukturze przedsiębiorstw przemysłu spożywczego UE-27, więcej niż w Polsce jest firm mikro, które stanowią 79% ogółu firm działających w tym sektorze, a mniejszy jest udział firm małych (16,4%), średnich (3,6%) i dużych (0,9%).

W branżowej strukturze przemysłu spożywczego zarówno w Polsce, jak i w całej UE, w tym w Niemczech czy Francji, największy udział w obrotach sektora ma przetwórstwo mięsa i produkcja pozostałych produktów spożywczych (po ponad 20%), w dalszej kolejności – produkcja napojów i produktów mleczarskich (po ok. 15%), a najmniejszy – przetwórstwo ryb, produkcja tłuszczów i produktów zbożowych (po ok. 3-4%) (tab. 8.7).

Struktura branżowa przemysłu spożywczego jest zróżnicowana geograficznie. W krajach Europy Środkowej (Polska, Niemcy, Francja) dominuje produkcja zwierzęca. W Wielkiej Brytanii i Irlandii największy udział w produkcji żywności przypada pozostałym produktom spożywczym (30,6%), a na przetwórstwo mięsa i produkcję napojów – po 20%. Mniejszy jest udział mleka i przetworów mleczarskich, przetworów owocowo-warzywnych oraz tłuszczów roślinnych. Natomiast w krajach Europy Południowej (Włochy, Grecja, Hiszpania i Portugalia) większy jest udział produkcji olejów i tłuszczów roślinnych oraz przetworów zbożowych i pozostałych produktów spożywczych, a mniejszy mięsa i mleka. Kraje Beneluksu (Belgia, Holandia, Luksemburg) wyróżniają się

wysokim udziałem produkcji produktów mleczarskich, a Rumunia i Bułgaria – produkcji napojów.

Polski przemysł spożywczy wyróżnia się na tle Wspólnoty Europejskiej nieznacznie silniejszym niż w innych krajach członkowskich przetwórstwem mięsa oraz przetwórstwem owocowo-warzywnym. Słabiej natomiast mamy rozwinięte takie branże, jak: mleko i produkty mleczarskie oraz przemysł tłuszczowy. Polska i Niemcy mają zbliżony udział produkcji mięsa i produktów mięsnych, który wynosi ok. 24%. Udział pozostałych działów przemysłu spożywczego jest bardziej zróżnicowany. W Polsce udział przetwórstwa ryb i produktów rybnych wynosi ok. 3,0%, w Niemczech zaś tylko 1,3%, ale Niemcy mają większy udział takich działów, jak: mleko i produkty mleczarskie (15,6% i 12,6%), tłuszcze roślinne i zwierzęce (odpowiednio 4,0% i 3,1%) oraz pozostałych produktów przetwórstwa spożywczego (29,2% i 22,4%) (tab. 8.7).

Tabela 8.7. Struktura branżowa produkcji przemysłu spożywczego w Polsce na tle UE (udział w produkcji całego sektora w procentach)

Branże przemysłu spożywczego	Lata	UE-15	Polska	Niemcy	Francja	Wielka Brytania, Irlandia	Włochy, Grecja, Hiszpania, Portugalia	Belgia, Holandia	Rumunia, Bułgaria
Mięso i przetwory	2000	20,2	20,1	20,2	23,2	19,2	17,8	19,3	15,9
	2008	20,3	24,2	23,4	22,9	19,1	17,7	16,3	20,0
Ryby i przetwory	2000	2,3	1,9	1,4	2,1	2,8	2,8	1,5	0,3
	2008	2,4	3,0	1,3	2,2	3,2	3,0	1,5	0,7
Mleko i przetwory	2000	14,8	12,6	15,0	17,9	11,6	14,4	14,1	7,9
	2008	14,3	12,6	15,6	16,4	10,2	12,8	14,8	8,6
Przetwory owocowo-warzywne	2000	5,8	8,2	5,4	5,2	5,2	6,8	7,0	3,4
	2008	6,0	8,1	5,6	4,6	4,5	7,6	7,5	4,6
Tłuszcze roślinne i zwierzęce	2000	3,4	2,2	3,5	0,9	1,2	5,5	7,1	6,2
	2008	4,6	3,1	4,0	2,3	1,3	7,0	9,2	4,3
Produkty zbożowe i skrobia	2000	3,8	3,9	2,8	3,8	4,2	4,6	4,6	6,1
	2008	4,5	3,4	3,9	4,3	5,9	4,8	4,3	7,1
Pasze dla zwierząt	2000	6,2	6,2	3,6	5,8	5,6	7,0	10,7	3,3
	2008	6,4	6,8	4,5	6,5	5,1	6,9	10,1	2,1
Pozostałe produkty spożywcze	2000	27,7	25,4	32,4	26,7	30,1	23,9	25,4	28,6
	2008	26,8	22,4	29,2	26,5	30,6	24,7	26,5	25,7
Napoje	2000	15,8	19,5	15,7	14,4	20,1	17,2	10,3	28,3
	2008	14,7	16,4	12,5	14,3	20,1	15,5	9,8	26,9
RAZEM Przemysł spożywczy	2000	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	2008	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostat.

W całej Unii Europejskiej mamy dość stabilną strukturę branżową przemysłu spożywczego. W ostatnich latach obserwuje się wzrost udziału produktów tłuszczowych i przetwórstwa zbóż w strukturze tego przemysłu, głównie kosztem pozostałych produktów spożywczych i napojów. Natomiast w Polsce wzrósł udział produktów zwierzęcych i tłuszczów, a zmniejszył się produktów zbożowych i skrobi oraz napojów.

8.6. Ocena porównawcza głównych działów przemysłu spożywczego

Dla oceny zróżnicowania branżowego (tab. 8.8) wyodrębniono cztery kierunki przetwórstwa żywności (subsektory):

- produkty zwierzęce,
- produkty roślinne (zboża, pasze i oleje),
- pozostałe produkty spożywcze (łącznie z owocami i warzywami),
- napoje.

W krajach „nowej” UE w analizowanym okresie przyrost wartości przetwórstwa produktów zwierzęcych wyniósł 3% rocznie, przetwórstwa produktów roślinnych (zbóż, pasz, tłuszczów roślinnych) – 2,4%, produkcji pozostałej żywności przetworzonej (łącznie z owocami i warzywami) – 1,9%, zaś napojów – 0,5% rocznie. W tym samym czasie w krajach UE-15 przyrost ten był prawie o połowę niższy, a w niektórych krajach odnotowano nawet spadek produkcji.

Przyspieszenie rozwoju przetwórstwa produktów zwierzęcych w krajach UE-12 było wynikiem postępującego procesu dostosowawczego do wymogów weterynaryjnych UE. Najwyższy realny wzrost tego działu produkcji wystąpił w Bułgarii (10% rocznie), na drugim miejscu znalazła się Polska (7,6%), na trzecim Rumunia (7,1%), a w dalszej kolejności Niemcy (5,8%). W czterech krajach UE-15 odnotowano w tym czasie spadkową tendencję rozwoju przetwórstwa produktów zwierzęcych: w Irlandii, Wielkiej Brytanii, Portugalii i Szwecji. Natomiast spośród krajów UE-12 spadek w produkcji produktów pochodzenia zwierzęcego występował jedynie na Węgrzech i w Słowenii. Kraje „nowej” UE odnotowały w tym czasie 3% roczny wzrost wartości przetwórstwa produktów zwierzęcych. W wielu zaś krajach unijnych przyrost wartości produkcji w tym subsektorze był minimalny.

W przetwórstwie produktów roślinnych największy realny wzrost wartości produkcji wystąpił na Litwie (o 8,6% rocznie) oraz w Polsce i Austrii (o 7%), wyprzedzając Niemcy i Francję o 3%. W krajach UE-15 odnotowano w tym czasie 2,8% roczny przyrost wartości produkcji produktów pochodzenia roślin-

nego, a w UE-12 o 2,4%. Spadkowa tendencja rozwoju przetwórstwa tych produktów wystąpiła jedynie w Finlandii i Słowenii.

W subsektorze pozostałych produktów przetworzonych przemysłu spożywczego (łącznie z owocami i warzywami) największy roczny przyrost wartości produkcji odnotowano w Bułgarii (o 6,3%) i Rumunii (o 6,7%). W Polsce wyniósł on 4,7%, podobnie jak na Słowacji, Litwie i w Czechach. Kraje „nowej” UE odnotowały nieznaczny wzrost o 0,8% rocznie, a „starej” UE o 1,9%. Spadek wystąpił w Słowenii i na Łotwie.

Tabela 8.8. Przyrost wartości produkcji głównych działów przemysłu spożywczego w procentach rocznie w latach 2000-2008 (w cenach stałych)

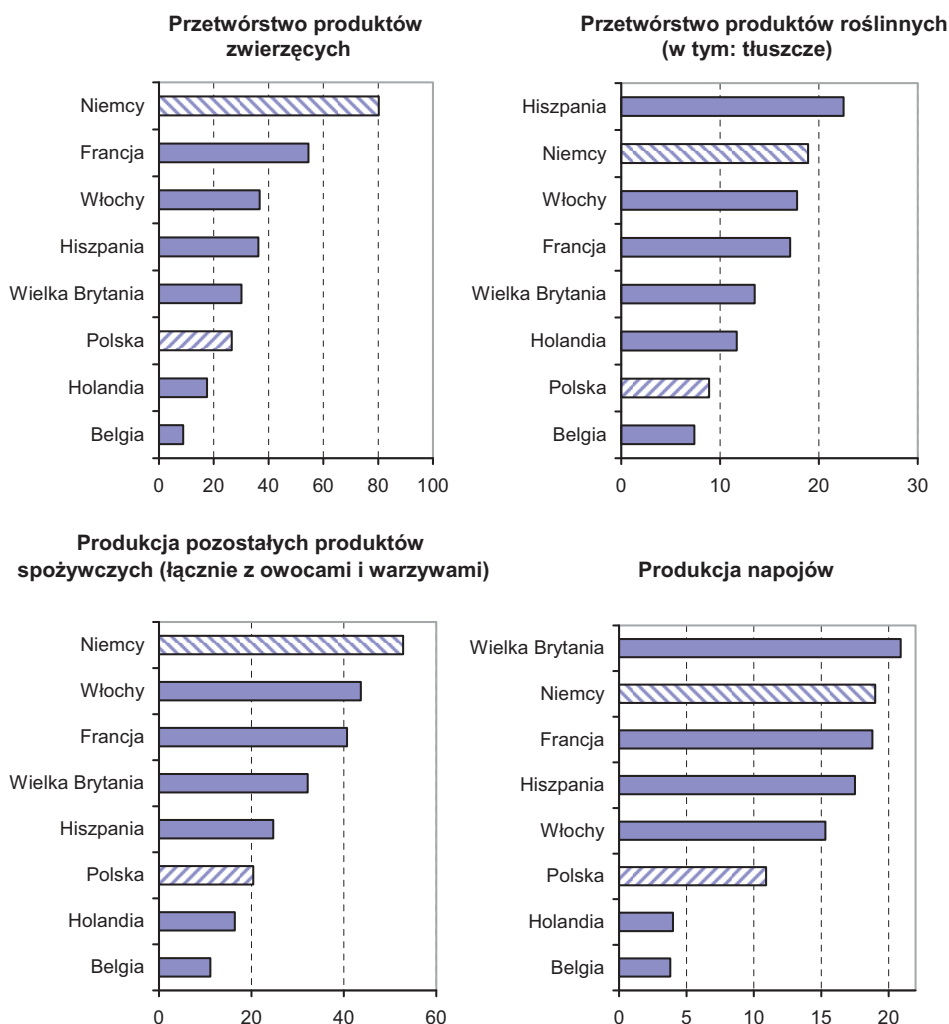
Kraje	Przetwórstwo produktów zwierzęcych	Przetwórstwo produktów roślinnych	Pozostałe produkty spożywcze ^a	Napoje	Przemysł spożywczy razem
UE-15	0,8	2,8	0,8	0,0	0,7
UE-12	3,0	2,4	1,9	0,5	1,9
UE-27	0,6	2,4	0,5	-0,3	0,4
Niemcy	5,8	3,9	0,1	-1,7	1,1
Francja	0,6	4,0	1,2	1,2	1,1
Włochy	0,1	3,0	3,2	1,1	0,7
Hiszpania	3,3	3,4	1,7	0,6	2,4
Wielka Brytania	-1,8	-0,1	-0,5	-1,6	-1,9
Polska	7,6	7,0	4,7	3,4	5,7
Holandia	0,2	1,7	2,1	-0,7	0,2
Belgia	1,6	2,7	2,1	2,4	2,1
Rumunia	7,1	4,5	5,7	5,6	4,7
Irlandia	-2,0	1,4	2,2	-3,0	0,0
Portugalia	-0,4	2,1	1,1	-2,7	0,1
Czechy	3,7	3,2	4,7	-1,3	2,3
Austria	1,6	7,1	1,5	9,5	4,0
Węgry	-1,7	0,1	0,5	3,4	0,2
Dania	0,8	1,5	-1,7	-0,5	0,3
Szwecja	-0,6	0,6	-0,3	-1,7	-0,4
Grecja	0,9	2,7	3,6	-0,8	-1,3
Bułgaria	10,1	2,5	6,3	1,4	5,8
Finlandia	2,5	-1,6	0,5	1,6	1,1
Litwa	9,4	8,6	4,7	6,2	9,5
Słowacja	1,3	1,8	4,8	2,4	0,5
Łotwa	2,2	5,2	-2,7	6,1	2,3
Słowenia	-1,2	-1,5	-3,5	-11,3	-2,8
Estonia	3,2	3,9	6,4	2,4	2,0

^a łącznie z przetwórstwem owoców i warzyw

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostat.

Realny wzrost produkcji napojów w Polsce w tym okresie wyniósł 3,4% rocznie, co odróżnia nas od Niemiec, gdzie odnotowano w tym czasie spadkową tendencję (-1,7% rocznie). Największy roczny przyrost produkcji w tym subsektorze odnotowano w Austrii (9,5% rocznie), na Litwie i Łotwie (6% rocznie), a największy spadek w Słowenii (-11,3% rocznie). We wszystkich analizowanych subsektorach przemysłu spożywczego Polska w latach 2000-2008 znalazła się w czołówce krajów o największym przyroście wartości produkcji.

Rysunek 8.5. Najważniejsi producenci żywności^a w UE-27 według głównych działów przemysłu spożywczego w 2008 roku (w mld euro)

^a wartość obrotów wg parytetu siły nabywczej

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat.

Przetwórstwo produktów zwierzęcych w UE-27 stanowi prawie 40% produkcji przemysłu spożywczego, przetwórstwo produktów roślinnych – 15%, produkcja pozostałych produktów przetwórstwa spożywczego (łącznie z owocami i warzywami) – 30%, a napojów – 15%. W unijnym przetwórstwie produktów zwierzęcych dominują kraje „starej” UE, wytwarzając produkcję o wartości ok. 300 mld euro (w cenach porównywalnych). Najwięcej produktów pochodzenia zwierzęcego w UE wytwarzają Niemcy – 23% udziału w produkcji tej branży (80 mld euro), na drugim miejscu jest Francja – 15% udziału (55 mld euro). Polska znalazła się na szóstej pozycji – 7% udziału w unijnej produkcji tego subsektora (27 mld euro). Wśród krajów UE-12 kraj nasz jest liderem w produkcji produktów pochodzenia zwierzęcego. Najslabiej rozwinięty ten dział produkcji mają Słowacja, Łotwa, Słowenia i Estonia (poniżej 2 mld euro).

Przetwórstwo produktów roślinnych najlepiej jest rozwinięte w Hiszpanii (22,5 mld euro), co stanowi 16% unijnej produkcji tego subsektora. Na drugiej pozycji znalazły się Niemcy (19 mld euro), a Polska z produkcją o wartości 9 mld euro jest na siódmej pozycji (6% udziału w produkcji UE). Natomiast produkcja pozostałej żywności przetworzonej najlepiej jest rozwinięta w Niemczech (53 mld euro) – 18% unijnej produkcji oraz we Włoszech (44 mld euro) i Francji (40 mld euro). W Polsce wartość produkcji w tym subsektorze wynosi 20 mld euro (7% produkcji unijnej). W produkcji napojów przoduje Wielka Brytania (21 mld euro) oraz Niemcy i Francja (po 19 mld euro). Wartość produkcji napojów w Polsce wynosi 10,9 mld euro (8% produkcji UE-27).

Wydajność pracy w poszczególnych subsektorach przemysłu spożywczego Unii Europejskiej jest bardzo zróżnicowana. Wskaźnik ten imponująco przedstawia się dla przemysłu spożywczego w Holandii: w przetwórstwie produktów zwierzęcych wyniósł on 508 tys. euro (na 1 zatrudnionego), w przetwórstwie produktów roślinnych – 860 tys. euro, w produkcji pozostałej żywności – 232 tys. euro, a w produkcji napojów – 482 tys. euro. Dla porównania w Polsce wydajność pracy była niższa i wynosiła odpowiednio w: przetwórstwie produktów pochodzenia zwierzęcego – 142 tys. euro, produktów roślinnych i tłuszczów – 314 tys. euro, produktów przetworzonych – 102 tys. euro i napojów – 386 tys. euro. Poziom wydajności pracy w tych subsektorach w UE-12 jest o połowę niższy niż w krajach UE-15. W Polsce miernik ten w głównych działach przemysłu spożywczego jest nieco wyższy niż średnio w „nowej” UE. Najniższą wydajność pracy odnotowano w przetwórstwie pozostałych produktów spożywczych w krajach UE-12, średnio było to 80 tys. euro na 1 zatrudnionego (tab. 8.9).

Tabela 8.9. Wydajność pracy w przemyśle spożywczym w 2008 roku
(w tys. euro/zatrudnionego)

Kraje	Przetwórstwo produktów zwierzęcych	Przetwórstwo produktów roślinnych	Pozostałe produkty spożywcze ^a	Napoje
UE-15	262,7	552,0	139,0	350,4
UE-12	106,8	234,2	82,2	207,9
UE-27	209,7	455,5	125,3	303,2
Niemcy	329,1	547,8	107,9	261,0
Francja	239,5	464,7	132,1	433,2
Włochy	318,9	591,4	152,4	405,8
Hiszpania	263,6	655,9	149,9	337,8
Wielka Brytania	210,2	505,6	147,0	435,4
Polska	142,2	314,5	102,1	386,5
Holandia	508,7	860,3	232,6	481,9
Belgia	364,7	925,0	198,2	372,5
Rumunia	93,7	121,1	64,6	170,9
Irlandia	318,8	444,4	572,5	534,9
Portugalia	177,5	481,0	71,2	227,6
Czechy	162,5	210,9	74,8	155,5
Austria	220,7	355,5	119,6	413,0
Węgry	137,9	348,8	86,0	204,2
Dania	239,2	392,1	107,4	250,0
Szwecja	221,7	372,1	129,4	258,6
Grecja	171,3	197,9	103,2	221,1
Bułgaria	102,0	162,5	57,8	123,5
Finlandia	231,6	400,0	130,4	243,9
Litwa	116,9	225,8	51,1	166,6
Słowacja	136,0	242,4	89,3	158,7
Łotwa	81,2	153,8	48,5	171,4
Słowenia	153,8	166,6	89,7	100,0
Estonia	115,4	250,0	67,8	150,0

^a łącznie z przetwórstwem owoców i warzyw

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostat.

8.7. Podsumowanie

1. Polski przemysł spożywczy wyróżnia się na tle innych krajów Unii Europejskiej. Udział Polski w wartości produkcji sektora żywnościowego UE-27 wynosi ok. 7,4% (w PKB 4,6%, w ludności 7,6%). Pod względem wartości sprzedaży Polska jest szóstym producentem żywności w UE. W latach 2000-2008 wartość produkcji sektora spożywczego w Polsce zwiększyła się o 52%, podczas gdy w krajach „starej” UE o 27%, a w UE-12 o 38%. Zatrudnienie

w przemyśle spożywczym zmniejsza się, wzrasta wydajność pracy. Postępuje proces konsolidacji i koncentracji branży spożywczej, szczególnie w takich działach, jak: mięso, mleko, słodocze i ryby.

2. Struktura polskiego przemysłu spożywczego (branżowa i podmiotowa) nie odbiega od struktury tego przemysłu w krajach Wspólnoty. Z branżowej struktury wynika, że Polska ma silniej rozwinięte przetwórstwo mięsa oraz owocowo-warzywne, a słabiej sektor mleczarski, tłuszczowy i zbożowy. W Polsce i UE największy udział w sprzedaży żywności i napojów mają firmy duże (po 51%), ale silną pozycję mają też firmy średniej wielkości (odpowiednio 28 i 27%) oraz firmy małe (po 15%) i mikro (po 6%). Nie ma również dużych różnic w strukturach zatrudnienia w przemyśle spożywczym.
3. Przeciętna sprzedaż jednej firmy spożywczej w Polsce (4,0 mln euro) jest zbliżona do poziomu niemieckiego (4,5 mln euro), prawie dwukrotnie wyższa od średniej unijnej (2,9 mln euro), ale znacznie niższa niż w krajach o najwyższej koncentracji produkcji tego sektora, tj.: w Irlandii (31,1 mln euro) czy Wielkiej Brytanii (11,5 mln euro).
4. Poprawa wydajności pracy w przemyśle spożywczym w latach 2000-2008 była zjawiskiem powszechnym we wszystkich krajach Unii Europejskiej. Największy wzrost w tym okresie odnotowano w Bułgarii (89%) oraz na Litwie (84%) i w Rumunii (67%), natomiast w całej UE-12 wzrosła ona o 51%, podczas gdy w UE-15 o 32%. W polskim przemyśle spożywczym wydajność pracy w tym czasie wzrosła o 53%.
5. Postępuje proces zmniejszenia różnic w poziomie rozwoju sektora spożywczego w Polsce i w UE-15 oraz duże zbliżenie struktur branżowych i podmiotowych do największych unijnych producentów żywności i napojów. Tempo rozwoju polskiego przemysłu spożywczego należy do najwyższych w Unii Europejskiej i z roku na rok wzmacnia się nasza pozycja na Wspólnym Rynku Europejskim.

Aneks statystyczny

Autorzy:

mgr Jadwiga Drożdż

mgr Agnieszka Judzińska

dr inż. Robert Mroczek

dr Iwona Szczepaniak

mgr Mirosława Tereszczuk

Aneks 1.1. Przemysłowa^a produkcja żywności pochodzenia zwierzęcego (w tys. ton)

Grupy produktów	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Firmy duże i średnie (I-IX)	
												2010	2011
Uboje przemysłowe	1 374,5	1 528,0	1 695,7	1 996,2	2 032,8	2 119,6	2 298,7	2 363,1	2 254,7	2 243,1	2 418,0	1 643,8	1 656,2
w tym: trzody	704,1	750,8	835,4	1 032,9	1 017,2	1 025,5	1 185,9	1 221,4	1 019,7	909,3	928,8	637,1	610,7
bydła i cieląt	155,6	133,2	135,4	171,7	162,5	175,2	222,3	229,3	194,1	190,6	218,7	133,2	142,5
drobiu	505,0	634,5	720,1	786,0	847,5	916,5	888,5	911,0	1 040,0	1 142,6	1 270,0	873,5	903,0
Przerób mięsa drobiowego	619,4	714,9	822,9	964,8	1 035,2	1 237,2	1 304,6	1 354,2	1 413,2	1 425,3	1 585,6	998,0	1 010,0
Wędliny	856,6	799,1	817,2	801,5	855,8	825,0	863,0	845,4	797,8	731,8	705,8	523,0	549,6
w tym: wędzonki	84,6	86,0	91,6	83,3	90,0	108,6	130,5	122,0	123,3	137,5	146,5	73,7	75,6
kielbasy (z drobiowymi, a bez wątrobianych)	421,1	512,6	464,7	456,5	487,7	512,6	486,4	530,9	522,4	464,9	560,4	352,2	367,0
Wędliny drobiowe	71,1	76,9	95,8	85,5	109,2	126,2	107,6	118,4	104,5	103,7	103,2	78,5	91,4
Wyroby drobiowe	15,9	26,7	23,8	28,0	21,6	25,1	30,0	31,5	38,5	38,1	36,5	26,5	30,4
Konserwy drobiowe	41,9	43,6	44,2	33,4	36,6	34,0	33,4	32,7	33,1	34,8	39,1	26,9	26,7
Konserwy mięsne	42,5	46,8	43,2	49,5	48,5	47,9	50,8	59,1	65,5	92,5	104,7	63,7	78,1
w tym: szynki i łopatki	18,7	18,7	17,6	14,1	14,9	15,6	19,0	20,4	31,8	40,0	46,7	31,6	36,5
Tłuszcze topione	44,5	49,3	48,4	55,2	60,8	63,5	62,5	74,6	71,4	82,7	94,5	55,2	63,6
Filety z ryb świeże, chlodzone i mrożone	52,8	56,5	46,4	44,2	45,6	57,0	89,3	48,5	46,7	41,9	42,4	25,8	22,7
Mięso z ryb świeże, chlodzone i mrożone	16,9	21,5	20,5	19,7	18,7	25,4	20,3	16,6	14,1	13,7	18,3	4,4	5,6
Ryby świeże, chlodzone i mrożone	17,1	28,3	31,9	14,0	26,9	24,2	11,6	11,6	14,6	12,2	10,6	7,2	3,6
Ryby solone i suszone	14,8	16,4	15,8	15,1	21,7	23,0	22,0	20,5	21,0	19,8	20,6	8,5	8,7
Ryby wędzone	23,4	20,5	17,2	23,6	33,5	52,1	64,3	67,0	77,4	75,1	83,0	55,6	51,6
Ryby przetworzone	125,7	124,8	125,2	131,2	154,6	160,3	184,1	185,6	200,1	193,1	194,7	•	•
w tym: konserwy i prezerwy	56,3	60,3	57,9	55,4	60,3	57,1	62,1	58,6	60,2	60,4	68,1	41,1	53,0
marnatny	55,1	48,7	50,2	54,0	66,4	67,7	75,4	76,4	83,8	93,1	82,8	52,4	53,3

Cd. Aneksu 1.1. Przemysłowa^a produkcja żywności pochodzenia zwierzęcego (w tys. ton)

Grupy produktów	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Firmy duże i średnie (I-IX)	
												2010	2011
Przerób mleka (w mln l)	5 157,9	7 025	7 219	7 316	7 769	8 381	8 419	8 370	8 687	8 878	8 761	6 651	6 793
Mleko płynne (w mln l)	1 787,0	1 844,8	1 860,8	1 992,3	2 086,8	2 290,9	2 293,4	2 408,4	2 358,5	2 702,7	2 742,1	1 924,1	1 949,5
w tym: spożywcze (w mln l)	1 310,4	1 270,6	1 257,0	1 286,4	1 303,4	1 312,6	1 259,7	1 293,1	1 318,9	1 641,0	1 681,4	1 200,9	1 230,2
Śmietana normalizowana (w mln l)	190,4	199,4	204,2	214,8	231,0	260,5	288,1	304,1	305,7	242,6	233,6	176,4	157,8
Mleko w proszku	169,2	196,9	178,2	175,5	176,4	193,4	163,6	170,3	167,9	144,9	120,7	962	112,7
w tym: chude	157,5	157,5	150,7	148,7	138,6	142,3	127,2	129,9	120,0	116,9	92,8	11,7	11,3
Masło	139,1	154,3	157,4	167,0	177,2	179,5	173,3	181,9	182,5	181,9	177,4	123,3	133,9
Sery	475,4	509,9	535,4	548,2	579,8	605,5	645,7	669,9	698,8	717,3	731,1	534,8	541,3
w tym: podpuszczkowe	148,0	167,2	183,4	195,2	218,8	239,0	257,3	252,6	279,8	281,8	266,8	197,1	199,9
topione	47,9	54,7	50,8	61,9	62,6	65,9	79,4	82,2	79,2	83,6	80,6	62,2	57,2
świeże	262,1	275,3	286,1	286,5	290,3	295,2	302,4	329,6	329,0	340,6	371,0	268,0	276,8
Mleko zagęszczone	21,7	25,0	30,0	41,3	61,9	47,4	49,6	52,4	54,8	56,4	54,6	40,7	38,1
Napoje mleczne (w mln l)	344,7	404,0	426,5	449,0	475,0	510,6	558,0	588,5	557,9	653,9	704,9	546,8	558,7
Lody (w mln l)	113,0	171,6	178,8	181,1	197,2	211,6	194,0	244,3	213,1	235,6	232,3	.	.

^a w firmach przemysłowych, tj. zatrudniających więcej niż 9 osób

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

Aneks 1.2. Przemysłowa^a produkcja wyrobów pochodzenia roślinnego (w tys. ton)

Grupy produktów	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Firmy duże i średnie (I-IX)	
												2010	2011
Przerób zboż	3 482,3	3 498,0	3 699,0	3 933,0	3 755,0	4 060,0	4 180,0	3 966,0	3 558,0	3 727,0	3 737,0	1 897	1 824
Mąki	2 297,3	2 384,5	2 518,2	2 680,2	2 542,4	2 734,8	2 796,1	2 640,6	2 316,7	2 451,8	2 437,3	1 219,6	1 151,2
Kasze i płatki	79,1	73,1	80,1	77,9	79,1	92,0	112,6	111,6	103,2 ^b	108,4 ^b	109,9 ^b	47,3	45,9
Zboża preparowane	54,3	60,8	64,7	73,3	82,2	96,1	101,1	103,4	141,9	123,4	143,3	98,6	116,0
Mieszanki wieloskładnikowe do wyrobów piekarskich	6,9	11,5	14,9	16,7	29,9	43,4	50,2	47,9	70,2	72,3	71,2	-	-
Izoglukoza 42%	16,8	27,6	40,6	60,4	33,2	23,8	25,2	32,6	35,0	40,4	40,1	31,1	35,0
Glukoza i syrop (bez maltodekstryny)	103,7	109,2	101,3	131,1	187,4	264,4	288,8	289,3	231,7	237,1	227,0	138,1	143,1
Skrobia ziemniaczana	144,2	117,2	144,4	150,5	140,9	111,7	73,7	106,0	104,1	100,9	76,9	14,7	33,8
Pasze dla zwierząt hodowlanych	4 452,8	4 597,8	4 740,9	5 596,3	5 464,0	5 278,2	6 336,7	6 993,3	7 069,7	7 284,9	7 905,9	4 943,9	4 952,7
Karma dla zwierząt domowych	141,0	183,7	162,0	181,2	208,0	225,2	254,3	265,2	268,6	319,7	354,4	347,2	257,5
Pieczyste świeże	1 619,8	1 653,3	1 547,0	1 556,4	1 532,0	1 548,7	1 551,5	1 523,0	1 683,8	1 663,0	1 674,9	676,2	723,4
Makaron	102,3	106,5	124,1	123,2	134,9	142,1	146,2	155,3	153,1	181,6	177,2	111,0	111,0
olej rzepakowy surowy	330,0	341,4	316,6	317,6	392,7	520,1	600,4	633,1	713,0	831,4	785,6	444,8	389,2
oleje rafinowane jadalne	464,8	461,8	432,5	396,1	395,3	427,4	452,1	502,6	567,1	565,8	488,7	315,0	270,0
z tego: rzepakowy	378,2	375,8	352,1	318,1	329,6	386,5	378,1	444,4	532,2	534,0	474,9	305,1	259,4
sojowy	44,0	54,5	61,2	54,9	26,9	15,1	21,4	9,2	15,5	9,5	0,3	-	-
słonecznikowy	42,6	31,5	19,2	23,1	38,8	25,8	52,6	49,0	19,4	22,3	13,5	9,9	10,6
olej rzepakowy techniczny	-	-	-	-	-	-	-	-	73,7	99,5	142,7	109,7	79,9
Margaryny	383,7	380,2	370,8	351,3	354,7	347,8	345,4	345,1	341,2	363,0	389,8	268,0	279,0
Sól	232,9	223,5	256,3	307,3	321,1	314,7	329,8	340,0	332,7	321,7	336,7	-	-
Cukier	2 009,0	1 543,3	2 029,6	1 949,1	1 999,4	2 032,5	1 574,0	1 856,6	1 397,4	1 514,7	1 578,7	397,0	412,0
Owoce mrożone	294,4	292,3	299,7	309,7	355,2	328,7	377,8	339,3	352,8	321,8	320,7	242,0	266,0
Warzywa mrożone	264,9	309,7	299,1	371,0	395,4	445,3	472,5	496,8	519,9	486,1	528,6	327,0	354,0
Soki skoncetrowane	200,4	194,5	199,7	246,5	286,6	258,1	369,4	183,3	248,8	420,5	219,3	71,2	84,6
Konserwy oraz marynaty owocowe i warzywne	145,4	207,9	232,8	241,2	266,8	285,2	285,9	275,4	278,0	360,2	365,8	163,2	61,6
Dżemy	64,1	48,6	56,0	64,3	76,9	81,4	60,3	58,5	54,6	54,7	56,0	35,0	40,1

Cd. Aneksu 1.2. Przemysłowa^a produkcja wyrobów pochodzenia roślinnego (w tys. ton)

Grupy produktów	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Firmy duże i średnie (I-IX)	
												2010	2011
Wyroby ciastkarskie	137,7	176,5	172,8	191,7	191,8	188,5	185,4	192,3	•	190,6	205,6	•	•
Pieczycwo cukiermicze trwałe (bez chrupkiego) w tym: biszkopty, herbatniki, wafle i gofry	186,1	187,4	200,3	224,3	304,0	315,7	346,8	403,0	378,3	430,9	394,9	•	•
wyroby niesłodzone (z macą i opłatkami)	160,2	162,9	161,6	170,6	232,1	239,1	257,6	301,1	271,1	321,2	280,3	•	•
Wyroby cukiermicze	334,7	319,4	319,0	361,5	386,1	399,1	391,1	411,6	424,5	458,1	461,6	272,3	292,5
w tym: czekolada i wyroby czekoladowe	142,9	142,7	131,2	152,3	174,0	183,1	206,7	214,3	239,1	220,6	214,9	143,7	158,0
draże i cukierki czekoladowane	45,2	47,8	45,9	50,7	49,2	40,6	39,0	47,7	48,8	45,7	37,5	21,6	31,0
cukierki	64,1	59,9	62,5	64,0	65,3	53,1	56,1	57,0	55,2	53,9	61,9	42,6	40,0
guma do żucia	•	19,2	24,2	26,1	29,8	35,5	•	•	•	•	•	•	•
tabletki, pasty, wyroby żelowe	54,0	49,8	55,2	68,4	67,8	86,9	89,2	92,6	83,1	124,4	132,4	64,4	63,5
Keczup i sosy pomidorowe	64,2	75,1	61,5	63,9	69,4	73,9	93,5	110,3	108,7	125,2	139,9	•	•
Majonez i musztardy	90,8	86,9	84,4	86,0	70,1	77,6	95,8	99,3	114,9	110,1	115,3	•	•
Sosy	•	•	•	72,1	80,1	100,6	124,3	133,8	149,0	163,9	178,2	•	•
Przyprawy suszone	•	25,7	14,1	17,1	16,5	17,8	12,0	12,9	14,2	16,1	7,7	•	•
Odżywki i wyroby homogenizowane	•	17,6	16,3	29,1	18,5	17,6	49,9	58,8	55,9	57,6	63,4	43,7	46,4
Zupy i buliony	36,5	46,0	42,6	41,7	43,3	49,5	54,0	69,0	74,2	77,4	70,7	47,8	44,2
Drożdże piekarnicze	70,8	67,7	63,2	72,8	71,4	74,2	72,5	72,8	73,3	77,2	79,1	57,7	48,7
Przetwory z jaj	5,2	8,6	7,0	8,3	14,1	14,1	10,9	29,6	38,5	41,6	48,5	•	•
Chipsy, frytki, susze ziemniaczane	191,7	182,6	202,4	204,6	293,7	231,8	236,0	239,3	250,7	269,5	288,0	•	•
w tym: frytki	107,7	126,4	151,0	121,0	127,9	143,2	148,0	154,4	156,2	161,3	178,4	•	•
chipsy	28,5	36,4	37,3	40,0	50,5	56,4	57,3	54,7	60,1	75,5	72,9	•	•

^a w firmach przemysłowych, tj. zatrudniających więcej niż 9 osób; ^b bez kasz i grysików z kukurydzy, których produkcja w tych latach wg danych GUS była niewspółmiernie wysoka w porównaniu z latami wcześniejszymi

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

Aneks 1.3. Produkcja napojów (w mln l) i wyrobów tytoniowych^a

Grupy produktów	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Firmy duże i średnie (I-IX)	
												2010	2011
Kawa palona (w tys. ton)	94,7	93,4	87,3	85,6	85,9	82,6	81,2	75,5	71,6	82,4	82,4	59,6	58,2
Herbata paczkowana (w tys. ton)	18,3	19,4	28,5	24,0	26,2	25,1	26,0	25,1	26,9	26,3	28,7	19,2	21,8
Ekstrakty i esencje kawy oraz herbaty (w tys. ton)	14,1	9,3	9,0	7,6	6,4	6,7	15,5	14,9	11,5	20,7	29,7	12,1	22,9
Soki, nektary oraz napoje owocowe i owocowo-warzywne	803,6	1 019,2	1 051,9	1 225,8	1 164,8	1 251,4	1 446,9	1 536,2	1 545,5	1 548,2	1 537,7	1 129,0	1 110,4
w tym: soki pitne	599,4	652,4	672,9	707,2	626,4	672,3	492,4	514,2	503,9	533,8	544,1	400,0	325,0
nektary	10,3	60,8	59,7	126,9	230,4	223,9	344,9	302,9	267,8	242,6	216,8	159,5	127,3
Wody mineralne gazowane i pozostałe	1 324,8	1 516,5	1 783,8	2 147,1	2 019,0	2 701,2	2 788,0	2 759,5	2 784,5	3 024,2	3 422,4	2 287,9	2 362,3
Napoje orzeźwiającej	1 950,4	1 816,9	1 893,0	2 396,8	2 538,4	2 482,6	2 761,1	2 873,8	2 988,4	2 962,7	2 688,1	1 908,1	1 991,5
Piwo	2 539,4	2 516,3	2 687,5	2 862,2	3 010,8	3 157,2	3 395,3	3 689,6	3 710,8	3 623,6	3 664,7	2 897,0	2 974,3
Wina gronowe i wermuty	46,3	54,3	35,9	42,1	28,0	27,7	23,0	15,9	13,2	11,9	12,5	7,2	7,7
Wina pozostałe	390,1	355,5	376,4	364,0	309,4	273,1	254,6	237,5	217,9	188,5	174,9	75,2	59,1
Wódki (100° alkoholu)	77,6	68,4	72,2	94,2	105,0	94,5	99,1	110,5	128,8	125,6	129,5	89,6	90,1
w tym: czyste	66,5	57,5	60,8	79,6	86,9	79,0	83,3	92,8	108,1	104,3	107,0	74,2	74,6
Spirytus surowy 100°	67,1	70,4	84,5	92,0	102,2	137,1	165,5	159,8	103,9	166,0	150,6	39,2	39,5
Spirytus rektyfikowany 100°	102,2	92,0	107,8	127,8	153,5	152,8	144,7	144,4	137,8	145,1	135,9	78,9	76,7
Spirytus odwodniony 100°	36,9	44,8	52,4	53,4	31,3	106,0	101,7	79,0	64,9	103,0	158,3	91,3	113,9
Spirytus skażony 100°	20,8	21,7	13,9	23,8	44,4	35,0	51,9	57,0	58,4	70,5	72,3	26,7	15,8
Ocet 6%	55,0	61,1	70,1	74,2	68,9	70,8	68,6	63,1	58,4	56,2	80,6	33,2	33,2
Papierosy (w mld szt.)	83,8	81,6	80,9	82,2	86,6	102,4	111,0	124,0	130,1	125,2	144,7	97,7	113,9

^a w firmach przemysłowych, tj. zatrudniających więcej niż 9 osób

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

Aneks 3.1. Wartość produkcji sprzedanej w przemyśle spożywczym (bez mikrofirm) (w mln zł)

Działy przemysłu	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Mięsny	16 855,1	18 796,6	18 023,4	19 035,5	21 749,9	23 661,7	25 285,6	26 685,6	28 690,8	30 067,7
Drobiarski	3 095,8	3 890,2	4 043,6	4 943,3	5 845,4	6 426,0	6 333,3	7 941,7	8 382,2	9 683,0
Mleczarski wraz z lodami	11 356,8	12 676,9	11 936,9	12 798,3	15 459,3	16 552,4	17 030,3	19 858,5	19 517,3	19 397,8
w tym: mleczarski	10 808,7	12 186,2	11 400,0	12 183,8	14 930,0	15 931,6	16 341,8	19 142,4	18 808,3	18 579,4
Ryby	1 791,1	2 020,2	1 685,4	2 207,9	2 724,2	3 389,2	3 929,0	4 341,4	4 567,8	5 204,4
Młynarski	3 223,6	3 011,3	2 956,3	3 247,6	3 796,6	3 153,2	3 660,8	4 465,0	4 843,2	5 614,3
Olejarski	2 013,6	1 908,4	1 956,6	2 057,7	2 475,3	2 603,4	2 724,7	3 830,6	4 327,1	4 700,3
Cukrowniczy	3 922,1	3 789,6	3 738,5	3 422,6	4 459,4	4 690,2	4 580,9	4 469,1	4 057,2	3 879,6
Ziemniaczany	979,8	1 283,6	1 136,8	1 220,1	1 322,9	1 250,6	1 244,8	1 190,3	531,5	831,4
Owocowo-warzywny	4 641,3	4 442,6	4 544,8	5 612,3	6 086,3	6 129,8	7 053,5	7 751,2	7 814,8	6 852,8
Sokowniczy	1 469,7	1 652,3	1 986,7	2 359,3	2 547,4	2 990,5	3 540,3	3 905,4	3 875,3	3 584,9
Napojów bezalkoholowych	3 285,5	3 088,7	3 216,9	3 220,3	3 459,0	3 544,0	3 874,5	4 361,6	4 515,4	6 180,2
Paszowy	5 381,8	7 030,7	6 447,3	6 631,1	7 726,8	7 057,7	7 763,0	8 982,2	9 458,5	7 885,8
Piekarski	4 675,4	5 539,0	5 445,7	5 550,1	6 187,0	6 222,6	6 591,8	7 126,8	9 305,5	8 897,3
Słodyczy	4 810,3	5 741,4	4 766,9	5 169,4	6 631,1	6 992,9	7 613,2	8 356,1	8 591,0	8 622,5
Makaronowy	443,1	597,5	536,5	563,3	648,1	557,4	555,3	618,5	714,3	944,6
Przetwórstwa kawy i herbaty	1 630,0	1 522,5	1 272,9	1 374,7	1 533,5	1 445,9	1 304,3	1 505,4	1 543,4	1 863,3
Koncentratów spożywczych	3 397,6	3 221,8	5 177,3	4 591,6	4 049,8	3 789,6	4 133,1	7 081,0	6 156,2	8 657,3
Spirytusowy	1 652,7	2 317,1	1 774,1	2 007,3	2 187,7	2 351,4	2 500,6	2 835,2	2 885,5	2 946,0
Piwowarski	4 852,1	4 891,5	5 279,8	5 766,5	6 173,3	6 460,6	6 727,2	7 103,7	8 027,7	9 150,3
Winiarski	1 060,9	832,7	847,5	750,3	758,1	783,1	612,1	571,0	553,2	779,1
Tytoniowy	3 717,7	2 987,9	3 197,5	3 329,6	3 282,4	3 575,2	3 103,3	4 205,9	2 644,2	3 227,5
Przemysł spożywczy	84 507,0	91 242,5	89 971,4	95 858,8	109 103,5	113 627,4	120 161,6	137 186,2	141 002,1	148 970,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych GUS pochodzących z firm zatrudniających ponad 9 osób stalej zalogi.

Aneks 3.2. Wydajność pracy w przemyśle spożywczym (bez mikrofirm) mierzona wartością produkcji sprzedanej
(w tys. zł/zatrudnionego)

Działy przemysłu	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Mięsny	187,9	223,0	220,3	212,4	247,7	265,9	279,7	286,6	301,4	357,9
Drobiarski	221,1	261,1	249,6	280,9	317,7	316,6	298,7	362,6	417,0	430,4
Mleczarski	222,4	258,7	237,5	278,8	364,1	401,3	417,9	507,8	509,7	523,4
Ryby	141,0	168,4	162,1	204,4	241,1	260,7	284,7	299,4	292,8	335,8
Młynarski	319,2	323,8	332,2	369,0	408,2	325,1	397,9	480,1	504,5	591,0
Olejarski	491,1	596,4	698,8	935,3	853,6	867,8	825,7	1 094,5	1 202,0	1 424,3
Cukrowniczy	190,4	200,5	211,2	225,2	359,6	464,4	545,3	595,9	687,7	808,3
Ziemiaczany	217,7	233,4	236,8	249,0	270,0	284,2	303,6	360,7	408,8	346,4
Owocowo-warzywny	167,6	178,4	189,4	223,6	220,5	232,2	266,2	282,9	285,2	294,1
Sokowniczy	237,0	258,2	320,4	380,5	417,6	446,3	505,8	488,2	509,9	578,2
Napojów bezalkoholowych	202,8	205,9	231,4	226,8	264,0	285,8	336,9	376,0	403,2	451,1
Paszowy	538,2	611,4	651,2	720,8	839,9	750,8	768,6	880,6	1 050,9	961,7
Piekarski	74,7	80,7	80,2	81,4	89,5	87,3	92,3	99,8	113,8	110,0
Słodyczy	137,8	182,3	172,7	184,0	238,5	254,3	275,8	288,1	291,2	305,8
Makaronowy	90,4	112,7	111,8	117,4	137,9	129,6	132,2	140,6	155,3	214,7
Przetwórstwa kawy i herbaty	397,6	338,3	318,2	392,8	438,1	380,5	372,7	386,0	406,2	477,8
Koncentratów spożywczych	199,9	107,0	232,2	280,0	268,2	244,5	313,1	354,1	270,0	351,9
Spirytusowy	236,1	326,4	277,2	346,1	390,7	435,4	446,5	515,5	544,4	626,8
Piwowarski	359,4	404,3	528,0	582,5	643,1	742,6	747,5	855,9	1 003,5	1 089,3
Winiarski	294,7	287,1	326,0	288,6	344,6	391,6	306,1	407,9	395,1	410,1
Tytoniowy	395,5	360,0	426,3	528,5	512,9	567,5	470,2	627,7	413,2	537,9
Przemysł spożywczy	198,3	213,6	226,1	241,9	278,5	289,1	306,8	340,6	343,2	376,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie aneksu 3.1. i 4.1.

Aneks 3.3. Wydajność pracy w przemyśle spożywczym (bez mikrofirm) mierzona wartością produkcji sprzedanej
(w tys. zł/ zatrudnionego) (w cenach z 2009 r.)

Działy przemysłu	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Mięsny	240,3	270,2	262,2	250,7	282,4	297,0	309,4	309,3	311,9	357,9
Drobiarski	282,8	316,4	297,0	331,4	362,2	353,6	330,4	391,3	431,6	430,4
Mleczarski	284,5	313,6	282,6	329,0	415,1	448,3	462,3	547,9	527,5	523,4
Ryby	180,4	204,0	192,8	241,2	274,8	291,2	314,9	323,1	303,1	335,8
Młynarski	408,2	392,4	395,3	435,5	465,4	363,1	440,1	518,0	522,2	591,0
Olejański	628,1	722,8	831,6	1 103,7	973,0	969,3	913,2	1 180,9	1 244,0	1 424,3
Cukrowniczy	243,5	243,0	251,3	265,7	410,0	518,7	603,2	643,0	711,7	808,3
Ziemiaczany	278,5	282,9	281,8	293,8	307,8	317,5	335,8	389,2	423,2	346,4
Owocowo-warzywny	214,3	216,2	225,3	263,8	251,4	259,4	294,4	305,2	295,2	294,1
Sokowniczy	303,2	312,9	381,3	449,0	476,1	498,6	559,4	526,7	527,8	587,7
Napojów bezalkoholowych	259,4	249,6	275,4	267,6	301,0	319,2	372,6	405,7	417,3	451,1
Paszowy	688,3	741,0	775,0	850,5	957,5	838,7	850,1	950,2	1 087,7	961,7
Piekarski	95,5	97,9	95,4	96,0	101,3	97,5	102,1	107,7	117,7	110,0
Słodyczy	176,3	220,9	205,5	217,1	271,9	284,0	305,0	310,9	301,4	305,8
Makaronowy	115,7	136,6	133,0	138,5	157,2	144,8	146,2	151,7	160,7	214,7
Przetwórstwa kawy i herbaty	508,5	410,1	378,7	463,5	499,5	425,0	412,2	416,5	420,4	477,8
Koncentratów spożywczych	255,6	129,7	276,3	330,4	305,7	273,1	346,3	382,0	279,5	351,9
Spirytusowy	302,0	395,5	329,9	408,4	445,4	486,4	493,9	556,2	563,5	626,8
Piwowarski	459,7	490,0	628,3	687,3	733,1	829,5	826,7	923,5	1 038,6	1 089,3
Winiarski	376,9	348,0	387,9	340,5	392,8	437,4	338,5	440,1	409,0	410,1
Tytoniowy	505,8	436,3	507,3	623,6	584,7	633,9	520,0	677,3	427,6	537,9
Przemysł spożywczy	253,7	258,9	269,2	285,4	317,5	323,0	339,3	367,5	355,2	376,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie aneksu 3.2.

Aneks 3.4. Wartość produkcji sprzedanej w przedsiębiorstwach składających sprawozdania finansowe
(w cenach bazowych, w mln zł)

Działy przemysłu	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009		2010
										A	B	
Mięsny	14 544	16 091	15 265	16 447	19 934	21 423	23 260	25 164	26 810	29 584	28 578	27 523
Drobiarski	2 537	3 455	3 644	4 155	5 365	5 875	5 581	7 325	8 122	8 894	9 312	9 040
Mleczarski z lodami	11 445	12 502	12 278	12 905	15 860	16 814	17 407	20 520	19 616	20 104	19 774	22 001
w tym: mleczarski	10 928	12 039	11 755	12 309	15 298	16 212	16 703	19 873	18 886	19 206	18 901	21 121
Rybný	1 596	1 707	1 562	1 966	2 465	2 984	3 795	4 006	4 423	5 570	5 350	5 087
Młynarski i skrobiowy	2 988	2 942	2 907	3 254	3 586	3 128	3 396	4 486	4 667	3 958	5 347	4 556
olejarski	1 744	1 731	2 007	2 396	2 473	2 478	3 147	3 507	4 884	5 792	4 692	4 063
Cukrowniczy	3 872	3 897	4 000	3 494	5 008	4 347	4 635	4 199	3 343	4 170	4 170	3 971
Ziemniaczany	944	1 252	1 100	1 243	1 410	1 321	1 360	1 572	567	621	906	957
Owocowo-warzywny	3 911	3 851	4 514	5 494	5 827	6 292	6 890	7 476	7 679	7 336	6 762	6 775
Sokowniczy	1 267	1 560	2 092	2 351	2 513	3 036	3 231	4 455	3 574	3 901	3 812	3 447
Napojów bezalkoholowych	3 174	2 992	3 170	3 222	3 328	3 497	3 778	4 259	4 352	4 976	6 820	6 283
Paszowy	4 989	6 147	5 943	6 271	7 453	7 130	7 720	9 217	10 097	9 470	7 840	10 381
Piekarski	1 752	2 176	2 264	2 152	2 713	2 752	3 198	3 603	4 484	5 052	4 434	5 031
Pieczywa cukierniczego	1 304	1 272	1 066	1 371	1 478	1 631	1 714	2 101	1 829	1 897	1 923	1 821
Słodyczy	4 046	3 546	3 403	3 578	5 224	5 367	6 005	6 645	7 007	8 108	6 923	6 866
Makaronowy	282	368	423	421	498	385	433	475	528	844	823	857
Przetwórstwa kawy i herbaty	1 433	1 487	1 445	1 530	1 613	1 549	1 351	1 576	1 617	1 782	1 918	1 982
Koncentratów spożywczych	3 201	4 062	4 069	3 653	4 081	3 933	4 235	8 018	7 713	7 512	8 878	9 738
Spiżytny	1 600	1 550	1 747	1 947	2 419	2 086	2 419	2 708	2 948	3 189	3 035	2 735
Piwarski	4 612	5 015	5 663	6 082	5 765	6 783	6 890	6 871 ^a	7 668 ^a	7 658 ^a	9 042	8 245
Winiarski	720	763	732	753	967	599	576	1 073 ^b	1 112 ^b	1 160 ^b	738	739
Tytoniowy	3 394	3 229	3 323	3 411	3 530	3 796	3 528	4 228	2 867	3 255	3 358	3 088
Przemysł spożywczy	75 405	81 595	82 617	88 096	104 010	107 206	114 549	133 484	135 907	144 833	144 435	145 186

A – według klasyfikacji PKD z 2004 r. (jak też w latach wcześniejszych), B – według klasyfikacji PKD z 2007 r. (jak też w latach następnych)

^a bez siodu; ^b wino i siod

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych GUS pochodzących z firm zatrudniających ponad 9 osób stalej zalogi, które złożyły sprawozdania finansowe F-01/I-01.

Aneks 3.5. Wydajność pracy mierzona wartością produkcji sprzedanej^a w przedsiębiorstwach przemysłu spożywczego składających sprawozdania finansowe (w tys. zł/zatrudnionego)

Działy przemysłu	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009		2010
										A	B	
Mięsny	186,7	214,8	202,5	209,2	251,7	261,3	273,3	292,3	311,4	364,3	364,1	344,9
Drobiarski	208,0	255,9	239,7	268,1	304,8	302,8	280,5	357,3	394,3	440,3	441,3	443,1
Mleczarski z lodami	233,1	253,1	255,8	284,9	360,5	391,9	412,5	505,4	499,1	507,7	507,0	568,5
w tym: mleczarski	•	256,7	257,8	293,8	378,7	412,5	412,6	524,4	527,5	539,5	537,0	605,2
Rybną	135,3	169,0	168,0	204,8	244,1	264,1	301,2	299,0	300,9	378,9	371,5	376,8
Młynarski i skrobiowy	321,3	•	334,1	374,0	421,9	340,0	399,5	547,1	530,3	482,7	636,5	555,6
w tym: młynarski	•	•	359,2	394,6	448,9	363,5	438,3	582,6	575,7	521,9	561,3	604,0
Olejarzski	484,4	509,1	608,2	887,4	915,9	854,5	953,6	1 062,7	1 480,0	1 703,5	1 513,5	1 401,0
Cukrowniczy	215,1	242,0	243,9	229,9	483,2	434,7	551,8	575,2	630,8	887,2	887,2	968,5
Ziemniaczany	209,8	240,8	229,2	259,0	287,8	300,2	503,7	462,4	472,5	477,7	377,5	398,8
Owocowo-warzywny	176,2	186,0	210,0	238,9	233,1	253,7	277,8	290,9	301,1	319,0	307,4	328,9
Sokowniczy	194,9	288,9	354,6	427,5	412,0	474,4	482,2	571,2	525,6	582,2	646,1	584,2
Napojów bezalkoholowych	230,0	239,4	253,6	259,8	277,3	317,9	356,4	390,7	414,5	518,3	524,6	537,0
Paszowy	536,5	675,5	660,3	774,2	920,1	848,8	839,1	960,1	1 097,5	1 064,0	1 018,2	1 193,2
Piekarski	75,5	90,3	90,6	89,3	106,4	101,5	112,2	121,7	134,3	138,4	134,4	151,5
Pieczywa cukierniczego	133,1	159,0	130,0	152,3	180,2	198,9	204,0	218,9	205,5	237,1	237,4	233,5
Słodyczy	206,4	200,3	207,5	218,2	312,8	315,7	351,2	379,7	385,0	455,5	397,9	434,6
Makarony	97,2	118,7	128,2	135,8	155,6	137,5	139,7	175,9	188,6	255,8	265,5	285,7
Przetwórstwa kawy i herbaty	367,4	345,8	361,3	463,6	474,4	418,6	409,4	414,7	423,5	509,1	518,4	521,6
Koncentratów spożywczych	232,0	286,1	280,6	314,9	334,5	342,0	347,1	485,9	428,5	391,3	453,0	472,7
Spirytusowy	250,0	267,2	312,0	374,4	474,3	417,2	483,8	531,0	589,6	664,4	674,4	781,4
Piwowarski	354,8	460,1	566,3	596,3	662,6	762,1	757,1	869,7	1 008,9	1 049,0	1 102,7	1 114,2
Winiarski	248,3	263,1	281,5	289,6	402,9	332,8	338,8	631,2	695,0	682,4	434,1	492,7
Tytoniowy	361,1	398,6	455,2	533,0	560,3	612,3	534,5	631,0	441,1	561,2	559,7	514,7
Przemysł spożywczy	219,8	248,8	252,7	274,2	323,7	330,0	348,2	395,0	402,9	439,7	443,7	454,4

^a w cenach bazowych

A – według klasyfikacji PKD z 2004 r. (jak też w latach wcześniejszych), B – według klasyfikacji PKD z 2007 r. (jak też w latach następujących)

Źródło: na podstawie aneksu 3.4. i 4.2.

Aneks 3.6. Wydajność pracy mierzona wartością produkcji sprzedanej^a w przedsiębiorstwach przemysłu spożywczego składających sprawozdania finansowe (w tys. zł/zatrudnionego) (w cenach z 2010 r.)

Działy przemysłu	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009		2010
										A	B	
Mięsny	245,0	267,0	247,0	253,0	294,0	298,9	309,7	323,2	330,7	373,8	373,5	344,9
Drobiarski	272,8	318,1	292,5	324,1	356,0	346,4	317,8	395,2	418,7	451,7	452,8	443,1
Mleczarski z lodami	305,8	314,6	312,1	344,4	421,0	448,4	467,3	559,0	530,1	520,9	520,2	568,5
w tym: mleczarski	•	319,1	314,5	355,2	442,3	471,9	489,0	579,9	560,2	553,5	550,9	605,2
Rybný	177,5	210,1	204,9	247,6	285,1	302,1	341,2	330,6	319,5	388,8	381,2	376,8
Młynarski i skrobiowy	421,5	•	407,6	452,2	492,8	389,0	452,7	605,1	563,2	495,2	653,1	555,6
w tym: młynarski	•	•	438,2	477,1	524,3	415,9	496,6	644,3	611,3	535,5	575,8	604,0
olejarski	635,6	632,8	742,0	1 072,9	1 069,8	977,5	1 080,5	1 175,4	1 571,8	1 747,8	1 552,9	1 401,0
Cukrowniczy	282,2	300,9	297,6	277,9	564,3	497,3	625,2	636,2	669,9	910,3	910,3	968,5
Ziemniaczany	275,2	299,3	279,6	313,1	336,1	343,5	570,7	511,4	501,8	490,1	387,3	398,8
Owocowo-warzywny	231,1	231,2	256,1	288,8	272,2	290,2	314,8	321,7	319,8	327,2	315,4	328,9
Sokowniczy	255,7	359,1	432,6	516,8	481,2	542,7	546,4	631,7	558,2	597,4	662,9	584,2
Napojów bezalkoholowych	301,8	297,5	309,4	314,1	323,9	363,7	403,8	432,2	440,2	531,8	538,3	537,0
Paszowy	703,8	839,6	805,6	936,0	1 074,7	971,0	950,7	1 061,9	1 165,5	1 091,7	1 044,7	1 193,2
Piekarski	99,1	112,2	110,5	108,0	124,3	116,2	127,1	134,6	142,6	142,0	137,9	151,5
Pieczynwa cukierniczego	174,6	197,6	158,6	184,2	210,5	227,5	231,2	242,1	218,2	243,3	243,6	233,5
Słodyczny	270,8	249,0	253,2	263,8	365,4	361,2	397,9	420,0	408,9	467,3	408,2	434,6
Makaronowy	127,6	147,6	156,4	164,2	181,8	157,3	158,3	194,6	200,3	262,4	272,4	285,7
Przetwórstwa kawy i herbaty	482,1	429,8	440,7	560,5	554,1	478,9	463,8	458,7	451,9	522,4	531,9	521,6
Koncentratów spożywczych	304,3	355,6	342,4	380,7	390,7	391,2	393,3	537,4	455,1	401,4	464,7	472,7
Spiżusowy	328,0	332,2	380,6	452,7	554,0	477,3	548,1	587,3	626,2	681,6	692,0	781,4
Piwowarski	465,5	571,9	690,9	720,9	774,0	871,9	857,8	961,9	1 071,5	1 076,3	1 131,4	1 114,2
Winiarski	325,7	327,0	343,5	350,1	470,6	380,7	383,9	698,1	738,1	700,1	445,4	492,7
Tytoniowy	473,7	495,5	555,4	644,4	654,5	700,4	605,6	697,9	468,4	575,8	574,2	514,7
Przemysł spożywczy	288,3	309,3	308,3	331,5	378,1	377,5	394,5	436,9	427,9	451,1	455,3	454,4

^a w cenach bazowych

A – według klasyfikacji PKD z 2004 r. (jak też w latach wcześniejszych), B – według klasyfikacji PKD z 2007 r. (jak też w latach następných)

Źródło: na podstawie aneksu 3.5.

Aneks 3.7. Wartość dodana brutto w cenach bieżących (w mln zł) w przedsiębiorstwach przemysłu spożywczego składających sprawozdania finansowe

Działy przemysłu	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009		2010
										A	B	
Mięsny	2 329	2 551	2 588	2 787	3 011	3 525	3 922	4 470	4 552	4 926	4 728	4 997
Drobiarski	422	491	548	589	658	787	789	1 008	1 020	1 282	1 310	1 238
Mleczarski	2 160	2 214	2 294	2 426	2 742	2 648	2 676	3 356	2 972	3 688	3 651	3 515
Rybný	317	348	304	384	481	492	633	769	950	1 257	1 231	946
Młynarski i skrobiowy	675	612	624	690	788	682	744	974	828	785	1 031	927
OLEJARSKI	398	418	372	579	435	437	588	559	918	921	859	496
Cukrowniczy	1 612	1 546	1 208	768	1 946	1 059	2 036	1 646	1 374	1 962	1 961	1 579
Ziemniaczany	343	422	351	363	429	419	426	696	499	181	311	309
Owocowo-warzywny	904	982	1 092	1 292	1 447	1 572	1 622	1 686	1 946	1 938	2 051	1 651
Sokowniczy	218	387	478	441	548	593	620	795	683	1 052	1 026	670
Napojów bezalkoholowych	837	887	952	976	929	959	1 061	1 222	1 341	1 459	1 974	1 632
Paszowy	848	1 319	1 168	1 077	1 285	1 341	1 287	1 478	1 455	1 629	1 247	1 567
Piekarski	707	878	875	799	981	1 067	1 171	1 360	1 770	2 059	1 843	1 981
Pieczywa cukierniczego	441	437	339	389	425	510	531	637	573	625	633	536
Słodyczy	1 008	1 050	956	1 124	1 454	1 433	1 544	1 649	1 902	2 086	1 681	1 675
Makaronowy	90	125	145	143	152	109	122	119	153	257	250	245
Przetwórstwa kawy i herbaty	344	487	418	405	405	405	375	388	392	439	474	508
Koncentratów spożywczych	958	1 149	1 103	955	1 033	1 061	1 115	1 954	2 057	2 196	2 513	2 854
Spirytusowy	495	422	508	550	876	539	655	775	976	932	908	735
Piwowarski	1 771	1 792	2 139	2 163	2 033	2 592	2 567	2 589	2 692	2 549	2 732	2 790
Winiarski	143	208	161	156	182	137	127	185	212	265	187	194
Tytoniowy	1 115	971	935	859	895	1 078	773	1 160	1 001	1 308	1 342	1 125
Przemysł spożywczy	18 135	19 696	19 558	19 915	23 135	23 445	25 384	29 475	29 808	33 796	33 943	32 170

A – według klasyfikacji PKD z 2004 r. (jak też w latach wcześniejszych), B – według klasyfikacji PKD z 2007 r. (jak też w latach następnych)

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych GUS pochodzących z firm zatrudniających ponad 9 osób stalej zabłogi, które złożyły sprawozdania finansowe F-01/I-01.

Aneks 3.8. Wydajność pracy mierzona wartością dodaną brutto wytworzoną w przedsiębiorstwach przemysłu spożywczego składających sprawozdania finansowe (w tys. zł/zatrudnionego)

Działy przetwórstwa	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009		2010
										A	B	
Mięsny	29,9	34,1	34,3	35,5	38,0	43,0	46,1	51,9	52,9	60,7	60,2	62,6
Drobiarski	34,6	36,4	36,1	38,0	37,4	40,6	39,6	49,2	49,5	63,5	62,1	60,7
Mleczarski	.	47,2	50,3	57,9	67,9	67,4	69,1	88,5	83,0	103,6	103,7	100,7
Rybný	26,9	34,5	32,7	40,0	47,6	43,5	50,2	57,4	64,6	85,5	85,5	70,1
Młynarski i skrobiowy	72,6	.	71,7	79,3	92,7	74,1	87,5	118,8	94,1	95,7	122,7	113,0
Olejarzki	110,6	122,9	112,7	214,4	161,1	150,7	178,2	169,4	278,2	270,9	277,1	171,0
Cukrowniczy	89,6	96,0	73,7	50,5	170,7	105,9	242,4	225,5	259,2	417,4	417,2	385,1
Ziemiaczany	76,2	81,2	73,1	75,6	87,6	95,2	157,8	204,7	.	139,2	129,6	128,8
Owocowo-warzywny	40,7	47,4	50,8	56,2	57,9	63,4	65,4	65,6	76,3	84,3	93,2	80,1
Sokowniczy	33,5	71,7	81,0	80,2	89,8	92,7	92,5	101,9	100,4	157,0	173,9	113,6
Napojów bezalkoholowych	60,7	71,0	76,2	78,7	77,4	87,2	100,1	112,1	127,7	152,0	151,8	139,5
Paszowy	91,2	144,9	129,8	133,0	158,6	159,6	139,9	154,0	158,2	183,0	161,9	180,1
Piekarski	30,5	36,4	35,0	33,2	38,5	39,4	41,1	45,9	53,0	56,4	55,8	59,7
Pieczywa cukierniczego	45,0	54,6	41,3	43,2	51,8	62,2	63,2	66,4	64,4	78,1	78,1	68,7
Słodyczy	51,4	59,3	58,3	68,5	87,1	84,3	90,3	94,2	104,5	117,2	96,6	106,0
Makaronowy	31,0	40,3	43,9	46,1	47,5	38,9	39,4	44,1	54,6	77,9	80,6	81,7
Przetwórstwa kawy i herbaty	88,2	113,3	104,5	122,7	119,1	109,5	113,6	102,1	103,2	125,4	128,1	133,7
Koncentratów spożywczych	69,4	80,9	76,1	82,3	84,7	92,3	91,4	118,4	114,3	114,4	128,2	138,5
Spirytusowy	77,3	72,8	90,7	105,8	171,8	107,8	131,0	152,0	195,2	194,2	201,8	210,0
Piwowarski	136,2	164,4	213,9	212,1	233,7	291,2	282,1	327,7	354,2	349,2	333,2	377,0
Winiarski	49,3	71,7	61,9	60,0	75,8	76,1	74,7	108,8	132,5	155,9	110,0	129,3
Tytoniowy	118,6	119,9	128,1	134,2	142,1	173,9	117,1	173,1	154,0	225,5	223,7	187,5
Przemysł spożywczy	52,9	60,1	59,8	62,0	72,0	72,2	77,2	87,2	88,4	102,6	104,3	100,7

A – według klasyfikacji PKD z 2004 r. (jak też w latach wcześniejszych), B – według klasyfikacji PKD z 2007 r. (jak też w latach następnych)

Źródło: na podstawie aneksu 3.7 i 4.2.

Aneks 3.9. Wydajność pracy mierzona wartością dodaną brutto wytworzoną w przedsiębiorstwach przemysłu spożywczego składających sprawozdania finansowe (w tys. zł/zatrudnionego) (w cenach z 2010 r.)

Działy przetwórstwa	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009		2010
										A	B	
Mięsny	39,2	42,3	41,9	42,9	44,4	49,2	52,2	57,4	56,1	62,2	61,8	62,6
Drobiarski	45,4	45,2	44,0	45,9	43,7	46,4	44,9	54,4	52,6	65,1	63,7	60,7
Mleczarski	•	58,7	61,4	70,0	79,3	77,1	78,3	97,9	88,2	106,3	106,4	100,7
Rybný	35,2	42,8	39,9	48,4	55,6	49,8	56,9	63,5	68,6	87,7	87,7	70,1
Młynarski i skrobiowy	95,2	•	87,5	95,9	108,3	84,8	99,2	131,4	99,9	98,2	125,9	113,0
Olejarzki	145,0	152,8	137,5	259,3	188,2	172,4	201,9	187,3	295,4	277,9	284,3	171,0
Cukrowniczy	117,5	119,4	89,9	61,1	199,4	121,1	274,6	249,4	275,3	428,3	428,1	385,1
Ziemiaczany	100,0	100,9	89,2	91,4	102,3	108,9	178,8	226,4	•	142,9	133,0	96,8
Owocowo-warzywny	53,4	59,0	62,0	67,9	67,6	72,5	74,1	72,6	81,0	86,5	95,7	80,1
Sokowniczy	44,0	89,1	98,8	96,9	104,9	106,0	104,8	112,7	106,7	161,1	178,4	113,6
Napojów bezalkoholowych	79,6	88,2	92,9	95,2	90,4	99,7	113,4	124,0	135,6	155,9	155,8	139,5
Paszowy	119,6	180,2	158,3	160,8	185,3	182,6	158,5	170,3	168,0	187,8	166,2	180,1
Piekarski	40,0	45,3	42,7	40,1	44,9	45,0	46,6	50,8	56,3	57,9	57,3	59,7
Pieczynwa cukierniczego	59,0	67,9	50,4	52,3	60,5	71,2	71,6	73,4	68,4	80,2	80,2	85,7
Słodyczy	67,5	73,7	71,1	82,9	101,7	96,4	102,3	104,2	111,0	120,2	99,1	106,0
Makaronowy	40,7	50,1	53,6	55,8	55,5	44,5	44,6	48,7	58,0	79,9	82,7	81,7
Przetwórstwa kawy i herbaty	115,7	140,8	127,5	148,4	139,1	125,2	128,8	112,9	109,6	128,7	131,4	133,7
Koncentratów spożywczych	91,1	100,6	92,8	99,5	98,9	105,5	103,5	131,0	121,4	117,3	131,5	138,5
Spirytusowy	101,5	90,4	110,7	127,9	200,6	123,3	148,4	168,1	207,3	199,2	207,0	210,0
Piwowarski	178,7	204,4	261,0	256,4	272,9	333,2	319,6	362,5	376,2	358,3	341,8	377,0
Winiarski	64,7	89,2	75,5	72,5	88,6	87,1	84,6	120,4	140,7	159,9	112,9	129,3
Tytoniowy	155,6	149,0	156,3	162,3	165,9	198,9	132,7	191,5	163,5	231,4	229,5	187,5
Przemysł spożywczy	69,3	74,7	73,0	75,0	84,1	82,6	87,4	96,5	93,9	105,3	107,0	100,7

A – według klasyfikacji PKD z 2004 r. (jak też w latach wcześniejszych), B – według klasyfikacji PKD z 2007 r. (jak też w latach następných)

Źródło: na podstawie aneksu 3.8.

Aneks 4.1. Przeciętne zatrudnienie w przemyśle spożywczym (bez mikrofirm) (w tys. osób^a)

Działy przemysłu	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Mięsny	89,7	84,3	81,8	89,6	87,8	89,0	90,4	93,1	95,2	84,0
Drobiarski	14,0	14,9	16,2	17,6	18,4	20,3	21,2	21,9	20,1	22,5
Mleczarski z lodami	53,2	50,9	48,0	47,0	44,8	43,6	43,0	41,9	40,7	39,5
w tym: mleczarski	48,6	47,1	44,7	43,7	41,0	39,7	39,1	37,7	36,9	35,5
Ryby	12,7	12,0	10,4	10,8	11,3	13,0	13,8	14,5	15,6	15,5
Młynarski	10,1	9,3	8,9	8,8	9,3	9,7	9,2	9,3	9,6	9,5
Olejarski	4,1	3,2	2,8	2,2	2,9	3,0	3,3	3,5	3,6	3,3
Cukrowniczy	20,6	18,9	17,7	15,2	12,4	10,1	8,4	7,4	5,9	4,8
Ziemiaczany	4,5	5,5	4,8	4,9	4,9	4,4	4,1	3,3	1,3	2,4
Owocowo-warzywny	27,7	24,9	24,0	25,1	27,6	26,4	26,5	27,4	27,4	23,3
Sokowniczy	6,2	6,4	6,2	6,2	6,1	6,7	7,0	8,0	7,6	6,1
Napojów bezalkoholowych	16,2	15,0	13,9	14,2	13,1	12,4	11,5	11,6	11,2	13,7
Paszowy	10,0	11,5	9,9	9,2	9,2	9,4	10,1	10,2	9,0	8,2
Piekarski	62,6	68,6	67,9	68,2	69,6	71,3	71,4	71,4	81,8	80,9
Słodyczy	34,9	31,5	27,6	28,1	27,8	27,5	27,6	29,0	29,5	28,2
Makaronowy	4,9	5,3	4,8	4,8	4,7	4,3	4,2	4,4	4,6	4,4
Przetwórstwa kawy i herbaty	4,1	4,5	4,0	3,5	3,5	3,8	3,5	3,9	3,8	3,9
Koncentratów spożywczych	17,0	30,1	22,3	16,4	15,1	15,5	13,2	20,0	22,8	24,6
Spirytusowy	7,0	7,1	6,4	5,8	5,6	5,4	5,6	5,5	5,3	4,7
Piwowarski	13,5	12,1	10,0	9,9	9,6	8,7	9,0	8,3	8,0	8,4
Winiarski	3,6	2,9	2,6	2,6	2,2	2,0	2,0	1,4	1,4	1,9
Tytoniowy	9,4	8,3	7,5	6,3	6,4	6,3	6,6	6,7	6,4	6,0
Przemysł spożywczy	426,0	427,2	397,7	396,4	392,3	392,8	361,6	402,7	410,8	395,8

^a zatrudnionych na pełny etat

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych GUS pochodzących z firm zatrudniających ponad 9 osób stalej zalogi.

Aneks 4.2. Przeciętne zatrudnienie w przedsiębiorstwach przemysłu spożywczego objętych sprawozdawczością finansową
(w tys. osób^a)

Działy przemysłu	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009		2010
										A	B	
Mięsny	77,9	74,9	75,4	78,6	79,2	82,0	85,1	86,1	86,1	81,2	78,5	79,8
Drobiarski	12,2	13,5	15,2	15,5	17,6	19,4	19,9	20,5	20,6	20,2	21,1	20,4
Mleczarski z lodami	49,1	49,4	48,0	45,3	44,0	42,9	42,2	40,6	39,3	39,6	38,7	38,7
w tym: mleczarski	.	46,9	45,6	41,9	40,4	39,3	38,7	37,9	35,8	35,6	35,2	34,9
Ryby	11,8	10,1	9,3	9,6	10,1	11,3	12,6	13,4	14,7	14,7	14,4	13,5
Młynarski i skrobiowy	9,3	.	8,7	8,7	8,5	9,2	8,5	8,2	8,8	8,2	8,4	8,2
w tym: młynarski	.	8,5	7,7	7,6	7,4	7,9	7,2	7,0	7,6	7,2	6,4	7,0
Olejarski	3,6	3,4	3,3	2,7	2,7	2,9	3,3	3,3	3,3	3,4	3,1	2,9
Cukrowniczy	18,0	16,1	16,4	15,2	11,4	10,0	8,4	7,3	5,3	4,7	4,7	4,1
Ziemniaczany	4,5	5,2	4,8	4,8	4,9	4,4	2,7	3,4	1,2	1,3	2,4	2,4
Owocowo-warzywny	22,2	20,7	21,5	23	25	24,8	24,8	25,7	25,5	23,0	22,0	20,6
Sokowniczy	6,5	5,4	5,9	5,5	6,1	6,4	6,7	7,8	6,8	6,7	5,9	5,9
Napojów bezalkoholowych	13,8	12,5	12,5	12,4	12,0	11,0	10,6	10,9	10,5	9,6	13,0	11,7
Paszowy	9,3	9,1	9,0	8,1	8,1	8,4	9,2	9,6	9,2	8,9	7,7	8,7
Piekarski	23,2	24,1	25,0	24,1	25,5	27,1	28,5	29,6	33,4	36,5	33,0	33,2
Pieczynwa cukierniczego	9,8	8,0	8,2	9,0	8,2	8,2	8,4	9,6	8,9	8,0	8,1	7,8
Słodyczy	19,6	17,7	16,4	16,4	16,7	17	17,1	17,5	18,2	17,8	17,4	15,8
Makaronowy	2,9	3,1	3,3	3,1	3,2	2,8	3,1	2,7	2,8	3,3	3,1	3,0
Przetwórstwa kawy i herbaty	3,9	4,3	4,0	3,3	3,4	3,7	3,3	3,8	3,8	3,5	3,7	3,8
Koncentratów spożywczych	13,8	14,2	14,5	11,6	12,2	11,5	12,2	16,5	18,0	19,2	19,6	20,6
Spiytusowy	6,4	5,8	5,6	5,2	5,1	5,0	5,0	5,1	5,0	4,8	4,5	3,5
Piwowarski	13,0	10,9	10,0	10,2	8,7	8,9	9,1	7,9	7,6	7,3	8,2	7,4
Winiarski	2,9	2,9	2,6	2,6	2,4	1,8	1,7	1,7	1,6	1,7	1,7	1,5
Tytoniowy	9,4	8,1	7,3	6,4	6,3	6,2	6,6	6,7	6,5	5,8	6,0	6,0
Przemysł spożywczy	343,1	327,9	326,9	321,3	321,3	324,9	329,0	337,9	336,5	329,4	325,5	319,1

^a zatrudnionych na pełny etat

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych GUS pochodzących z firm zatrudniających ponad 9 osób stałej zalogi, które złożyły sprawozdania finansowe F-01/I-01.

Aneks 4.3. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie w przedsiębiorstwach przemysłu spożywczego (ceny bieżące, w zł)

Wyszczególnienie	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009		2010	Zmiany w proc. rocznie 2001-2010
										A	B		
Przemysł spożywczy	1 962	2 102	2 018	2 067	2 112	2 157	2 271	2 499	2 716	2 870	2 923	3 004	4,3
Mięsny	1 389	1 414	1 415	1 484	1 527	1 562	1 711	1 946	2 093	2 284	2 278	2 333	5,3
Drobiarski	1 565	1 644	1 553	1 569	1 560	1 563	1 662	1 874	2 204	2 307	2 311	2 385	4,3
Rybny	1 343	1 532	1 461	1 530	1 564	1 627	1 711	1 992	2 182	2 325	2 307	2 493	6,4
Mleczarski	1 879	1 897	1 843	1 962	2 128	2 184	2 272	2 619	2 906	2 936	2 950	3 127	5,2
Ziemniaczany	2 927	3 204	2 901	2 893	3 095	3 533	·	4 194	·	·	4 714	4 710	4,8
Owocowo-warzywny	1 973	1 840	1 615	1 730	1 816	1 818	1 922	2 071	2 379	2 572	2 545	2 610	3,6
olejarski	2 873	3 253	3 192	3 422	3 529	3 551	3 548	3 739	4 325	4 157	3 991	4 115	4,9
Młynarski	1 979	2 151	2 094	2 106	2 246	2 225	2 407	2 750	2 954	3 041	3 293	3 204	7,9
Cukrowniczy	2 307	2 745	2 343	2 650	2 657	2 837	3 201	3 310	4 007	4 200	4 228	4 482	2,7
Sokowniczy	1 923	2 619	2 353	2 590	2 410	2 404	2 526	2 748	2 971	3 007	3 088	2 530	5,1
Makaronowy	1 407	1 526	1 588	1 604	1 640	1 573	1 545	1 757	2 013	2 220	2 259	2 320	6,2
Paszowy	2 676	3 111	2 647	3 260	3 714	3 750	3 726	4 135	4 828	4 606	4 686	4 907	4,5
Piekarska	1 441	1 508	1 559	1 481	1 485	1 501	1 581	1 718	1 939	2 106	2 110	2 235	3,9
Cukierniczy	1 981	2 142	2 020	2 009	2 220	2 254	2 319	2 547	2 689	2 962	2 797	2 894	4,1
Przetwórstwo kawy i herbaty	2 346	2 590	2 528	2 876	2 360	2 693	2 495	2 785	3 009	3 304	3 377	3 512	6,2
Koncentratów spożywczych	2 251	2 713	2 390	2 763	2 738	2 845	2 920	3 646	3 603	3 779	3 952	4 119	6,4
Napojów bezalkoholowych	2 231	2 406	2 170	2 239	2 200	2 583	2 733	2 927	3 440	3 816	4 068	4 165	4,1
Spirytusowy	2 919	3 229	3 257	3 498	3 652	3 707	3 533	3 097	3 663	3 874	3 975	4 375	6,3
Winiarski	1 703	1 942	1 800	1 776	1 887	2 081	2 460	2 665	3 116	3 255	2 902	3 132	4,4
Piwowarski	3 770	4 372	4 253	4 932	4 427	4 494	4 659	5 264	5 524	5 670	5 747	5 812	3,9
Tytoniowy	3 597	3 863	4 039	4 325	4 534	4 659	4 800	4 265	4 905	5 631	5 581	5 263	4,3

A – według klasyfikacji PKD z 2004 r. (jak też w latach wcześniejszych), B – według klasyfikacji z 2007 r. (jak też w latach następnych)

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych GUS pochodzących z firm zatrudniających ponad 9 osób stalej załogi, które złożyły sprawozdania finansowe F-01/I-01.

Aneks 4.4. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie w przedsiębiorstwach przemysłu spożywczego (ceny stałych, w zł)

Wyszczególnienie	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009		2010	Zmiany w proc. rocznie 2001-2010
										A	B		
Przemysł spożywczy	2 574	2 612	2 462	2 499	2 467	2 468	2 573	2 764	2 885	2 945	2 999	3 004	1,4
Mięsny	1 823	1 758	1 726	1 794	1 784	1 787	1 938	2 152	2 223	2 344	2 337	2 333	2,5
Drobiarski	2 053	2 043	1 895	1 896	1 822	1 788	1 883	2 073	2 340	2 367	2 371	2 385	1,5
Rybný	1 762	1 905	1 783	1 850	1 826	1 862	1 939	2 203	2 318	2 386	2 367	2 493	3,4
Mleczarski	2 465	2 358	2 248	2 372	2 486	2 498	2 574	2 897	3 086	3 012	3 026	3 127	2,3
Ziemiaczany	3 840	3 983	3 539	3 498	3 615	4 041	*	4 639	*	*	4 836	4 710	2,1
Owocowo-warzywny	2 589	2 287	1 971	2 091	2 121	2 080	2 177	2 291	2 527	2 638	2 612	2 610	0,2
Olejarski	3 769	4 044	3 894	4 137	4 122	4 063	4 020	4 136	4 593	4 265	4 095	4 115	1,3
Młynarski	2 597	2 674	2 555	2 546	2 624	2 546	2 728	3 041	3 137	3 120	3 379	3 204	1,5
Cukrowniczy	3 027	3 412	2 858	3 204	3 103	3 246	3 627	3 661	4 255	4 309	4 338	4 482	3,8
Sokowniczy	2 523	3 255	2 871	3 132	2 814	2 750	2 862	3 040	3 155	3 085	3 168	*	2,3
Makaronowy	1 847	1 896	1 937	1 939	1 916	1 800	1 751	1 943	2 137	2 277	2 318	2 320	2,3
Paszowy	3 510	3 867	3 229	3 942	4 338	4 290	4 222	4 573	5 128	4 725	4 808	4 907	3,2
Piekarska	1 891	1 875	1 902	1 791	1 735	1 717	1 792	1 900	2 059	2 161	2 165	2 235	1,6
Cukierniczy	2 599	2 662	2 465	2 429	2 593	2 578	2 627	2 816	2 856	3 039	2 870	2 894	1,6
Przetwórstwo kawy i herbaty	3 078	3 219	3 085	3 477	2 757	3 081	2 827	3 080	3 196	3 390	3 465	3 512	1,1
Koncentratów spożywczych	2 954	3 372	2 916	3 341	3 198	3 255	3 308	4 032	3 826	3 877	4 054	4 119	2,9
Napojów bezalkoholowych	2 927	2 990	2 647	2 706	2 569	2 955	3 096	3 237	3 653	3 915	4 174	4 165	2,9
Spirytusowy	3 830	4 013	3 973	4 229	4 265	4 240	4 003	3 425	3 890	3 975	4 078	4 375	1,1
Winiarski	2 234	2 414	2 196	2 147	2 204	2 381	2 787	2 947	3 309	3 340	2 977	3 132	4,5
Piwowarski	4 946	5 434	5 188	5 963	5 171	5 141	5 278	5 823	5 867	5 817	5 897	5 812	1,5
Tytoniowy	4 720	4 802	4 927	5 229	5 296	5 330	5 438	4 717	5 210	5 778	5 727	5 263	1,3

A – według klasyfikacji PKD z 2004 r. (jak też w latach wcześniejszych), B – według klasyfikacji z 2007 r. (jak też w latach następnych)

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych GUS pochodzących z firm zatrudniających ponad 9 osób stalej zarobki, które złożyły sprawozdania finansowe F-01/I-01.

Aneks 5.1.1. Nakłady inwestycyjne w przemyśle spożywcym^a (w mln zł)

Dział przemysłu	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009		2010
										A	B	
Mięsny	488	534	693	972	1 551	953	1 036	1 138	970	646	610	769
Drobiarski	78	86	114	117	259	218	252	197	251	193	180	179
Mleczarski z lodami	554	441	525	663	982	823	875	998	773	657	654	881
Rybný	85	80	50	61	164	145	167	256	269	135	127	199
Zbożowo-młynarski	116	160	114	182	184	140	233	176	207	147	165	169
Olejarski	35	82	86	67	77	72	76	100	117	109	68	76
Cukrowniczy	94	180	131	161	251	394	365	224	307	316	233	289
Ziemiaczany	45	33	40	34	120	39	46	37	34	54	55	30
Owocowo-warzywny	180	124	127	242	549	447	342	416	400	288	269	279
Sokowniczy	95	80	137	186	171	161	272	257	246	143	134	129
Napojów bezalkoholowych	383	222	229	357	350	278	257	323	416	197	275	342
Paszowy	161	185	188	181	208	248	324	261	244	238	214	226
Piekarski	217	171	124	145	183	254	251	240	399	316	280	332
Pieczynwa cukierniczego	59	61	40	86	107	98	112	115	57	65	59	132
Słodyczy	132	133	170	225	296	421	409	406	665	724	680	421
Makaronowy	14	15	15	24	32	28	31	26	37	36	36	45
Przetwórstwa kawy i herbaty	82	67	56	42	79	57	73	43	68	50	61	71
Koncentratów spożywczych	208	166	191	182	195	195	193	419	401	575	622	585
Spirytusowy	48	44	48	80	86	73	106	147	102	79	68	87
Piwowarski	722	697	511	650	614	560	639	625	784	378	399	298
Winiarski	21	103	46	22	40	37	23	42	18	24	25	31
Tytoniowy	405	255	232	259	190	283	429	421	559	640	642	349
Razem	4 222	3 919	3 867	4 938	6 688	5 924	6 511	6 867	7 324	6 010	5 856	5 919

^a dotyczy firm, które złożyły sprawozdania finansowe

A – według klasyfikacji PKD z 2004 r. (jak też w latach wcześniejszych), B – według klasyfikacji PKD z 2007 r. (jak też w latach następnych)

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

Aneks 5.2. Stopa inwestowania w przedsiębiorstwach przemysłu spożywczego składających sprawozdania finansowe (w zł/zł)

Dział przemysłu	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009		2010
										A	B	
Mięsny	1,40	1,48	1,85	2,22	3,11	1,64	1,65	1,68	1,41	0,92	0,93	1,18
Drobiarski	1,36	1,26	1,42	1,36	2,50	1,90	1,95	1,30	1,54	1,12	1,03	1,12
Mleczarski z lodami	1,46	1,07	1,18	1,42	1,86	1,48	1,55	1,71	1,28	.	1,03	1,33
w tym: mleczarski	1,51	1,14	1,27	1,51	1,92	1,51	1,56	1,73	1,30	1,03	1,04	1,34
Rybný	2,19	2,00	1,25	1,27	3,22	2,14	2,12	2,86	2,56	1,09	1,14	1,84
Młynarski i skrobiowy	.	1,61	1,13	1,46	1,27	0,92	1,50	1,06	1,28	0,99	.	1,09
w tym: młynarski	1,25	1,77	1,12	1,45	1,22	0,81	1,46	1,07	1,38	1,02	1,03	1,19
olejarski	0,50	1,25	1,24	1,18	1,38	1,07	0,94	1,17	1,17	0,89	0,69	0,75
Cukrowniczy	0,51	1,01	0,73	0,87	1,29	1,81	1,60	0,86	1,52	1,08	1,08	1,26
Ziemiaczany	0,62	0,44	0,60	0,55	1,89	0,65	0,78	0,52	1,23	1,66	1,19	0,78
Owocowo-warzywny	1,22	0,84	0,80	1,39	2,62	1,99	1,46	1,67	1,46	1,04	1,09	1,18
Sokowniczy	1,77	1,27	1,61	1,74	1,27	1,06	1,78	1,47	1,35	0,71	0,69	0,69
Napojów bezalkoholowych	1,68	1,06	1,17	1,48	1,45	1,15	1,19	1,51	1,90	0,80	0,84	1,18
Paszowy	1,26	1,26	1,17	1,11	1,21	1,42	1,76	1,41	1,19	1,14	1,31	1,09
Piekarski	2,65	1,88	1,01	1,24	1,39	1,70	1,48	1,33	1,96	1,37	1,49	1,36
Pieczywa cukierniczego	0,66	0,70	0,61	0,81	0,90	1,00	1,21	1,25	2,00	0,80	0,64	1,80
Slodyczy	0,69	0,75	1,05	0,77	0,85	1,01	1,23	1,27	2,44	2,48	2,94	1,94
Makaronowy	1,03	0,77	0,61	0,82	0,99	1,39	1,35	1,53	1,98	1,04	1,07	1,29
Przetwórstwa kawy i herbaty	1,84	1,03	0,94	0,78	1,21	1,01	1,26	0,58	0,88	0,62	0,72	0,80
Koncentratów spożywczych	2,15	1,24	1,48	1,19	1,34	1,27	1,30	1,60	1,50	1,75	1,75	1,14
Spirytusowy	0,84	0,70	0,63	1,03	1,09	0,96	1,24	1,80	1,27	0,83	0,74	1,05
Piwowarski	1,80	1,31	1,05	1,49	1,41	1,14	1,31	1,39	1,70	0,81	0,71	0,69
Winiarski	0,69	1,11	1,29	0,61	1,09	1,54	1,02	1,27	0,60	0,60	0,78	1,02
Tytoniowy	1,85	1,15	1,05	1,21	0,83	1,22	1,79	1,72	2,25	2,42	2,41	1,49
Przemysł spożywczy	1,39	1,19	1,15	1,36	1,68	1,37	1,49	1,49	1,58	1,20	1,17	1,19

A – według klasyfikacji PKD z 2004 r. (jak też w latach wcześniejszych), B – według klasyfikacji PKD z 2007 r. (jak też w latach następnych)

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych GUS pochodzących z firm zatrudniających ponad 9 osób stalej zalogi, które złożyły sprawozdania finansowe F-01/1-01.

Aneks 5.3. Wartość majątku przedsiębiorstw przemysłu spożywczego składających sprawozdania finansowe

Dział przemysłu	2002			2003			2007			2010 A		
	Wartość majątku (w mln zł)	w tym (w proc.)		Wartość majątku (w mln zł)	w tym (w proc.)		Wartość majątku (w mln zł)	w tym (w proc.)		Wartość majątku (w mln zł)	w tym (w proc.)	
		obrotowego	trwałego		obrotowego	trwałego		obrotowego	trwałego		obrotowego	trwałego
Mięsny	5 994,2	38,8	61,2	7 653,2	37,9	62,1	12 215,9	36,9	63,1	12 222,4	40,7	59,3
Drobiarski	1 564,9	45,0	55,0	1 642,4	50,2	49,8	2 921,4	46,6	53,4	3 554,1	48,0	52,0
Mleczarski z lodami	6 120,1	46,4	53,6	6 669,0	47,1	52,9	9 019,4	50,5	49,5	12 776,2	41,1	58,9
w tym: mleczarski	5 700,6	47,1	52,9	6 291,0	47,3	52,7	8 617,4	50,6	49,4	12 198,5	40,6	59,4
Rybný	923,5	58,3	41,7	1 175,3	57,5	42,5	2 714,8	49,7	50,3	3 550,7	56,6	43,4
Młynarski i skrobiowy	2 282,9	54,2	45,8	2 922,0	53,0	47,0	3 496,1	47,7	52,3	3 636,3	47,7	52,3
w tym: młynarski	2 107,3	54,6	45,4	2 596,7	53,6	46,4	3 037,2	47,5	52,5	3 203,4	48,2	51,8
Oljarski	1 568,9	57,5	42,5	1 459,1	67,5	32,5	2 659,4	58,1	41,9	2 832,7	56,7	43,3
Cukrowniczy	4 871,8	70,5	29,5	6 203,7	53,7	46,3	7 707,6	58,9	41,1	6 262,3	53,2	46,8
Ziemniaczany	894,4	50,9	49,1	1 082,9	49,1	50,9	1 395,7	61,8	38,2	989,0	39,9	60,1
Owocowo-warzywny	3 724,9	61,4	38,6	4 653,0	61,6	38,4	6 635,1	60,5	39,5	6 431,5	62,6	37,4
Sokowniczy	1 929,3	42,9	57,1	2 388,6	41,9	58,1	4 266,3	49,8	50,2	4 316,7	43,6	56,4
Napojów bezalkoholowych	2 675,6	39,2	60,8	2 845,9	38,1	61,9	4 086,7	32,9	67,1	7 099,4	27,3	72,7
Paszowy	3 315,5	60,4	39,6	3 830,1	57,7	42,3	5 424,4	59,4	40,6	5 655,5	56,4	43,6
Piekarski	1 528,1	28,8	71,2	1 619,7	31,1	68,9	2 544,1	35,8	64,2	3 323,2	33,6	66,4
Pieczynwa cukierniczego	1 120,0	49,6	50,4	1 033,5	42,0	58,0	1 740,2	33,8	66,2	1 262,2	45,8	54,2
Słodowy	2 803,7	47,4	52,6	3 257,0	50,6	49,4	5 301,4	45,1	54,9	7 069,2	41,8	58,2
Makaronowy	331,8	41,9	58,1	435,6	33,3	66,7	351,1	44,6	55,4	662,3	47,2	52,8
Przetwórstwa kawy i herbaty	1 031,6	51,0	49,0	948,3	56,0	44,0	1 281,7	49,2	50,8	1 613,1	53,0	47,0
Koncentratów spożywczych	2 942,0	58,6	41,4	2 829,1	55,4	44,6	5 156,6	53,2	46,8	10 270,6	36,4	63,6
Spirytusowy	2 563,3	71,5	28,5	2 559,9	70,5	29,5	3 663,8	61,9	38,1	3 952,3	54,0	46,0
Piwowski	8 392,0	19,8	80,2	6 986,0	25,5	74,5	6 892,4	25,8	74,2	7 285,3	37,3	62,7
Winiarski	777,6	61,5	38,5	752,1	65,7	34,3	1 064,7	57,5	42,5	943,8	60,4	39,6
Tytoniowy	4 361,4	54,2	45,8	4 465,9	57,6	42,4	5 765	62,4	37,6	4 859,3	37,0	63,0
Przemysł spożywczy	61 717,7	48,0	52,0	67 412,4	48,3	51,7	96 303,7	48,6	51,4	110 823,7	44,0	56,0

A – według klasyfikacji PKD z 2007 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych GUS pochodzących z firm zatrudniających ponad 9 osób stalej zalogi, które złożyły sprawozdania finansowe F-01/I-01.

Aneks 5.4. Majątkochłonność produkcji w przedsiębiorstwach przemysłu spożywczego składających sprawozdania finansowe (w zł/zł)

Dział przemysłu	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009		2010
								A	B	
Mięsny	0,24	0,29	0,30	0,30	0,29	0,31	0,29	0,26	0,25	0,26
Drobiarski	0,24	0,20	0,21	0,22	0,25	0,21	0,21	0,20	0,20	0,20
Mleko wraz z lodami	0,27	0,27	0,25	0,24	0,25	0,22	0,26	0,33	0,34	0,34
w tym: mleczarski	0,26	0,27	0,24	0,24	0,25	0,21	0,25	0,34	0,34	0,34
Rybny	0,25	0,25	0,25	0,28	0,27	0,34	0,33	0,29	0,25	0,30
Młynarski i skrobiowy	0,36	0,42	0,42	0,52	0,48	0,41	0,39	0,44	0,38	0,42
w tym: młynarski	0,35	0,40	0,39	0,48	0,43	0,39	0,36	0,40	0,40	0,39
Olejarski	0,33	0,20	0,24	0,25	0,39	0,32	0,31	0,30	0,27	0,30
Cukrowniczy	0,36	0,82	0,48	0,71	0,66	0,75	0,83	0,81	0,81	0,74
Ziemniaczany	0,40	0,44	0,39	0,37	0,39	0,34	0,52	0,50	0,67	0,62
Owocowo-warzywny	0,32	0,33	0,39	0,40	0,39	0,35	0,39	0,38	0,36	0,36
Sokowniczy	0,53	0,59	0,56	0,49	0,50	0,48	0,59	0,53	0,53	0,71
Napojów bezalkoholowych	0,35	0,55	0,57	0,53	0,48	0,64	0,53	0,77	0,83	0,82
Paszowy	0,22	0,26	0,22	0,23	0,26	0,24	0,22	0,23	0,23	0,24
Piekarski	0,48	0,52	0,48	0,51	0,57	0,45	0,42	0,43	0,40	0,44
Pieczywa cukierniczego	0,53	0,44	0,49	0,37	0,42	0,55	0,36	0,31	0,31	0,38
Słodyczy	0,43	0,45	0,42	0,45	0,44	0,44	0,61	0,85	0,93	0,60
Makaronowy	0,46	0,69	0,62	0,73	0,62	0,41	0,42	0,42	0,43	0,41
Przetwórstwa kawy i herbaty	0,35	0,27	0,28	0,33	0,42	0,41	0,40	0,39	0,40	0,38
Koncentratów spożywczych	0,30	0,35	0,29	0,30	0,33	0,30	0,37	0,47	0,48	0,67
Spirytusowy	0,42	0,39	0,31	0,38	0,42	0,51	0,88	0,93	0,92	0,66
Piwowarski	1,19	0,86	0,83	0,72	0,76	0,74	0,68	0,61	0,57	0,55
Winiarski	0,41	0,34	0,39	0,47	0,48	0,42	0,40	0,44	0,51	0,51
Tytoniowy	0,60	0,56	0,55	0,51	0,59	0,51	0,83	0,89	0,86	0,99
Przemysł spożywczy	0,39	0,40	0,37	0,38	0,39	0,37	0,39	0,42	0,43	0,43

A – według klasyfikacji PKD z 2004 r. (jak też w latach wcześniejszych), B – według klasyfikacji PKD z 2007 r. (jak też w latach następnych)

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych GUS pochodzących z firm zatrudniających ponad 9 osób stałej załogi, które złożyły sprawozdania finansowe F-01/I-01.

Aneks 5.5. Produktowność majątku w przedsiębiorstwach przemysłu spożywczego składających sprawozdania finansowe
(w zł/zł)

Dział przemysłu	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009		2010
								A	B	
Mięsny	2,27	1,89	1,87	1,85	1,80	1,77	1,82	2,02	2,06	1,94
Drobiarski	2,26	1,14	2,44	2,35	2,19	2,40	2,40	2,48	2,49	2,45
Mleko wraz z lodami	1,88	1,83	2,01	2,11	2,02	2,13	1,97	1,67	1,68	1,64
w tym: mleczarski	1,93	1,85	3,92	2,15	2,06	2,16	1,11	1,68	1,68	1,65
Rybnny	1,66	1,59	1,74	1,57	1,67	1,43	1,24	1,31	1,48	1,38
Młynarski i skrobiowy	1,23	1,13	1,22	1,04	1,19	1,18	1,37	1,23	.	1,22
w tym: młynarski	1,27	1,13	1,30	1,12	1,20	1,28	1,51	1,34	1,42	1,28
Olejarski	1,27	1,45	1,25	1,36	0,96	1,28	1,28	1,46	1,49	1,40
Cukrowniczy	0,76	0,65	0,55	0,65	0,65	0,57	0,72	0,61	0,61	0,64
Ziemiaczany	1,17	1,11	1,16	1,17	1,03	0,86	0,86	1,00	0,74	0,86
Owocowo-warzywny	1,11	1,08	1,02	1,00	1,05	1,06	1,02	1,06	1,08	1,01
Sokowniczy	1,02	0,93	1,03	1,05	1,05	0,90	0,99	0,99	0,97	0,75
Napojów bezalkoholowych	1,58	1,06	1,05	1,16	1,18	1,00	1,12	0,89	0,83	0,85
Paszowy	1,71	1,56	1,88	1,68	1,45	1,59	1,98	1,78	1,83	1,75
Piekarski	1,28	1,14	1,19	1,06	0,99	1,18	1,30	1,29	1,36	1,27
Pieczyma cukierniczego	0,91	1,31	1,23	1,49	1,42	1,12	1,55	1,63	1,64	1,37
Słodyczy	1,11	1,00	1,16	1,13	1,14	1,15	0,89	0,73	0,67	0,89
Makarony	1,13	0,85	0,91	0,92	1,02	1,27	1,28	1,25	1,26	1,21
Przetwórstwa kawy i herbaty	1,23	1,40	1,43	1,19	1,13	1,16	1,19	1,25	1,21	1,18
Koncentratów spożywczych	1,30	1,23	1,32	1,17	1,15	1,34	1,05	1,05	1,08	0,86
Spiżytusowy	2,05	2,28	2,36	2,27	1,98	2,02	1,46	1,15	1,17	3,11
Piwowarski	0,93	1,21	1,22	1,32	1,37	1,39	1,50 ^a	1,55 ^a	1,54	1,55
Winiarski	1,37	1,43	1,46	1,27	1,22	1,17	1,16	1,16	1,08	1,03
Tytoniowy	2,56	2,58	2,81	2,63	2,71	2,75	1,16	2,33	2,32	2,03
Przemysł spożywczy	1,48	1,45	1,50	1,50	1,46	1,48	1,38	1,39	1,38	1,34

A – według klasyfikacji PKD z 2004 r. (jak też w latach wcześniejszych), B – według klasyfikacji PKD z 2007 r. (jak też w latach następnych)
a bez słoju

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych GUS pochodzących z firm zatrudniających ponad 9 osób stałej załogi, które złożyły sprawozdania finansowe F-01/I-01.

Aneks 5.6. Majątek trwały oraz wartość produkcji sprzedanej w przedsiębiorstwach składających sprawozdania finansowe

Dział przemysłu	Majątek trwały netto ^a w mln zł		Przyrost majątku trwałego w proc. rocznie w latach 2002-2010	Wartość produkcji sprzedanej w mln zł		Przyrost wartości produkcji sprzedanej w proc. rocznie w latach 2002-2010
	2002	2010		2002	2010	
Mięsny	3 671,3	7 243,0	9,6	15 265	27 523	8,4
Drobiarski	861,3	1 849,2	9,5	3 644	9 040	11,6
Mleczarski z lodami	3 282,0	7 526,7	10,2	12 278	22 001	7,2
w tym: mleczarski	3 017,8	7 250,8	10,8	11 755	21 121	7,2
Rybný	384,7	1 540,0	20,1	1 562	5 087	17,0
Młynarski i skrobiowy	1 046,4	1 900,5	6,0	2 907	4 556	2,4
w tym: młynarski	957,3	1 658,6	7,2	2 766	4 228	5,5
Olejarski	666,3	1 226,6	12,8	2 007	4 063	13,5
Cukrowniczy	1 435,3	2 930,6	-6,4	4 000	3 971	0,0
Ziemniaczany	439,1	594,3	-3,3	1 100	957	-4,1
Owocowo-warzywny	1 436,9	2 408,0	8,3	4 514	6 775	6,3
Sokowniczy	1 101,4	2 433,5	9,6	2 092	3 447	7,4
Napojów bezalkoholowych	2 675,6	5 161,3	10,8	3 170	6 283	5,1
Paszowy	1 313,7	2 466,0	9,3	5 943	10 381	8,5
Piekarski	1 088,1	2 206,5	10,5	2 264	5 031	11,4
Pieczynwa cukiermiczego	564,0	684,2	2,2	1 066	1 821	7,1
Słodyczy	1 473,9	4 115,0	12,0	3 403	6 866	11,4
Makaronowy	192,9	349,6	7,8	423	857	9,3
Przetwórstwa kawy i herbaty	505,0	758,7	3,8	1 445	1 982	3,0
Koncentratów spożywczych	1 218,1	6 537,1	16,8	4 069	9 738	8,6
Spiarytusowy	730,4	1 818,2	17,8	1 747	2 735	7,1
Piwowarski	6 734,5	4 566,9	-4,5	5 663	8 245	3,0
Winiarski	299,7	374,2	6,9	732	739	5,9
Tytoniowy	1 999,1	3 061,7	5,2	3 323	3 088	-1,2
Przemysł spożywczy	32 071,5	62 007,4	8,4	82 617	145 186	7,3

^a brak danych o wartości majątku trwałego w branżach do 2001 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych GUS pochodzących z firm zatrudniającoych ponad 9 osób stalej zalogi, które złożyły sprawozdania finansowe F-01/I-01.

Aneks 6.1. Struktura przedsiębiorstw przemysłu spożywczego według liczby zatrudnionych^a

Wyszczególnienie	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Liczba podmiotów										
Ogółem	21 977	21 222	21 412	19 516	19 696	18 354	18 257	16 727	15 956	15 686
w tym: mikro (do 9)	14 960	13 464	14 376	12 638	13 039	11 683	11 862	10 469	10 807	9 601
małe (10-49)	5 269	6 163	5 426	5 353	5 158	5 201	4 935	4 738	5 149	4 622
średnie (50-249)	1 399	1 283	1 318	1 255	1 227	1 195	1 171	1 232	1 286	1 183
duże (powyżej 249)	349	312	292	270	272	275	289	288	285	280
Przeciętne zatrudnienie (w tys. osób)										
Ogółem	492,2	478,0	472,9	456,4	456,1	450,1	452,9	462,7	467,3	458,5
w tym: mikro (do 9)	75,4	74,0	82,5	66,5	70,7	63,4	64,4	66,7	62,9	68,7
małe (10-49)	96,6	104,3	99,0	98,4	96,1	96,3	93,7	90,7	97,8	95,3
średnie (50-249)	143,0	135,2	137,3	137,0	133,1	129,8	128,7	134,5	137,5	127,2
duże (powyżej 249)	177,2	164,5	154,1	154,5	156,2	160,6	166,1	170,8	169,1	167,3
Produkcja sprzedana (w cenach bieżących, w mld zł)										
Ogółem	89,2	97,0	95,3	101,7	113,5	120,0	126,4	141,8	147,2	154,9
w tym: mikro (do 9)	7,8	8,8	8,5	9,1	7,6	9,9	9,4	8,8	8,9	9,1
małe (10-49)	14,5	16,8	15,7	16,8	18,6	19,1	20,0	20,9	21,7	22,3
średnie (50-249)	26,4	28,4	29,2	31,5	35,5	34,3	34,9	39,1	41,4	40,8
duże (powyżej 249)	40,5	43,0	41,9	44,2	51,7	56,6	62,2	73,0	75,2	82,7

^a Według systemu REGON liczba podmiotów przemysłu spożywczego jest większa (np. w 2009 r. 31 594 podmiotów). Wskazuje to na niedoszacowanie oficjalnych statystyk o liczbie firm mikro lub też na brak spójności między obiema statystykami (system REGON obejmuje wszystkie przedsiębiorstwa mające w przedmiocie działalności przetwórstwo spożywcze, a nie tylko jednostki czynnie prowadzące tę działalność).

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS publikowanych w *Rocznikach Statystycznych Przemysłu 2001-2010* oraz niepublikowanych danych GUS.

Aneks 6.2. Struktura przedsiębiorstw przemysłu spożywczego według liczby zatrudnionych i według branż w 2000 roku^a

Branża	Małe (10-49)			Średnie (50-249)			Duże (> 249)			Ogółem		
	liczba firm	zatrudnienie	produkcja sprzedana w mln zł	liczba firm	zatrudnienie	produkcja sprzedana w mln zł	liczba firm	zatrudnienie	produkcja sprzedana w mln zł	liczba firm	zatrudnienie	produkcja sprzedana w mln zł
	Przetwórstwo mięsa	1 071	21 226	4 799,1	276	28 845	5 146,7	65	39 663	6 909,3	1 412	89 734
Przetwórstwo drobiu	104	2 143	653,7	37	4 393	1 083,2	13	7 490	1 358,9	154	14 026	3 095,8
Przetwórstwo ryb	100	1 982	274,8	49	5 644	624,7	8	5 072	891,6	157	12 698	1 791,1
Przetwórstwo ziemniaków	7	104	12,6	12	1 662	304,5	4	2 741	662,7	23	4 507	979,8
Produkcja soków	32	720	287,3	14	1 444	379,2	6	3 999	803,2	52	6 163	1 469,7
Przetwórstwo owoców i warzyw	197	4 220	833,4	95	10 651	1 693,5	26	12 838	2 114,4	318	27 709	4 641,3
Produkcja olejów i margaryn	5	118	21,0	3	447	227,9	6	3 545	227,9	14	4 110	476,8
Przetwórstwo mleka	87	2 191	316,7	204	25 247	4 394,5	49	21 188	6 097,5	340	48 626	10 808,7
Produkcja lodów	42	696	57,0	19	2 235	292,7	3	1 686	198,4	64	4 617	548,1
Przetwórstwo zbóż	159	2 893	905,2	49	4 580	1 457,9	6	2 655	860,5	214	10 128	3 223,6
Produkcja makaronu	130	1 982	146,1	23	1 980	163,6	2	936	133,4	155	4 898	443,1
Produkcja pasz	161	3 325	1 080,7	39	3 510	2 038,8	6	3 126	2 262,3	206	9 961	5 381,8
Produkcja pieczywa	2 545	42 253	3 071,7	176	15 732	1 264,5	11	4 610	339,2	2 732	62 595	4 675,4
Produkcja słodyczy	200	6 031	447,6	75	7 931	1 055,2	38	20 934	3 307,5	313	34 896	4 810,3
Produkcja herbaty i kawy	26	535	136,2	20	2 279	770,8	4	1 289	723,0	50	4 103	1 630,0
Produkcja cukru	1	49	27,1	27	5 461	1 022,8	45	15 096	2 872,2	73	20 606	3 922,1
Produkcja napojów bezalkoholowych	151	2 564	370,6	45	4 902	923,7	13	8 732	1 991,2	209	16 198	2 187,2
Produkcja wyrobów spirytusowych	40	643	88,4	15	1 612	331,2	13	4 725	1 233,1	68	6 980	1 652,7
Produkcja win	55	1 303	356,6	24	2 318	632,3	0	0	0,0	79	3 621	988,9
Produkcja piwa	21	482	80,5	18	1 616	220,3	19	11 426	4 551,3	58	13 524	4 852,1
Produkcja innych artykułów spożywczych	135	1 093	534,6	179	10 528	2 348,8	12	5 418	2 930,9	326	17 039	5 814,3
RAZEM	5 269	96 553	14 500,9	1 399	143 017	26 376,8	349	177 169	40 468,5	7 017	416 739	81 346,2
Produkcja wyrobów tytoniowych	5	82	83,5	4	530	74,9	8	8 786	3 559,3	17	9 398	3 717,7
OGÓLEM	5 274	96 635	14 584,4	1 403	143 547	26 451,7	357	185 955	44 027,8	7 034	426 137	85 063,9

^a analizę struktury podmiotowej przemysłu spożywczego w 2000 roku przeprowadzono w oparciu o dane wg starej klasyfikacji PKD 2004

Źródło: niepublikowane dane GUS, opracowanie własne.

Aneks 6.3. Struktura przedsiębiorstw przemysłu spożywczego według liczby zatrudnionych i według branż w 2003 roku^a

Branża	Małe (10-49)			Średnie (50-249)			Duże (> 249)			Ogółem		
	liczba firm	zatrudnienie	produkcja sprzedana w mln zł	liczba firm	zatrudnienie	produkcja sprzedana w mln zł	liczba firm	zatrudnienie	produkcja sprzedana w mln zł	liczba firm	zatrudnienie	produkcja sprzedana w mln zł
Przetwórstwo mięsa	1 006	19 495	4 873,0	307	30 787	6 332,3	66	39 351	7 830,2	1 379	89 633	19 035,5
Przetwórstwo drobiu	132	2 951	1 118,7	37	3 506	1 262,4	20	11 145	2 562,2	189	17 602	4 943,3
Przetwórstwo ryb	91	1 646	416,3	45	5 053	966,3	8	4 066	825,3	144	10 765	2 207,9
Przetwórstwo ziemniaków	2	112	5,2	12	1 649	487,9	4	3 092	727,0	18	4 853	1 220,1
Produkcja soków	28	512	288,4	16	1 953	834,1	6	3 753	1 236,8	50	6 218	2 359,3
Przetwórstwo owoców i warzyw	209	4 798	949,1	114	12 379	2 736,7	18	7 947	1 926,5	341	25 124	5 612,3
Produkcja olejów i margaryn	6	103	5,2	3	257	642,0	4	1 790	1 410,5	13	2 150	2 057,7
Przetwórstwo mleka	86	3 141	362,2	165	19 935	4 375,6	44	20 631	7 446,0	295	43 707	12 183,8
Produkcja lodów	33	720	150,3	16	1 379	226,9	2	1 196	237,3	51	3 295	614,5
Przetwórstwo zbóż	144	3 292	955,9	36	3 606	1 344,0	4	1 860	947,7	184	8 758	3 247,6
Produkcja makaronu	136	2 169	212,1	19	1 716	199,4	2	925	151,8	157	4 810	563,3
Produkcja pasz	153	3 179	1 418,3	37	3 393	3 230,0	3	2 639	1 982,8	193	9 211	6 631,1
Produkcja pieczywa	2 769	45 434	3 635,8	191	18 584	1 525,7	9	4 218	388,6	2 969	68 236	5 550,1
Produkcja słodyczy	184	3 523	654,7	38	7 391	1 048,1	20	17 136	3 466,6	242	28 050	5 169,4
Produkcja herbaty i kawy	23	461	106,5	14	1 777	762,3	3	1 306	505,9	40	3 544	1 374,7
Produkcja cukru	5	481	36,1	26	4 567	1 088,8	13	10 106	2 297,7	44	15 154	3 422,6
Produkcja napojów bezalkoholowych	101	2 056	309,1	38	4 031	928,0	9	8 074	1 983,2	148	14 161	3 220,3
Produkcja wyrobów spirytusowych	50	875	180,8	18	3 255	717,8	6	1 659	1 108,7	74	5 789	2 007,3
Produkcja win	40	924	280,8	17	1 632	469,5	0	0	0,0	57	2 556	750,3
Produkcja piwa	19	433	42,7	22	2 530	723,2	9	6 982	5 000,6	50	9 945	5 766,5
Produkcja innych artykułów spożywczych	136	2 115	812,8	84	7 631	1 610,5	20	6 641	2 168,3	240	16 387	4 591,6
RAZEM	5 353	98 420	16 814,0	1 255	137 011	31 511,5	270	154 517	44 203,7	6 878	389 948	92 529,2
Produkcja wyrobów tytoniowych	4	70	6,6	4	479	83,9	6	5 776	3 239,1	14	6 325	3 329,6
OGÓLEM	5 357	98 490	16 820,6	1 259	137 490	31 595,4	276	160 293	47 442,8	6 892	396 273	95 858,8

^a analizę struktury podmiotowej przemysłu spożywczego w 2003 roku przeprowadzono w oparciu o dane według starej klasyfikacji PKD 2004

Źródło: niepublikowane dane GUS, opracowanie własne.

Aneks 6.4. Struktura przedsiębiorstw przemysłu spożywczego według liczby zatrudnionych i według branż w 2007 roku^a

Branża	Małe (10-49)				Średnie (50-249)				Duże (> 249)				Ogółem			
	liczba firm	zatrudnienie	produkcja sprzedana w mln zł	liczba firm	zatrudnienie	produkcja sprzedana w mln zł	liczba firm	zatrudnienie	produkcja sprzedana w mln zł	liczba firm	zatrudnienie	produkcja sprzedana w mln zł	liczba firm	zatrudnienie	produkcja sprzedana w mln zł	
	Przetwórstwo mięsa	844	16 905	6 056,2	318	32 780	9 005,2	75	43 366	11 624,2	1 237	93 051	26 685,6			
Przetwórstwo drobiu	114	2 317	1 289,4	58	5 871	2 590,7	22	13 679	4 061,6	194	21 867	7 941,7				
Przetwórstwo ryb	84	1 568	589,3	45	5 573	951,8	17	7 389	2 800,3	146	14 530	4 341,4				
Przetwórstwo ziemniaków	5	83	20,3	4	750	372,0	2	2 501	798,0	11	3 334	1 190,3				
Produkcja soków	22	544	340,1	19	2 030	1 563,7	7	5 436	2 001,6	48	8 010	3 905,4				
Przetwórstwo owoców i warzyw	194	3 770	1 097,6	106	12 663	2 815,3	23	10 966	3 838,3	323	27 419	7 751,2				
Produkcja olejów i margaryn	21	376	788,7	6	952	950,7	3	2 166	2 091,2	30	3 494	3 830,6				
Przetwórstwo mleka	71	2 537	572,0	133	14 126	6 488,1	40	21 045	12 082,3	244	37 708	19 142,4				
Produkcja lodów	26	774	65,3	10	1 529	210,9	4	1 854	439,9	40	4 157	716,1				
Przetwórstwo zbóż	116	2 540	1 358,2	38	3 747	1 773,5	5	2 999	1 333,3	159	9 286	4 465,0				
Produkcja makaronu	105	1 742	238,9	23	2 326	351,6	1	331	28,0	129	4 399	618,5				
Produkcja pasz	121	2 769	1 665,2	27	3 036	2 599,1	6	4 409	4 717,9	154	10 214	8 982,2				
Produkcja pieczywa	2 564	43 802	4 058,2	234	21 999	2 151,5	15	5 553	917,1	2 813	71 354	7 126,8				
Produkcja słodczy	155	2 922	641,6	73	9 334	1 432,1	26	16 786	6 282,4	254	29 042	8 356,1				
Produkcja herbaty i kawy	15	282	73,7	13	1 933	618,3	4	1 654	813,4	32	3 869	1 505,4				
Produkcja cukru	4	95	239,5	11	1 241	841,1	5	6 115	3 388,5	20	7 451	4 469,1				
Produkcja napojów bezalkoholowych	67	1 602	232,6	39	3 424	1 155,9	8	6 601	2 973,1	114	11 627	4 361,6				
Produkcja wyrobów spirytusowych	62	1 129	332,3	19	2 466	1 227,4	5	1 923	1 275,5	86	5 518	2 835,2				
Produkcja win	25	522	307,4	7	914	263,6	0	0	0,0	32	1 436	571,0				
Produkcja piwa	23	723	358,9	8	823	295,8	9	6 803	6 449,0	40	8 349	7 103,7				
Produkcja innych artykułów spożywczych	100	3 749	591,1	41	6 986	1 445,1	11	9 234	5 044,8	152	19 969	7 081,0				
RAZEM	4 738	90 751	20 916,5	1 232	134 523	39 103,4	288	170 810	72 960,4	6 258	396 084	132 980,3				
Produkcja wyrobów tytoniowych	3	41	2,7	4	414	66,0	6	6 286	4 137,2	13	6 741	4 205,9				
OGÓŁEM	4 741	90 792	20 919,2	1 236	134 937	39 169,4	294	177 096	77 097,6	6 271	402 825	137 186,2				

^a analizie struktury podmiotowej przemysłu spożywczego w 2007 roku przeprowadzono w oparciu o dane wg starej klasyfikacji PKD 2004

Źródło: niepublikowane dane GUS, opracowanie własne.

Aneks 6.5. Struktura przedsiębiorstw przemysłu spożywczego według liczby zatrudnionych i według branż w 2009 roku^a

Branża	Małe (10-49)			Średnie (50-249)			Duże (> 249)			Ogółem		
	liczba firm	zatrudnienie	produkcja sprzedana w mln zł	liczba firm	zatrudnienie	produkcja sprzedana w mln zł	liczba firm	zatrudnienie	produkcja sprzedana w mln zł	liczba firm	zatrudnienie	produkcja sprzedana w mln zł
Przetwórstwo mięsa	774	17 975	6 497,7	289	29 315	9 607,9	70	36 699	13 962,1	1 133	83 988	30 067,7
Przetwórstwo drobiu	88	2 030	1 165,9	61	6 471	3 336,2	22	13 974	5 180,9	171	22 475	9 683,0
Przetwórstwo ryb	84	1 959	541,4	48	5 114	1 174,7	16	8 382	3 488,3	148	15 455	5 204,4
Przetwórstwo ziemniaków	3	141	34,5	6	1 050	536,0	1	1 247	260,9	10	2 438	831,4
Produkcja soków	21	541	241,8	16	1 800	1 550,9	5	3 812	1 792,2	42	6 153	3 584,9
Przetwórstwo owoców i warzyw	170	4 072	1 137,5	96	11 189	2 755,3	18	8 002	2 960,0	284	23 264	6 852,8
Produkcja olejów i margaryn	14	479	823,4	8	1 017	1 665,0	2	1 792	2 211,9	24	3 287	4 700,3
Przetwórstwo mleka	69	1 900	548,3	116	13 863	5 506,7	37	19 749	12 524,4	222	35 512	18 579,4
Produkcja lodów	22	586	62,6	9	963	257,3	4	2 471	498,9	35	4 020	818,8
Przetwórstwo zbóż	97	2 086	1 063,9	38	4 063	1 897,7	5	3 313	2 652,7	140	9 462	5 614,3
Produkcja makaronu	77	1 398	202,3	21	2 103	393,0	2	906	349,3	100	4 407	944,6
Produkcja pasz	103	2 339	1 553,6	25	2 505	2 536,2	4	3 395	3 796,0	132	8 239	7 885,8
Produkcja pieczywa	2 686	50 411	5 194,6	252	24 045	2 497,1	16	6 463	1 205,6	2 954	80 919	8 897,3
Produkcja słodczy	152	3 241	749,9	71	8 195	1 518,6	27	16 723	6 354,0	250	28 159	8 622,5
Produkcja herbaty i kawy	11	288	114,5	17	2 229	1 102,6	3	1 341	646,2	31	3 858	1 863,3
Produkcja cukru	1	30	9,0	0	0	0,0	5	4 722	3 870,6	6	4 751	3 879,6
Produkcja napojów bezalkoholowych	46	1 190	215,6	28	3 069	1 076,7	11	9 437	4 887,9	85	13 696	6 180,2
Produkcja wyrobów spirytusowych	33	701	409,8	14	1 935	684,8	6	2 049	1 851,4	53	4 685	2 946,0
Produkcja win	21	455	309,5	12	1 493	469,6	0	0	0,0	33	1 948	779,1
Produkcja piwa	20	542	506,0	7	939	358,1	7	6 963	8 286,2	34	8 444	9 150,3
Produkcja innych artykułów spożywczych (koncentraty)	130	2 932	966,7	49	5 798	1 828,9	19	15 888	5 861,7	198	24 619	8 657,3
RAZEM	4 622	95 296	22 348,5	1 183	127 156	40 753,3	280	167 327	82 641,2	6 085	389 780	145 743,0
Produkcja wyrobów tytoniowych	3	38	2,8	5	383	200,1	7	5 586	3 024,6	15	6 006	3 227,5
OGÓLEM	4 625	95 334	22 351,3	1 188	127 539	40 953,4	287	172 913	85 665,8	6 100	395 786	148 970,5

^a analizę struktury podmiotowej przemysłu spożywczego w 2009 roku przeprowadzono w oparciu o dane według nowej klasyfikacji PKD 2007

Źródło: niepublikowane dane GUS, opracowanie własne.

Aneks 8.1. Polski przemysł spożywczy na tle innych krajów Unii Europejskiej

Kraje	Ludność w 2008 roku (mln osób)		PKB wg parytetu siły nabywczej w 2008 roku			Wartość produkcji w cenach bieżących w mld euro		Realna wartość produkcji w mld euro ^a		Liczba firm w tys.		Zatrudnienie tys. osób	
	mld euro	tys. euro/osobę	2008	2008		2000	2008	2000	2008	2000	2008	2000	2008
				2000	2008								
Austria	258,9	31,2	10,4	16,7	10,3	15,4	4,4	4,0	79,0 ^b	77,7			
Belgia	309,1	28,9	24,4	34,8	23,6	31,3	8,7	7,8	101,1	98,6			
Niemcy	2 374,4	28,9	125,7	160,0	113,1	152,0	44,1	30,9	873,4	840,4			
Dania	169,2	30,7	16,7	20,0 ^b	12,8	14,2	1,9	1,7	88,6	72,0 ^b			
Hiszpania	1 179,6	26,0	60,1	94,5	69,7	101,1	33,8	28,6	372,0	388,6			
Francja	1 699,6	26,5	118,0 ^b	152,7	106,2	131,3	67,8	63,7	629,0 ^b	615,0 ^b			
Finlandia	157,5	29,7	7,5	9,4 ^b	6,5	7,9	2,0	1,8	41,1 ^b	39,9 ^b			
Grecja	259,2	23,1	9,5 ^b	11,2 ^b	11,7	12,2	14,0 ^b	16,0 ^b	76,6 ^b	87,0 ^b			
Irlandia	147,8	33,6	16,7	21,5	15,0	17,6	0,7	0,6	48,0	40,0			
Włochy	1 560,3	26,2	83,4	107,2 ^b	89,2	104,0	68,9	71,0 ^b	429,5	440,0 ^b			
Holandia	548,5	33,4	40,6 ^b	50,0 ^b	39,4	46,5	5,0	4,1	148,2	126,8			
Portugalia	206,8	19,5	9,9	12,7	12,0	16,0	8,7	10,7	105,2	107,1			
Szwecja	283,9	30,8	13,0 ^b	14,7	10,4	12,6	2,9	3,3	65,7 ^b	65,4			
Wielka Brytania	1 749,3	28,6	100,0 ^b	100,0 ^b	83,0	98,0	7,9	7,4	526,6	436,0 ^b			
Luksemburg	34,0	68,0	·	·	·	·	0,2	0,2	·	·			
Polska	537,1	14,1	23,1^b	44,6	44,1	66,9	21,9	16,1	448,0^b	443,3			
Czechy	219,4	21,1	7,4 ^b	11,0 ^b	15,0	16,0	5,7	6,6 ^b	141,5 ^b	115,8 ^b			
Węgry	160,8	16,1	6,1	9,8	12,6	16,0	6,1 ^b	6,5	121,1	109,3			
Słowacja	97,9	18,1	1,9 ^b	2,9	4,4	4,4	0,7 ^b	0,8 ^b	49,4 ^b	38,9 ^b			
Słowenia	46,1	23,0	1,6	1,9 ^b	2,2	2,4	1,0 ^b	0,9	21,8 ^b	15,5			
Litwa	51,6	15,6	1,2	3,2	3,2	5,2	1,7	1,2	55,0 ^b	48,6			
Łotwa	31,8	13,8	0,9 ^b	1,8	1,8	2,6	0,8	0,7	35,4 ^b	31,0			
Estonia	23,1	17,7	0,7	1,3	1,6	1,8	0,5	0,4	20,3	16,0			
Cypr	19,2	24,0	0,9 ^b	1,3	1,2	1,9	1,0 ^b	1,0	11,0 ^b	13,1			
Malta	8,1	20,2	·	·	·	·	·	·	·	·			
Rumunia	251,2	11,7	4,2	9,5 ^b	11,7	17,8	10,1	10,0 ^b	227,4	207,0 ^b			
Bulgaria	82,9	10,9	1,5	4,0	4,8	9,6	6,3	5,0	100,3	106,2			
UE-15	10 938,1	27,7	635,9	805,4	602,9	760,1	271,0	251,8	3 584,0	3 434,5			
UE-12	1 529,2	14,8	49,5	91,3	102,6	143,9	55,8	49,2	1 231,2	1 144,7			
UE-27	12 467,3	25,0	685,4	896,7	705,5	904,0	326,8	301,0	4 815,2	4 579,2			

^a skorygowana wskaźnikiem siły nabywczej euro w wymienionych krajach; ^b dane innych lat na podstawie danych Eurostat

Źródło: dane Eurostat.

Aneks 8.2. Przemysł spożywczy w krajach Unii Europejskiej

Kraje	Wartość produkcji sprzedanej przemysłu spożywczego ^a na 1 mieszkańca w tys. euro		Relacja wartości produkcji sprzedanej przemysłu spożywczego do PKB w proc.		Udział krajów UE w wartości produkcji sprzedanej przemysłu spożywczego ^a w proc.	
	2000	2008	2000	2008	2000	2008
UE-15	1,6	1,9	7,2	6,9	85,4	84,1
Austria	1,3	1,8	5,1	5,9	1,5	1,7
Belgia	2,3	2,9	9,6	10,1	3,3	3,5
Niemcy	1,4	1,8	6,1	6,4	16,1	16,8
Dania	2,4	2,6	9,5	8,4	1,8	1,6
Hiszpania	1,7	2,2	9,3	8,6	9,9	11,2
Francja	1,7	2,0	7,9	7,7	15,0	14,5
Finlandia	1,2	1,5	5,6	5,0	0,9	0,9
Grecja	1,1	1,1	6,7	4,7	1,6	1,3
Irlandia	3,9	4,0	15,7	11,9	2,1	1,9
Włochy	1,6	1,7	7,0	6,6	12,6	11,5
Holandia	2,5	2,8	9,7	8,5	5,6	5,2
Portugalia	1,2	1,5	7,6	7,7	1,7	1,8
Szwecja	1,2	1,4	4,8	4,4	1,5	1,4
Wielka Brytania	1,4	1,6	6,2	5,6	11,8	10,8
UE-12	1,0	1,4	11,5	9,4	14,6	15,9
Polska	1,1	1,7	12,5	12,4	6,3	7,4
Czechy	1,4	1,5	10,8	7,3	2,1	1,8
Węgry	1,2	1,5	11,9	9,5	1,8	1,7
Słowacja	0,8	0,8	8,5	4,5	0,6	0,5
Słowenia	1,1	1,2	7,3	5,2	0,3	0,2
Litwa	0,9	1,6	12,1	10,1	0,5	0,6
Łotwa	0,7	1,3	10,9	8,2	0,3	0,3
Estonia	1,1	1,4	13,5	7,8	0,2	0,2
Rumunia	0,5	0,8	10,5	7,1	1,6	1,9
Bułgaria	0,6	1,3	10,8	11,6	0,7	1,0
UE-27	1,4	1,8	7,4	7,2	100,0	100,0

^a w cenach porównywalnych

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostat.

Aneks 8.3. Wartość produkcji sprzedanej i zatrudnienie w sektorach przemysłu spożywczego w 2008 roku

Kraje UE	Produkcja sprzedana (w mld euro)										Zatrudnienie (tys. osób)					
	przetwórstwo produktów zwierzęcych					przetwórstwo produktów roślinnych					pozostałe produkty spożywcze ^a		przetwórstwo produktów zwierzęcych	przetwórstwo produktów roślinnych	pozostałe produkty spożywcze ^a	napoje
	w cenach bieżących		w cenach porównywalnych		w cenach bieżących		w cenach porównywalnych		w cenach bieżących		w cenach porównywalnych					
	5,3	4,9	1,7	1,6	4,9	4,9	4,2	3,8	22,2	4,5	41,8	9,2				
Austria	9,9	8,9	8,3	7,4	12,3	11,1	4,3	3,8	24,4	8,0	56,0	10,2				
Belgia	84,5	80,2	19,9	18,9	55,6	52,8	20,0	19,0	243,7	34,5	489,4	72,8				
Dania	11,8	8,3	2,9	2,1	4,2	2,9	1,7	1,2	34,7	5,1	27,0	4,8				
Hiszpania	33,9	36,3	21,0	22,5	23,1	24,7	16,4	17,5	137,7	34,3	164,8	51,8				
Francja	63,5	54,6	19,9	17,1	47,4	40,8	21,8	18,8	228,0	36,8	308,0	43,4 ^b				
Finlandia	4,9	4,2	0,9	0,8	2,6	2,1	1,2	1,0	17,7	2,0	16,1	4,2				
Grecja	2,9	3,1	1,8	1,9	4,7	5,1	2,1 ^b	2,3	18,1	9,6	49,4	10,5 ^b				
Irlandia	8,0	6,6	1,0	0,8	9,1	7,5	2,8	2,3	20,7	1,9	13,1	4,3				
Włochy	37,9	36,8	18,4	17,9	45,1	43,7	15,8	15,3	115,4	30,1	286,8	37,7				
Holandia	18,9	17,6	12,6	11,7	17,6	16,4	4,4	4,1	34,4	13,6	70,5	8,3				
Portugalia	4,2	5,2	3,0	3,8	3,3	4,2	2,3	2,9	29,3	7,9	57,6	12,3				
Szwecja	6,4	5,5	1,9	1,6	4,7	4,0	1,7	1,5	24,8	4,3	30,9	5,8				
W. Brytania	30,7	30,1	13,8	13,5	32,9	32,2	21,3	20,9	143,2	26,7	219,0	48,0 ^b				
Polska	17,8	26,6	5,9	8,9	13,6	20,4	7,3	10,9	187,0	28,3	199,8	28,2				
Czechy	4,2	5,9	1,9	2,7	3,3	4,6	2,0 ^b	2,8	36,3	12,8	61,5	18,0 ^b				
Węgry	3,3	5,2	1,9	3,0	2,7	4,2	1,9	2,9	37,7	8,6	48,8	14,2				
Słowacja	1,1	1,7	0,6	0,8	1,0	1,5	0,7	1,0	12,5	3,3	16,8	6,3				
Słowenia	0,8	1,0	0,2	0,2	0,6	0,7	0,1	0,1	6,5	1,2	7,8	1,0 ^b				
Litwa	1,7	2,7	0,4	0,7	0,6	0,9	0,5	0,8	23,1	3,1	17,6	4,8				
Łotwa	0,9	1,3	0,1	0,2	0,4	0,5	0,4	0,6	16,0	1,3	10,3	3,5				
Estonia	0,7	0,9	0,1	0,1	0,3	0,4	0,2	0,3	7,8	0,4	5,9	2,0				
Rumunia	2,9	5,4	1,4	2,7	3,3	6,2	2,8 ^b	5,3	57,6	22,3	95,9	31,0 ^b				
Bułgaria	1,2	3,0	0,5	1,3	1,3	3,1	0,9	2,1	29,4	8,0	51,9	17,0				
UE-15	322,8	302,3	127,1	121,6	268,0	252,4	120,0	114,4	1 094,3	219,3	1 830,4	323,3				
UE-12	34,6	53,7	13,0	20,6	27,1	42,5	16,8	26,8	413,9	89,3	516,3	126,0				
UE-27	357,4	356,0	140,1	142,2	295,1	294,9	136,8	141,2	1 508,2	308,6	2 346,7	449,3				

^a łącznie z przetwórstwem owoców i warzyw; ^b dane innych lat na podstawie danych Eurostat

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostat.

Literatura

1. Chechelski P., Judzińska A., *Wpływ kryzysu na polski przemysł spożywczy*, seria Komunikaty, Raporty, Ekspertyzy, nr 552, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2011.
2. *Data & Trends of the European Food and Drink Industry CIAA*, Raporty z lat 2005-2010.
3. Drożdż J., *Analiza ekonomiczno-finansowa wybranych branż przemysłu spożywczego w latach 2003-2009*, seria Studia i Monografie, nr 151, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2011.
4. Dane Eurostat.
5. Kagan A., *Istota i pomiar efektywności technicznej*, [w:] *Sytuacja produkcyjna, efektywność finansowa i techniczna gospodarstw powstałych w oparciu o mienie byłych państwowych przedsiębiorstw gospodarki rolnej*, praca zbiorowa pod kier. J. Kulawika, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2010,
6. Kulawik J., *Efektywność finansowa: Istota i pomiar*, [w:] *Sytuacja produkcyjna, efektywność finansowa i techniczna gospodarstw powstałych w oparciu o mienie byłych państwowych przedsiębiorstw gospodarki rolnej*, praca zbiorowa pod kier. J. Kulawika, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2010.
7. *Lista 2000 polskich przedsiębiorstw*, „Rzeczpospolita”, 25 października 2011 roku.
8. *Roczniki Statystyczne GUS z lat 2001-2011*.
9. *Roczniki Statystyczne Przemysłu GUS z lat 2001-2010*.
10. *Rynek cukru. Stan i perspektywy*, nr 25 i 38, „Analizy Rynkowe” 2004 i 2011, IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, Warszawa.
11. *Statistisches Jahrbuch über Ernährung Landwirtschaft und Forsten 2010*.
12. Urban R., *Stan polskiej gospodarki żywnościowej po przystąpieniu do Unii Europejskiej. Raport 6 (synteza)*, seria Program Wieloletni 2005-2009, Raport nr 145, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2009.
13. Urban R., Drożdż J., Staszczak A., *Wpływ integracji z Unią Europejską na polski przemysł spożywczy*, [w:] *Wpływ integracji z Unią Europejską na polską gospodarkę żywnościową*, seria Program Wieloletni 2005-2009, Raport nr 90, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2008.
14. Urban R., Mroczek R., *Postępy integracji europejskiej w sektorze żywnościowym*, „Zagadnienia Ekonomiki Rolnej” 2011, nr 2 (327).
15. Urban R., Szczepaniak I., Mroczek R., *Polski sektor żywnościowy w pierwszych latach członkostwa (Synteza)*, seria Program Wieloletni 2005-2009, Raport nr 177, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2010.

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

Nakład: 505 egz.

Druk i oprawa: EXPOL Włocławek